

58,458/B SUPP

BORSIERI G.

Digitized by the Internet Archive
in 2016

INSTITUTIONUM
M E D I C I N Æ
P R A C T I C Æ

Q U A S
AUDITORIBUS SUIS PRÆLEGEBAT

JO: BAPT. BURSERIUS,
DE KANILFELD,

Editio Quarta Veneta.

VOLUMEN TERTIUM.

D E
MORBIS EXANTHEMATICIS
FEBRILIBUS.

V E N E T I I S, 1802.

Apud Josephum Orlandelli,

N O M I N E

q^m. FRANCISCI EX NICOLAO PEZZANA.
CUM REGIA FACULTATE, AC PRIVILEGIO.

A D L E C T O R E M.

HAbes, amice Lector, hoc in volumine *exanthematicos morbos febriles*, quos videlicet peculiare quoddam exanthematis genus plerumque feбри conjunctum constituit, & designat, quosque ideo, quod nec febris eis essentialis, ut vocant, nec semper socia est, e februm classe expungendos, seorsumque pertractandos esse censuimus. Quinam vero isti potissimum sint mihi, proximus capitum indiculus mox declarabit, prout nempe eos ex innumeris prope humani corporis affectibus secrevi, inque unum veluti agmen coactos, suo quemque loco, persecutus sum, atque explanandos suscepi. Tanta autem est inter ipsos convenientia, affinitatisque conjunctio, qua una colligantur, & consentiunt, ut statim cuique apertissimum fiat, non eos

arbitratu nostro, nec pro libito, sed propria natura, insitæque similitudine inter se connecti, & quodammodo cohærere, ne *Peticulis* quidem ipsis, quas alioquin hinc rejicere nuperi quidam scriptores non dubitant, exceptis. In peticulari enim morbo eadem ferme omnia, quæ in miliari, ita concurrunt, ut quam simillimi plane sint, atque adeo aut neutrum, aut utrumque eorum huc spectare confitearis oporteat. Primum vero illud affirmari unquam nequit, cum nemo hodie vel leviter in medicina practica versatus, nisi is derideri, & ut ita dicam, exhibitari velit, negare amplius audeat, exanthema miliare primum, sive essentialia vere existere. Ergo, quoniam eadem est utriusque morbi ratio, nec differunt nisi exanthematis forma, ac materia, sequitur, ut uterque inter exanthematicos morbos, de quibus hic agimus, jure sibi locum vindicet. Quæ res evidentius patebit, si primo capite, in quo generalia, & singulorum communia enumerantur, perlecto, reliqua capita cuncta, sicuti disposita sunt, ordinare, & sine præjudicata opinione percurrere, eaque animi æquitate, & intentione, qua decet; expendere te minime tædeat. Spero equidem, quo magis processeris, simulque omnia diligentius comparaveris, eo clarius tibi manifestum futurum esse, quam bene antecedentia a subsequenteribus comprobentur, & quam apposite utraque adjutrices sibi mutuo manus porrigant. Novum prope opus, non diffi-

mulo, auditoribus meis istud videbitur, cu-
 jus pauca tantum quasi femina in publicis
 prælectionibus spargere solebam, cum bre-
 vitas temporis, quo universa medicinæ pra-
 cticæ moles comprehendenda erat, plura in
 lætam segetem effundere non sineret. Par
 igitur est, ut nunc de singulis hisce morbis
 ea ratione differatur, qua in primo volumine
 febrium universam rationem exposuimus, i-
 dest copiose, & quantum licuit, accuratissi-
 me, undique, quæ ad propositum facerent,
 conquisitis, & iudicio nostro qualicumque u-
 bique in rebus dubiis, aut controversis in-
 terjecto, quale videlicet aut ratio, aut ex-
 perientia nobis dictavit. Auctores, per quos
 aut profecimus, aut a quibus aliquid antea
 cognitum, vel traditum est, in primis cum
 experientiæ responderet, opportune, & per-
 honorifice nominavimus, non quod inanem
 gloriolam ex eruditionis ostentatione, ut
 moris est, captare voluerimus; sed, ut quis-
 que continuo intelligeret, quæcunque a no-
 bis aut præcipiuntur, aut probantur, non
 nostra tantum sententia, ac fide inniti, ve-
 rum ab aliis etiam præstantissimis viris jam-
 diu præcognita plerumque esse; aut si nova,
 quinam ea nuper testata fecerint, atque ani-
 madverterint. Turpe enim, & ingenuo, ho-
 nestoque homine indignum putavimus eorum
 insistere vestigiis, qui, ut omnia scire, &
 observasse per se ipsi videantur, quidquid
 scribunt, e proprio quasi penu desumptum
 efferunt, nullius unquam a quo acceperint,

mentionem facientes ; propterea quod , si quantum aliis debent , grati testificentur , vix aliquid de suo sibi relinquere sentiant . Itaque neminem merito honore , contra quam vulgo fieri consuevit , privavimus , æquissimum rati , neque Recentiores sua laude in his , ut ait C. CELSUS , quæ reppererunt , vel recte secuti sunt , fraudare , & contra quæ apud Antiquiores posita inveniuntur reddere auctoribus suis fideliter , & sine invidia . Exemplis subinde res illustravimus tam nostris , quam alienis , nec prætermissæ interdum sunt observationes quorundam prope singulares , & quandoque rarissimæ , indicatis semper earum scriptoribus , ut , quos penes fides sit , non ignorares . Nec , quia rarius quædam eveniunt , & a paucissimis notata sunt , prætereunda ea esse existimavimus . Quis enim omnia unus aut videre potuit , aut compeperisse sibi persuadeat in tanta naturalium rerum immensitate , & medicinæ amplitudine ? Annotationibus vero , quas crebras , & interdum non breves ad calcem quarundam paragraphorum adjeci , ea comprehensa sunt . quæ aut veritates minus notas , aut leviter dumtaxat in textu indicatas confirmare , aut opinionum commenta diluere , aut quæstiones , controversiasque , quibus ars implicatur , enodare , ac definire apta visa sunt . Demum , ne quidquam commodo discendum deficeret , illud etiam curavimus , ut insignioris de quovis peculiari morbo tractatus , quos consulere ad ampliorem erudi-

tionem possent, identidem, & passim commemorari non laterent. Pauca hæc erant, de quibus te monitum, antequam legeres, volebam.

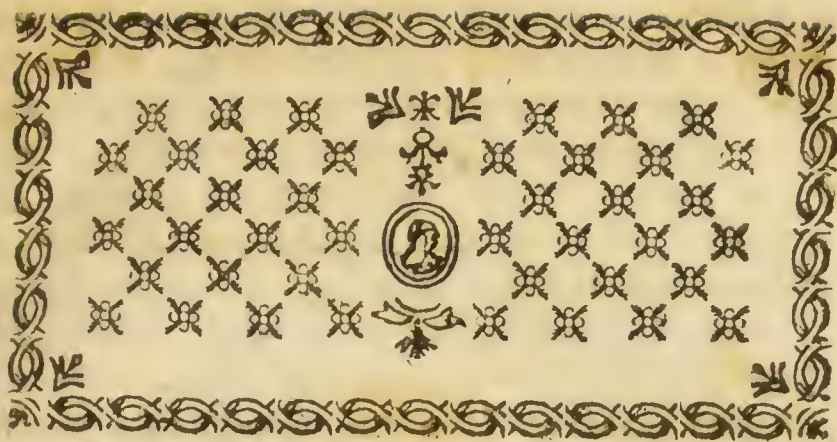
Quod ab Auctore hætenus præfactum est de Volumine Secundo Editionis Mediolanensis, de III. ac IV. Venetæ Editionis nostræ dictum intellige, Unicum enim illud, studentium commodis inservientes, in duo divisimus.

INDEX CAPITUM.

T O M I I I I.

CAP. I.	<i>De morbis exanthematicis febrilibus generatim.</i>	pag.	1
II.	<i>De Erysipelate.</i>		16
III.	<i>De igne sacro ; quem Zosteria ; sive Zonam vocant.</i>		42
IV.	<i>De Purpura Scarlatina.</i>		56
V.	<i>De exanthemate urticato.</i>		103
VI.	<i>De Effera VOGELII.</i>		108
VII.	<i>De Pemphyge Recentiorum, sive Morbo phlyctanoide.</i>		110
VIII.	<i>De Morbillis.</i>		115
IX.	<i>De Variolis.</i>		178

C A P U T I.

DE MORBIS EXANTHEMATICIS FEBRILIBUS * GENERATIM.

§. I.

A VERBO ἐξανθίσω, nempe effloresco, aut erumpo ducta est vox ἐξανθήματα, quasi efflorescentia, aut eruptio. Proprie ad papulas, sive pustulas, quæ ad cutim erumpunt, & supra eam elevantur, aut eam inæqualem quodammodo reddunt, denotandas a medicis adhibetur. Minus vero proprie, & laxiore significato a viris etiam summæ auctoritatis (a) extenditur ad eas cutis maculas, quæ colorem ejus dumtaxat permutant, deturpantque, & planæ omnino sunt, nec eam attollunt, nec asperam faciunt. Itaque, ne vitio, quæso, vertatur nobis, si utroque sensu, & latiore modo vocabulum istud sumimus, eo-
que comprehendimus quamcumque eruptionem, quæ in exteriori corporis, cutisque facie profiliat, sive elata, & prominens sit, sive plana, & tactui insensibilis, sive exigua, & minuta,

* Exanthemo Exanthema.

Quid exanthema?

Quo sensu a nobis accipitur.

sive amplior, & voluminosa, sive rara, sive frequens, sive unica, sive multiplex, dummodo ejus generis fuerint, quæ, quoniam febrilem aliquam accessionem subsequuntur, aut febrem plus minus sociam habent, aut concitant, *febriles* dici possint, quæque olim a plerisque febrium numero includebantur.

* *Synonyma.*

Febres eruptivæ ALLENII, synopsis. univ. medic. §. 219. ed. Venet. 1762. Febres exanthematicæ AUCTORUM, & NEIFELDII, Rat. med. §. 449. subsect. x, SCHACHTII, Instit. med. practic. Cap. xi. p. 47. Exanthemata febrilia BOERHAVII, & SWIETENII, Aphor. de cogn. & curand. morb. §. 723. Phlegmasiæ exanthematicæ SAUVAGESII, Nosol. class. 3. ord. 1. Exanthemata SAGARII, cl. x. ord. 1. & 2. (a) FERN. L. Pathol. l. 1. cap. 8. & l. 41 cap. 18. & SWIETENE in aphor. Boerhaav. ad §. 723.

§. II.

*Distinctio
in prima-
ria, &
secunda-
ria.*

De his igitur dum ad dicendum aggredior, in memoriam revocanda primum est pernecessaria, & perutilis distinctio, qua exanthemata in *primaria*, sive, ut ajunt, *essentialia*, & in *secundaria*, sive *non essentialia* tribuuntur. At de *secundariis*, sive *non essentialibus*, utpote quæ ad febres, aliosque morbos, uti symptomata, aut epigenomena, aut accidentia, verius spectare alias diximus, satis, atque opportune a nobis alibi jam actum est: ad hunc vero locum *primaria*, sive *essentialia* non inepte, ni valde fallimur, servavimus, cujusmodi sunt *Variolæ*, *Morbilli*, *Purpura scarlatina*, *Exanthemata urticata*, interdum *Miliaria*, & *Peticulæ*, sæpissime

ine *Erysipelas*, aliique id genus morbi. Quia vero exanthematicos hosce morbos febris, quod minime inficiamur, modo antecedit tantum, modo & comitatur, modo solummodo subsequitur, ut deinceps ostendam; idcirco *febriles* appellari eos utique decuit, non vero *febres*. Causam autem; cur a febris proprie dictis cum plerisque veterum, & recentium Nosologorum eos sejunxerimus, pluries indicavimus alibi, sed præcipue tum; cum *Febrium divisiones, & differentie* expositæ (a) sunt; apertius, pleniusque aperuimus. Atque illud in primis animadversum ibi fuit, interdum febrem nec antecedere, nec comitari; quod in Variolis benignissimis (b), in Erysipelate (c), in Exanthemate urticato; in Peticulis, in Miliaribus (d) non rarum est; & præterea, quando febris antecessit, plerumque evenire, ut ea, exanthemate ad cutim penitus protulso, desinat, aut certe plurimum minuatur, dum interim exanthema, sive morbus princeps permanet, suumque curriculum nihilominus, prout ejus natura fert, prosequitur, donec eo, quo finiri consuevit, perveniat. Id maxime perspicuum est in Erysipelate simplici; & benigno, in Variolis discretis, & mitissimis, in quibus scilicet febrim, quæ antecesserat, & deinde post eruptionem desierat, non revertitur, nisi nova eruptione futura, aut quæ jam facta est, ad suppurationem tendente.

(a) *Volum. I. §. LVI.* (b) *Cæs. MARESCOT. Tract. de variol. p. 19. 20.* Is, quem ætate jam gravem, sed facilem, humanum, & ab omni eruditione paratissimum adolescens audivi, quatuor casus, in quibus

febris abfuit, unum ex MARCELLO DONATO, alterum ex PHILIPPO INGRASSIA, & binos ex propria experientia adducit. (c) MEZA *com. med. practica. Fasc. I. cap. XVII.* (d) DUPRE' DE LISLE *Dissertat. sur la fevr. miliari. de femm. en couche* p. 7. & 18. qui testatur miliaria alba puerperarum sæpe sine febre erumpere, & ferme sine febre etiam miliaria rubra benigna. Quod & nos pluries vidimus. Sed de his suo loco plura.

§. III.

Postrema ratio, qua seorsum pertractentur.

Accedit quod febris, quandoquæ cum hiſce morbis conjungitur, nullum certum ordinem, nullumque perpetuum typum observat, ut ad aliquod genus peculiare ea redigi plerumque possit; nam modo continuæ continentis, modo remittentis, modo anomalæ, & vagæ, modo intermittentis periodicæ speciem, & morem induit; hocque postremum frequentissime cernitur in Periculis, & Exanthematibus Miliaribus, in quibus inter initia tertianam intermittentem mentiri per sæpe visa est. Quas ob res proxime quidem post febrium recensioem, sed seorsum ab iis morbos hosce natura, incessu, & phænomenis non parum dissimiles pertractare æquius, satiusque censuimus.

§. IV.

** Febris natura instrumentum, quo a noxiō se liberet principio.*

Videtur ergo in his febris esse motus quidam plus minus necessarius, quem excitat peculiare illud heterogeneum, quod, ut nervis, & cordi, arteriisque intolerabile, a cunctis fecerni humoribus & extorsum ad cutim protrudi debet, eoque motu natura utitur, quando natu-

ralis

talís sanguinis circuitus per se satis non valeat , Ratio febris explicatur .
 ad quamdam veluti criticam excretionem molliendam , cujus tamen effectum moliminis certa , & constanti fere lege in ipsa tantum cute terminetur , quæcumque demum sit hujus singularis ; constantisque phænomeni causa . Quod si omne illud noxium , quod naturam irritabat , ea febrili commotione secretum , in cute universum confederit , nec malignæ admodum indolis sit , facile intelligitur , febrim desinere oportere . Contra si pars ejus tantummodo secesserit , & natura adhuc irritari pergat , aut venenata ; & perniciosa heterogenei illius principii vis totum sanguinem infecerit ; aut ejus plurimum sibi assimilarit ; illud necessario consequitur , ut febris etiam post pustularum eruptionem assidua persistat , aut inordinate , & per circuitus redeat , remittatque . aut , prout virus evolvitur , extricatur , irritatque ; accessiones suas subinde repetat intermittentium instar , & partitis vicibus illud expellat ; nec ante decedat , quam tota humorum massa omnino repurgata fuerit ; sicuti luculentius apparebit deinceps , ubi de singulis ejusmodi eruptionibus sermo habebitur .

§. V.

Cum vero *malignum* , & *benignum* persæpe ad diversum morborum plerorumque ingenium , aut characterem significantium usurpari soleat , Divisio altera in benigna , & maligna . idque in exanthematicis quoque differentiam non levis momenti faciat , prætermitti hæud potest altera exanthematum opportunissima divisio in *benigna* , & *maligna* . Maligna ea videntur

De his tur SAUVAGESIO (a), quæ sub exiguis primùm
Sauvage- pulsus, caloris, & urinæ mutationibus, quo-
fi sen- dammodo latenter decipiunt, deinde repente,
tentia. & præter expectationem multo graviora sibi ad-
 sciscunt symptomata, quam quæ ex pulsuum
 magnitudine, ac vi metui ullo modo poterant.
 Sed hæc, ut libere dicam quod sentio, aliorum
 omnino morborum, qui maligni dicuntur, com-
 munita sunt. Distinguit porro idem doctissimus
Que ma- auctor a *malignis* ea, in quibus pulsus, & uri-
ligna, na, & calor sanis similes deprehenduntur, ita
que ty- ut ægri vix febricitare videantur, dum viribus
phodia? tamen maxime languent. Hæc non *maligna*,
 sed *typhodia* vocare illi placuit. Ex *malignis* de-
 nique, vel *typhodibus* conficit tertium genus
Pestilen- *Pestilentialem*, quæ nimirum epidemice grassan-
tialia? tur, atque ita perniciofa sunt, ut majorem par-
 tem enecent ægrotantium. Monet præterea,
malignum differre a *gravi* morbo, quod hic sym-
 ptomata habet vehementiora, & per causas me-
 chanicas, perspicuas, intelligibilesque facile ex-
 plicanda: dum contra *malignus* symptomata pro-
 fert, quæ a causis occultis, veneficis, putri-
 dis, gangrænosis, & colliquantibus proficiscan-
 tur.

(a) Nosol. cl. 3. ord. I.

§. VI.

Quid sen- Nihil tamen, ut ego quidem arbitror, ve-
tiendum tat, quo minus eruptiones, quas in *malignas*,
de Sau- & *typhodes* SAUVAGESIUS distinxit, uno *maligna-*
vagesi rum nomine complectamur. Id enim a complu-
distinctio- ribus aliis factum est. Quid vero nobis *mali-*
nibus? gnum

gnum sit, quidque apud plerosque hodie obtineat, patefacere non prætermisimus, cum de Febris differeremus, eas malignas esse dicendas rati, *que insidiosè, subdole, & sub specie benignitatis clanculum aggrediuntur, vires illico sine manifesta causa prosternunt, nervorum in primis, & cordis actionem ledunt, & symptomata insolita, repugnantia, atque a morbis simplicis, & puri indole non parum aliena secum trahunt* (a).

Exemplis tum etiam illustrare rem tentavimus, ne quis a fucata benignitatis specie se falli sinneret. Atque hæc quidem de malignitatis indicibus generatim intelligi debent, & speciatim ad febres proprie dictas videntur spectare. Et quanquam ipsa in morbos etiam exanthematicos cadere possint, & soleant, sic ut eorum malignitatem modo expositam, & communem indi-

cent; sunt tamen quædam alia exanthematum veluti propria, & peculiaris, quibus præsentibus, aut absentibus exanthematicos morbos benignos aut malignos cum plerisque scriptoribus habendos, appellandosque ducimus, malignitatis vocabulo a communi illa significatione aliquantulum deflexo.

Inter hæc autem primum locum sibi vindicat Febris, quæ exanthematum eruptionem antecedit. Hæc in benignis vel omnino deficit, vel, si ulla est, non admodum magna est, vel, quæcumque demum fuerit, statim ac eruptio facta est, minuitur, & mitescit quam maxime, quin imo ex toto desistentibus symptomatibus, quæ prius terrebant, cessat, desinitque. Contra in malignis, qualiscumque ea antea extiterit, nequaquam post eruptionem, ut in illis assolet, cum suis symptomatibus mitescit, finiturve; sed ultra progreditur, instat-

Signa propria benignorum, & malignorum exanthematum.

Note præcipua ex febre.

que ; quin etiam , si prius mitis , & moderata fuit , gravius plerumque excandescit , & perniciofa symptomata , uti delirium , anxietates , tremores , rigores , spasmos , convulsiones , virium vitalium defectionem , atque alia ejusmodi sibi adjungit .

(a) Vol. I. §. LII. & not. ibi adjectis .

§. VII.

*Anima-
versio de
virium
defectu ut
fano.*

Quod vero de virium subito lapsu , aut defectu , utpote malignitatis pathognomonico signo universi traditur ; id essi , ubi se exhibet , maximam considerationem mereatur , non tamen in omnibus malignis exanthematicis morbis perpetuo occurrit : nam sæpissime hos perniciosissimos , & brevi lethales demiratus sum in ægrotis , qui viribus animalibus ita valebant , ut sine ullo labore e lecto surgerent , starent , incederent , alvum stantes dejicerent , atque ut sani in lecto facile in utrumque latum se se revolverent . Hinc vix ullum constantius , & certius in exanthematicis morbis malignæ , ac perniciosæ naturæ indicium notavimus , quam febris ab exanthematum eruptione continuacionem , aut vehementiorem excandescenciam .

*Certius
maligni-
satis si-
gnum .*

*Graves
morbi et-
iam ma-
ligni .*

Hac igitur nota maligna exanthemata a benignis præcipue internoscenda volumus , nec valde repugnamus , si malignorum nomine omnes etiam ii ex morbis exanthematicis intelligantur , qui graves , & periculosi a SAUVAGESIO dicuntur , quique ab aliis maligni ratione symptomatum vulgo appellantur ; nam hic malignitatem non stricte , sed laxius , & quodammodo
ultra

ultra consuetudinem usurpari ut liceat ; veniam petimus , & postulamus . Sed præter benigna , ac maligna exanthemata est quoddam tertium genus , quod neque omnino benignorum notas , nec malignorum omnes habet , sic ut ambigatur vehementer , an ad primum , an ad alterum spectet . Hoc *medium* , sive *media natura* , quod inter utrumque medium sit , vocamus . De *Pestilentibus* vero , cum hac voce epidemica perniciosiora , & lethaliora a *Sauvagesio* , aliisque comprehendantur , nihil attinet commentari ; Illud solummodo animadvertam , etiam sporadicis , quando summum malignitatis , & perniciæ gradum attingunt , denominationem convenire posse , quemadmodum a quibusdam adhibitam noverrim , cum ad pestis quodammodo feritatem , velocitatemque exitii propius accedunt .

Exanthemata inter benigna , & maligna media .

Pestilentia, etiam sporadica interdum .

§. VIII.

Tertia demum partitio exanthematum est in *regularia* , sive *ordinaria* , & in *irregularia* , sive *anomala* . Primi generis illa dicuntur ; quæ febri breviori , & consueto tempore perduranti ordinate succedunt , & solitis , propriisque symptomatibus stipata sua stadia percurrunt : alterius vero , quæ non prodeunt ; erumpuntque , nisi tardissime , videlicet post febrem longiorem , anormalam , & ultra consuetos limites durationis ad plures dies , aut etiam hebdomadas protractam , insolitisque symptomatibus comitantur . Irregulares hujusmodi , sive anomali exanthematum incessus cernuntur in quibusdam præsertim constitutionibus epidemicis ; quanquam non prorsus absint quandoque a sporadicis ; ut clinicorum obser-

Exanthematum divisio in regularia , & irregularia .

vata testantur . Frequentius id accidit Morbillis , Variolis , & Morbo militari , interdum etiam Purpuræ scarlatinæ , nonnullisque aliis anathematum speciebus . Hactenus de præcipuis exanthematum differentiis . Restat , ut aliquid dicam de communibus eorum prænotionibus . Sunt enim quædam communia symptomata , ex quibus , antequam ad cutim se prodant , ipsa prævideri , & prænosci possunt , præter illa singulorum propria , quæ in cujusque historia tradentur . Multa a

signa MORTONO (a) enumerantur , quæ in Variolis ,
communia Morbillis , & Purpura scarlatina ita crebro oc-
*exanthe-*currunt , ut pro pathognomonicis horum affectuum
*matum fu-*signis reputanda ei videantur . Talia sunt *pulsus*
urosum . *debilis , & rarus , respiratio admodum cita , &*
anhelosa , hypochondriorum oppressio , & angustia ,
urina pallida , & tenuis , vel saltem rubedine
non multum tincta , aut contentis saturata , affe-
ctus cerebri comatosus , vel vigiliae pertinaces ,
subsultus tendinum frequentes , non nunquam
spasmi manifesti , & deliria prorsus efferata ,
gravativa palpebrarum debilitas , oculorum rube-
do , punctura dolorifica , ac lacrymæ involuntaria ,
adeo ut ager oculos difficulter admodum aperiat ,
vel lumen aspiciat ; in gutture dolor ulcerosus ,
raucedo clangosa , tussis perpetuo molesta , imma-
nis , ac ferina . Verum hæc neque una , & si-
 mul , neque omnia semper convenire credas , ne-
 que omnibus æquæ exanthematicis morbis fami-
 liaria esse , ut communia vere dici possint , quin
 interdum deficient . Quod probe animadverten-
 dum velim .

(a) Oper. T. 2. exercit. 3. cap. 3.

§. IX.

Omniū vero frequentissimū, & prope commune indicium non sine experientia suffragio ab ALLENIO prædicatur *ingens pectoris oppressio* cum anxietate, atque irrequie conjuncta, quæ tamen a peripneumonica pectoris angustia, & spirandi difficultate non parum dissentiet (a); Eam enim hoc potissimum distingui licet, quod non ita constans, æqualisque sit, ut in peripneumonia, sed subinde remittat, & quasi cesset, licet per intervalla resurgat, & sine manifesta causa ingravescat, desinat vero cum reliquis fere symptomatibus, si morbus benignus fuerit, & purus facta exanthematum eruptione. Neque in illa exspiratus ore halitus calens esse percipitur, saltem non ita, ut in peripneumoniacis, neque pulsus durus est, ut in inflammationibus esse consuevit, nisi forte cum inflammatione complicitetur malum. Quare videtur valde probabile, pectoris istam oppressionem non aliunde derivandam esse, quam a convulsiva diaphragmatis, pulmonum, & muscolorum thoracis affectione, aut epigastrii, hypochondriorumque irritatione, quam exanthematicus fomes plus minus nervos, fibrasque musculares irritando procreat.

*Signum
commu-
nibus ab
Allenio
prædica-
tum.*

(a) *Synops. univ. med. P. I. Cap. I. §. 219. edit. Venet. 1762.*

§. X.

Pulsus quinam? Pulsuum quoque consideratio lucis non parum affundit. In plerisque enim arteriarum motus ita varius reperitur, ut non unus, idemque diversis temporibus exploratus appareat; sed modo frequens, modo rarior, modo elatus, modo humilis & depressus; modo inæqualis. Ex hac igitur *Crebra* pulsuum varietate & crebra mutatione ad latentem morbum prænosendum eruitur maximum *torum mutatio, & varietas.* adjumentum. Eo etiam spectat utrumque *Coma, & Pervigilium.* Coma, vigil nempe, & somnolentum, utpote quod ab ipso initio in hisce morbis deesse non solet; itemque pervigilium, & quædam insolita; & præter consuetudinem invincibilis impotentia ad obdormiendum cum mentis aliqua confusione. *Nausea & vomitio.* Neque oblivisci nos oportet nausæ, vomitus; & vomendi conatus; qui plerumque ante exanthematum eruptionem ægros angunt, atque ab omni cibo, & potu arcent, desituri; quam primum exanthemata prodierint. Quod si dorsi; *Alia signa exanthemat. futurorum.* artuumque dolor; & sensus quidam torporis, & contusionis fractionisque ad hæc accesserint; vox quodammodo tremat, manusque dum porriguntur, & moventur, trepidare videantur, multo clarius exanthematica morbi natura patefiet.

§. XI.

Tempora, sive periodici. His igitur de morbi genere, differentiis, & signis in universum, & summatim expositis, pauca dicenda supersunt, quæ ad diversa tempora, quibus totum exanthematum curriculum distinguitur, atque ad eorum causas, curationemque

respiciunt, non minus, ut arbitror, quam superiora, observatu digna. Exordiar ergo a temporibus, quæ tria in quolibet exanthematico morbo constitui, & notari solent. Primum est illud, quod eruptionem antecedit, & quodammodo ad eam præparat, habetque varia nomina. Aliis vocatur *prima periodus*; aliis *tempus separationis*; aliis *febris eruptionis*, aut *status febrilis*; & demum de Variolis si sermo sit, vel similibus contagionibus, a BOERHAAVIO *status contagii*, aut secundum non nullos *apparatus* simpliciter dicitur. Sed quocunque modo nominetur hæc periodus, parvi refert, dummodo accipiatur, intelligaturque spatium illud, quod a primo febris ingressu incipit, & perdurat ad exanthematum usque eruptionem. Erumpentibus exanthematibus exorditur *altera periodus*, quæ nomine *eruptionis*, aut *efflorescentiæ* producitur eo usque, quo exanthema evanescere, aut resolvi conspicitur, succedente *tertia periodo*; cui exsiccatio, sive *desquamatio*, sive *resolutio* pro exanthematis diversa natura nomen est. In Variolis *tertia periodus* est illa, in qua pustulæ inflammantur, & suppurationem subeunt, ideoque istud stadium *inflammatorium*, aut *suppuratorium* quidam appellant. Hinc in his quartum locum sibi vindicat *exsiccatio*, sive *ultima periodus*. De singulis vero plura, & magis distincte in peculiari cujusque exanthematis descriptione.

Primum tempus, sive prima periodus.

Alterum tempus.

Tempus tertium.

Variolæ habent quatuor tempora, non tria.

§. XII.

Causse: Ad causas quod attinet, multiplex earum genus esse videtur, aut saltem variabile non parum pro diversa exanthematum natura, & ægrotantium ætate, constitutione, temperie, victu, & regione; de quibus singillatim in sequentibus Capitibus. Id vero indubitatum, & prespectum existimo, aliquid acre (§. IV.) in hisce morbis vel intus genitum; vel extrinsecus receptum subesse, ingenio, vi, atque effectis varium in singulis. Re enim vera, quanquam in omnibus cutem, & velamenta corporis constanter appetat, tamen aliud magis unam sedem, aliud aliam occupat, & diversam unumquodque maculæ, aut pustulæ tumorisve figuram, molem, speciemque assequitur; ac retinet. Sic aliud vasa cutaneâ; aliud mucosum Malpighianum corpus; aliud cellulosa spatia, aut folliculos, aut glandulas aggredditur; aliud universam paullatim cutem; aliud peculiarem aliquam partem inflammat; aliud maculis diffusis, sejunctis, & discretis se exhibet; aliud confertim; aliud sparsim erumpit. Hoc minutas quasi ecchymoses efficit, illud pustulas tam colore, quam magnitudine, atque habitu sui prope generis profert; exiguas hoc phlegmones, aut vesicas, aut phlyctænas, aut tubercula certa ratione, & mensura format, & sic porro; quemadmodum propria cujusque natura, & sedes (§. II.) tulerit.

Variæ sedes.

§. XIII.

Quæ demum cuique exanthematum generi, *Curandæ ratio generatim.* singulisque eorum periodis (§. XI.) conveniat curatio, in universum decerni vix potest. Quædam tamen generalia præcepta nobis suppètant, unde scire liceat, qua nos ratione gèrere oporteat. In quavis anathematum suspitione, si natura nec vehementius, nec languidius, quam opus est, ad separationem noxii, atque heterogenei principii incumbat, cunctari prestat, & quiescere, ne ejus opus interturbetur. Sin contra, eam aut inhiberi excedentem, aut incitari torpentem convenit. Quod si vel vasorum plenitudo, vel cacochylia gastrica, vel alia quæcumque causa incidat, quæ naturæ motibus obnitatur; aut eos deflectere cogat, protinus ars in auxilium properare debet. Peculiari etiam acritudini apta medicamenta præsto sint, ne ea exitium acceleret. Cavere item oportet ab omnibus iis, quæ eruptioni impedimento sunt; aut jam factam reprimere possunt, ne metastases funestissimæ fiant. Hinc regimine utendum moderate diaphoretico tandiu, donec omnis nocuus humor penitus exhalaverit. Quibus autem auxiliis hæc cuncta peragantur, quibusque cautionibus opus sit, speciatim docebo in his, quæ proxime sequuntur. Non satis autem animadvertere possum, calefacientia quæque, alexipharmaca, atque nimium acria, aut irritantia universim noxia esse.

CAPUT I.

DE ERYSIPELATE.

§. XIV.

*In quo
differat
a vera
phlegmo-
ne.*

DE Erysipelate jam alibi, cum ejus affinitatem cum phlegmone generatim, breviterque ostenderem (a), verba feci. A phlegmone enim vera ita discrepat, ut potius phlogosis, sive quoddam inflammationis spurium genus (b) dici debeat. Hic, quoniam ad morbos exanthematicos febriles pertinet, paullo uberius de eo differendum nobis est, jure prope nostro utentibus, cum id mali probe noscere, & curare medicorum non minus intersit, quam variolas, morbillos, & miliaria,

* *Synonyma*

Bosa SENNERTI, de febr. l. 2.º c. 15. Febris erysipelatoſa SYDENHAMII p. 174. HAENII Febr. Div. VI. Febris eryſipelacea HOFFMANN. Med. System. T. IV. P. I. Cap. XIII.

(a) *Comment. de Inflammat.* §. IX.

(b) PLATNER *Inst. Chirurg.* §. 156., & CALLISEN *Instit. Chirurg. mod.* §. CCXVI.

§. XV.

Eryſipelatis descriptio.

Hoc igitur nomine (§. XIV.) designatur rubor quidam, plerumque e roseo albicans; rarius e purpureo, aut livido flavescens; aliquando ex rubro nigricans, qui in hac, vel illa corporis parte cutim summam subito occupat, aliquantulum eam attollens, sed tamen æqualis, & planus;

nus; lateque sine ulla spatii, aut figuræ circum-
 scriptione sese diffundit, & quodammodo serpit,
 ut plurimum pruritu atque ardore magis, quam
 dolore ingenti molestus. Id autem peculiare, &
 proprium ejus est, ut, si digitis comprimatur,
 ibi candicet, albidumque vestigium recipiat, sed
 mox, remota pressione, pristinum colorem, splen-
 doremque recuperet.

§. XVI.

Verum & legitimum Erysipelas est, quando omnes notas habet, quas modo memoravi. Contra, cum ab his deflectit, *spurium*, sive *nothum* audit. Multimodis autem a vero, legitimoque recedit, sed speciatim, tum, cum in eo cutis valde tumet, & tenditur, atque ita rubet, ut pressa non albicet, vel tumor altius se dimittit, partesque sub cute positas comprehendit; aut cum mollis is est, ferofumque humorem continere videtur, unde etiam minus rubeat, minusque renitatur, & facile foveas impressas retineat. Quod binis prioribus modis fit, *phlegmonodes* vocari solet; quod postrema ratione, *oedematodes* (a). His additur *scirrholes*, quod scilicet scirrhi duritiam exhibeat. Verum id improprie sic appellatur; nam a scirro vel longissime abest, vel scirrho tantum superveniens hanc denominationem obtinet; nisi *scirrholes* cum *Platnero* (a) vocemus illud, quod duritiam majorem reliquis habeat.

*Differen-
 tia. Ver-
 rum. Ery-
 sipelas
 spurium.*

*Phlegmo-
 nodes.
 Oedema-
 todes.
 Scyrrho-
 des.*

(a) L. §, 158.

§. XVII.

Fixum. Quod si rubor iste (§. XV.) eundem semper teneat locum, nec in alium migret, *fixum* *Ambulans.* *Erysipelas*, *ambulans* vero dicitur, cum ab una *Simplex.* ad aliam partem huc illud vagatur. *Simplex* quoque Chirurgi illud nominant, quod nullo gravi, aut periculoso symptomate stipatur; *complicatum.* *complicatum*, quod contrario se modo habet, uti quando alicubi livet, nigrescit, & gangræna corripitur; unde *carbunculosum*; & *gangranosum* etiam nuncupatur, quamquam prius illud rectius *benignum*, hoc vero *malignum* dicerent. Sunt etiam nonnulli, qui *levigatum*, atque *aquale* inter ejus differentias ponant, cum videlicet pustulis, aut vesiculis caret: & contra *tuberculosum*; *scabrum*; *pustulosum*, sive *miliare*; *vesiculare*, sive *bullosum*, cum tuberculis, pustulis, bullis, sive ampullis vesicularibus deturpatur. Verum hujusmodi differentiarum prope inutiles, & supervacuæ videntur iis, qui *Erysipelas* distinguunt in *benignum* sive *simplex*, atque in *malignum*; sive *complicatum*; vel tantummodo ad diversa ejus tempora, & varios ejus gradus denotandos accommodatæ reputantur.

§. XVIII.

Varia Erysi- pelatis stadia. Nam pro varia temporum, quæ percurrit, ratione, diversa quoque est ejus facies. *Initio* plerumque modice rubet, exiguum occupat locum, ac levi cum tensione, pruritu, & dolore con-

jun-

jungitur. In *augmento* manifestius increfcit, latius propagatur, & majore fimul calore, tenfione, doloreque difcruciat. In *ftatu* omnia hæc perfiftunt: & cutis exiguis tuberculis, aut bululis per sæpe exafperatur, atque inæqualis evadit. In *decremento* demum rubor evanefcit, cutis fubfidit, & relaxatur; ficque malum epidermide reficcata, & fruftulatin fecedente refolvi confuevit; aut contra fuppuracione, aut gangræna finitur (a): quamquam rariffimum eft, Eryfipelas in fuppuracionem definere, nifi *phlegmonodes* ipfum extiterit. Quando vero gangræna ei fupervenit, fæpiſſime celerior eryfipelatis curfus eft, & plerumque aliqua cacochymia eam promovet. Difcuſſo autem morbo, interdum ejus fedes tumore quodam aquofo, albo, & molli ob atoniam relictam laborat; idque præfertim evenit, ubi eryfipelas *œdematodes* fuerit; aut cutis, non perfecte difcuſſa congeſtione, induratur, rigefcitque, qui quartus eft finis; quem, etſi rariffime, confequitur malum.

(a) ASTRUC *Tract. de tumor. l. v. cap. I.*

§. XIV.

Longe vero utilior, commodiorque videtur Eryfipelatis diviſio in *Protopathicum*, *Fortiſſimum*, ac *Symptomaticum*; utpote quæ ejus, non modo originem, naturamque diſtinguit, verum etiam ad rectam curandi rationem plurimum facit. *Protopathicum*, ſive *primarium*, quod alii *idiopathicum*, ſive *effentiale* vocant, ſponte, & ſine ullo morbo præcedente erumpit, cauſamque peculiarem interius genitam, atque humoribus in-

Alia utilior diviſio.

fidenter agnoscit. *Fortuitum*, sive aliis *Accidentale*, illud definiunt, quod non ab interiore sanguinis labe, aut depravato aliquo humore, sed a manifesta, atque exteriori causa progignitur, vel potius movetur; uti a solis ardore, a nimio frigore, ambustione, acribus applicitis, punctura, cutis laceratione, &c. quanquam, ut libere dicam, non alienum a ratione arbitror, in his quoque casibus aliquid plerumque subesse, quod cum causa proegumena similitudinem habeat. Demum ab alio morbo pendet *Symptomaticum*, veluti quando vulneribus, membris luxatis, aut fractis, ulceribus, febribus acutis, anginae malignae, scorbuto, hydropi, oedematibus supervenit (*).

(*) Ad hoc genus a CALLISSENIO (*Instit. Chirurgiae Modern. p. 72.* referri video erysipelas *phlegmonodes*, *oedematodes*, *scyrrhodes*, *herpeticum*, atque alia, quae ad *spurium* ab aliis, ut supra (§. 16.) tradidimus, ablegantur. Has ipsas species, quas alii ad *Spurium*. & CALLISSENIUS ad *Symptomaticum Erysipelas* revocant, GORTERIUS (*Chirurg. Repurgat. lib. X. Cap. IV. §. 1412.*) ad *Erysipelas compositum* redigendas existimat, quia ex duplici, aut etiam multiplici morbo coalescunt.

§. XX.

Qualis
febris in
eo sit?

Erysipelas, pro diversa ejus ratione, febris ipsa vel antecedit, vel comitatur, vel subsequitur (a), uti quotidie experientia comprobatur. Interdum etiam accidit, ut ab eo, quando erysipelas levissimum est, quale plerumque fortuitum esse consuevit, penitus absit (b). *Protopathicum* ea fere semper antecedit: saepius comitatur, aut
sub-

subsequitur *symptomaticum*, *fortuitumque*, si paullo gravius naturam laceffant. Ubi autem ejus eruptionem prænuntiat, fere in hunc modum exorditur, & progreditur: primum nec cogitantem frigus, horror, rigorque vehemens repente corripit, corpusque univèrsum quatit ad horas aliquot cum pulsu exiguo, frequenti, contracto, lassitudine, virium lapsu, pondere permolesto circa cordis scrobiculum, gastrodynia, nausea, vomituritione, immo vomitu non modo ingestorum, sed etiam bilis flavæ; interdum vero sine vomitu. Paullatim tremor, & rigor conquiescit; frigori ingens calor succedit, pallori faciei rubor, sitis intensa, anxietas, spirandi difficultas, anhelitus, magna in somnum proclivitas cum pulsu elatiore, sæpe magno, vehementi, duro, crebro, mentis perturbatione, interdum delirio, & linguæ tarditate, qualis in ejus imperfecta paralyfi deprehenditur. Febris sic trahitur, aut semper increscens, *epacmaistica* instar, aut *homotonæ*, sive *acmofistica* similis eundem gradum servans, aut novis subinde accessionibus invalescens, donec Erysipelas omnino eruperit. Erumpit autem mox prima die ad finem vergente, aut quod frequentius incidit, altera. Quandoque ineunte ipsa febris se exhibere incipit; alias tertia, aut quarta tantummodo die (*), quod quidem rarius est, sese prodit in aliqua corporis parte, quæ sæpe aliquantulum dolet prius, & ruboris cujusdam lucidi specie signatur, qui rubor præsertim ubi in faciem irrupturum Erysipelas sit, circa nasum, LE ROY observantè (c), apparet.

Quæ antecessandæ eruptionem.

(a) HIPPOCRAT. *l. 3. Epidem.* & GALEN. *Comment. 3. in eumid. n. 27. p. 364. in edit. in 12.* Ubi verba Hippocratis hæc sunt: *Multis autem in febribus, & ante febrem, & a febre (Erysipelata) contigerunt.*

(*) Cl. SWIETENIUS §. 593. in BOERHAAV. *narrat se vidisse in muliere quinta febris die in brachio erysipelas natum &c.* Mihi quoque non semel contigit observare tardiores hujusmodi erysipelatis eruptionem in cruribus.

(b) MEZA *Compend. medic. Pract. fascic. I. Cap. XVII. §. 156.* ubi sic inquit: *Non nunquam Erysipelas absque ulla febre oritur &c.* Id etiam testatur RICHIA, *Const. epid. Tuur. alter. §. VIII.*

(c) *Melang. p. 64.*

§. XXI.

Itaque simul ac rubor cutim occupat, si minus malum futurum sit; febris quoque incipit non nihil deservescere, sensimque, prout erysipelas extorsum propellitur, minuitur, atque evanescit, & una simul sopor, delirium, vomitus, & reliqua symptomata decedunt. Si vero majus vitium intus lateat, aut non tota ejus vis in cutem se effuderit, post levem, brevemque remissionem febris recrudescit, & nova materie ad cutim propulsa iterum mitescit, solviturque, sudore interea manante, atque urina crassa, & subsidente (a) emissa, Rarissimum enim est, febrem ultra perfectam erysipelatis eruptionem produci, nisi phlegmonodes, aut malignum, & gangrenosum sit. In prior casu cum tumor altius infideat; & compressione non albicet, congestoque sanguine durior renitatur, vix tum sperari potest, ut resolvatur; ideoque reliquum est, ut inflammatione

Quando,
& cur fe-
bris pro-
trahitur.

pro-

protracta, atque in abscessum lente abeunte, febris, uti symptoma, protrahi debeat. In altero vero, gangræna orta, noxiæque tabo in sanguinem remeante, nil mirum, si febris non desinat, nisi vitæ viribus exsolutis. Ceterum ubi regulariter febris evanuerit, rubor, & dolor partis affectæ remanet, sed paulatim subsidit, & discutitur, donec septimo tandem, aut nono die, omnino delitescat, secedente postea furfuris & lamellarum in modum ipsa epidermide. In ea Erysipelatum epidemica constitutione, quam anno 1721. Taurini vidit CAROLUS RICHARD (b), sæpe facile aut quavis alia parte, cui erysipelas infederat; detumescente, conturbabantur alvus, qua leniter fluente intra paucissimos dies integre morbus solvebatur. Non paucis inter initia sanguis e naribus erumpens salutem attulit. Hæmorrhagiam vero antecedeabant hypochondria dura, tumida, dolentia, intensior capitis dolor, aut rubor oculorum, aut aurium tinnitus.

Signum futura suppuracionis, aut gangræna finis.
Erysipelatis finis.

(a) PLATNER. l. c. §. 157.

(b) *Constit. epid. Taurin. altera §. VIII.*

§. XXII.

Quælibet fere corporis pars Erysipelati patet, sed præ cæteris caput, collum, brachia, & crura eidem; præsertim protopathico obnoxia sunt. Ubi caput malum impetit, sæpe frontem; palpebras, nasum, faciem, capillitium, collumque circuit, & peragrat; vehementerque dolent, & lancinantur partes, quæ eo afficiuntur. Immo quandoque enormiter intumescunt,

Capitis erysipelatis.

ita ut profundior tunc morbi sedes videatur ; & cutis ipsa pustulis , vesiculisque inæqualiter exasperatur . Si ab alterutra aure incipiat , primum proxima loca discruciat , deinde serpit ad reliqua ; cumque ad palpebras pervenerit , ita hæc tumore quodam œdematode inflantur , ut oculi vix , ac ne vix quidem detegi queant . Quandoque , dum priorem locum jam deserere videtur , novo veluti factò impetu in capillatam capitis partem inopinato irruit . Sæpè id malum certis anni temporibus fere epidemice vagatur , quod jam HIPPOCRATES observavit (a) . Quocumque autem confederit , eadem prope symptomata , quæ supra recensui , infert , eodemque modo increfcit , minuitur , & decedit . Discrimen si quod est ; totum in majore , vel minore functionum , quæ cujusque partis laborantis propriæ sunt , læsione versatur . Illud etiam memoria probe tenendum est , quòd crebris ex observationibus constitit , si erysipelas artubus inferioribus incubiturum sit , inguinis , & femoris glandulas conglobatas , vasis cruralibus aditas , antequam se exserat , leviter dolere , atque intumescere consuevisse ; axillares vero , ac cervicales , si brachiis aut superioribus locis immineat (*) .

(a) *Lib. 3. epid. text. 29. ubi sic : Vere autem valde multis contigerunt erysipelata , permanebantque & per æstatem , & sub autumnum .*

(*) Notum , perspectumque omnibus esse puto , cutis dolori lacerationi excoriationi , rubori , inflammationi , ulceribus , pustulis , aliisque cutaneis morbis sæpenumero supervenire tumores glandularum lymphaticarum , quæ membro affecto , & laboranti respondent , superiusque positæ sunt . Qui venarum lymphaticarum

ticarum initium, & progressum noscunt, pene omnes sibi persuadent, puris, ichoris, aut alius noxii humoris aliquid a venis lymphaticis, absorberi, deferrique ad glandulas conglobatas, ad quas progrediuntur, indeque has tumere ac dolere. Recte hi quidem. Sed ubi glandulæ prius tument, ac dolent, quam humor ullus ab aliqua parte suppeditari possit, unde nam earum tumorem, doloremque deduxeris? An aliquid per arterias ad glandulas, antequam in cutem pellatur, defertur, quo ipsæ intumescant? An sola nervorum, & lymphaticorum vasorum irritatio sufficiat? Vasa revera lymphatica irritabilia ita sunt, ut sola irritatione, teste HEWSONIO (*Descript. system. lymphat. Traject. ad Rhen. 1383.*) rubeant, inflamentur, & chordæ instar tendantur.

§. XXIII.

Summam autem cutim Erysipelatis sedem esse, omnino convenit inter auctores cum veteres, tum neotericos. Idque comprobari ajunt. 1. Quod manibus contrectata cutis, atque a subjecta pinguedine divulsa totum morbum continere apprehenditur, nec ulla alia particula tumere, dolere, aut reniti invenitur; de legitimo, & simplici erysipelate si sermo sit. 2. Quod, ubi gangræna supervenit, solam cutis superficiem ipsa tenet, nec altius, saltém inter initia, descendit. 3. Quod robur compressione evanescit (a). Quænam vero cutis pars potissimum afficiatur, non æque planum est omnibus. Alii enim extimæ cutis vascula rubris minoræ, cruori impervia, alii minimas fistulas, per quas tenuissimus halitus, vapor, aut sudor effertur, alii glandulas, sive folliculos sebaceos, alii *reticulum malpighianum*, & sic porro, magis laborare opinantur (b). At vix statui potest morbi sedes in una ex
bisce

hisce partibus, quin simul aliæ consentiant. Tanta profecto est earum omnium connexio, & complicatio. Itaque qui dixerit & vasa rubra, & alba, & textum cellulosum cutis, & corpus reticulare, sive, ut hodie vocant, mucosum, affici, non valde a vero aberrabit. Qui enim fieri potest; ut pressione rubor facile evanescat, locum sæpe mutet, phlyctenas excitet, aut œdematis speciem referat, nisi cellulosis textus, corpusque mucosum, quod cutim cum epidermide necit, occuparentur;

(a) ASTRUC. *l.* 3.

(b) CALLISEN. *l. c. p.* 71. PLATN. §. 160. ASTRUC *l. c.* GORTER. *l. c.* §. 1423.

§. XXIV.

Causa eius proxima.

Color porro dilute roseus, & flavescens, fugax, vagus; pruritus; calor acer; dolor pungens magis, quam pulsans; facilis de uno loco ad alium transitus; vesicularum, quales ignis parit, excitatio; sanguis e vena missus, rutilans, spumidus, vix cohærens, quæ omnia in legitimo, & primario erysipelate observari solent, satis, ni fallor, evincunt, ejus causam proximam esse *phlogosim*, quam procreat humor quidam tenuis, calidus, acerque, biliosæ sanguinis pari a veteribus dictæ quam simillimus, intus utcunque genitus, & primum nervosum genus, deinde cor, arteriasque repente percellens, a reliquis paulatim liquoribus, motu febrili oborto, secedens, atque ad cutim alicubi propulsus, aut in ea primario etiam defixus, & locum, in quo sistitur, vel latebat, peculiariter irritans, atque inflammans.

Qualis humor morbum faciat?

iam remotæ dicuntur, sive antecedentes, & partim corpori ipsi insident, & partim extrinsecus eidem adveniunt. Præcipuæ earum censentur temperamentum sanguineum, aut cholericum; habitus obesus, aut contra cachecticus; cacochymia; acritates variæ, præsertim oleosa, pinguis, & rancida, tam sola, quam cum aliis recrementis omnium corporis succorum copulata (a). cacochylia primarum viarum, in primis biliosa; bilis ipsa exuberans, aut commota (b); mensium; hæmorrhoidum, ichoris cujusque manare soliti, expirationisve cutaneæ suppressio; metastases; scorbutus; hydrops; oedemata crurum; scirrhi; cancer; ulcera; acria ingesta, aut applicita; spirituum vinosorum abusus; immoderatæ exercitationes adipem solventes, atque acritudinem in humoribus exaltantes; fricationes asperæ, ignis, vel solis ardor; irritatio fibrarum cutis quæcunque tum a causa interiori, uti a lymphâ acri, tum a causa exteriori, uti a compressione vehemente, aut punctione; luxationes, vulnera; epispastica; insectorum morsus; applicatio frigidi, aut calentis corporis (c); animi graviores commotiones, & præsertim ira, & terror (d), ex quibus erysipelas non solum movetur, verum etiam subinde redit, & quasi periodice recurrit, *periodicumque* tunc nominatur.

(a) PLATNER *l. c.* §. 1.

(b) VAN-SWIET, *comm.* §. 723.

(c) NICOLAS *Manuel du Jeun. Chirurg.* p. 343.

(d) PLATNER. *L. c.* §. 159. CALLISEN. *L. c.* p. 72.

P R O G N O S I S .

§. XXVII.

Erysipelas leve malum, nulliusque momenti a quibusdam creditur; sit quamquam sæpe innocuum, & salutate sit, felicemque exitum fortia- tur, non tamen semper periculo vacat, nec con- temnendum plane est. Immo HOFFMANNUS (a) non dubitat illud in multis symptomatibus, ac perniciosa natura cum pestilenti ipsa febre com- parare. Simplex, benignum, fixum, item fortui- tum, sive *accidentale*, & quandoque symptomati- cum minus discriminis habet, quam complicatum, compositum, malignum, ambulans, & prima- rium. Quod caput, faciem, palpebras, aut col- lum infestat, id apud plerosque male audit (b); nam prius illud gravius plerumque est, cerebrum- que ipsum quandoque afficit: posterius vero hoc sic venas jugulares, laryngemque urget, & quasi injecto vinculo cohibet, ut sanguinis e capite re- ditus, spiritusve intercipiatur. Eoque majus peri- culum imminet, si a causa interiori originem ducat, nec intra septem, aut octo dies resolu- tur: nam tum suppuratio timenda est, aut etiam gangræna; quam postremam appropinquare indi- cant doloris, & ruboris repentina cessatio, & phlyctenæ in summa cute exortæ (c).

(a) *Med. Syst. Tom. IV. Sec. I. cap. XIII.*

(b) PLATN. *l. c. p. 161.*

(c) *Nicolas l. c. p. 344.*

§. XXVIII.

Le Roy Ab aliorum tamen fere omnium sententia dif-
sententias sentire non dubitat LE ROY. Is enim experien-
 tia confusus sua, faciei erysipelas benignum, &
 salutare omnino esse prædicat, atque in criseos
 bonæ modum procedere, intraque tres, aut qua-
 tuor dies tantum ad summum apicem pervenire;
 plena vero facta eruptione febrim, & cuncta re-
 liqua symptomata minui mirifice, & quandoque
 penitus cessare; hincque paullatim ruborem, &
 tumorem discuti, ac postremo epidermidem des-
 quamari, & decidere (a). Contra non æque in-
 noxium, & criticum idem vir celeberrimus ha-
 bet illud, quod crura aggreditur cum febre acu-
 ta, quodque senibus, aut cacochymicis superve-
 nit, utpote in gangrænas sæpe, aut abscessus pe-
 riculosos facile desinens. Etsi vero res sæpius se
 habeat, ut LE ROY exposuit, aliquando tamen
 hoc idem faciei erysipelas in gangrænam transire
 posse videtur, cum SYDENHAMIVS (b) testetur,
 huic malo fini obnoxium esse quodcumque erysi-
 pelas, cuicumque parti infederit.

(a) *Melang. de Physiq. & de Med. p. 164.*

(b) *Seçt. VI. cap. VI. p. 321.*

§. XXIX.

Generatim quod cum mala, perniciosaque fe-
 bri oritur, aut malignum est, aut phlegmonis
 naturam attingit, aut aliis morbis mali moris
 accedit, non caret periculo, quia plerumque
 gan-

gangræna, aut abscessu terminatur. *Ab erysipelate* autem *putredo*, aut *suppuratio*, inquit HIPPOCRATES (a), *malum*. Item si erysipelas introverti contingat, ut non raro fit, phrenitides, aut peripneumonix lethales, aliique periculosi morbi consequuntur. Quod idem HIPPOCRATES jam cognovit; nam scripsit: *erysipelas ab exterioribus verti ad interiora, non est bonum, ab interioribus vero ad exteriora, bonum* (b). At multo clarius loquutus est Auctor Coacarum (c), in hunc modum, *Erysipelas foris quidem extare, utile: intro autem vergere, lethale. Cujus quidem rei indicium est, cum, rubore, evanescente, pectus gravatur, & agrius spiritum trahit ager.*

(a) Sect. VII. aph. 20.

(b) Sect. VI. aph. 25.

(c) N. 366.

§. XXX.

Attamen non semper Erysipelas intro versum exitium affert, si SYVIETENIO (a) fides habeatur; quaaquam SVDENHAMII observatio, quam ibi adducit, verum erysipelas non exhibeat, nec proprie ad ejus introversionem spectare videatur. Verum, etsi interdum fieri possit, ut eryspelas recedens, aut repercussum a viribus vitæ subigatur, aut iterum extrorsum amandetur, hujusmodi tamen metastasis prudentem medicum *Metastasis erysipelatis.* terrere, ejusque solertiam excitare debet, ne securum nimis, incautumque inexpectata ægri perniciem demum percellat. Evenit etiam interdum, ut febris, quæ erysipelatis eruptionem molitur, aliquandiu trahatur, quin tamen suo fine

ne potiri poffit . Tunc materia eryfipelatodes in cerebrum , vel in pulmones delata aliud morbi genus efficit , eo perniciofius , quo interior nobiliorque eft pars , quæ ab ea repente corripitur .

(a) L. c.

Curatio.

§. XXXI.

Ad curationem quod attinet , hæc pro varia eryfipelatis origine , ac natura , & pro vario ejus gradu differre etiam debet . In legitimo , primario , & febrim fubfequente , cum Natura motu febrili , ut recte exiftimant HOFFMANNUS (a) , PLATNERUS (b) , LE ROY (c) ; JAUBERTUS (d) , aliique expertiffimi fcriptores , a pravo , & noxio peculiari quodam humore fe liberare nitatur , totaque ad eum verfus cutim propellendum incumbat ; confequens eft , ut Medicus Naturæ minifter eodem curam omnem intendar , pro viribus cavens , ne motus , conatusque ifte nimium excedat , aut deficiat , nam utroque modo poffet effectu fuo carere . Quærat igitur , num fanguinis miffio , quæ primum artis præfidium in curationibus præftare folet , locum ullum habeat . Non levis vero hac de re diffenfio occurrit inter Auctores . Alii , quibus nempe eryfipelas pro vera inflammatione habetur , phlebotomiam non modo approbant , fed etiam pluries repetendam jubent ; inter quos ASTRUCIUS (e) agmen ducit , utpote qui ad eryfipelas primarium refolvendum quinquies , vel fexies primis morbi diebus venam

in-

*De vena
fectione
diffidium.*

incidi velit; nec minus in sanguine mittendo liberalius esset ad secundarium, sive symptomaticum discutiendum, nisi id jam præstitum fuisse principis morbi causa cogitaret. Alii contra, qui videlicet, a phlegmone erysipelas segregant putantque in eo summam sanguinis tenuitatem adesse, a principio quodam acri, ac solvente profectam, uti noxiam venæ sectionem rejiciunt (f), vel certe parcius instituendam esse, si unquam, præcipiunt.

(a) L. c. (b) L. c. (c) L. c.

(d) *Mem. de la Societè Royal. de Médec. Année 1776. p. 529.*

(e) *De Tumor. l. 2. cap. 1. p. 69. edit. Ven.*

(f) GORTHER *chirurg. repurgat. lib. X. Cap. IV. §. 1443.*

§. XXXII.

Verum; dum sic in utramque partem disceptant, dicam libere, qua via incédendum mihi videatur. Itaque si febris vehementius excandescat, si plethora corpus gravetur, naturæque conatibus impedimento sit; si æger temperamento sanguineo donetur; si pulsus magni, validi, duri deprehendantur, si dolor capitis, aut spirandi difficultas discruciet, continuo post sedatum horrorem, rigoremve febrilem, exsertumque calorem, & antequam erysipelas appareat, aut ex toto prodierit; per venæ sectionem naturæ laboranti succurrere oportet; ut moderata aliquantulum febris vi, & relaxato sanguinis nexu, reseratisque meatibus, facilius acer humor erysipelatodes se se expediat, exteriusque feratur.

Quando vena secanda.

§. XXXIII.

Quando iteranda sanguinis missio. Immo si, post emissum sanguinem, symptomata adhuc urgere pergant, atque erysipelatis eruptio cunctetur, quod sæpe contingit, repetendum id auxilii genus est, præsertim ubi sanguis primo detractus lentorem phlogisticum ostenderit. Quod etiam non prætermittendum est, cum erysipelas caput, faciem, aut collum jam occuparit, si antea vena secta satis non fuerit; aut cum ejus generis sit, quod proprius ad phlegmonem accedit, neque post ejus eruptionem febris, & reliqua symptomata se se remiserint; nam tum, ut vera inflammatio, prudenter curandum est.

§. XXXIV.

Quando omitti debeat. Contra ubi vasorum plenitudo deficit, temperamentum, habitusque corporis adversatur, febris mitior est, nullisque gravibus comitatur symptomatibus, aut vires vitæ languent cum pulsibus nec magnis, nec validis, aut cuncta, erysipelate jam prodeunte, placidius procedunt, aut erysipelas, legitimum, aut fortuitum, sive *accidentale*, aut *œdematodes* est, aut summopere *malignum*, *carbunculosum*, aut *necroticum* prævidetur, aut morbis malignis, & putridis, aut scorbuto confirmato, cachexiæ, hydropi adjungitur; sanguinis missio omitti potest, ut minime necessaria, aut etiam vitari debet, ut perniciofa, & noxia.

§. XXXV.

Magni etiam refert sanguinis e vena missi diathesim diligenter inspicere. Nam si floridus, tenuis, biliosus, & solutus deprehendatur; parcius: si vero contrario se modo habeat, liberalius eum detrahi licet. Si etiam ex iis, quæ præcesserunt, conjiciatur, acrimoniâ plus, quam boni sanguinis copiam prævalere, si rubor, & calor non magnus sit, si *fugax*, atque *ambulans* erysipelas videatur; si urinæ tenues, crudæ, aquosæ, aut crocæ, & minime subsidentes excernantur, si pulsus inæqualiter saliant, irritati quidem, at non pleni, & fortes; cautissime se gerere oportet Medicum in sanguinis missione sive decernenda, sive celebranda, ne scilicet mali causam deteriorefficiat, aut criticis moliminibus noceat, aut metastasi ad interiora occasionem præbeat.

Sanguinis missi diathesis consideranda, ne in eo mittendo peccetur.

§. XXXVI.

In ipso præterea morbi ingressu diligenter disquirere debet, an primæ viæ sordibus, præsertim biliosis scateant, atque alvus respondeat, nec ne; ut illæ cito evacuari pro re nata possint, hæc vero moliri, & laxari. ASTRUCIUS (a) emetica, & cathartica suadet, præcipue in eo erysipelate, quod caput, & faciem teneat. Emetica quoque utilia prædicat LE ROY, quando nausea, & vomitus biliosus inter initia ægrotantem exagitent (b). Sed in magno spasimorum conflictu, etsi colluvies bilaris, & cacochylia putrida turgeat, præstabit vomitum potu aqueo,

Quòmodo & quando purgandum.

repido, & mellito, promovere, quam projicere acri medicamento, quod summopere noxium in primis esset, si ira (c) causam procatarticam malo præbuisse; alvum vero satius erit enematis lenire, quam catharticis proritare. Quod si tamen saburra intestinalis poscere videatur medicamentum aliquod, quo ea validius deturbetur; tunc post sectam jam venam alvus ducenda est decocto Tamarindorum, aut Cremore Tartari, aut sale quopiam neutro magna aquæ copia diluto, aut simili blandiore Eccoprotico, & quidem antea quam Erysipelas foras proruperit. Nam propulso jam ad cutim erysipelate, cautissime alvus laxetur, & tunc solum, cum putridæ, & bilaris saburræ signa non desint, aut depravati humoris quantitas morbum plus justo protrahere videatur, aut revellendi a capite, quando id graviter afficitur, aut intumescit, necessitas citam opem postulet, nec satis sanguinis missione confidere quis possit. Alias metuendum esset, ne alvi ductio temere instituta opus naturæ perverteret, aut intro erysipelas ipsum revocaret. Hoc vero resolvi incepto, atque ad finem properante audentius licebit alvum movere, & reliquum morbificæ materiæ epicraticæ, & leniter hac via expurgare.

(a) *Luc.c.* (b) *L.c.* (c) HOFFMANN *Dissert. de Medicina Emetica, & purgante post iram veneno. Oper. T.VI. p. 291.*

§. XXXVII.

Humoris vero noxii, quem Natura expellit, *Quibus*
 separatio, atque excretio adjuvari etiam debet *sustineri*
 quiete in lectulo, potu aqueo largiori, attempe- *eructio*
 rante, & leniter diaphoretico; cui, ubi calor, *debeat.*
 & motus circularis, aut intestinus excedit, ni-
 trum, aut succus mali citrei, aut medici cum
 pauxillo sacchari adjici potest, aut aceti aliquid
 cum melle, quod pauperibus facilius, commo-
 diusque est, Decoctum hordei diluit, & tempe-
 rat egregie, dilutum florum sambuci, aut tiliæ
 blandissime resolvit, & diaphoresim promovet,
 præsertim si tepide sorbillentur. Ubi erysipelas,
 calor, & febris sese remittunt, & sudor manare
 incipit, curandum est, ut is se per totum cor-
 pus diffundat, quod præstat sorbitio calida, quies,
 & stragulorum prudens additio. Quorum actio
 sustinenda est victu tenui, humectante, & refri-
 gerante,

§. XXXVIII.

Extrinfecus multa proponunt admovenda scri- *Que con-*
 ptores, in primis Chirurghi; sed pleraque, si non *pica con-*
 noxia, certe supervacanea mihi videntur. Ple- *veniant.*
 rumque sufficit locum a frigore, aut contactu æ-
 ris arcere; itemque ab actu nimium calidis. Sic
 paulatim humor resolvitur, & per cutis meatus
 expiratur. Si pars acerbius doleat, tendatur, &
 nimium caleat, aut areseat, ea fovenda est lin-
 teis ex aqua spermatis ranarum repente, aut de-
 cocto florum sambuci, & malvæ expressis, &
 subinde, ubi frigent, aut resiccantur, renova-
 C 3 tis,

tis . Si demulcere magis opus sit , aliquid lactis recentis decocto utiliter admisceri potest . Si robor , atque ardor intensius urgeant , præsertim cum malum diutius trahitur , difficiliusque discutitur , lactis loco aliquid optimi aceti additur , quod æstum refrænât , potentiùsque resolvit . Quod si nihilominus erysipelas die septimo , octavo , nono , aut decimo non minuitur , metumque incutit , nè pars affecta ob nimiam cutis plenitudinem , & distensionem emoriatur , incisionibus crebris partundendam non nulli præcipiunt ; quod multo magis fieri conveniet , si color ejus ad purpureum , aut lividum vergere jam inceperit .

Quando incisionibus uti liceat ;

§. XXXIX,

Quomodo suppuratio tractanda .

In Erysipelate phlegmonode , si frustra tentata fuerint ea , quæ ad resolvendum valent , nec quidquam sanguinis missiones iteratæ , aut alvi ductiones , & reliqua profuerint , reliquum est , ut suppuratio expectetur . Quam jam fieri indicabunt dolor pulsans , tumor alicubi manifestior , & fixus , febrisque exacerbantis & remittentis continuatio . Quod ubi incidit , cataplasmata ex mica panis , & foliis malvæ lacti incotâis superponenda sunt , donec , facto pure , & subter fluctuante , ferrò abscessus aperiri possit . Quo in casu Chirurgus reliquum curationis committi debet . Committi ei quoque omne negotium debet , si pustulæ in summa cute exortæ , aut extima suppuratio facta in ulcus degeneraverint , sæpe molestum , & diuturnum . Sed dum extrinsecus chirurgica medela adhibetur , atque ulcus detergitur , & exsiccat , non negli-

genda tamen pro caussarum varietate curatio etiam interior est.

§. XL.

Erysipelati œdematodi sufficiet decocto simplici Quæ Erysipelati œdematodi curatio conveniat. florum sambuci, & chamæmeli foveri. At si nimia laxitas timeatur, eidem parum spiritus vini cum camphoræ momento adjici poterit, vel demum sacculi cum farina fabarum, aut hórdei calenti, aut pulvere florum sambuci imponantur. Aqua etiam calcis egregie discutit, & resolvit. Lente vero ad resolventia, & reprimentia deveniendum; nam si justo citius discutiatur, repelli ad interiora cum magno vitæ periculo posset. Quam ob rem vitentur frigida, adstringentia, styptica, aut cutis poros obstruentia, licet passim ab auctoribus commendata. Quæ, si unquam opportunè adhiberi possunt, tunc solum locum invenient, cum jam erysipelas sua stadia percurrerit, & sola partium atonia, & laxitas remanserit emendanda.

§. XLI.

Quod si humor, qui erysipelas facit, acerrimus, & venenatæ prope indolis sit, ut partes affectæ liveant, nigricent, aut phlyctænis atris repleantur unde gangræna imminere videatur; quod in *maligno*, aut *carbunculofo* intra paucas horas interdum evenit; tunc citissime scarificationibus * exitus venefico ichori parandus est, utendumque tam intrinsecus, quam extrinsecus alexipharmacis, antisepticis, in quibus excellunt Cortex peruvianus, radix Serpentariæ, Campho-

phora , Spiritus Mindereri , Elixir vetriodicum Londinense , & resinosa balsamica extrinsecus . Sed hic quoque prudentis , atque experti Chirurgi consilio , & opera opus plane est .

(*) Non modo in *maligno* , & *carbunculofo* Erysipelate scarificationes indicatur ; verum etiam in eo , ubi cutis onere gravatur , & intumescit , a Cl. FREN-
DIO (*Histor. medic. Edit. Venet. in 4. pag. 29.*) ut præsentissimum remedium proponuntur hisce verbis :
In erysipelate præsertim , sed & in aliis quoque casibus , ubi inflammatio adest , experientia docet , per ipsius partis affectæ scarificationem , cum membranæ onere gravatæ crassiores appareant , frequenter malum omne mira cum celeritate dissipatum evanescere .

§. XLII.

*Quomodo
curandum
sit fortui-
tum, &
symptoma-
ticum.*

Quid porro *fortuito* , sive *accidentali* erysipelati succurrat , facile ex superioribus quisque intelliget . Generatim causas remove oportet , & inde natam phlogosim , quæ ut levior , sic facilis resolutu est , leniter discutere , & demulcere . De *Symptomático* vix attinet dicere , cum ejus curatio ex morbo principe , a quo pendet , omnino petenda sit . Erysipelas intro versus , quod non infrequens est , postulat veræ sectionem , cucurbitulas tum siccas , tum scarificatas , epispastica , vesicantia , fomenta , balnea , diaphoretica , & nisi hæc prosint , & extorsum illud avocent , etiam cathartica .

§. XLIII.

Sæpe accidit, ut qui semel erysipelati obnoxius fuit, levi negotio in idem malum relabatur, & quasi periodice, stasis nimirum intervallicis. Ad prophylaxim multa multi proponunt. At in peculiare, & proprias cujusque proegumenas causas inquirere oportet; quibus detectis non arduum est decernere, quam auxilia opportuna futura sint. In universum antiphlogistica, attemperantia, & præsertim serum lactis, succi cichorei, fumarie, taraxaci, nasturtii aquatici, aquæ medicatæ, balnea aquæ dulcis, & potissimum cathartica refrigerantia subinde repetita palmam referunt. Cauteria item, setacea, aliaque ulcera manantia, sive ut vocant, emissaria quam plurimum prodesse visa sunt. Crura post erysipelas œdemati plerumque obnoxia sunt. Huic malo prospiciunt ocreæ ex tela cannabina, aut ex corro canino rite præparato confectæ, & cruribus nudis, dum inane detumuerint, ad amussim accommodatæ, ut laxas partes sustineant, & firment, diuretica, atque hydragoga, quæ humores revellant, deriventque, & topica discutientia, & roborantia, quæ atoniam emendent. Novi Medicos, Chirurgoſque, alioquin suæ artis non imperitos, qui ab ocrearum, quas proposui, usu indiscriminatim quam longissime abhorrent. Sed, bona eorum venia, quando pedum œdema ex hac tantummodo causa oritur, nec a malo totius corporis habitu est, quicumque ipsorum metus extiterit, prorsus contemnendus est, nam nullam inde noxam unquam vidimus.

Prophylaxia lactica cura.

Œdemati relicto quæ remedia sint.

C A P U T III.

DE IGNE SACRO, QUEM ZOSTERA,

SIVE ZONAM * VOCANT.

§. XLIV.

EST quoddam exanthematum genus, quo exteriores corporis partes corripuntur solent, interdum cum febre conjunctum, aut eam subsequens, paucissimis motum, quod, quia magnam cum erysipilate affinitatem quibusdam habere videtur, atque exanthematicis morbis febrilibus accensetur, nequaquam hoc loco prætermitti licet. De eo vero ita obscure, & breviter Veteres verba fecere, ut disceptari adhuc queat, num iis reapse innotuerit. Excipiendus fortasse inter ipsos est PLINIUS, qui etsi paucissimis verbis, quamdam tamen ignis sacri speciem commemorat, cui *Zoster*, sive *Zona* nomen est, & magna cum nostro convenientia (a) tribuitur. Ignis autem sacri duas species descripsit C. CELSUS (b), quarum prior a GORTERIO una eademque habetur cum *Erysipelate bulloso* (c), posterior vero cum erysipelate, quod *ulcerosum* ipse (d) appellat. Nec a GORTERIO dissentit JODOCUS LOMMIUS (e), qui ignem hujusmodi sacrum cum C. CELSO (f) *malis ulceribus* adnumerare videtur. FRIDERIC. quoque HOFFMANNUS id morbi genus ad peculiare Erysipelatis genus referendum existimat (g), eandemque in sententiam migravit LORRYUS (h) GALENI etiam permotus auctoritate (i). Multi, ut GORTERIUS ipse fatetur, herpetibus adnume-

merandum esse censent, atque ex his non nulli, uti PLATERUS (l) & TULPIUS (m) ad *herpetem* speciatim *esthiomenon*, sive *exedentem* spectare ejusmodi malum non dubitant. Neque ab eorum sententiis deflectit PLATERUS (n) qui ad *Erisipelas* referri posse scripsit *rarum illud morbi genus, quod Veteribus Zoster, Zona, vel Herpes dictum est*. Verum HAENIUS, qui illud sæpe in Batavia, & semel etiam Vindobonæ, quale est, de quo hic agitur, se vidisse asseverat, omnino ambigit, an notum priscis temporibus, & peculiari nomine donatum fuerit, aut illud vere habendum sit, quod ignem sacrum, vel ignem *Sancti Antonii* vulgo vocant, cum de vera hujusmodi vocum interpretatione non satis liquere, jure, ni fallor, ipse (o) contemnat **.

* Ζώνη sive ζώνη græce, cingulum, sive fascia latine.

(a) Nat. Hist. l. XXVI. cap. XI. ubi inquit: Ignis sacri plura sunt genera, inter quæ medium hominem ambiens, qui *Zoster* appellatur, & execat si cinxerit.

(b) Lib. V. cap. 22. §. 4.

(c) Chirurg. repurg. §. 1420. (d) Ib. §. 1421.

(e) Observ. Med. l. 2. De vitiiis, quæ non cert. part. aliq. sed variam occupant. pag. mih. 200. ubi sic ait: Ceterum ubi exulceratum est *Erysipelas*, quod proprie sacer ignis appellatur, cutis alias summa afficitur &c. (f) L. c.

(g) Oper. omn. T. 4. P. I. sect. I. cap. XIII. §. VI.

(h) De morb. cutan. P. I. Sect. 2. Cap. I. art. 2.

De sacro igne, & Zona sacri ignis specie p. 4019

(i) Ibid.

(l) Oper. Omn. T. 2. p. 3. ubi sub nomine *Macule late* sive *papule feræ* describitur.

(m) Observat. Medicinal. l. 3. cap. 44. ubi nomine *exedentis præcordiorum herpetis* donatur.

(n)

(n) *Institut. Chirurg. Ration. §. 166.*

(o) *Thes. de febr. Divis. VI. §. 7. p. 3.*

** *De Igne S. Antonii, pessimo Ignis sacri genere, disquisitio absolutissima legi potest in Memoir. de la Societè Royale de Mèdecine Vol. I. p. 260. in qua a quatuor cl. viris JUSSIEU, PAULET, SAILLANT, & TESSIER decernitur, morbum illum esse veram siccam gangrænam, sive Necrosim SAUVAGESII, interdum etiam humidam QUESNÆI, ut ex allatis undique exemplis, historiisque ostensum est.*

§. XXV.

*Tulpii
observa-
tio.*

Sed quinam hic affectus intelligendus sit, quibusque notis differat a reliquis morbis, quibuscum similitudinem habet, non melius, clariusque patebit, quam si primum unam vel alteram aliorum hujusce morbi historiam breviter in medium afferam, deinde ejusdem plenioris descriptionem, collectis in unum, atque ordinatis cunctis phænomenis, prout etiam a nobis observata sunt, ob oculos cujusque ponam. Vir pleni habitus, & calidi jecinoris vehementer circa præcordia doluit cum acri pruritu, insigni dolore, & frequentibus pustularum conglomeratarum circulis, primum rubris, mox albicantibus, & comparente in qualibet earum crusta nigra, qua convenienti litu separata, qualibet degeneravit in humidum ulcusculum cum acri dolore, sudore effuso, & interdum tam impetuoso virulenta materia raptu ad interiora, ut animus non secus aliquoties deficeret, ac si ipsum occupasset contagiosa aliqua pestilentia (a).

(a) Ex Tulpio HOFFMANN. l. c. observ. VI. in epicrisi pag. 140. edit. Genev.

§. XLVI.

Post TULPIUM hanc habet observationem FRI-^{Hoffman-}
 DERICUS HOFFMANNUS (a) : *Professor celeberrimus, quinquaginta & aliquot annorum, purpura scorbatica crebrius afflictus, post corporis intensam refrigerationem, corripiebatur subito languore virium, inquietudine, somni, appetitusque defectu, horripitatione, astu, cui juncta quadam mentis turbatio. Durabant hæc per tres fere dies, quibus elapsis, nocte antecedenti sensit intolerandum plane ardorem in præcordiali regione ad dorsum usque excurrentem; mane autem, inspecto loco dolente, insolitum comparuit exanthema, rubicunda nempe area, ex præcordiis ad dorsum cinguli instar extensa, cui insidebant consertim pustule partim albæ, partim rubræ nigrescentes. Inde quidem symptomata remiserunt, excepto exquisito ardente dolore, qui tantus erat, ut neq̃ somnum capere, nec locum affectum contingere posset. Medici, quorum consilio utebatur, quid hoc rei, nesciebant, & purpuræ peculiare genus, aut scorbuticum quoddam exanthema esse volebant. Ego vero illico cognovi pejorem erysipelatis speciem, & interne diaphoretica temperata, & externæ in sine oleum ovorum adhibui, quibus aliquandiu usurpatis, intra quatuordecim dies dolor conquievit, pustule aruerunt cuticula aspera facta, fissa, & desquamata.*

(a) L. c. observ. VI.

§. XLVII.

Haenii
observa-
tio.

HAENIUS; qui apud Batavos frequenter hujusmodi morbum viderat, semel (a) inquit, Vienna occasionem habui eum auditoribus demonstrandi, idque, quod huc usque nunquam videre mihi contigerat, in sola facie. Nam antea, quantum numerosi me casus docuere, non nisi alterutrum abdominis latus; post febriem, non raro validam, die jam primo vel altero, vel tertio occupaverant maculae rubrae ea in plaga, nempe externa, cito admodum grandescentes, dolentesque, variolis discretis majoribus persimiles, sed altiores, & racematim uno in loco secum coherentes, tum & interstitia vacua, magnaue inter se relinquentes. Hac tamen perpetua lege, ut ab anteriore parte abdominis nunquam lineam albam, nunquam a postica spinam transcenderent. In hac porro distantia inter lineam albam, & spinam dorsi sunt non nunquam pauca racematim coherentium pustularum insulae, alia vice multae, aliquando etiam ita ut Zona spithamam lata, paucis liberis plagis dumtaxat relictis, medium abdomen perfecte cingat. Viennæ igitur vir odontalgiam passus dentem sibi evelli curat; unde dolore curabatur quidem, sed vacuo in maxilla loco molestum sibi aris conquerebatur ingressum. Hoc totum quod anamnesis docebat; quae tamen, num sequenti malo faverit, omnino dubito. Oritur posthac ipsi media in fronte tuberculum, tri-duoque post febris horrida cum tumore sinistrae frontis, palpebrarum, genaue ejusdem lateris, tumque pustula, quales supradescriptae omnia loca-

ca dicta exacte implentes, sed ultra mediam faciei lineam minime excurrentes.

(a) L. c. p. 112. 113.

§. XLVIII.

Ex his igitur §. XLV. XLVI. XLVII. satis patere arbitror, *Zonæ* nomine exanthematum quorundam genus intelligendum esse, quod, ubi erumpit, racemos pustularum vehementer dolentium, & rubrarum sic exhibet, & disponit, ut ad aliquot digitorum transversorum mensuram cinguli instar corpus ambiat. Verum ut hujusce morbi exanthematici, rarius descripti, amplior cognitio habeatur, operæ pretium me facturum spero, si non modo ea omnia, quæ alii de eo scriptis tradiderunt, sed etiam ipse, qui pluries eum curavi, adnotarim, in unum colligam, atque in Tironum commodum proferam. Eruptionem plerumque aliqua febris cum horrore, modo brevior, modo longior, modo levior, modo gravior antecedit. Hæc interdum gravibus stipatur symptomatibus, uti delirio (a), vigiliis, anxietate, inquietudine, corporis jactatione, vomitu (b) aliisque eruptionum febrilium phænomenis. Quandoque exigua est, ut vix pulsus acceleret, & nocte tantummodo se exferat calore, agrypnia, siti, atque irrequie. Interdum omnino abest, aut abesse videtur (c), vel vesperi dolentibus, & suppurantibus pustulis supervenit levissima, quæ mane tamen decedat.

Quid Zonæ nomine intelligi debeat.

Descriptio & signa.

(a) HOFFM. l. c. PLATNER. l. c. HAEN. l. c. §. 166.

(b) HOFFM. ib.

(c) GEOFEROYUS *Hist. de la Soc. Royal. de Medecin. an. 1777. & 1778. T. 2. Mémoire. p. 27.*

§. XLIX.

Febris desinit eruptione facta. Ubi febris eruptionem antecedit, eruptione facta, quæ post unum, vel alterum diem contingere consuevit, ipsa illico cessat, ac desinit, nisi, quod rarissimum est, tanta sit morbi vis, tantaque inflammatoria sanguinis diathesis, ut ultra illum terminum exardescere pergat. Ægri vero ante eruptionem, etiam tum, cum febris eos non corripuit, se male habere per plures dies queruntur, & puncturas eo in loco, in quo exanthema proditurum est, molestissimas sentiunt.

Pustula corymbosa.

Deinde pustulæ parvæ, elevatæ, rubræ, variolis interdum valde similes, circulum inflammatum habentes, partim discretæ, partim in corymbos collectæ, & phlyctænas representantes, plus minus copiosæ cum lancinantibus doloribus, & quandoque intolerabilibus, ardoreque igneo comitatis erumpunt.

§. L.

Progressus pustulæ.

Paullatim hujusmodi (§. XLIX.) pustulæ mole augmentur, & in apicibus formant vesiculas, sive ampullulas aqua pellucida plenas, & transparentes, quales aqua fervens excitat. Gradatim aqua, quam continent, turbida fit, atque opaca. Vesiculæ aut rumpuntur, aut complanantur, & in plicas se contrahunt, fuscum, atrumve colorem acquirunt ob cutem gangræna emortuam, & in parvas escharas commutantur. Escharæ demum exsiccantur, & in cru-

Exsiccatio.

stas

flæs siccas, duras, nigras abeunt, cito deciden-
tes, quæ tamen vestigium altum in cute relin-
quunt, ut variolæ mali moris. Sæpe vero istius-
modi eruptio fit successive, & partitis vicibus,
& successive pariter exsiccat, & decidit (a).
Interdum pustulæ suppurationem subeunt, & spon-
te aperiuntur, manentque apertæ, cavæ, pus
fundentes triduo, quadriduo, immo quandoque
ad dies usque quatuordecim (b). Dolor ipse in-
terdum non conquiescit nisi post decimum quar-
tum diem; tumque pustulis exsiccatis epidermis
finditur, exasperatur, & in squamas soluta exci-
dit (c). Sed neque tum aliquando dolor (d)
omnino evanescit.

(a) GEOFFROY *l.c.* (b) HAEN. *l.c.p. 114.*
(c) HOFFM. *l.c. observ. VI.* (d) GEOFFR. *l.c.*

§. LI.

Sedem morbi plerique statuunt abdominis, &
hypochondriorum regionem. Alii supra umbili-
cum eum sic collocant (a), ut medium corpus
ambiat cinguli instar ex præcordiali regione dor-
sum versus latitudine ut plurimum aliquot di-
gitorum transversorum, insidentibus ibi pustulis
acribus, instar ignis urentibus, quæ intensissi-
mum dolorem comitem habeant. Alii vero *ab*
umbilico ad genua usque cutim in hoc affectu
per pustulas lividas exasperari, rubere, & mul-
tum rodi (b) docent. Sed hoc perpetuum non
est: nam vidi non semel pectus, dorsum, sca-
pulas, brachia, crura hoc exanthemate correpta;
immo frontem ab eo non immunem ex HÆ-
NIO (§. XLVII.) accepimus. Illud ferme præ-
Tom. III. D prium

*Quas se-
des occu-
pare so-
leat.*

prium ejus reputatur (φ), quod pustularum racemi in Zonæ, sive cinguli speciem transversum extensi nunquam lineam albam antè, postèrùs vero spinam dorsi transgredientur. Hinc unum latus corporis tantummodo affici affirmant; sic humerum unum, aut femur; sic unum pectoris latus, & tunc a spina pustulas incipere, & ad sternum antrosum terminari; nec ultra hosce fines progredi; sic capitis unum dumtaxat hemisphærium occupari, non alterum (d). Num vero aliquando ab hac lege desciscat Zoster, numque semper Zonæ speciem referat, non facile definivero. Hoc unum certum est racematim pustulas apparere, & sparsim sæpe distribui, sed ordine non exactè servato.

(a) HOFFM. *l. c.* §. VII.

(b) PLATNER. *l. c.* §. 166.

(c) HAEN. *l. c.* GEOFFROY *l. c.*

(d) GEOFFROY *l. c.*

§. LII.

*Ab erysipelate
quaratione
diffi-
ras.*

Ex fideli, quam tradidi, morbi descriptione quisque comperiet, arbitror quibus notis ab erysipelate tam simplici, quam bulloso, aut ulcerato, itemque ab herpete, & speciatim esthiomene, sive exedenti (§. XLIV.) discriminetur. In erysipelate rubor roseus summam cutim occupans, nec eam attollens primum apparet, in Zona contra pustulæ elevatae, & profundius insidentes se produnt, videnturque primarium esse phænomenon. Quæ vero pustulæ, & phlyctænæ erysipelati, quod bullosum dicunt, junguntur; hæc superveniunt eidem in augmento, dum in

Zona initio statim se exerunt. Sedes præterea erysipelatis intra summam cutim consistit: Zonæ vero altior, & profundior locus, nam non modo universam cutim; verum subjectum paniculum adiposum etiam affici, inflammari, & suppurari (a) perspicuum est. Non leve item discrimen est inter erysipelas ulceratum, & Zonam. In eo ulcera latius proserpunt, & diu trahuntur rebellia, in hac parva, si quando fiunt; circumscripta, cava; brevi sanescunt; & in escharas exsiccantur. Herpetes vero generatim pustulas multo minores; mitioresque habent; neque adeo dolentes, & inflammatas, nec cinguli ordinem tenent, & si quando exedentes cernuntur, mala ulcera; depascentia, cancrösis similia, diuturna & chronica exhibent, dum Zoster acutus, & brevis ut plurimum morbus est. Nam quamquam LORRYUS & chronicum; & interdum epidemicum esse existimet (b) quod de igne sacro late sumpto fortasse ei concedendum est, hanc speciem tamen diutinam non vidi, nisi semel in vetula, quam stigmata pustularum sub omoplata sinistra ad aliquot menses summo cruciatu, atque ardore pertinaciter divexarunt.

An chronicus interdum sit.

(a) LORRYUS l.c. (b) Ibid.

§. LIII.

Årdor igneus, punctiões, dolor parvas phlegmonas comitans, facilis in phlyctænas, & gangranulas transitus ostendunt, causam materialem non esse simplicem, biliosam, vel falsam, nec tantummodo sanguineam, & phlegmonodem,

Causa materialis.

*Causa
remota.*

sed causticum, acrem, urentem, & naturæ putrefacientis participem, quæ simul ac evolvitur, nervosum genus irritans totius corporis œconomica perturbat (a); delata vero extrorsum, locoque aliquo defixa nervos in primis cutaneos, vasa quævis, & cellulosum contextum inflammat rodit, & propemodum adurit. Variam in ea naturam, & indolem agnoscit LORRYUS, ab erysipelacea, & biliosa (b) diversam, & ex primarum viarum tamen sordibus, succisque vitiatæ, & retentis insensibilis expirationis recrementis conflata. Remote suppeditatur ab habitu corporis pravo, a scorbutica, arthritica, similivei dyscrasia, a cibis acerbis, falsis, piperaticis, potuque vinoso, fermentato.

(a) HOFEM. (b) L. c.

Prognosis.

§. LIV.

LORRYUS, & GEOFFROYUS nunquam periculosum, aut lethiferum esse hoc exanthematis genus perhibent, quia, quodcumque ipsi curandum susceperint, bene, feliciterque cessisse viderunt. At PLINIUS lethalem Zonam dixit esse, si totum corpus cinxerit, & circum ambiverit. Periculosam & lethalem duobus exemplis demonstravit LANGIUS (a), uno Marchionis GEORGII AB ONELSPACHIO, qui ex ea interiit, altero Comitis Palatini ORTHENRICI, qui a lumbis ad genua usque hoc exanthemate affectus, & simul febre ad delirium usque exardescens morbi tamen vim elusit incisa utriusque

que

que pedis vena, aliisque adhibitis remediis, quæ febrim restinguerent. *Omniùm vèro*, inquit HOFFMANNUS, *ut ita dicam malignissimum est; quod post magnum viriùm languorem in corporibus senilibus, eminentius cacochymicis, non nunquam etiam in febris malignis & pestilentialibus sub papilla, & cordis regione, vel etiam in manibus; aliisque exquisitioris sensus partibus prodit, lividum mox fit, demum atrum, morte cito subsequente, ut fuit illud PLATNERI.* Nec periculi expers a PLATNERO reputatur (b). Plerumque tamen, etsi atrox malum, & discrimians, vitæ discrimine vacat; nam egomet ipse hactenus neminem ex eo periisse comperii. Interdum etiam exitum, si quod imminet, a perversa curandi ratione; aut a repentina ad interiora metastasi, præsertim si cerebrum, aut pulmo petatur, profluere probabile admodum est (c).

(a) HOFFM. ex Lang. (*Epist. medecin. p. 110.*)
in *epicr. ad observ. VI.* (b) L. c.

(c) PLATNER l. c.

Curatio.

§. LV.

Cum in hoc morbo viribus vitæ materia caustica, & fere deletrice ad exteriora vergat, feraturque, & quodammodo criticæ excretionis speciem Zoster referat, nullo modo salutare hoc victricis naturæ conamen, beneficiumque turbari oportet. Ei igitur prudenter, & caute obsecundandum plane est, Præstabit igitur acci-

Diluentia.

moniam humorum diluentibus, temperantibusque demulcere, & quo natura vergit, ducere mitissimis diaphoreticis. Ad hoc satis erit potus ex diluto florum boraginis, aut sambuci cum nitro, aut oxymele; serum lactis purissimum, emulsa ex seminibus melonum, decoctum hordei, aut radicis scorzonerae, dummodo affatim, & tepide hauriantur. Quod si lenta videatur ad cutim propulso, aliquid potui stybii diaphoretici non ablutii, aut Roob baccarum sambuci, ut paullulum incitetur, adjici poterit.

Raro vena secari debet,

Raro phlebotomia opus (a) esse consuevit. Si tamen febris nimium excandescat, aut, etiam eruptione facta, non remittat; pulsus vehemens, plenus, durusque deprehendatur; respiratio anxiosa sit, facies rubeat, caput doleat, nec delirium, si quod est, desinat; aut pars, in quam morbi vis irrupit, nimium tumeat, & tendatur, dolorque ferociat; tunc non modo sanguinis missioni, verum etiam antiphlogisticis reliquis adjumentis (b) locus conceditur. Fateatur tamen GEOFFROYUS dolorem ardentem, atrociusque cruciantem aegre per venae sectionem leniri, utpote, qui, soluto etiam morbo, aliquandiu persistat, & identidem percipiatur. HAENIUS considerata morbi inflammatoria diathesi *optimam methodum* praedicat sine ulla dubitatione *venam secare, & curam antiphlogisticam reliquam institueret*. Sed tutius est non ita prope ad phlebotomiam descendere, nisi indicantia, quorum supra meminimus, urgeant. Saepe enim sine ullo detrimento omittitur, uti supervacanea. Recordor tamen me ea utiliter usum esse, ubi zoster pectoris unum latus secundum costas transversim protensus sic torquebat,

bat, ne pleuritidis instar respirationem interciperet.

(a) GEOFFROY *l.c.* (b) HAEN. *l.c.*

§. LVI.

Fortasse, ubi aut venam secare non satis tutum, ne introrsum materies revocetur, aut minime necessarium videatur, sed tamen dolori molestissimo solamen inveniendum aliquod, fortasse inquam hirudinum, aut cucurbitulæ altius scarificatæ applicatio exitum stagnanti, irritantique humori parabit, nervorumque distentionem acerbit, quod quidem nos interdum sine noxa, & cum levamine, ut in aliis cutaneis exanthematicis morbis tentavimus. Dolori quoque sedando, anxietatibusque consopendis opportunum erit hydroticis, paregoricisque mitioribus subinde uti; dum deflagratio totius morbi expectatur.

Hirudines & Cucurbitula.

Hypnotica.

§. LVII.

Nec perturbandus naturæ motus est alvum ducentibus. Metus enim est, ne metastasis introrsum fiat. Laxari tamen alvum licet blandissimis, iteratisque enematis, ut si quis fomes primis viis insidet, subtrahatur lenissime. Dum hæc aguntur, extrinsecus omitti non debent, quæ molliunt, quæ dolorem temperant, quæ expirationem adjuvant. Fomenta igitur, & cataplasmata mollissima usui erunt. Foveti autem locus poterit decocto florum sambuci; & malvæ, lacte tepido, sero lactis, similibusque

Cautè alvus laxanda.

Topica.

que sæpe repetitis, & moderate calentibus. Cataplasmata item ex pane, malva, & lacte una decoctis comparentur, & desuper lege artis imponuntur. Interdum solutio gummi arabici in mucum densiorem redacta, vulgo mucilaginem vocant, dolori leniendo opportunissima est. Neque ab his desistendum est, pustulis quamvis exsiccatis, præsertim si partes quodammodo rigeant, donec mollescant. Ceratum Galeni recens partum dolorem lenire dicitur (a), sed suspecta nobis videntur quæ exsiccant, & reprimunt, atque ex plumbo confici solent. Innoxium omnino oleum e vitellis ovorum recens expressum existimatur, quo sub finem obbliniendas pustulas, escharasque, donec excidant, suadet HOFFMANNUS (b). His delapsis, morboque ferme depulso, ducenda demum alvus est idoneo medicamento.

(a) GEOFFROY *l. c.*

(b) HOFFM. *l. c. observ. VI.*

C A P U T IV.

DE PURPURA SCARLATINA *

§. LVIII.

*Nominis
est 120.*

MULTO proximius ad Erysipelatis naturam, ac speciem accedit *Purpura Scarlatina*, exanthema videlicet, cui nomen imposuit color quidam, qualem exhibet purpura ipsa, vel pannus coccineus, vulgo *Scarlatto*, cutim extimam ferme universam maculis intense rubris, multiformibus, & mox latioribus inficiens

ciens. Interdum hæ maculæ ita dilatantur quæ-
 quaverſum, ut una coalescant, & totum corpus
 eryſipelatis inſtar univerſalis occupent. Quacun-
 que autem ratione rubore iſto ſive ſparſim, ſive
 univerſim cutis afficiunt; planus iſt eſt, lævis,
 non aſper, & preſſus præſertim inter initia albi-
 cat, eſſi, remota preſſione, mox præiorem co-
 lorem recipiat; nec valde cutim ipſam (a) at-
 tollit. Quibus quidem notis multum ſimilitudinis
 habet cum Eryſipelate, ſed ab eodem tamen dif-
 fert primæ eruptionis intuitu, febris; & quor-
 undam ſymptomatum ratione, exitu, & ſucceſ-
 ſionibus, uti mox ex ejus hiſtoria apparebit.
 Quoniam vero duo præcipua ejus genera ſunt,
benigne unum, alterum *maligna*, de priore pri-
 mum, deinde de altera, ut recte diſtinguantur,
 verba faciam.

* *Synonyma.*

Purpura, & rubores FORESTI, *Obſerv. L. VII.*
obſ. 59. in ſchol. Febris Scarlatina SYDENHAMII,
Oper. med. ſect. VI. cap. 2. & reliquorum aucto-
rum. Roſſalia HOFFMANNI, *de febr. ſect. 1. cap.*
VIII. §. 3. Febris rubra quorundam. Rubeola Ve-
terum GRUNERI, *Morb. Antiquit. p. 62. 63.*

(a) HEISTER. *Compend. med. cap. 3. ſect. VI.*
 p. 34.

PURPURA SCARLATINA BENIGNA.

§. LIX.

Quovis anni tempore hic morbus, ſed fre-
 quentius, SYDENHAMIO teſte, autumnii initio (a),
 aut, ut JUNCKERUS (b) mavult, æſtivo & ſereno
 tempore ſe oſtendere conſuevit. Raro poradice,
 ple.

*Benigna
 deſcri-
 ptio.*

plerumque epidemice excurrit, sæpe integras familias invadens. Juniores quidem, infantesque magis infestat; non tamen hinc parcat adultis. Plerumque incipit a febre, ut reliqui morbi exanthematici, sed quandoque eruptio scarlatina prius emicat, quam febris percipiatur (c). Febris vero remittentis ut plurimum typum tenet, & vespere, ac nocte qualibet suas accessiones repetit, ingravescitque (d). Interdum sic remittit, ut intermittere videatur, aut veræ quotidianæ intermittentis reapse morem induit (e). Quare nil mirum, si a febre nomen apud plerosque habeat,

(a) *Oper. omn. sect. VI. c. 2.*

(b) *Tabul. LXXV.*

(c) HEISTER. *l. c.*

(d) VOGEL. *de cognosce, & curand. morb. §. 151 & seq.*

(e) *Andr. Bernard. KIRCHVOGEL Diar. med. pract. cap. 3. p. 29. Edit. Vindob. 1771.*

§. LX.

Signa ante eruptionem.

Febris autem ista exorditur leni ab horrore, aut frigore. Huic succedit calor plerumque temperatus, moderata sitis, faucium dolor, aut ardor aliquis, & virium dejectio. Interim quædam pectoris oppressio, respirationem difficilem, atque inæqualem reddens supervenit, itemque capitis gravitas vertiginosa, aut etiam acutus ejus dolor, & quandoque tussicula sicca, sed non ita molesta, nec constans, ut in morbillis (a). Sæpe his nausea, vomitus, nariumque hæmorrhagia se adjunguntur (b), sed hæc posterior frequentius sub ipsa eruptione in plethoricis contingit (c), quam antea. Interdum coma aut epilepticæ convulsiones,

nes, sive eclampsia, in pueris præsertim, antecedunt eruptionem, aut ipsum eruptionis exordium comitantur (*d*). Die secundo, aut tertio (*e*), imo interdum quarto (*f*) facies intumescit; & maculæ intensius rubræ, crebræ, primum parvæ, & multiformes, mox latiores, confluentes, *Eruptio* & in majus sensim spatium expansæ eam totam contegunt; deinde in dorso, pectore, & demum artubus eadem erumpunt, & quidem satis amplæ, ut brevi universa fere cutis *scarlatino* colore (*g*) rubeat. Tum manus etiam digiti sic tumescunt, aut tenduntur, ut non nisi difficulter inflecti (*h*) possint. Interea tamen, detruso ad exteriora morbi fomite, febris, & symptomata omnia insigniter mitigantur, vel etiam omnino cedunt.

(*a*) JUNCKER *Tab. cit.*

(*b*) VOGEL. *l. c.*

(*c*) JUNCKER. *l. c.*

(*d*) VOGEL. *l. c.* SYDENH. *l. c.*

(*e*) VOGEL. *l. c.*

(*f*) JUNCKER *l. c.*

(*g*) *Id. ib.* (*h*) VOGEL. *l. c.*

§. LXI.

Postquam rubor ejusmodi ad duos, ad tres, aut quatuor dies perstitit immutatus, paullatim minuitur; facies detumescit, & concidit; cuticula fore tota cum notabili pruritus molestia secedit, immo quandoque in magna frustra separatur (*a*), aut certe facili, & levi negotio deglutitur; *Desquamatio* relictis quibusdam minutissimis squamulis farinæ *matris* instar cuti adhærentibus, quæ abeunt, & redeunt vicissim ad secundam interdum, & tertiam

Reversio. usque (b) vicem. Nec rarum est, maculas ipsas post aliquot dies reverti (c), sed tunc pauciores, minoresque esse solent, & nullo graviore symptomate plerumque stipatae. Intera febris, quae jam ab eruptione ipsa coeperat cum omnibus symptomatibus multum mitescere, si nondum cessaverit, ad inclinationem maxime properat, & aucta salutariter diaphoresi cito, & penitus evanescit. Toto primo, & secundo stadio, sive toto initio, & augmento alvus adstricta esse consuevit; in tertio vero, sive versus finem laxatur (d).

(a) JUNCKER *l. c.*

(b) SYDENH. *l. c.*

(c) KIRCHVOGEL *l. c.*

(d) JUNCKER *l. c.*

§. LXII.

Atque hæc est Purpuræ Scarlatinæ species, quam HAENIUS (a) cum *Rosalia* PROSPERI MARTIANI (quo nomine non *scarlatinam*, sed morbillos certe MARTIANUS (b) vulgo appellari animadvertit, ut ex ejus descriptione quisque colliget) & MARTONUS cum morbillis confuderunt *Differt a morbillis.* (c). Sed facile a morbillis videtur segreganda, quia hæc ruborem intensiorem, & perfimilem erysipelatodi præsefert, & maculas multo latiores, & diffusas, nullique figuræ addictas ostendit, nec cutim inæqualem, aut asperam reddit: dum contra morbilli veræ, & circumscriptæ pustulæ sunt, parvæ, elevatae, rubræ, & crebræ quidem, sed discretæ, & sejunctæ, quæ non modo oculis tales cernuntur, sed etiam tactui asperitudinem manifestam, & granosam, saltem in facie, ob-
ciunt.

ciunt. Deinde in morbillis permolesta tussis est, immo præcedit; oculi illacrymant; sternutamenta crebra cientur; quod nequaquam evenit in Scarlatina. Non tamen negaverim, utrumque interdum exanthema una consociari, sic ut pro complicationis ratione duplex cum VOGELIO genus constitui possit, *morbillosum* scilicet, aut *miliaria*, prout purpura scarlatina cum morbillis, aut miliaribus pustulis complicatur; de quibus infra opportunius. Quare simplex illa, quam descripsi, distinctionis causa vocabitur *maculosa*, complicata vero *pustularis*.

Duplex
genus.

Simplex
& complicata,
sive Maculosa
& Pustularis.

(a) Febr. division. l. c.

(b) In Hippocr. epid. l. 2. sect. 3. v. 20,

(c) Oper. Omn. T. 3. cap. V.

Causæ,

§. LXIII.

Causam si quæras proximam, ea videtur phlogosis erysipelatodes totius cutis, quam infert materia quædam acris e sanguine per motum febrilem extricata, & partitis vicibus ad cutanea vasa translata, ibique irritatione cutim, & corpus mucosum Malpighianum inflammans. Hæc autem materia acris vel in ipso sanguine gignitur, & colligitur, donec exstimulata vis vitæ se ea liberare nititur, vel a perspiratione retenta suppeditatur, vel a primis fortasse viis etiam in sanguinem irrepit, vel a miasmate exteriori, quod in aere volitat, aut contagione & contactu suscipitur, communicatur; quod & frequentius est, & fere a quibusdam Scriptoribus unicum & perpetuum

Causa
proxima,
Causa
materialis.

tuum habetur. Nam omnibus hisce modis exanthemata, etsi ob diversitatem & gradum fomitis, & corporis constitutionem differentia, & varia, *Causse procatarticae* cieri, probabile admodum est. Occasionem vero præbent generatim acritates humorum undecumque ortæ, victus salutus, & calefaciens, motus corporis immodicus, æstivi calores, frigus repente obortum, & constitutiones epidemicæ, & contagiosæ.

Prognosis.

§. LXIV.

Levem morbum esse, & per se periculi expertem, quando benignus, in junioribus, & bonis humoribus præditis censetur, & talis experientia comprobatur. Nam sæpe solo regimine diætetico, & cutis blanda expiratione intra paucos dies discutitur. Hæmorrhagia narium sub ipsa eruptione accedens insigniter morbum levat *Benignus morbus periculi expertus* (a). Quamquam vero benignus, facilis, & brevis morbus est, tamen aut ob neglectam expirationem cutaneam, & frigus susceptum, aut ob calefacientem nimis medendi rationem in periculosum, & malignum vertitur. Summum enim periculum imminet, si purpura scarlatina retrocesserit; pessimæ tum phrenitides, anginæ, peripneumoniæ, convulsiones, tusses exoriuntur, plerumque malum eventum habituræ. *Hæmorrhagia narium quando utilis.* *Cur interdum malignus: Purpura regressus.*

(a) JUNCKERI l. c.

Curatio.

§. LXV.

Itaque in hac specie, in qua Natura salutarem crism per se ipsam molitur, SYDENHAMIUS *Benigna que curatio.* Clinicus longe felicissimus, & si quis alius, in morborum indole indaganda perspicacissimus, quem ceteri fere omnes sequuntur, jure contendit, nihil movendum esse, sed cunctandum, ut sanguis ab heterogenea, & noxia acritate se liberet, & per cutis spiracula eam difflet. Hinc abstinendum jubet a sanguinis missione, ab enematis, itemque a medicamentis quibuscunque calefacientibus; ne prioribus illis opus naturæ, quæ extrorsum malum protrudere tentat, impediatur; his vero postremis nimius motus concitetur, febrisque ultra modum increseat, sicque se opponat moderato & pacato motui, qui ad lenem secretionem, successivamque morbifici fomitis excretionem requiritur. Quamobrem victum temperantem instituendum præcipit, carniæ esum, & liquorum vinosorum usum penitus ablegans. Potui autem lac cum triplo aquæ coctum, *Noces ææ apertus.* hydrogalam vocant, dandum esse, nec sinendum ægros foras prodire, aut aeri libero se obicere, quamquam nolit tamen, ut perpetuo lectulo defigantur. Hac enim ratione sine molestia, & periculo morbum discuti asseverat, contraria vero excandescere, & mortiferum quandoque fieri. Ubi sub initium coma, aut epilepticæ convulsiones (§. LX.) accesserint, amplum validum- *Coma, & convulsio epileptica quid proficiet.*

dumque epispasticum posteriori cervici applicandum, & paregoricum, quod singulis noctibus ad finem usque iteretur, statim propinandum commendat. Cute demum omnino desquamata, lenem alvi ductionem proponit, ut, si quæ morbi reliquæ supersint, penitus exturbentur; qua in re aliquos omnes consentientes habet.

§. LXVI.

Curatio Ac profecto usu comprobatum est, purpuram
gravioris. scarlatinam, quando levior, & benignior est, sola naturæ ope, idoneoque dietetico regimine sine medicamentis feliciter solvi. Verum si paulo gravior, & vehementior sit, Medicinæ aliquo adjumento egere videtur. Tunc diluentia, temperantia, & subacida a plerisque ut necessaria proponuntur, ut acritas peculiaris, & calida humorum demulceatur, atque emendetur. HæSTERUS (a) pulveres, ut vocant, temperantes, & blande diapnoicos (quibus ferè tota Stahlia-na, & Hoffmanniana schola maxime confidit, utiturque) illis adjungi, unaque adhiberi, e re fore existimat. Quamquam ejusmodi pulveres, qui ex absorbentibus, cinnabri, & nitro parari solent, virium ita exiguarum nobis videntur participes, ut parum, vel nihil reliquam simplicissimam curationem immutent. Illud porro, quod de sanguinis missione omittenda habet SYDENHAMIUS, alique post eum doctissimi viri, non ita perpetuum, atque inconcussum præceptum habendum crediderim, ut nunquam ei locus esse possit. Id auxilii in maligna, ut postea vide-
De san-
guinis
missione
judicium.
 bi-

bitur, a plerisque exercitatoribus Clinicis, tamquam præsentissimum prædicari solet. Cur non item in benigna, quando æger plethoricus sit, febrisque vehementior, aut grave aliquod symptoma capitis, aut pectoris urgeat? Apposite, & sapienter JOANNES FREINDIUS (b) inquit: *in erysipelate, variolis, morbillis, febre scarlatina aliisque similibus vitiis, si vehementia sint symptomata, & caput, vel pulmonem afficiant, aut in alia quavis parte dolorem ingentem moveant, haud absque ratione, ac tuto vena inciditur. Ego certe, quamquam haud aliud frequentius experimentum instituerim, ne semel quidem animadverti quamlibet harum eruptionum post missionem sanguinis retrocessisse, ubi affectus id auxilii requireret. Neque ab eo dissentiant experimenta aliorum medendi arte præstantium. Timor autem retrocessionis rectius imminet ab aucto febris motu, aut a spasticis contractionibus, quas dolores, aut inflammationes inducunt: cui malo sanguinis missio præ ceteris omnibus efficacissime prospicit. Tum enim in tali motus sanguinis excessu, quamquam per sanguinis missionem refrænari quodammodo eum contingat, tanta ejusdem vis adhuc tamen superest, ut versus cutim valide humores propellere queat, quin eis retrogrado motu, introrsumque remeare liceat. Cautio itaque adhiberi debet, ne sanguis eo usque temere profundatur, quo vires vitales nimium enerventur, ejusque projectio præter modum infringatur, & languet. Hoc dumtaxat casu retrocessio ob motum a tergo deficientem timeri posset.*

(a) *Compend. med. Pract. cap. IV. §. XXX.*

(b) *Hist. Medecin. p. 21. edit. Venet. ann. 1735.*

§. LXVII.

De purgatione quid sentiant dum.

Observatio. Targienii Tonxeti de alvi fluxu.

Damna a gastrica saburra.

Alvum quoque laxari SYDENHAMIUS; & JUOCKERUS sic timent, ut alter vel enemata ipsa suspecta habeat, alter diarrhæam, si supervenerit, sistere paret, addendo pulveri attemperanti, quem adhibere ipse solet, decem grana Cascariæ pro qualibet dosi. Timor autem iste non semper probandus est, nisi purgatio modum excedat, aut non debito tempore instituat, aut alvi fluxus ejusmodi sit, ut vires vitales prosterнат. Immo primis mox diebus, antequam eruptio ad cutim facta sit, si signa gastricæ saburræ non desint, cur alvum leniter ecoprotico medicamento laxari non liceat? Quid ab enematribus blandis, & nihil irritantibus, quæ sordes molliter avocent, detrimenti metuendum: TARGIONIUS TOZZETTUS vir sane doctus & longa experientia probatissimus non semel in hoc morbo diarrhœam tam ab initio, quam in progressu salutarem admiratus est, ut deinde quæreret, num ita religiose; ut vulgo putatur, ab ecoproticis, & clysteribus abstinere oporteat (a)? Ego equidem, ubi gastrica saburra sui signa profert, numquam eam cito subducere dubito, quod viderim sæpe, relictam intus vel majorem labem sanguini impertire, vel spasmos, & dolores in abdomine excitare, quibus morbidus fomitis secretio retardatur, vel jam secreti regressus promovetur.

(a) *Prim. Raccolt. d' offerò. p. 102.*

§. LXVIII.

Nihil vero perniciosius est purpura scarlatina laborantibus , quam ea presente corpus detegere , aut e lecto surgere , & diu extra morari , aut incaute aeri paullo frigidiori se exponere . Facile enim introvertitur magno cum vitæ periculo : Nec audiendi sunt regiminis refrigerantis laudatores nimii , qui in hujusmodi morbis indiscriminatim ægros extra lectum quotidie semel , aut his per aliquod tempus manere cogunt , & toti pene ad aerem renovandum , refrigerandumque incumbunt . Quantum discriminis res ista habeat , nemo melius norit , quam diligens ; & ingenuus eorum , quæ hanc methodum subsequuntur , sine partium studio observator . Itaque ne quid mali obveniat , cavendum plane est a quacunque vel levi causa quæ repellere purpuram possit , aut expirationem cohibere . Et si quando casu contingat , extrinsecus corpus plus justo refrigerari , ut egressus timendus videatur , illico potu diaphoretico , & calente , sicuti diluto florum sambuci , aut tilix , aut simili uti expedit ; quo cutanea excretio leniter instauretur . Huc spectat quoque spiritus MINDERERI adeo in morbis exanthematicis propter vim diaphoreticam , antisepticamque commendatus . Nec cautio ejusmodi circa aerem ambientem adhibenda est tantum extante cutanea rubedine : verum tum etiam , cum ipsa evanuerit , & epidermis jam lamellatim deciderit , alvusque , prout morbo penitus soluto faciendum supra præcepimus , opportune expiata fuerit .

Noxæ regiminis frigidi .

Quid fieri debent in metu regressus .

Expiratio quantum diu curanda .

aliquot dies in cubiculo detinendi sunt , præsertim tempestate frigida existente : nisi enim transpiratio libera conservetur , nequaquam perfecte restituuntur (a) . Immo in Etruria , in qua purpura scarlatina frequentissimus morbus est , saniores Medici , cum in quocumque anni tempore , etiam æstate calida , aut temperato vere noxas renovati aeris pluries experti fuerint , quasi legem sibi indixerunt , non renovandum aerem , neque cubiculum permutandum , nisi post quadragessimam diem exactam (b) . Quod eo sane spectat , ut quæ mala a retentis , nec penitus difflatis morbi reliquiis sæpe ingruunt , quantum fieri potest , longe avertantur . Puto tamen de aeris incauta , & imprudenti renovatione , cubiculique mutatione intelligendum præceptum illud esse , cum aerem humanis halitibus repletum , & , ut vocant hodie , phlogisticarum non modo mephiticum & noxium fieri , sed etiam expirationi Sanctorianæ adversum redi , notissimum sit .

(a) HEISTER *l.c.* (b) Referente Jo. ALOYS. TARGIONIO in *Vol. 3.* operis inscripti : *Avvisi sopra la salute umana per l'anno 1778.* p. 262.

Purpura Scarlatina maligna.

§. LXIX.

Sed præter Purpuram scarlatinam benignam , & regularem , de qua hætenus actum est , alia ^{Quid} est , quæ maligna , & anomala vocatur , quia ^{hic mali-} vehementior , & periculosior , interdumque ^{gnum ?} mortifera deprehensa est . Non enim *malignum* hic

hic stricto , & proprio sensu accipitur , sed lato , & gravitatem morbi , periculique magnitudinem significante . Hanc sæpe dolor aliquis in aliqua parte fixus , aut vagans , sine caussa evidenti , & sine ulla exteriori , & conspicua nota , aut partis mutatione præcedens imminentem portendit , quod aliorum etiam exanthematam malignorum , & præsertim variolarum commune non semel deprehenditur . Exemplum hujusce phænomeni malignam scarlatinam prædicentis protulit ex propria observatione HAENIUS (a) . Sed multo frequentius , & quasi proprium est , tussim ferinam , oculorum inflammationes , & rubores , & quandoque alvi fluxum antecedere . Deinde febris accedit post horrorem cum summo cutis ardore , siti inextinguibili , capitis dolore , pulso crebro , & vehementi , faucium inflammatione , aut dolore , respiratione frequenti , & difficili , & quasi peripneumonica , interdum vomendi cupiditate , aut vomitu * , comate , & delirio ; & tres , quatuor , vel quinque dies cum omnium symptomatum incremento interdum persistit , antequam maculæ erumpant . Plerumque vero hæc parva erysipelata referentes , cito totum corpus robore erysipelatode occupant , maturius videlicet quam in benigna , sic ut quandoque sub finem primæ diei , aut secunda die ** jam erumpant , & partes ipsæ rubore affectæ magis quam in benigna tument , & elevantur . Hoc tempore sputa , & urinæ ipsæ interdum visæ sunt , ut notat ROSENIUS , sanguine tinctæ . Rubor iste quatuor alios dies ut plurimum assiduus cutim tenet , & toto eo tempore febris vehemens , cunctaque ejus symptomata non modo non minuuntur , verum etiam augentur ,

incallescuntque , ita ut phrenitides , suffocatio-
nes , & peridneumonix lethales consequantur ,
Quandoque , ubi maculae nunc plus , nunc mi-
nus prodeunt , aut uno temporis momento plus
rubent , in alio mox minus , facile tum super-
venit ad caput metastasis , quam sequitur he-
miplegia , aut subita mors . Sed si tunc pus
cum sanguine remixtum ab alterutra aure e-
xeat , aliqua adhuc spes effulget melioris even-
tus , eodem ROSENIO teste . Illud saltem
perpetuum est , quod febris diu potrahitur .
Typum ipsa plerumque continuæ remittentis ser-
vat , naribus fere oclusis , voce rauca , & cu-
tis ardore intolerabili comitata . Interdum ta-
men febris adeo latet , & decipit , ut , si pul-
sum micatus tantum attenduntur , ægri non
febricitare videantur , quod veræ malignitatis
quasi proprium est ; vel ita quandoque manifestas
remissiones habet , ut intermittere eam (b) cre-
deres .

Febris
qualis?

(*) Id in epidemica constitutione Hanniensi ann.
1779. & 1778. inter pessima signa habebatur. MEZA
Comp. Pract. Fascic. I. Cap. XVIII. §. 163.

(a) Rat. Contin. P. I. Cap. VII. pag. 98.

(b) Id ib.

** In modo memorata Hauniensi constitutione sta-
tim ab initio cutis intense rubebat tota cancrorum
coctorum ad instar. MEZA l. c. §. 164.

§. LXX.

Anoma-
lia;

Prout vero sporadica , aut epidemica est , &
prout ætas , temperamentum , habitus corporis ,
anni tempus , & aeris constitutio variantur , di-

ver-

versa & ipsa ratione invadit, & multifariam ab eo quem descripsi, modo, atque incessu defle-
ctit, & tunc non modo *maligna*, sed etiam *ano-*
mala audit. Sic interdum macularum eruptio in
lumbis & partibus inferioribus incipit, deinde
ad superiores progreditur. Sæpe facies, pedes &
manus tument, uti in variolis; & febris cum
ipsa scarlatina rubedine non prius, quam duabus
vel tribus exactis hebdomadis evanescit. Immo
non desunt observationes, quæ doceant, febrem
& scarlatinam eruptionem ipsam interdum ad
Quadragesimam usque diem productas fuisse (a).
Quandoque etiam observatum est, post discus-
sam, desquamatamque rubedinem scarlatinam al-
vi fluxum, qui eam comitabatur, cum amphe-
merina lenta prosequi, & sic ægros (b) consu-
mi, & contabescere.

(a) HAEN. l. c.

(b) MORTON. *oper. T. 3. Cap. V. Hist. X.*

§. LXXI.

Ad malignum certe genus ea spectat, quam aliquoties vidit, & jam ab anno 1619. descripsit SENNERTUS (a), cui & morbi nomen ignotum erat, & ignota pariter simplex, & *benigna* ejus species, quam supra exposuimus. Cum autem de nomine ipse ambigeret, ex eo, quod pueros tantum illa corripere vidisset, peculiarem morbillorum differentiam tandem esse statuit. Sed tradita ab eo morbi descriptio *scarlatina*, & quidem *malignæ* omnino convenit; nec quidquam ratio, ob quam ad morbillos eum ablegat, probare videtur, cum certo aliunde constet, adultos quo-

*Ad mali-
gnam spe-
ctat illa
Sennerti.*

Item illa que eidem obnoxios sæpe fieri. Epidemicam quoque pessimi moris scarlatinam, quæ in Saxonia annis 1695. & 1697. grassata est, commemorat testis oculatus CHRIST. JOANN. LANGIUS (b). Malignam, immo pestilentem cum parotidibus, bubonibus *, & faucium, orisque exulceratione conjunctam curavit, descripsitque MORTONUS (c). Anno 1748. & 1749. summopere maligna, ac perniciofa scarlatina Hagæ Batavorum defævit. Hæc cum valida angina inchoabat, & plurimos infantes, & multos juvenes, & adultos occidebat. Immo fauces, carnesque buccarum in ulcera maligna, ossa maxillarum in cariem pessimam convertibat, & similia etiam in cruribus efficiebat (d).

Pestilens
Mortoni.

(a) *Med. pract. Tom. 2. l. IV. de Febr. cap. XII. de variol. & morbil. p. 178.*

* In epidemica scarlatina Hauniensi, de qua paulo ante mentionem feci, parotides supervenientes, quamvis suppurarent, lethum afferebant. Nisi enim primis morbi diebus ægros suffocabat, eos per quatuor hebdomadas excruciabant, donec languore perirent.

MEZA *l. c.* §. 167. ROSENIUS vero in scarlatina epidemica ann. 1741. Upsaliæ observata testatur, tumores parotidum, & glandularum maxillarum non fuisse perniciosos, & paullatim sponte resolutos esse. *Trait de malad. des Enfans chap. XIV. p. 281.*

(b) Teste HAENIO *Febr. division. divis. VI. §. 2.*

(c) *L. c. hist. XI.*

(d) *L. c. p. 25.*

§. LXXII.

A Na- Magnam cum priori affinitatem habet *epide-*
miario de- mica scarlatina, quam Catalauni, & in quibus-
scripta. dam

dam Regni Gallici locis anno 1751. vidit NAVIERIUS (a). Quia vero nihil magis cum ad cognoscendum, tum ad medendum confert, quam accurata eorum, quæ in morbis contingunt, enarratio; idcirco nec grave, nec inutile fore existimo, si in hac quoque breviter describenda consistamus. *Per febrem admodum vehementem se manifestavit, quæ animi deliquiis, lassitudinibus spontaneis, capitis, fauciumque doloribus, deglutitionem impredientibus comitata erat. Secundo die, & sæpe post viginti quatuor, vel triginta horas in toto corpore macule rubræ, vivido scarlatino colore, late, manus magnitudinem sæpe excedentes, figura irregularis, & dorsum, pectus, femora; & nates sæpe ita tegentes, ut unica tantum esse videretur, apparuerunt. Hæ macule, quovis fere momento disparentes se in alia loca erysipelatis more conferre videbantur, in quibus antea non fuerant. Manus easdem tangens calorem vividum, & ardentem, præcipue in adultis sentiebat, & cutis ruberrima digito compressa albescens, remoto digito statim rursus rufescebat. Pulsus parvus, & frequens erat; & respiratio difficilis, & intercepta, & singultuosa in plurimis esse videbatur. Halituosus vapor e pulmonibus egrediens adeo calidus, & urens deprehendebatur, ut unusquisque hunc percipiens faciem ab agro statim avertere cogeretur: Hæc febris etiam interdum cum manuum, & brachiorum inflatione conjuncta fuit, integrasque familias aut insimul, aut successive invasit. Quibusdam lingua erat valde sicca, plurimis vero humida, & venter flatibus distentus. His qui ab atroci hoc malo evadebant, epidermis quinto, vel sexto die per squamas decidebat,*

quin immo adolescenti tredecim vel quatordecim annorum tota manus, pedisque cuticula exceptis unguibus secessit quibus vero non illico in primo morbi impetu succurrebatur, eschare gangranosa in fundo faucium versus arcum, & velum palati superveniebant, & ita celeriter proserpebant, ut œsophagum, asperamque arteriam ante occuparent, quam illæ percipi, curatique possunt. Quare non pauci e medio tollebantur. Notandum præterea est, non nullos hoc morbo affectos quarto vel quinto die non secus periisse, ac si gangranosa pulmonum inflammatione suffocati essent. Alios post vehemens delirium morientes magnam saniei quantitatem per os, & nares reddidisse; & rubra antea maculas post mortem in quibusdam prorsus violaceas evasisse. Hanc porro lucem, subjicit auctor, in infantibus longe mitiorem, quod minor, fuisse, faciliusque remediis obtemperasse (b).

(a) Dissert. en forme de Lettre sur plusieurs maladies populaires &c. A Paris 1753.

(b) Comm. de reb. in Scient. nat. & med. gest. Vol. IV. P. 2. p. 338.

§. LXXIII.

Scarlatina epidemica ann. 1770. & 1771. Vin-
dobonæ, post prægressam febrium intermitten-
tium constitutionem, malignæ & epidemicæ quæ-
dam Scarlatinæ insurrexerunt, quarum HAENIUS

(a), & ANDREAS KIRCHVOGELIUS historiam nobis reliquerunt. Præcipua earum symptomata, quibus formidabiles reddebantur, fuerunt convulsiones, coma, delirium, & non raro etiam an-
gina

gina inflammatoria, quæ, nisi propere apta medendi ratione coereretur, gangræna, & sphacelo terminabatur, ægrosque citissime (b) jugulabat. Sed non adeo exitiosæ profecto hæc visæ sunt, uti illæ NAVIERII, neque semper cum angina gangrænosa conjungebantur. Plerique enim ex his decumbentes, si rite curarentur, feliciter evadebant, & servabantur, quemadmodum KIRCHVOGELIUS testatur,

(a) *Rat. contin. P. I. cap. VII.*

(b) *Diar. med. Practic. cap. 3. p. 29.*

§. LXXIV.

Complicata, sive mixti generis partim nempe *muculosa*, partim *pastularis* (§. LXII.) exemplum depromimus ex illa epidemica Scarlatina, quam Cl. LORRYUS, constitutionem referens morborum ann. 1777. *erysipelas universale* nominavit (a). Perniciosissima ejus natura, & peculiaris symptomata, quorum cognitio Tironibus plurimum lucis afferet, merentur profecto, ut tota ejus historia, quam accuratissime memoriæ prodidit idem vir præstantissimus, hic exscribatur. Crebri omnino fuerant antea, erantque adhuc illo anno morbi exanthematici febriles, videlicet morbilli, erysipelata, febris scarlatina, alixque cutaneæ eruptiones. *Scarlatina* vero huic, de qua loquitur, non modo pauci, sed etiam qui in prima adolescentia constituti erant, quam maxime obnoxii fuere. Post brevem horrorem accedebat vehementissima febris cum summo & quasi igneo cutis ardore, lingua sicca, gutture rubente, inflammatoque, oculis scintillantibus,

la-

labiis aridis , quorum superius etiam tumebat ; Mox obfuscabatur caput ; & quamquam ægri rite responsa darent interroganti , difficulter tamen adduci poterant ad loquendum . Respiratio interim erat sublimis , celeris , calida . Subinde vomituritio e torpore , & silentio eos excutiebat , inimo vomitus etiam corripiebat , quo magno cum conatu ejiciebantur vere porracea , & quandoque manifesto acida , sed sine levamine . Alvus adstricta nihil reddebat , & copiosæ urinæ aqueæ fluebant . In hoc prope statu quatuor ac viginti horæ exigebantur , quarum decursu aliquando febris exacerbari videbatur , nec deerat aliqua , etsi obscura , mentis aberratio . Primum morbi stadium hoc dicerem , sive initium .

(a) *Histor. de la Societ. Roy. de Médec. T. 2. Mémoir. p. 7.*

§. LXXV.

Eruptio. Transacto hujusmodi temporis spatio incipiebant apparere quædam maculæ rubræ sejunctæ , & discretæ in manibus , brachiis , lumbis , & facie . Nequaquam tamen ex hac eruptione symptomata minuebantur . Respiratio permanebat æque difficilis , celeris , ac sublimis , ut antea , de qua ægri nullo modo querebantur , quasi eam nec perciperent , nec agnoscerent , quod in morbis quibusque malum semper signum deprehendi . Pulsus tum erat durus , contractus , & frequentissimus ; urinæ vero crudæ , aqueæ , calentissimæ . Paullatim maculæ modo memoratæ dilatabantur , ita ut intra sex horas a prima earum apparitione universum corpus a capite ad pedes

ul.

usque rubore summo suffunderetur. Principio rubor iste pressione albicabat, non ita vero progressu, tam immutabilis, & omnino constans fiebat. Cutis tactui aspera, & granulis minutis conspersa, ardensque admodum reperiebatur. Incresebatque malum celeriter inter duodecim horarum intervallum, ut non solum tota exterior cutis facies valde tumida extaret, dura, tensa, & quasi corio similis, verum tota etiam cellula-^{Incrementum.}ris tela intumesceret, & totius pene corporis formam alteraret. Hinc labia, nasus, collum in tumorem enormem attollebantur. Tumor autem non erat mollis, & aqueus, ut in œdemate, sed renitens, & durus. Cutis ferme sensus expers videbatur, sed tanto exardebat calore, ut digiti ad pulsus explorandum appliciti, si aliquandiu ibi moram traherent, veluti ab igne adurerentur. In hoc altero morbi stadio, sive augmento, & vigore ægri nihil querebantur, sed stupidi, & plerumque taciti desipiebant. Os siccum, & linguam nigricantem etsi haberent, non tamen sitiebant, aut potum ullum petebant. Respiratio vix dici potest, quantum præceps, & citata esset. Urinæ incscio sæpe ægro profluebant. Pulsus quoque magis magisque crebri, & celeres fiebant.

§. LXXVI.

Elapsis in hujusmodi stadio circiter sex horis, Exitii si-
 unguis jam nigricabant. Interdum alvus, quæ ad-^{gna.}stricta eousque fuerat, sponte laxabatur, prodeun-
 tibus excrementis partim viridibus, partim sanguineis. Sæpe phlyctænæ in cute oriebantur, quæ si gangrenosæ essent, tumor subdebat, &

cutis ipsa flaccescebat . Generationem partes omnes paucis horis ante mortem detumescebant, & mollebantur ; deinde leves convulsiones obortæ proximam mortem portendebant . Post mortem livor cuti fœdebat , quæ pustulis minutis conspersa , atque aspera speciem ejus exhibebat , quam injectiones anatomicæ repleverint . Pustulæ vero hujusmodi num ad morbillos , aut ad miliaria spectarent , non satis liquet ex Lorryana descriptione . Si tamen ad morborum tunc grassantium constitutionem respiciatur , inter quos morbilli certe non infimum locum habebant , ad hos potius referendæ viderentur .

§. LXXVII.

Quod si morbi pernicioſa vis non tanta eſſet , ut omnem adimeret ſpem ſalutis , tunc paullatim ſymptomata mitigabantur , & plerumque narium hæmorrhagia ſuperveniebat , quæ ; eſſi malum non integre judicaret , valde tamen ſublevabat . Oculi , qui aridi , & prope uſulati erant , incipiebant humeſcere , & lacrymas fundere . Circa ſeptimam tuſſis ſe ſe manifeſtius exſerebat , ſed nihil notatu dignum excrebatur . Interdum copioſus ſalivæ fluxus movebatur , & alvus laxata deſiciebat biliſa multa . Epidermis demum ſenſim decedebat , artubus interim , præſertim inferioribus perpetuo humido vapore , atque halitu mendentibus . Non tamen morbus finem attingebat , ante XIV. vel XXI. diem . Eo vero ſuperato , tuſſis moleſta , & diutinæ oculorum affectiones aliquandiu adhuc eos , qui feliciter evaſerant , divexabant .

Boni exitus ſigna .

§. LXXVIII.

Non possum mihi temperare; quin aliam *Scar-* *Alterum*
latina, mixti generis *, nempe cum exanthema- *mixti ge-*
 te miliari *complicata* historiam priori adjiciam; *neris ex-*
 idque eo libentius duabus de causis faciam, pri- *emplum.*
 mum quod hæc multo minus exitiosa existit,
 deinde quod ab illustri, & medendi laude per-
 celebri Medico, Archiatr. Cæsar. Comite. AN-
 TONIO STORCKIO, cujus sæpe observationibus uti-
 mur, accuratissime scripta suppeditatur, nobisque
 ea videtur, quæ minus exercitatis quibusque
 quam maxime profutura sit. Exscribam igitur
 ferme totam ex ejus ipsissimis verbis. Mense No-
 vembri ann. 1759. cum Vindobonæ in Nosoco-
 mio Pazmariano ex febrî continua catarrhali,
 cui sæpe miliaria exanthemata superveniebant,
 multi decumberent, alia febris non paucos corri-
 puit, quæ primis diebus valde mitis videbatur.
 „ Etenim levis tantum, & obtusus aderat capi- *Princi-*
 tis dolor, appetitus languit, pulsus fuit naturali *pium.*
 paullo celerior, nec tamen plenus, nec durus,
 nec suppressus, sitis mediocris, lingua humida,
 alba, oculi solito minus vivaces. Alvus quotidie
 naturalis prodiit, urina crassam in medio nubem
 gessit. Incipiente QUARTO die omnia symptoma- *Augmen-*
 ta subito exacerbata sunt. Pulsus summa violen- *tum.*
 tia exagitabatur, ita quidem, ut eodem die bi-
 næ, ternæve sat largæ venæsectiones debuerint
 institui, caput acutissime doluit, in pectore or-
 ta est anxietas, & respirandi magnus labor, lin-
 gua fuit aridissima, oculi rubore suffusi sunt, &
 pro-

protuberarunt, fitis immaniter augebatur, totum corpus, maxime verò extrema, calor urens invasit; urina fuit ruberrima, crassa, quasi multo sanguine tincta; accessit delirium, sopor, corporis inquietudo. Factis necessariis venæ sectionibus, & dato copiosissimo potu diluente, nitroso sub finem diei quarti tota cutis aspera, seu anserina apparuit, & mox rubuit colore scarlatino. Nullum tamen symptoma inde levatum est, & ægri frequenter tussitarunt, & noctem habuerunt admodum inquietam *.

*Eruptio
scarlati-
na.*

* Mixti generis fuit etiam scarlatina ann. 1751. a ROSENIO descripta, quæ, etsi cum angina inflammatoria conjungeretur, non tamen valde mortifera visa est.

§. LXXIX.

„ QUINTO die, prægresso per universum corpus largo sudore, remisit calor urens, & tussitatio; mox pruritus cutim occupavit, dein visæ sunt numerosæ pustulæ albicantes, opacæ, diversæ magnitudinis, & figuræ, quædam ex his confluentes sat magnas vesicas efformarunt. Pustulæ hæc densissimo agmine collum, pectus, & abdomen obsederunt; in facie autem erant nullæ, in extremitatibus paucæ. Factis his eruptionibus quidam ægri se multò melius habuerunt; disparuit enim sopor, abiit delirium; fitis, & pulsus velocitas imminutæ sunt. Immo pulsus in quibusdam fuit adeo bonus, & æqualis, & omnia symptomata adeo mitia, ut totum opus soli naturæ tuto tunc potuerit committi.

*Eruptio
militaris.*

*Effectus
variis.*

mitti. Aliqui autem manserunt soporosi; continuo delirarunt; eorum pulsus fuit debilis, inæqualis, intermittens; urinam & fæces inscie dimiserunt, tendines subsisterunt, & artus convulsionibus exagitati sunt. SEXTA die in eodem statu perstitere.

§. LXXX.

„ In principio SEPTIMI diei ortus est horror; dein ingens frigus omnia membra perrepsit, quod ultra horam duravit, extremam reddidit gelida, rigida, & tantam induxit virium prostrationem, ut mortem allaturum videretur. Cessante tamen hoc frigore mox ægri ad se redierunt, nec delirarunt amplius, pulsus fuit æqualis, liber, minus velox, & ab eo tempore vires auctæ sunt, nec ullæ convulsionibus, aut tendinum subsultus amplius observabantur; in quibusdam febris fere penitus desit. Eodem adhuc die pustulæ omnes magis elevatae sunt, & redditæ pellucidæ; etenim limpidissima lympha videbantur repletæ; color scarlatinus cœpit evanescere, & sitis imminui; urina fuit crassa, turbida, & copiosissimum sedimentum subfuscum deposuit “.

Horror & frigus crissim præcedens.

Nova miliaris secretionis per pustulas crystallinas.

§. LXXXI.

„ Ægri qui QUINTO die magnum levamen perceperunt (§. LXXIX.), & habuere symptomata admodum mitia, ii SEPTIMO die levem tantum horripilationem perceperunt; pulsus fuit paulo celerior, & pustulæ magis repletæ sunt, & cœperunt pellucere; reliqua autem omnia optimo in statu permanserunt. OCTAVO die nihil

Horripilatio novam eruptionem antecedens.

Miliaria mutatum est, nisi quod is qui SEPTIMO die ma-
crystalli- le habuerunt, aliquoties alvus biliosa, liquida,
na.

Quibus foetida cum magna euphoria prodierit: iis vero
alvus la- alvus fuit naturalis, qui minorem septimo die
xata, & molestiam perceperunt. NONO die febris fuit ad-
quibus modum exigua; urina fere naturalis; alvi pro-
non? fluxivium siluit; color scarlatinus sensim in natu-
 ralem abiit; pustulae partim ruptae sunt, & lim-
 pidum serum fuderunt, partim conciderunt, &
 exsiccatae sunt, DECIMO die tota fere cutis natu-
 ralem colorem habuit, & omnia erant meliora,
 & quidam ex his ægris ab omni febre liberi,
 jam per aliquot horas extra lectum fuerunt. UN-
 DECIMO die in omnibus desit febris, rediit appe-
 titus, epidermis lamellatim secessit, intra paucos
 dies viguerunt vires, & valetudo fuit integerrima (a) “. Mixti pariter generis *scarlatina*, ma-
 ligna, & epidemica fuit, quam in Cephaloniae
 urbe, vicinisque locis anno 1763. grassantem vi-
 dit Amicus meus ANGELUS ZULATTUS (b). Cum
 magna primarum viarum cacoehylia, multaue
 lumbricorum congerie sic copulabatur, ut solo al-
 vi fluxu vel spontaneo, vel arte concitato pessima
 ejus symptomata, uti delirium, convulsiones,
 parotidum tumores, fauciumque inflammatio felici-
 ter, & plene tollerentur.

Purpura
& pustu-
larum fi-
nis.

Finis fe-
bris.

(a) *Ann. medic. secund. p. 46.*

(b) *Giornale di Medicina di Pietro ORTESCHI*
T. 2. Num. XXIX. Ubi absolutissima ejus historia in-
 ferta legitur. Quæ cum multa contineat, quæ mor-
 bum illum, causas ejus, curationemque plurimum
 illustrent, rem gratam titonibus me facere confido,
 si eam hic breviter transcripsero. Hiemi præhumidæ
 nec multum frigidæ successit ver siccum, & solito
 fri-

frigidus . Siccitas autem tanta fuit , ut per quatuor subsequentes menses nulli imbres deciderint , & ne rores quidem nocturni , qui calorem , & siccitatem illud Insulæ temperare solent , adfuerint . Mense Majo ad finem vergente tempestas repente in calidam , & opprimentem mutata est . Tunc præter febres tertianas duplices continuas Purpura scarlatina tam in urbe quam in vicinis pagis vagari cœpit , pueros præsertim , & adolescentes utriusque sexus corripuens , immunibus , qui annum vigesimum prætergressi erant , relictis . In aliquibus morbus incipiebat ab horroribus vagis cum virium dejectione , & acutissimo capitis dolore ; in alijs a subitanea lassitudine cum intolerabili totius corporis ardore . Fere omnes querebantur appetitus defectum , sitim magnam , atque inexplebilem , oris ariditatem , amaritiemque ; & membra veluti fracta . His præterea lingua erat sordida , mucō albo , & viscido obducta , & nausea perpetua , quam interdum excipiebant vomitus spontanei aquosi , spumidi , flavi , atque amari . Secundo , tertio , aut quarto die a febris , quæ semper vehemens erat , accessu collum primum , deinde totum corpus rubore suffundebatur . Rubor autem magis , vel minus intensus apparebat , prout morbus gravior , vel mitior erat futurus . Rubore non minus erat cutis ardor , & siccitas , quibuscum conjungebatur . Colorem hunc vere purpureum hic illic intersinguebant quædam minutissimæ bullulæ , non valde elatæ , semina sinapios magnitudine æquantes interdum etiam minores . Exanthematica ejusmodi eruptione non febris , non ejus symptomata minuebantur , immo atrocius mox capitis dolor intendebatur ; pectoris oppressio , anxietas , & inquietudo magis assidue premebant . Non nunquam accedebat etiam delirium : immo infantes inter brevem , interruptumque somnum subinde convellebantur . Punctiones vero , sive mavis morsus , quos circa cordis scrobiculum percipiebant , molestiores fiebant . In plerisque alvus adstricta erat . Hi feбри vehementiore , & gravioribus symptomatibus afficiebantur . In alijs jam ab ini-

tio fluebat, egrediebaturque fœtentissima, crocea lumbricis permixta; atque in his mitior morbus erat, Quibusdam pueris, qui videlicet facie pallebant, & macilentiores videbantur, lumbrici non pauci tam ore quam ano sponte, & sine aliis excrementis prodibant modo vivi & vegeti, modo mortui, & corrupti. Per utramque hanc viam spatium quatuor dierum amplius quinquaginta lumbrici a Puella duodecim annorum excreti sunt. Fere omnibus post quartum diem dolor, tumorque parotidum superveniebat. Quibus hujusmodi, tumor deerat, fauces inflammatione tenebantur, & difficilis deglutitio evadebat. Paucissimi ab alterutro incommodo liberi existere. Nemini parotides suppurantur. Resolvebantur enim modo citius, modo tardius, prout rubor & febris evanescebant, & prout dejectionibus morbi fomes depellebatur. Satis erat eas inungere linimento aliquo, cui camphora adjecta esset. Eodem pariter ordine, eademque naturæ providentia faucium inflammatio minuebatur. Huic profuit magnopere aqua hordei leviter aceto rosaceo imbuta. Die septimo, aut etiam ante, in breviori morbo; in longiori vero die undecimo, duodecimo, aut decimo quarto rubor quadam quasi tenuissima farina aspergi videbatur, qua sensim cuticula albescebat, principio in superioribus partibus facta. Tunc sic pruriebat cutis, ut scabere eam oblectamento esset. Sic farina illa secedens, aut cuticula in squama soluta decidebat. Tum febris cito mitigabatur; interdum etiam ex toto cessabat, etsi adhuc ad aliquot dies rubor persisteret, Appetitus redibat cum somno longiori, & pacatiori. Sudor vero nullus erumpebat, nisi discussio penitus scarlatino rubore. Urinæ quæ inter initia parvæ, tenues, & aquæ fluebant; progressu, & inclinatione uberiores, & saturatiores factæ sunt. Hinc vires, & sanitas redintegrabantur. Qua ratione curatio instituta sit, referam infra.

§. LXXXII.

Quam dedimus Scarlatinæ malignæ, atque ejus *Diagnosis*
 differentiarum descriptionem (§. LXIX. ad LXXXI.) *sis.*
 sic puto exemplis opportune, & diffuso adductis
 illustratam, ut plana atque expedita sit cuicumque
 ad rectam diagnosim via. Superesset, ut de caus- *Causse*
 sis aliquid dicerem; verum hæc satis expositæ fue-
 runt, ubi de scarlatina benigna (§. LXIII.) re-
 tulimus. Nam, si quid discriminis inter eas est,
 in gradu, copia, & potentia majori omnino posi-
 tum videtur. Quare etiam illud consequitur, ut *Prognosis*
 maligna non modo plus gravitatis & periculi ha-
 beat, sed etiam sæpe mortifera animadvertatur.
 Jure igitur SENNERTUS scripsit, *malum hoc gra-*
ve, ac periculosum, & sæpe lethale esse (a). An-
 ginosa, sive aphtosa (§. LXXI.) & præ ceteris
 epidemica, & mixta (§. LXXIV.) plerumque, ut
 notavimus, in lethalem gangrænam & horribilem
 strangulatum desinit. Quæ a LORRYO observata
 fuit (§. LXXIV.) majorem ægrotantium partem
 enecabat, nequidquam proficientibus quibuscum-
 que artis selectioribus adjumentis. Non ita vero
 contigit scarlatinæ mixti generis malignæ, & ver-
 minosæ a Cl. ZULATTO descriptæ (§. LXXXI.)
 quippe quæ rite curata neminem occidit:

(a) L. c.

Malignæ Curatio.

§. LXXXIII.

Purgatio. Primis statim diebus, antequam Scarlatina erumpat, si cacochylæ indicia se prodant, lene eccoproticum dari oportet, aut vomitum, si breviori via expellenda videatur, aqua tepida cum oleo subacta, aut oxymele scillitico, aut Ipecacuanha pro ætatis, & virium ratione cieri. Sed nullibi magis emesis necessaria est, quam ubi a miasmate epidemico origo morbi pendere videtur; subtracto enim per vomitum fomite primas vias ingresso multo mitior morbus evadit. Id in primis perspectum sæpe est in epidemica Scarlatina, cui angina apthosa, aut gangrænosa adjungitur. Cum autem febris vehemens, calor urentissimus, atque alia symptomata gravissima in hac esse soleant, inflammationisque metus ubique immineat, sanguinem non solum mitti licet, verum necesse etiam est. Id quoque post ipsam eruptionem quarto; quinto die, immo tardius fieri interdum (a) debet, In pestilenti, nimirum eâ, in qua parotides, & bubones eruptioni jam factæ superveniebant (§. LXXI.), sanguinem utiliter mittendum curabat MORTONUS (b), & vesicantia adhibebat. Quo in casu largiorem etiam Chinæ chinæ usum proposuit (c) HAENIUS. In reliquis methodus antiphlogistica omnino huic quoque accommodanda est, qualem benignæ paullo graviori (§. LXVI.) convenire supra traditum est.

Alvi fluxus. Alvi fluxus minime sistendus est, si primæ viæ fordibus scateant, & vires vigeant. At si immodicus videatur, tunc aliquantulum coerceri de-

*Sanguinis
missio.*

Alvi fluxus.

cocto albo, absorbentibus, & China-china ad scrupulum unum cum Laudani liquidi SYDENHAMI guttis quatuor ter in die, habita ætatis ratione iterata (d).

(a) MORTON. *l. c. Hist. I.* HAEN. *l. c.*

(b) *L. c. Hist. XI.*

(c) HAEN. *l. c. hist. I.*

(d) MORTON *l. c. Hist. X.*

§. LXXXIV.

In ea Scarlatinæ epidemicæ constitutione, quam *Navierii methodus.* angina aphitosa comitabatur, a NAVIERIO (§. LXXII.) descripta, cito vena brachii incidebatur; cum vero delirium, & coma urgeret, jugularium quoque sectio perutilis deprehensa est. Nec aliter in Scarlatina Vindobonensi anni 1771. (§. LXXIII.) se gessit HAENIUS. Reticeri tamen haud debet KIRCHVOGELIUM in eadem ipsissima epidemica constitutione nunquam sanguinis *Kirchvogelii therapia.* missione usum esse, quamquam angina accederet, & nihilo tamen minus suos ægros feliciter, ut ipse narrat, ad pristinam valetudinem restituisse solo regimine temperato, & diapnoico, victo tenui, & hydromele. Non tamen ideo omnem venæ sectionem ipse rejiciendam putavit: nam *Non tamen venæ sectionem omnem rejicit.* *no-*lim, inquit, *me hisce omnes venasectiones repro-*bare quisque credat, cum easdem præcipue apud *adultos quandoque valde necessaria fuisse, & aliquos cum, & sine venæ sectione ad plures emigrasse sciam. Interim tamen cum scarlatinam hanc febrim multum priori (scilicet intermittenti, quæ epidemice antea grassata est) ut sua causse debe-*re, & potissimum hic suum virus ad fauces de-

ponere observarem , cortice peruviano tam injiciendo quam etiam interne illum dando absque vel unica in meis celebrata venesectione , quos habui , feliciter curavi (a) . Mirum profecto , sed non inauditum , nec insolens videbitur , in eodem morbo , loco , & tempore HAENIUM , & KIRCHVOGELIUM viros sane ab omni medicinæ scientia paratissimos in oppositam omnino de sanguinis missione sententiam ivisse . Illud ; ni fallor , tenendum est , nihil hisce de rebus , quod absolute perpetuum habendum sit , decerni generatim posse , sed modo sanguinem recte mitti , modo ab ejus missione abstineri oportere , prout indicantium , aut contraindicantium potior ratio est . In univèrsum in morbis , quos virus aliquod , aut acerrima , & caustica morbifici humoris indoles gignit , etsi inflammatorii videantur , parcius , & rarius sanguinis missione uti expedit * .

Monita
de S. M.

(a) *Diar. med, Pract. l. cs*

* Multa jam in superioribus ad hujusmodi controversias dirimendas disceptata sunt ; quæ in memoriam redigantur oportet : multa etiam in sequentibus libris , & potissimum ubi de Angina , & Pleuritide sermo habebitur , ad rem illustrandam invenies .

§. LXXXV.

Usilitas
purgatio-
nis , &
vesican-
tium .
Paregori-
ca .

Post sanguinis missionem serum lactis Tamarindis , & refrigerantibus plantis alteratum potui ordinario dabat NAVIERIUS . Præ cæteris clysteres iterandos suadebat . A vesicantibus intra scapulas impositis , vel ad suras admotis præclara effecta obtinuit , admiratusque est .

Pa-

Paregoricis, si eis locus esset, ante alvi ductio-
 nem refracta tantum dosi utebantur; post purga-
 tionem vero, paullo liberaliori. Gangrænam fau- Gangræne
 faucium
 quid pro-
 fit.
 cium valide arcebat gargarismate ex oxymele &
 spiritu vini dephlegmato, ut vocant, per salem
 tarrari, in quo soluta esset congrua camphoræ
 quantitas. Ad eundem finem, fauces acerbè
 dolebant, & colore cinnabarino rubescebant, il-
 lico decoctum corticis peruviani aut cicutæ inji-
 ciendum; potui vero lac decocto aliquo refri-
 gerante dilutum, vel subinde *emulsum paregori-
 cum nitratum* dandum alii (a) jubebant. HÆ-
 NIUS oris ulcera, si alba, & vesicularia erant,
 detergebat applicito succo sedi, sive sempervi-
 vi majoris cum melle ex rosis, quod tutissi-
 mum est. Ceterum magna cautio adhibenda est Quid ul-
 ceribus
 oris?
 Cautela.
 in ejusmodi remediorum delectu, atque usu.
 In summa enim faucium, orisque phlogosi, aut
 phlegmone, cui dolor intensior adjunctus sit, a
 calidis, irritantibusque cavere oportet, ne ma-
 lum exasperent, gangrænamque impendentem ac-
 celerent. Hinc plerumque præstat leniter garga-
 rizare ex decocto caricarum pinguium cum la-
 cte, aut ex diluto florum sambuci cum pau-
 xillo oxymelis, aut syrupi mororum, aut ex
 his aliquid in fauces, sed e latere, & leniter
 per fistulam infundi. Vaporem quoque ex spon-
 gia aqua calida, & aceto imbuta, & pectori
 imposita manantem inspirari proficuum est. Na-
 ribus vero siccis, & obstructis prodest linteo-
 lum immitti, lacte tepido prius madefactum, id-
 que subinde repeti. Quæ de aphthis tradita
 sunt alibi (b), quæque tradentem in capite de
 Angina *maligna*, & *gangrænosa*, si huc tran-
 sferantur, quisque facile intelliget, quodnam
 cui-

cuique casui opportunius auxilium decerni debeat.

(a) KIRCHVOG. l. c.

(b) Volum. I. §. CCXXVI.

LXXXVI.

Nemo nescit, quantum adversus morbos vere putridos, aut gangrænosos valeat cortex peruvianus. Verum hodie non modo in illis, in quibus languor summus totum corpus occupat, verum etiam in acutissimis atque ardentissimis febribus, ubi certe virium vitalium actiones modum excedunt, fervorque quasi igneus excandescit vehementer, sine ulla cunctatione, & consilio adhiberi eum sæpius vidimus. Quantum vero in effreni adeo motuum omnium insolentia, & ferocitate præstet ab iis, quæ vim cordis, arteriarumque valentius incitant; atque adeo a cortice peruviano ipso abstinere, judicent æqui, expertique rerum æstimatores. LORRYUS certe in pessima, & plerumque lethifera scarlatinæ specie, quam ipse curavit (§. LXXIV.), non aliam methodum calidissimo, ardentissimoque morbo adhibendam existimavit, quam refrigerantem, atque antiphlogisticam. Neque satis intelligi potest, quomodo vir aliquin cautes & prudens ANTON. HAENIUS ingentem corticis vim quotidie ad plures hebdomadas suis ægris ingesserit. In constitutione illa epidemica, quam paullo ante memoravimus, ubi minor, ut ipse scribit, malignitas erat, non minus de ejus extracto dabat in die, quam semunciam; ubi vero major, unciam, & sæpe duplam etiam dosim singulis die-

*Corticis
peruviani
usus mo-
deratus.*

*Refrige-
rantiâ.*

diebus. Fortasse frigidis in regionibus, atque in corporibus Germanorum audentius eo uti licet; aut qui ad eos pervenit, ita effectus, aut adulteratus*, aut iners est, quod non sine causa suspicor, ut largiori etiam manudatus vix, ac ne vix quidem hominem moveat.

* Et facilius lucri causa adulterati potest corticis extractum; nam HAENIUS cum plerisque aliis Germanicæ medicis *extractum* adhibere consueverat. Genuinum, & sincerum, quod paucum e multo cortice educitur; magno pretio venit. Additione igitur alienarum rerum, vel aliarum plantarum nostratium *extractis*, ejus quantitatem augent pharmacopole, sicque majus sibi comparant lucrum, Neque ab ejusmodi fraudibus alieni sunt pharmacopolæ in Germania, quorum lucrandi cupiditas nuper certissimis documentis innotuit, & meritas pœnas dedit.

§. LXXXVII.

Præter ista vero, quæ faucium gangrænam aut antevertunt, aut coercent, tam interne sumpta, quam in fauces injecta, aut gargarismatis forma usurpata, extrinsecus quoque quædam admoventur, quæ morbi vim foras avocent. Idem HAENIUS vesicantia ex cantharidibus, aut cataplasmata cum sinapi circa collum duci imperabat, antiquissimorum exemplum medicorum sequutus, qui acribus & salitis cutem in faucium inflammatione exulcerare consueverant. Nos quando dolor & fervor nimiam irritationem adesse, & ex hac causa gangrænæ metum augeri ostendunt, fomenta anodyna, & simul antiseptica ex genere temperantium, & antiphlogisticorum ceteris anteponimus. Deco-

Topica,

Cautio.

*Limitatio
purgatio-
nis &
phleboto-
mia.*

sta florum sambuci, & malvæ aceto mixta leni-
ter calentia ad id aptissima censentur. Immo ca-
taplasmata ex malva, & semine lini, & mica pa-
nis lacti incoctis aptissima sunt, dummodo sæpe
iterentur, ne frigescant. Nec fertasse undique
probanda est illa nimia in purpura scarlatina al-
vum ducendi & mittendi sanguinem HAËNI libe-
ralitas, quæ in historiis ab eo enarratis ubique
elucet. Neque in his laudanda nimia ejus pro-
clivitas, qua ferebatur in regimen refrigerans,
ut nimis crebro ægris permitteret e lecto surge-
re, & cutis expirationem intercipere. His for-
tasse de causis factum est, ut ejus agroti gra-
vibus, insolitisque vicissitudinibus subicerentur,
& diutius, quam par fuisset, morbo conficiaren-
tur. Temeritatis ejusmodi pœnas sæpe luisse mi-
seros agrotantes ex multorum fide, & testimo-
nio compertum habemus. Subitæ enim, & mor-
tiferæ metastases inde sequuntur. Cum autem si-
ve regimine frigido, sive alvi ductione, sive
missione sanguinis temere; inconsultoque insti-
tuta, vel alio quocunque casu Purpura Scarla-
tina retrocesserit, & periculosa symptomata inde
enascantur, quantocius enitendum est, ut revo-
cetur extrorsum. Quem in finem sæpe feliciter
vesicantibus extrinsecus, intrinsecus vero campho-
pa, & potu calido usus est KIRCHVOGELIUS. Sed
hic maxime administranda celerrime sunt, quæ a-
lias (a) a nobis proposita & commendata fuere.
Ceterum salubres naturæ motus, quando neque
excedunt, neque deficiunt, observandi omnino
sunt, iisque favere oportet potu acidulo, tepen-
ti, & leniter diaphoretico, & victu tenui, anti-
putrido & sustinendis viribus opportuno, donec
morbus ad declinationem, & finem perveniat,

*Regressu i
scarlati-
ne quomo-
do succur-
rendum.*

rubore evanescente paulatim, & secedente in le-
mellas epidermide. Tunc demum, ut in benigna,
alvus semel, iterumque leni medicamento dicen-
da est (*).

(a) *Volum. I. §. CCXCIV.*

(*) Quoniam supra (§. LXXXI.) historiam Pur-
puræ Scarlatinæ epidemicæ, malignæ, & mixti ge-
neris a Cl. ZULATIO conscriptam retuli, æquum
sane est, ut ejus etiam curandæ ratio simplicissima,
qua tuto, jucunde, & feliciter usus est, hic non
prætermittatur. Mox ab ingruente ejusmodi morbo
cognovit, eum ex multigena ventriculi, intestino-
rumque cacochylia originem ducere, ut ex amaro
oris sapore, halituque fœtido, ex lingua sordida,
& mucosa, ex appetitu dejecto, nausea, vomitibus
spontaneis, vermium complurium excretionibus, deje-
ctionibus olidissimis, & conferentibus patebat. Hinc
eo animum direxit, ut primæ viæ ab hac sordium
colluvie confestim expiarentur, promotâ videlicet,
ubi aderat, diarrhœa, aut ubi abesset, leniter ex-
citata. Quamobrem medicamentum catharticum,
atque antelminticum, quod constabat ex Rhabarba-
ri binis drachmis, Jalapæ drachma una cum dimi-
dia, & seminum Santonici drachma una, tenuem in
pulverem redactis, & unciis tribus aquæ fœniculi,
Theriacalis vero duabus in liquidam mixturam dilu-
tis. Hujus autem mixturæ pro ætatis, roboris, tem-
peramenti ægrotantium ratione, & pro vario mor-
bi gradu dabantur quotidie tria, quatuor, quinque,
modo plura, modo pauciora cochlearia, justis inter-
vallis discreta, donec venter solveretur. Postea me-
dicamenti dosis excretionibus accommodabatur, sic
ut modum non excederent, sed pergerent saburrâ
educere. Nec alio usque ad morbi finem opus erat
auxilio. Post primas dejectiones continuo mitigaban-
tur symptomata, præsertim capitis dolor, convul-
siones, inflammatio faucium, & ventriculi morsus.
Hinc quoque rubor ex intensissimo in roseum dilu-
tum

tum definebat. Nec pruritus, qui optime præſagiebat, diu cunctabatur accedere, & pulſus molliri, & dilatari. Quinque vel ſex intra horas viginti quatuor dejectiones ſatis erant ad hæc bona præſtanda in aliquibus: in aliis pluribus opus erat pro cacochylæ putridæ quantitate, ac vi. In parvis pueris plerumque una remedii præſcriptio & non iterata omnem morbum debellabat; in grandioribus interdum iterabatur, ſed nunquam tota abſumebatur. Hæc erat communiffima, & certiffima, qua utebatur, curationis ratio. Fatetur tamen interdum etiam ſanguinis miſſionem adhibuiſſe, ut aliquod ſymptoma periculofum averteret. Id autem auxilli genus utile fuit, quando pulſus durus, & plenus, & dolor capitis atrox exigebant aliquod moderamen. Sanguis eductus nunquam cruſtam phlogiſticam exhibuit. Interdum quoque veſicantibus locus dabatur, nempe ubi ſopor gravis opprimeret. Sed nihil catharſi fuſt præſtantius, & efficacius. Diæteticum autem regimen in eo conſiſtebat, ut ſolis panatellis ex aqua decoctis, aut pane aqua pura intincto veſcerentur, Carnes enim, aut earum jura febrim, & ruborem augebant. Potui dabatur aqua pura, aut nitro imbuta, liberali manu. Stragulis moderate tangebantur in lecto; aer pluries recens, & purus per feneftras intra diem admittebatur. Et quidquid alexipharmaci, aut ſudoriferi ſpeciem haberet, exulare juſſum eſt. Sic tota februm ſcarlatinarum cohors, quas curandas habuit, feliciter deviſta fuit.

*Morbi ſecundarii,
ſive
Altera Scarlatina periodus.*

§. LXXXVIII.

At experientia demonſtravit ſæpiſſime, reſoluta purpura ſcarlatina, deſquamataque jam epidermi-

mi-

mide, ægros e morbo convalescentes, si regimen diaphoreticum negligant, aut se aeri libero, aut frigidiusculo incaute objiciant, aut non perfectam crifim habuerint, modo repente, modo paucis post diebus, modo circa diem vigefimam primam, quandoque etiam ferius (*), incidere in alia graviffima mala, eorumque complures e medio tolli. Neque id tantummodo acidit malignis, aut epidemicis purpuris scarlatinis, utpote huic infortunio frequentius obnoxia sunt, verum etiam benignis, & regularibus, licet multo rarius, quemadmodum constat ex fidiffimis clinicorum (a) teftimoniis. Hæc vocatur *fecunda scarlatinae periodus*, five *fecundum stadium* (b), quemadmodum febris, quæ variolas confluentes, aut malignas fequitur, *fecundaria* nomen apud plerofque obtinuit.

Noxa aeris frigidæ.

(*). Exemplum œdematis univerfalis, in quod die trigefima a morbi initio, cum jamdiu a febre, & scarlatina vacuus effet, homo quidam incidit ex eo, quod e cubiculo ad auram puriorem inſpirandam prodierat, affertur a Medico Florentino ſolertiſſimo, ALOYSIO NERIO in quodam ſuo opufculo. Vid. *Avviſi ſopra la ſalute umana Volum. 3. p. 262.*

(a) *Ibid.*

(b) *HEIST. compend. med. l. c.*

§. LXXXIX.

Mala autem iſta (§. LXXXVIII.), quamvis *Multiplex morbi generis* ab una eademque cauſa manantia, multiplicis tamen generis ſunt, prout nimirum acris humor, qui diſſari per cutis ſpiracula debuiffet, has vel illas partes aggreditur. In quibusdam ad articulos artuum extremorum delatus dolorem, & rubo-

borena , ut in arthriticis (a) , excitat . In aliis glandulas lymphaticas occupat , undæ hæ intumescunt , indurantur , & (b) dolent . Sæpissime in pulmones fertur , & respirationem reddit difficilem , & quasi suffocantem ; si vero in caput , & cerebrum impetum faciat , mox deliria , convulsiones , & mors (c) subsequuntur . Sed omnium frequentissimus est tumor œdematodes , aut leucophlegmaticus , quo totus corporis habitus , vel aliquæ ejus partes cum urina plerumque pauca , turbida , & fusca , ac quandoque omnino suppressa * tentantur . Id a SENNERTO jam animadvertum video , nam post cutis desquamationem , mox pedes , inquit , ad talos , & suras usque intumescunt , hypochondria leduntur , respiratio difficilior redditur , tandemque abdomen intumescit , ægrique non sine magno labore , & post longum tempus pristina sanitati restituuntur ; sæpe etiam (d) moriuntur ,

(a) SENNERT. *De febr. l. 4. cap. XII. de variol.*
 & *moobill. p. 178,*

(b) HEIST. *l. c.*

(c) HAEN. *l. c.*

* In hac altera periodo ROSENIUS vidit urinas non modo paucas , sed colore aquam , in qua recens earo lota est , referentes . Vid. *Trait. cit. version. gallic. p. 281.*

(d) *L. c.*

§. X C.

Tumor vero iste , quo corpus inflari & turgescere dixi , duplex esse consuevit , alter , ut *Tumor iste duplicis natura , ita loquar , calidus ; alter frigidus .* differentia notari maxime debet , ut curatio diversa .

læ ejus naturæ accommodari possit . Frigidum eum
 voco , qui veri œdematis , aut anasarcæ speciem
 refert , & albus , & mollis , & aquosus , & ne-
 quaquam tactui calens apparet , & cum debilitate
 totius corporis , appetitus defectu , pulsu humili ,
 languido , non duro , neque febrili conjungitur :
 contra calidum , qui magis ad leucophlegmatiam
 accedit , & durus est , & renititur , nec vestigia
 digiti prementis recipit , & manui calorem acrem ,
 sive pungentem exhibet , stipaturque pulsu duro ,
 crebro , celeri , & febrili , spirandi difficultate ,
 stertore , lingua sicca , & alba , siti plerumque ar-
 denti , interdum non magna , urinisque paucissi-
 mis , & pene deficientibus . Primi , ni fallor ,
 qui hanc perutilem , veramque differentiam ani-
 madverterunt , videntur fuisse Medici Florentini
 (a) , quorum etiam ingenio excellenti , & cli-
 nicis , anatomicisque disquisitionibus . jam ab annis
 amplius sexaginta debemus non modo hujusce
 morbi veram pathologiam , sed optimam quoque ,
 & prope certam curandi rationem . Cum enim
 Florentiæ circa annum 1517. quam plurimi pur-
 pura scarlatina epidemica implicarentur , & omnes
 decima quarta circiter die simplici Sydenhamiana
 methodo feliciter sanarentur ; observatum est ,
 convalescentium aliquos circa vigesimam primam
 diem cœpisse queri *de aliqua respirationis gravi-
 tate , modica tussi , atque aliquo oculorum , fa-
 ciei , & externarum gutturis partium œdemate ,*
*quibus phænomenis succedebat febris , iisque in-
 gravescentibus , præsertim œdemate , quod univer-
 sale siebat , cum levi thoracis dolore , abdominis
 tensione , & aliquando torminibus , & omnimoda
 urinarum suppressione ad interitum festinabant*
diureticis tractati (b) . Medici hinc solertiores

*Primi quæ
 morbum
 recte no-
 verint .
 Florenti-
 ni .*

mortuorum cadavera secuerunt, inveneruntque pulmones, pleuram, intercostales musculos, diaphragma, renes, & intestina plus, minusque inflammatione correpta. Quamobrem in eam venerunt sententiam, ut peripneumoniam, quam metastasis materiæ morbificæ non ex toto evacuatæ induxerat, pro primario morbo habendam crederent; tumorem vero leucophlegmaticum pro ejus symptomate, sive effectu secundario. Inflammatis enim pulmonibus, ceterisque partibus respirationi dicatis, ac proinde humorum per præcordia circuitu pene intercepto, facile intelligebant, cur, retardato per venas tum sanguinem, tum lympham vehentes refluxu, & hinc inhibita serosi laticis e cellulosis cavis absorptione, totus corporis ambitus retenta viscidiorè, & crassiorè ejus parte turgeret, & præter morem intumesceret. Quapropter in aliis, qui in hujusmodi morbum inciderunt, sanguis mitti cœptus ex brachio, & si opus erat, etiam iterato, & sic omnes sanabantur, felici eventu consilii bonitatem comprobante (c).

Cur sanguis minus remedio sit?

(a) *Avvis. sopra la sal. um. T. 3. N. 5.*

(b) Jo. CALVUS *comment. de hodierna etruscæ Clinica. Extat in RONCALLI PAROLINI Medicina Europæ p. 333.*

(c) *Ibid.*

§. XCI.

Neque in illa tantum epidemica constitutione id auxilii ex voto cessit, verum etiam deinceps in reliquis annis, quotiescumque convalescentibus ex hujusmodi exanthematico morbo superve-

fit tumor iste leucophlegmaticus, febrim comitem habens, & reliquas notas calidi œdematis præferens; etsi non ab interna pulmonum, aliorumque viscerum inflammatoria congestione ortus videretur, sed a solo telæ cellularis infarctu, quem retenta expirabilis acris materies; ut quandoque usuvenit, peperisset. Hinc jam apud omnes Etruriæ Medicos invaluit; ut non alia hunc affectum, alias lethiferum, methodo oppugnent; quam antiphlogistica, sanguinis videlicet missione, nitro, temperantibus, & subacidis medicamentis (a).

Calido œdemati semper vena sectione juvit.

(a) *Avvis. sopra la sal. uman. l. c.*

§. CXII.

At vero si corpus, venter, crura, aut aliæ partes vero œdemate frigido, & molli, & sine feбри corripantur, alia omnino curationis ratio adhibenda est. Tunc omnia quæ serosam colluviem blande detrahunt, convenientissima habentur; cujusmodi sunt cathartica subinde repetita, & diuretica tandiu continuata, donec omne malum resolutum sit. Sed ex his ea eligenda monet HAENIUS (a), quæ simul temperant, & refrigerandi facultate prædita sunt. Nobis ad alvum laxandam ut magis accommodata probantur manna, ejus syrupus, aut conserva, cremor tartari, sal polychrestus, cassiæ flores, aut ejus dilutum. Ubi cathartica ab ægris non admittuntur, & recusantur, clysteres injici possunt ex decocto foliorum senæ, qui satis valide serosos humores dejiciunt. Ad urinas ciendas a multis hic proponitur Tinctura salis tartari bis, terve in

Frigidum œdema, quomodo curandum.

Cathartica, & diuretica primas tenent.

die ad guttas decem, quindecim, aut viginti ex vehiculo idoneo propinanda, cujus vires etiam non nulli augere nituntur additione liquoris terræ foliatæ tartari, aut spiritu nitri dulcis. Nitrum quoque largiori manu datum, decocta radicum aperientium, atque oxymel scilliticum syrupo aliquo gratiori mitigatum non carent optato effectu. Interdum in contumaciore malo, ubi etiam non levis de Ascite suspicio erat, pueros in primis sic affectos restitui syrupo cichorei cum Rhabarbaro, & diluto baccarum Juniperi syrupo aliquo aperienti edulcato. Si laxa videatur solidarum partium compages deperditusque earum tonus, ejusmodi remediis utiliter adjicitur cortex peruvianus. Hujus usu reliquis auxiliis interjecto ascitem expugnatam narrat HAENIUS (b). Emplastra etiam ex cantharidibus, quæ alias in Anasarca cum emolumento adhiberi solent, hic quoque a VOGELIO (c) suadentur. Sudoriferis porro nihil profici, quia cutis obstructa, & impervia eorum vim frustratur, pluries facta pericula (d) evicentur.

Cortex peruvianus, & vesicantia, quando indicentur.

- (a) *Rat. cont. l. c.*
) b) *Ibid. (c) L. c. §. CLVI.*
 (d) HEISTER. & HAEN.

§. XCIII.

Dolores arthritici, & tumores glandularum simili curantione evicent.

Simili prorsus medendi ratione doloribus arthriticis, & glandularum tumoribus Scarlatinae succedentibus (§. LXXI.) succurrendum est. Nam vel calidam, & inflammatoriam indolem ostendunt, & febris junguntur; vel frigidi, ut vocant, & simpliciter lymphatici, & febris exper-

tes

tes sunt. Priori in casu antiphlogisticis, in altero cathartics, & diureticis uti oportet, ut resolvantur. Inter cathartica Jalapa, & mercurius dulcis, inter diuretica scilla, & millepedes primum locum merentur. Tumoribus glandularum colli, & parotidum non suppurantibus, & diutinis præter cathartica mercurialia linimentum ex oleo amygdalarum dulcium, spiritu salis ammoniaci urinoso, liquore Cornu Cervi succinato, & Camphora multum profuisse in Hauniensi epidemia testatur Cl. MEZA. Celebratur a PLENCIZIO (a) auri fulminantis mirifica virtus in hisce morbi successionebus, & speciatim magno in pretio habentur pilule WEBERI de TURNBERG, Clinici Austriaci non incelebris, quæ aurum fulminans continent*. Sed cum aurum fulminans aliis medicamentis per se satis efficacibus, uti mercurio dulci, Rhabarbaro, spiritui salis coagulati, extracto scillæ &c. adjunctum videam, incertum, dubiumque remanet, num bona effecta, quæ inde manare dicuntur, auro fulminanti, an aliis rebus admixtis tribui debeant. Ut ut sit, hoc remedii genus, ubi febris est, & præsertim paullo validior, locum non habere, prudentiores (b) existimant.

(a) *Op. physico med. T. III. Summa eius tractatus de Scarlatina cum observationibus XVII. annotationibus illustratis inserta est Fascicul. 2. Oper. med. med. & Dissert. a Franc. Xaver. DE WASSERBERG collect. p. 188.*

(*) *Pilulæ Weberi.*

R. Rhei elect: spirit. sal. coagul. an. drachm. ij, Mercur. dulc. auri fulminant. extract. squille an. drachm. j. Rob. Junip. q. s. ut f. pil. gran. j. vel ij. auro, argenteove absolvend D. n. j. vel ij. pro ratione ætatis quovis biborio; sic ut solvatur alvus

ter singulis diebus. Sin minus, add. pilulis magisterium Mechoacannæ, aut diagridium sulphurat. aut pilulæ cocchiæ. Superbib. infusum baccar. Juniperi, vel radic. aperient. Post trium, vel quatuor dierum spatium intermittatur ad unum diem. Purgativa dentur vesperi ad sedandum.

(b) HAEN. rat. contin. P. I. cap. VIII. p. 146 147.

§. CXIV.

Regimen
diætetici-
sum.

Reliquum est, ut ægotantes tranquille decumbant in moderato, æqualique calore, ut blanda, & assidua corporis exspiratio habeatur. Quemadmodum vero frigus, aerisque liberioris afflatus nocumento est, sic nimius calor noxa non caret; ideoque sedulo vitandus. Si vires suppetant, ut in clauso, & temperato cubiculo deambulent, concedi posse non dubitat HEISTERUS (a). Vitæ denique rationem oportet esse morbo accommodatam, temperantem videlicet, aperientem, atque e vegetabilibus potius, quam de animalium carnibus depromptam.

(a) *Comp. med. Pract. Cap. IV. §. XXXI.*

CAPUT V.

DE EXANTHEMATE URTICATO*.

§. CXV.

LEVISSIMUM, tutissimumque fere omnium exanthematum illud profecto est, quod ab urticis nuncupatur. Post levem febrem, Diarix similem, interdum sine febre, erumpit sub papularum ex albo rubentium, discretarum, & cutim ipsam elevantium, & prurientium forma; magnitudine, & specie valde similibus illis, quas urticarum punctura, aut vesparum ictus excitat. Hæ pustulæ non modo pueris, sed etiam adultis communes sunt, & totum corpus cito occupant, atque augescunt in exiguorum tuberculorum morem; sed in primis faciem, & collum, & brachia corripunt, & si quando sub se cute condunt, pruritus mordacissimus, & vix tollerabilem afferunt, ad levem quamvis frictionem rursus prodituræ in conspectum. Quolibet anni tempore apparere solent, plerumque post vini, & subtilium liquorum liberaliorem potum (a) quandoque sine ulla evidenti occasione (b) quamquam non raro id mali viderim ex aliqua ventriculi acri suburra **, aut e compressa cutis expiratione natum.

* *Synonyma.*

Altera erysipelatosæ febris species SYDENHAMII, Oper. Sect. VI. cap. 6. Effera, Sora, & Sare arabum SENNERTI, Med. Pract. l. V. P. I. re tumor. cap. XXVI. Purpura urticata JUNCKERI; Tab. 75.

& SCHACHTH, *Inst. med. pract. cap. XI. §. VI. Purpura urticata, nonnullis porcelainè; Synops. Med. Tom. I. lib. 2. Sect. IV. p. mihi 371. Febris urticata VOGELII, de cognosc. & curand. morb. §. CLVIII. & ALIORUM. Scarlatina urticata Sauvagesii, Nosol. Clas. 3. ord. I. Gen. 8. spec. 2. Febris rubra pruriginosa EJUSD. ib.*

(a) SYDENH. l. c.

(b) SWIETEN. §. DCCXIII.

** Post esum astacorum, mytulorum, echinorum, cancrorum, aliorumque affinium huiusmodi eruptionem fieri, testis est LIETUTAUDIUS, *Synops. med. T. I. l. 2. sect. IV. Cap. cut. macul. & efflorescentiæ.*

§. XCVI.

Qualis febris.

Eruptionis ratio.

Quando febris exanthema huiusmodi præcedit, ipsa incipit a vix sensibili cutis extimæ refrigeratione, deinde calorem non magnum exferit cum siti mediocri, aliquaque capitis molestia; vel levissimo ejus dolore, & singulari quadam circa præcordia anxietate, & debilitate. Erumpentibus papulis, quod fieri solet post paucas horas, febris anxietas; & reliqua symptomata evanescent. Exanthemata verò se sustinent duos vel tres dies, donec ex integro evaporatione insensibili resolvantur. Sæpe tamen non una eruptione omnis humor noxius expellitur. Tum remissa febris papulæ & ipsæ extenuantur, & decedunt, sed vesperi redeunte febricula iterum prodeunt, mane cum ipsa febre desitura. Sic ad aliquot vices abeunt, & redeunt, donec totus earum fomes exhauriatur. Calore lecti, & expiratione aucta sæpe evenit, ut evanuisse videantur: sed si cutis aeri exponatur, aut e lecto surgant ægri, re-tenta expirabili materie statim papulæ conspicuæ fiunt,

fiunt, cutemque ut antea attollunt cum notabili pruritu, & ardore. Raro terminantur epidermidis desquamatione, quamquam hoc alii ut proprium earum ponant. *Quomodo evanescat.*

§. XCVII.

Pluries eas vidi sine feбри aliquas tantum partes, puta brachia, aut cruravafficere, interdum etiam univcrsum corpus; atque instabiles esse, abire, revertique statis quibusdam horis ad aliquot dies; sed plerumque dies quatuor non prætergrediuntur. Observatio est SWIETENII (a), iis evanescentibus præcordiorum anxietatem, & lipothymias leves succedere; rursus prodeuntibus hujusmodi molestias penitus cessare. Qui sic laborant, in reliquis eos bene habere. Hinc vero patet, non innoxium fore earum ad interiora recessum. VOGELIUS; quando febris eas comitatur, monet ei horrores frequentes intermisceri, & alvi profluvium plerumque ab initio, cum urina turbida, ac limosa adjungi: Nullum vero periculum subesse, & febrim primo septenario sudoribus judicari. Sed rarissimum puto tamdiu eam produci.

(a) L. c.

§. XCVIII.

Si horum exanthematum ratio undique diligentius consideretur, cuicumque pateat necesse est, ab erysipelate, cujus speciem eam voluit esse SYDENHAMIUS (a), & MEZA (b), atque a purpura Scarlatina, ad quam ea retulit SAUVAGESIUS

Ut differat ab aliis exanthematis similibus;

sius (c), quam plurimum natura; & peculiari habitu ipsa discrepare; id quod jam a LIETAUDIO, atque a VOGELIO animadversum est. Multo minus assentiri possum SCHACHTIO (d), qui exanthema urticatum a miliari rubro, nisi magnitudine papularum, differre opinatus est. Nec mirum cuiquam erit, si hac deceptus opinione vir alioquin sapiens, & iudicio pollens morbum hunc inter gravissimos recensuerit, contra ac reliquis visum est.

(a) L. c.

(b) *Compend. med. pract. Fasc. I. Cap. XVII. §. CLVI.*

(c) L. c.

(d) *Instit. med. pract. Cap. XI. §. VI.*

Curatio.

§. XCIX.

*Indicatio
generalis.*

Generatim acritas humorum diluentia; & temperantia exposcit; primarum viarum si qua cacochylia est, lenia eccoprotica antiphlogistica; hærens in cutaneis vasculis perspirabilis materia, regimen diapnoicum, & blanda diaphoretica. SYDENHAMIVS, qui exanthema hoc pro erysipelato habuit, sanguinis missione, & repetita catharsi oppugnandum esse docuit. At, nisi ingens fuerit sanguinis fervor, aut febris vehementior, aut magna vasorum plenitudo, sanguinem mitti supervacaneum omnino est; & fortasse etiam noxium. Ad SENNERTI sententiam libentius accedimus, qui post sanguinis missionem, si tamen aliqua ex memoratis causis eam postulaverit, purgationem per Tamarindos, Myrobalanos, & Rha-

Rhabarbarum proponit , deinde alterantia subacida , emulsa ex feminibus refrigerantibus , & demum balnea ex aqua tepida prudenter proponit . Sic tamen in purgantium usu temperamentum adhibendum est , ne naturæ opus , noxium humorem critice per cutis meatus expellere nitentis impediatur . Blande igitur , & epicraticè morbi fomes per eccoprotica antiphlogistica subtrahendus est . Mirum , quantum hac vita radicitus morbi causa , præsertim si recidivus , & pertinax sit , extirpari soleat . In leviori casu , aut in exanthemate feбри vacuo , ceterum pruritu & mordaci ardore permolesto nihil præstantius , & salubrius deprehendi , quam balneum tepidum , in quod corpus univèrsum , aut partes magis affectæ demittantur . Sic acre temperatur , phlogosis mitescit , stagnans humor solvitur , & expiratione difflatur . Quo etiam pertinet tepor lecti , quietus decubitus , & potus largior ex diluto florum sambuci , aut foliorum Thee . Quod si huic adjiciatur nitrum , roobbaccarum sambuci , & syrupus rubi idæi , aut similis alius , eo valentior medicina præstabitur .

Essera , Porcelaine Gallis dicta .

§. C.

Exanthemata , quæ figuram , & magnitudinem foliorum cujusdam plantulæ a gallis *Porcelaine* , a nostris *Portulacæ* vocatæ referunt , Esseram SAUVAGESII , & SAGARII constituere videntur , & sola tuberculorum majore mole ab urticatis discrepant . Igitur pro horum varietate tantum-

mo-

modo habenda crediderim. In reliquis enim omnino conveniunt. Qui ex illis novum genus conficiunt (a); discrimen hoc esse ajunt; quod *Essera pruriginis* experts omnino reperiatur. At vehementer dubito, num perpetuo prurigo absit, & , si quando abesse videatur, satis discriminis in hoc contineatur, ut ab urticato exanthemate segregetur.

(a) SAUVAG. *Cl. III. Ord. I. Gen. IX. SAGAR. Cl. X. Ordin. I. Gen. IX.*

C A P U T VI.

DE ESSERA VOGELII.

§. CI.

QUONIAM a VOGELIÒ (a) *Esseram* video descriptam, uti non infrequentem in ejus regionibus, quæ omnino discrepat non modo ab ea, cui id nominis ab aliis (§. C.) tributum est, verum etiam a quovis alio enanthematis genere ex iis, quæ in hunc censum veniunt; instituti ratio exigit, aut eam nequaquam silentio præteream, quanquam apud nos rarius incidentem, & fortasse multis prætervisam:

(a) L. c. §. CLVII.

§. CII.

Essera autem hæc, inquit vir ille probatissimus, *maculas exhibet latas, discretas, coloris rubri splendentis, glabras, planas, ardentes, & prurientes, quæ in manibus, & facie potissimum consistunt. Erumpunt autem vel cum febre, vel sine ea. Quando cum febre junguntur, hæc diariæ modum tenet, & dorsi, capitisque dolorem, & vomitiones etiam comites habet. Eam horror præcedit, & æstus cum sudore subsequitur; solvit vero tertio die sudor, & urinæ copia.* Descriptio.

§. CIII.

Hæ maculæ valde erraticæ, & fugaces sunt; sic ut modo appareant, modo evanescant. *In manibus, dum stragulis tectæ manent, letissime efflorescunt; at, cum extra exponuntur, iterum se se subducunt.* Non nullis tamen contra accidit; nimirum *in frigido* magis conspicuæ fiunt, retardata materiæ expiratione; in calido effugiunt, & evaporatione difflantur. Nec, si intro vertuntur, timorem adeo magnum incutere consueverunt. Tertio, quod longissimum est, die decolorantur, & palescunt, subsequente cutis desquamatione.

§. CIV.

Plerumque sponte accedunt, & solitariae sunt; *spontanea, & quandoque secunda.* Quandoque febres biliosas præeunt. Alias variolis, dum exsiccationem hæc subeunt, interjectæ se

se produnt. Æstate præsertim, atque hieme corripere dicuntur; & qui semel iis laboravit, facile iterum, pluriesqueprehenditur. Quod ad *Curatio.* curationem pertinet, blanda diaphoresis, & sub stragulis in lecto decubitu sufficere fertur. Levissimum certe exanthematis genus est, & vix opè medica indiget. Cum hoc vero, non nisi nomine convenit illud, quod SENNERTUS descripsit, quodque cum urticato plane consentit: quidquid VOGELIUS contra putaverit.

CAPUT VII.

DE PEMPHIGE RECENTIORUM,

SIVE

MORBO PHLYCTÆNOIDE *.

§. CV.

Descriptio.

PEMPHIX, latine bulla, morbo nomen dedit. In eo autem bullæ, sive ampullæ magnæ, nucis avellanæ magnitudinem plerumque æquant, interdum majores, raro minores, sero flavo turgidæ; magnum ardorem, aut pruritum excitantes, varias cutis sedes defœdant, & plures dies persistunt, donec ruptæ serum effundant, relictis sæpe maculis ex atro rubris, & frustis epidermidis circum nigricantibus. Interdum per totum corpus erumpunt, interdum in aliquibus tantum partibus, & speciatim in facie, & collo. Fereque feбри junguntur, quanquam & sine feбри interdum (a) observatæ fuerint.

* *Synonyma.*

Pemphygus SAUVAGESII, *Nosol. cl. 3. ord. I. gen. 3.* *GULLENI*, *Gen. morb. Gen. 32.* *SAGARII*, *cl. X. ord. I. gen. 3.* *Morta LINNÆI*, *Gen. morb. gen. I. Cl. I. ord. I.* *Febris bullosa*, *Pemphigodes Recentiorum VOGELII*, *de cogn. & curand. morb. §. CLIX.* *Exanthemata serosa C. PISONIS*, *de morb. a seros. colluv. & diluv. ortis observat. CL.* *Febris vesicularis MACBRIDII*, *Introd. method. in Theor. & Prax. med. T. 2. l. 1. Cap. XVIII.* *Febris pemphigodes EPHEM. GERM. Dec. I. ann. VIII. obs. 56.*

(a) SAUVAG. l. c. VOGEL. l. c.

§. CVI.

Harum quoque duplex genus est, alterum benignum, sed rarius; alterum malignum, perniciosum, & sæpe epidemicum, immo interdum, ut ferunt, contagiosum; quod longe frequentius. Benignum vel sine febre est, vel cum mitiori, & non periculosa plerumque conjungitur (*). Bullæ autem primo, secundo, vel tertio (a)¹, immo quarto tantum die (b) epidermidem attollunt, &, quando benignus morbus est, intra septimum diem disrumpuntur, & exsiccantur, nullo putre, aut alio humore manante, sed cuticula quasi combusta in frustula fordida, & subnigra decidente. Sin vero malignus, ni occidant prius, non nisi decima quarta die finem, & judicationem attingunt. Febris autem modo Synochi non putris, modo putris naturam servare dicitur, modo remittentem, & tritæophyam mentiri visa est. Commune fere est, ut nulla vestigio, nullas caveas, aut foveas in cute relinquant, præter subnigras maculas quas supra (§. CV.) diximus. Quantum porro id mali genus differat a

§ Duplex
genus.

su-

superioribus, facile quisque perspiciet, si ad singulorum descriptionem animum adverterit. Neque cum exanthematibus miliaribus albis, neque cum variolis aquosis, & crystallinis confundi poterit; nam illa grano milii non solent esse majora, sæpius etiam minora; hæc demum pure aliquo, si in majores vesiculas confluant, replentur; quod minime accidit Pemphigi, de qua sermo est.

(*) Non tamen affirmare ausim, benignum semper fore morbum, quando febris expers est, vel videtur. Nam mense Januario an. 1760. dum epidemice in urbe Faventia Peticulæ vagarentur, multosque exitio traderent JOANNES BOSCHIUS, vir patricius, octogenario proximus, repente aliquot hujusmodi ampullis variis in corporis partibus sine febre correptus fuit. Serosum humorem continebant, & rupta epidermide, plaga subter primum rubra, dein livida, & nigricans apparuit. His, sine alio symptomate, intra quatuor, vel quinque dies paullatim extinctus est. Malum vero neque in assidentes, neque in alios domesticos contagione se diffudit.

(a) CULLEN. *l. c.*

(b) SAUVAG. *l. c.*

§. CVII.

Sporadica.

Pemphigem *sporadicam* saltem sexies se vidisse testatur SAUVAGESIUS (a). Sporadica item videtur fuisse, quam a C. PISONE descriptam (b)

Epidemica.
Contagiosa.

habemus, *Epidemica*, & *contagiosa* plerumque lethalis, quæ Pragæ anno 1736. inter milites grassata est, exemplum nobis reliquit Cl. THIERRYUS (c). Sunt qui notam HIPPOCRATI & GALENO existiment, quod in sexto epidemiorum libro (d) febres pemphigodes memoratas inveniunt,

niunt. Verum quid hoc nomine intellexerit HIPPOCRATES, nec HALENUS in commentario certo definire ausus est, nec alii interpretes satis explicarunt. Hinc jure adhuc inter eos (c) disceptatur. Obscurum quoque, atque incertum est, num ad hoc mali genus vere referri queat *febris Synechea cum vesiculis per pectus & collum spar-sis*, quam nominavit quidem, at non descripsit MORTONUS (f), secus ac aliis visum est.

(a) L. c. (b) L. c.

(c) *Med. experiment. p. 134.* (d) *Seçt. I.*

(e) GASPER A REJES *Elys. jucund. quæst. camp. Quæst. 68. n. 7.*

(f) *Append. ad exercit. 2.*

§. CVIII.

CULLENIVS, quem eruditio non minus, quam ^{Dubitatio Cullenii.} aere iudicium commendat, dubitare videtur, *Pemphigus ne Helveticus LANGHANSII (a)*, sive *species tertia SAUVAGESII* ad hunc morbum phlyctænoïdem pertineat, an vero ad anginam ulcerosam, aut malignam rectius ablegandus sit? Phlyctænae mali moris, quæ os, & fauces ubique infestabant, & curationis ratio, quam ei utiliter adhibebant, profecto suadent, epidemicum, contagiosumque illud malum a pemphige vera quam longissime abfuisse, aut certe cum angina ulcero-sa, aut gangrænosa fuisse complicatum. Dubitat quoque idem CULLENIVS, num *pemphigus Indicus (b)* itemque *pemphigus Brasiliensis (c)*, quos ad hoc genus morbi retulit SAUVAGESIVS, locum hic habeant; nam non satis de his conflare revera fatendum est. Quarit demum idem

vir scientissimus, utrum pemphix semper symptomatica sit? Videtur autem ad affirmandum vehementer propendere. Sed, ut arbitror, id nequam concedi potest, cum solitaria, & sine febre interdum comperta fuerit.

(a) *Act. Helv. Vcl. 2. p. 100.*

(b) *Spec. 4. (c) Spec. 3.*

§. CIX.

*Semper periculo-
sa.*

Curatio.

Utroque vero, casu, tam cum morbi alicujus maligni, & putrefacientis symptoma illa est, quam cum primarium sibi vindicat locum, periculum semper portendit, ob gangrænam, in quam cito terminatur. Tantus enim sanguinis fervor, & tanta serosi humoris acrimonia esse consuevit, ut quocumque feratur, instar ignis adurat. Quare CAROLUS PISO inter initia, ubi febris vehementius exardet, non timet sanguinis missionem proponere, aliaque nimium calorem, nimiamque aestuationem compescencia. Neque ab ejusmodi curatione antiphlogistica abhorrebant medici Helvetici in ea constitutione, quam aphthæ oris, & faucium graviolem reddebant. In ea vero, quæ Pragæ prædiarum milites male habuit, quæque omnes, quocumque alio modo curarentur, interficiebat, solum acetum bezoarticum * remedio fuit. Ex quo enim hoc adhiberi cœptum est, omnes servati fuisse dicuntur. Antiseptica igitur omnia, in primis acidis mixta, & cortex peruvianus præ reliquis ut in aliis putridis, & gangrænosus morbis, sic in hoc quoque drimas tenent. Ampullæ, ni cito per se rumpantur, forfice caute aperiendæ sunt, ne acer humor altius penetret,

lret, aut intro revehatur. Sed a reprimentibus, aut resiccantibus abstinere oportet, ut monet VOGELIUS. Si simul angina ulcerosa, & maligna copuletur, huic quoque malo medendum est iis, quæ suo loco opportune, videlicet ubi de Angina agemus; distincte, & copiose dicentur.

* *Acetum Bezoarticum.*

R. Rad. *Angelicæ*

Enulæ

Imperator

Hirundinar.

Zedoariæ an. drachm. vj.

Herb. Scordii,

Rutæ,

Salviæ an. unc. j.

Baccar. Juniperi unc. sem.

Flavedin. cortic. citri drachm. vj. Minut. incis. affund.

Aceti vini optim. lib. iij.

Post sufficient. Digest. exprimantur, & filtratum acetum ad usum reponatur Dos. ab unc. dimid. ad unum.

C A P U T VIII.

D E M O R B I L L I S *

§. CX.

MORTONO ea visa est cum Purpura Scarlatina Morbillorum convenientia, ut utrumque morbum solo gradu, non natura differre putaverit. Sed supra jam (§. LXII.), quodnam inter hosce affectus discrimen intercedat & indicatum est, & nunc iterum manifestius fiet, si

*Morbilli
utrum
differant
a purpura
Scarlatina.*

Affinitateorum variolis. utriusque descriptio una comparetur. Alii contra, in quibus RHAZEM, RIVERIUM, & SENNERTUM ut principes enumerato, Morbillos, & Variolas inter se maxime affines habuerunt; quapropter non seorsum, sed conjunctim pertractandos utrosque susceperunt. Verum horum quoque magna est dissimilitudo, uti mox apparebit. Ceterum Morbilli peculiare sunt, & distinctum exanthematum genus, quod feбри ad cutim summam propellitur, papulas, & maculas rubras referens cum signi catharrhi, & distillationis, quæ præcedunt, & comitantur, adeo insignibus, & perpetuis, ut pro feбри catarrhali exanthematica a nonnullis (a) reputatum sit.

Quid morbilli sint?

* *Synonyma.*

Morbilli RHAZIS, *lib. de variol. & morbill.* SYDENHAMII, & MORTONI *Græc. Rosalia* PROSP. MARTIANI, *in l. 2. epid. sect. 3. v. 20. Febris morbillosa* FRID. HOFFMANNI, *De febr. sect. I. c. VIII. Rubeola* SAUVAGESII, *Nosol. method. Cl. 3. Ord. I. Gen. 3. Rosalia* ETRUSCIS; *Fersa* BONONIENSIBUS, & *aliis Italiae populis*; *Rosacci* TICINENSIBUS, *Rougeole* GALLIS;

(a) HOFFMAN. *loc. cit.* GRUNER. *Morb. antiquit.* pag. 62.

§. CXI.

Fere omnes morbillis obnoxii. MORBILLORUM morbus, postquam in Europam inventus * est, humano generi adeo infestus evasit, ut vix ullus reperiat, vel sane rarissimi sint, qui eo semel saltem in vita si tandiu, quamdiu opus esse, vivant, non corripiantur. Infantes verò, & pueri præ ceteris ei maxime patent. Immo ne foetus quidem ipsi in utero existen-

stantes ab ejusmodi exanthemate tuti perhibentur ; nam infantes interdum nasci morbillis per-^{Fatis ipsi morbillis interdum corripiuntur.} fusos , memoriæ a Medicis magnæ auctoritatis proditum (a). Nec qui semel iis laboravit , se immunem deinceps certo fore , is credat ; quod secundo , & tertio eundem hominem in eos incidisse ex fide observatis constat . Scio equidem de hac morbillorum reversione non paucos sub dubitare , & speciatim ROSENIUM , qui longa quadraginta annorum experientia neminem deprehendit , quem iterum (b) invaserint . At MORTONUS , quanquam pari annorum numero edoctus in eandem prope dubitationem propendeat , fateri tamen cogitur , semel morbillorum reditum (c) sibi occurrisse . Hoc ipsum confirmat vir experientissimus , atque inter Florentinos Medicos doctrinæ fama clarissimus , Jo. TARGIONIUS TOZZETTIUS , constare sibi asserens , nonnullos ; qui certissime morbillos passi fuerant , in eos iterum (d) esse relapsos .

Sæpe in eodem homine bis vel ter re-
versi nar-
rantur .

* Ab Afris cum variolis in Europam delatos , verosimile valde est . Novum sane morbum , & veteribus Græcis ignotum esse nemo hodie revocat in dubium .

(a) ROSEN. *Malad. des enfans chap. XIV. p. 265.*

(b) *Ibidem.*

(c) *Exercit. 3. cap. 3. p. 18.*

(d) *Prim. Raccolt. di osservaz. p. 101.* Idem confirmat SCHACHT. *Instit. med. pract. sect. I. lib. 2. cap. 12.* & MEZA *compend. med. fascic. I. cap. XX.* & HAENIUS *Febr. Division. VI. §. VI. p. 106.*

§. CXII.

*Alia e-
xempla
reverso-
rum.*

Omnem vero ex animo scrupulum, si quis alicui superesset, evellit DUBOSQUIUS de la Robordiere, qui in epistola quadam (a) ad Diarii Medici Auctores data ita scribit: *vidi morbillos pluries in eadem persona, & quidem intra breve spatium, immo eodem saepe mense recurrisse; dum hi epidemice ad annum 1773. grassarentur. Id ipsum complures meorum collegarum viderunt. Morbilli qui initio anni 1777. ingruerunt, novam opportune occasionem suppeditarunt, qua hujusmodi observationem comprobarem. Tum enim non paucos pueros, morbillis correptos reperiri, quos jam anno 1773. eodem morbo laborantes ipse curaveram. Neque hujus loci, in quo versor, id proprium quis credat; cum a Clinicis celebrioribus Normannia certior factus sum, aamodum generale istud ibi esse. Quibus addi debet illustris Medicina Professor SPIELMANNUS, qui anno superiore mihi per litteras significavit, se crebro morbillorum in eodem homine reditum Argentorati admiratum esse. Quorum luculentissimis testimoniis pro coroinde adjiciam nuperrimas observationes Cl. ANTONII LAURENTII GENOVLII, in oppido Sanctæ Crucis ære publico Medicinam facientis. Is, cum ann. 1782. proxime elapso epidemici essent morbilli, sex & quadraginta adultos homines invenit eisdem correptos, etsi alias eodem jam morbo laborassent, ut ex Medici, qui eis opem tulerat, testificatione, & familiarium fide, & signorum utriusque agrotationis comparatione cognovit. Sexdecim alios præterea commemorat, quibus ipse morbillis affectis, dum*

epi.

epidemice morbus vegaretur, jam anno 1770. præsto fuerat. Admonet autem, hosce homines tum solum in morbillos recidisse, cum antea alii ex eorum familias iis ægrotassent, neminemque recidivum compertum esse eorum, qui procul ab ægrotantibus, infectisque (b) extitisset. *Plerumque contagioni reditus debetur.*

(a) *Journal. de Medec. T. 48. pag. 253.*

(b) *Avvisi sopra la salute umana Vol. VII. Lettera al Sig. Dott. Gio: Luigi Targioni, pag. 267. ad 272.*

§. CXIII.

Satis hinc perspicitur, Morbillos a peculiari quodam miasmate gigni, & contagione communicari. Id vero etiam patet exinde, quod de loco in locum propagantur ab infectione rerum, aut ægrotantium, &, quando domum unam ingrediuntur, omnes, qui eodem sub tecto degunt, præsertim si nondum eis obnoxii fuerint, eadem continuo lue contaminant. Subtile igitur aliquod virus, & natura singulare a plerisque pro eorum causa habetur, affluviisque ægrorum, vel rerum infectarum contactu in sanos immitti creditur. Negant vero hoc aeri innasce, aut insidere viri doctissimi (a), quia si communicatio cum ægris, aut rebus, aut locis contagione pollutis vitetur, morbilli etiam ipsi præcaverunt. *Causse.*

Ut autem contagium suspiciatur, quadam debet in corpore dispositio inesse; quæ si defecerit, virus aut non recipitur, aut receptum iners, atque innoxium evadit, aut cito ex corpore sine noxa egreditur. Quia vero observatione compertum est certis anni temporibus, aut quibusdam *Contages.*

Subtile virus pro causa.

An aeri insidat?

Dispositio corporis necessaria.

Anni tempora, & temporum quaedam constitutiones virus evolvunt. dam temporum constitutionibus frequentius morbillos exseri, atquo increbrescere; ideo verisimile videtur, eorum seminium, sive fomitem * peculiari quadam aeris conditione, & diathesi egere, qua evolvatur, & ferociat, sive illud in aere latitare velis, sive in rebus, sive in corporibus ipsis.

(a) ROSEN A ROSENSTEIN *Trait. des malad. des Enfans Chap. XIV. p. 255.*

* Olim a Medicis miasmata, quibus morbi contagiosi in sanos traducuntur, contagionis *seminaria* nuncupabantur; loca vero, & res, quibus morbi semina reconduntur, & foventur, *contagionis fomes* dicebantur, Vide FRACAST *de contagiosis lib. I. cap. 4. & 7.*

§. CXIV.

Divisio in epidemicos, & sporadicos. Morbilli, ut plurimum quidem, universim, & populariter discurrunt; interdum vero sparsim tantum, & paucos adoriuntur. Quam rectissime diduci solent in *epidemicos*, & *sporadicos*. Sporadici generatim a MORTONO, qui de hujusmodi morbo cumulatissime scripsit, reputantur *benigni*, & *genui*; epidemici contra *maligni*, & *spurii*. Sed non omnes sporadici benignitatis laudem merentur; nec epidemici semper infamantur notamalignitatis. *Benigni* sane fuerunt, licet epidemici, qui anno 1670. Londini a SYDENHAMIO observati sunt. *Benigni* pariter, qui Upsaliae anno 1752. epidemice (a) dominatum tenuere, Hinc omnes, sive sporadici, sive epidemici, tribui debent in *benignos*, & *malignos*, ut veteri exanthematici morbi. Illi a SYDENHAMIO dicuntur *re-*

gulares, hi irregulares, sive anomali. Ut vero benignorum synonyma sunt genuini, & regulares; sic malignorum spurii, & irregulares. Ut ut res sit, inter eos tamen anomali nobis vocandi ii potius videntur, qui a communi, & regulari cursu quam longissime discedunt, ut postea exemplis perspicuum faciam.

Quinam regulares, & irregulares? Anomali quinam rectius?

(a) ROSEN. l. c.

§. CXV.

In quolibet autem morbillorum genere, sive ^{Tria mor-} maligno tria stadia, sive tempora, uti in plerisque ^{billorum} aliis exanthematicis morbis, distinguuntur. ^{stadia.} ^{Stadium} ^{primum} Primum a MORTONO (a) vocatur apparatus efflorescentiae, ab alio (b) stadium contagii. Id in benignis, & regularibus ab invasione febris ad morbillorum eruptionem usque producitur; quæ in benignis, & regularibus circa diem quartam plerumque (c) contingit, quanquam alii (d) citius etiam eam contingere, scilicet post viginti quatuor horarum, aut bidui, aut tridui spatium, posse tradant, immo interdum paullo serius, nempe quinta tantum die. In malignis vero & anomalis quia eruptio modo præmaturius, modo etiam multo serius contingit, idcirco etiam hujus stadii duratio indefinita omnino est. SYDENHAMUS (e) breviori eam tempore, quam in benignis, & regularibus, coercescit; MARTONUS vero ad longius spatium, & quandoque ad septimum, aut octavam diem extendit (f). At in anomalis interdum eruptio ad vigesimam tertiam usque diem retardari (g) visa est. ^{Stadium} ^{secundum} ^{diem} Secundum stadium

dium *status morbi* a MORTONO, ab aliis *stadium eruptionis*, sive *eruptio* dicitur. Incipit ab ineunte efflorescentia, & producitur ad perfectum ejusdem complementum. In benignis bidui, aut tridui spatio plerumque continetur, nam tum febris, ut ut diris symptomatibus stipata, perfecta tamquam crisi solvitur, & cum ipsa efflorescentia evanescit. In malignis vero, longius hic status perdurat, & quandoque ancipiti eventu, quia exanthemata modo apparent, modo evanescunt, & imperfecte prodeunt, ad decimam septimam, aut etiam vigesimam diem protenditur. *Tertium stadium* *crisim*, sive *declinationem*, vel *desquamationem* appellant. Exorditur a decoloratione exanthematum, & terminatur, cum ea ex toto evanuerunt, & epidermis desquamatur, supervenientē ut plurimum alvi fluxu, qui in benignis saepe salutaris est, atque hinc brevissimo tempore febris desinit, & intra paucas horas integritas omnium redit functionum. At in malignis, atque anomalis res aliter habet. Decedente enim efflorescentia febris non modo persistit, verum etiam augetur, & multa gravia symptomata sibi adsciscit, quibus enecat aegrotantes, aut in lentos, chronicosque morbos præcipitat, ut deinceps dicetur, nisi auxilium cito afferatur.

(a) *De morbill. p. 14.*

(b) ROSEN. *l. c.*

(c) SYNDENHAM. *l. c. sect. V. can. IV,*

(d) MORT. *l. c.* HOFFM. *l. c.*

(e) *L. c.*

(f) *L. c.*

(g) TARGION. TOZZETTI *Prim. Raccolt. d' osservazion. p. 101.*

§. CXVI.

Antequam vero ad singulorum generum historiam tradendam provehar, illud animadverti debet, quod *tusses ferinae*, sive *convulsivæ* pueros aliquandiu, & epidemice discruciare solent, quasi morbillosæ constitutionis, quæ non multum apparere cunctabitur, prænunciæ. Interdum etiam citra epidemicam labem tussis ferina per dies saltem quatuordecim antecedit, quam deinde morbillorum subsequitur eruptio (a). Quandoque morbilli variolarum prodromi sunt, nam ab his convalescentes paullo post variolis corripuntur, aut vicissim variolis exsiccatis, & decidentibus succedunt morbilli, nam sæpe uterque morbus eodem tempore (b) se mutuo excipit. Immo non desunt observationes quæ doceant, morbillos, & variolas uno tempore, eodemque in agrotante interdum (c) complicari.

Tusses ferinae interdum præcedunt.

Quandoque Variolarum prodromi, & vicissim.

(a) HOFFMAN. *l. c. sect. I. cap. VIII. §. II.*

(b) STORCK. *Instruz. med. Pratic. T. I. p. 304.*
ROSEN. *l. c. p. 261.*

(c) HAEN. *Febr. Divis. divis. VI. §. VI. P. 107.*
& seq.

Morbilli benigni.

§. CXVII.

Itaque ab iis, quos *benignos*, sive *regulares* diximus, exordium faciam. Horum descriptionem a SYDENHAMIO nobis relictam (a), cum naturæ omnino consentanea reperta sit; uti perfectissimam reliqui fere omnes scriptores persecuti sunt, ideo.

Quo anni tempore magis ingruant.

ideoque nobis quoque, quoad videbitur, perse-
qui licebit. Quando epidemicorum morem assu-
munt, initio plerumque Januarii proserpere inci-
piunt; deinde paullatim se se diffundunt, & ma-
gis invalescunt. Instante porro verno æquinoctio
jam ad summum incrementum attingunt. Postea
per gradus minuuntur, & defervescent, donec
sic rariores, mitioresque facti Julio tandem men-
se extinguantur, & cessent. Nihil tamen obstat,
quo minus aliis etiam anni temporibus invadant,
progrediantur eodem ferme, quem dixi, ordine,
& demum desinant. Frequentius infantes, & pue-
ros, rarius adolescentes; atque adultos rarissime
senes adoriuntur.

(a) *Op. sess. IV. cap. V.*

§. CXVIII.

*Descriptio
primi sta-
dii.*

Morbo autem sive sporadice, sive epidemice
invadente, ægri mox horrent, & rigent, ut ini-
tio aliarum febrium acutarum, atque inter cre-
bras cum caloris, tum frigoris vices totam PRI-
MAM DIEM transigunt. SECUNDA DIE jam mani-
festa febris se se expandit cum vehementi ægri-
tudine, magna siti, lingua alba, sed humida,
appetitu dejecto, tussi sicca, capitis atque oculo-
rum gravitate, & assidua in somnum propensio-
ne. Interdum vero capitis dolor eos, in primis
adultos, angit; fauces ardent, & glutientibus
dolent; dolent lumbi; pectus constringitur; res-
piratio cita, & frequens fit, immo suspirosa;
scrobiculus cordis, & totum epigastrium molesto
ponderis sensu afficitur; oculi rubent, & illacry-
ment, & punctationibus subinde perunduntur; lu-
cem-

eumque ita averfantur , ut vix aperiri queant ;
 E naribus quoque tenuis , acerque humor existil-
 lat , crebra sternutamenta conciens ; nec rarum
 est , sanguinem inde etiam abunde manare , quo
 caput , oculi , & fauces plerumque sublevantur .
 TERTIA DIE celeriter hæc omnia ingravescent non
 sine aliquo manuum tremore , & subsultu , calo-
 re cutis intenso , & acuto , quandoque etiam de-
 lirio , & frequenti anxietate . Nec absunt inter-
 dum vigiliæ , aut certe si somnolentia tenet , sæ-
 pe hæc comatis vigilis speciem refert . Nausea , &
 frequens eorum omnium , quæ assumuntur , vo-
 mitus accedit , sed vomitu frequentior est diar-
 rhœa (a) , sæpe biliosa , in qua subvirida , præser-
 tim in dentientibus , egeruntur . Quo fluxu , ubi
 supervenit , vomitus , & vomituritio fere seda-
 tur , & sistitur ; nec ab eo , dummodo non immo-
 dicus fuerit , & dummodo aptum intercedat regi-
 men , exanthematum eruptio impeditur . Aliis ve-
 ro alvus per totum morbi cursum clausa est , nec
 mali quidquam affert . Interea ægri fessi , diffici-
 les , & morosi fiunt . Nonnulli etiam sudoribus
 diffiunt . Hoc stadio aliquando eclampsiam super-
 venire notat ROSENIUS (b) , eamque prævideri pos-
 se ex sudoribus immodicis , & parcitate aut dese-
 ctu urinarum . Tandem palpebræ , & tota facies
 intumescunt , & oculi circum magis rubent , &
 ardent , idque evenit imminente jam morbillorum
 eruptione . Atque hæc symptomata , nisi sub finem
 tertiæ diei morbillorum eruptio contingat , pro-
 ducuntur sine ulla remissione ut plurimum QUAR-
 TAM usque diem , raro ad QUINTAM .

(a) HAEN. *Febr. Divis.* p. 104.

(b) *Des malad. des Enfans Chap.* 14. p. 461.

§. CXIX.

*Descriptio
stadii se-
cundi :*

Tunc temporis circa frontem, & reliquam faciem punctula rubra lenticularum instar, sive potius papulae parvae, rubrae, distinctae pulicum moribus similes prodire incipiunt, quae paulatim numero & magnitudine auctae, & in racemos collectae faciem vario modo; & varia forma commaculant. Constant autem rubri hujusmodi racemi, sive corymbi, ex parvis, nec valde distinctis pustulis, cutis superficiem paullulum excurrentibus: quarum prominentia non solo tactu, sed oculis etiam proprius admotis percipitur. A facie porro, quam primo occupant, sensim ad pectus, dorsum, ventrem, brachia, & crura se se diffundunt. Fereque eae, quae trunco, & artubus insident, latioresque sunt, & frequentissimae, rubore se potius produnt, quam protuberante elatione; quamquam earum aliqua, si bene examinentur, inaequalem, asperamque cuticulam reddere non nihil videantur. Pro varia vero aegrotantium constitutione; sanguinisque natura in aliis latiores, in aliis minores, in quibusdam rubicundae, aut pallidiores, aut etiam ad plumbeum colorem vergentes ab HOFFMANNO (a) perhibentur. Morbillorum eruptione facta, pleraque symptomata graviora saepe mitigantur, immo interdum etiam cessant. In primis calor acer, lumborum dolor, delirium, spasmi, & vomitus sedantur. Interdum post eruptionem multa biliosa cacochylia vomitione rejecta aegros insigniter levat. Ceterum tussis, quae a principio ad finem usque morbi vexare solet, si non exasperatur, quod saepe ob morbillos in larynge, & trachea exortos *

accidi-

accidit , eadem saltem remanet , ejusque ope plerumque excreantur mucosa multa cum pectoris levamine . Præter tussim aliquandiu adhuc persistunt non raro , etsi mitiora , spirandi difficultas , oculorum rubor , lucis impatientia , lacrymatio , somnolentia , & cibi fastidium , brevi tamen desitura . Neque semper febris mox remittitur , nisi papularum fervore , & phlogosi subsidente . Die autem **SEXTA** , aut eadem inclinata pustulæ circa frontem , & faciem pallescunt ; facies ipsa detumescit , & , cuticula arente ac disrupta , asperatur . Interea maculæ , quæ in reliquo corpore extant , latissimæ , & ruberrimæ apparent . **SEPTIMA** deinde præpe jam desinit febris , atque in facie morbilli evanescent . **OCTAVA** in reliquo etiam corpore diffugiunt , sudore universali , aut urinis multis subsequenter , aut etiam alvi fluxu ; qui plerumque naturam levat . Interdum tamen accidit ; ut fluxus hic facile in diarrhœam symptomatam , torminosam , colliquantem , & funestam , **MORTONO** observante , degeneret . **NONA** æger optime habet , & plerumque e febre vacuus est . Faciës , pectus , artus , & reliquæ partes quasi farina conspersæ videntur , frustulis disruptæ , & siccætæ epidermidis secedentibus , & vix coherentibus , quæ squamatim decidunt , pruritus ubique relinquentia , non vero labem , aut vestigium ullum . At incidit quandoque , ut evanescentibus morbillis eo , quo dixi , tempore etsi naturæ legibus consentaneo , febris tamen repente cum difficili spiritu , & tussi molestiore augeatur , somnumque omnem tam die , quam nocte procul arceat . Non semper a metastasi , sive regressu morbillorum id oritur . Frequentius repetendum est ab imperfecta materiæ morbillosæ ad

*Tertii
dii
in
itium .*

cutim propulsione, qua de causa reliquæ ejus ad pulmones delatæ peripneumoniam facile excitant. Huic infortunio eos in primis subjici censet SYDENHAMIVS, qui regimine, & medicamentis calefacientibus usi sunt, & sic sanguinem nimium exagitando effecerunt, quo minus tota materies morbillosa secerni, & ad cutim propelli possent. A reliquiis hujusmodi materiæ intus restitantes non raro tussicula, febris lenta, alvi fluxus exsiccationi morbillorum succedunt. Ab his tamen incommodis liberi fiunt, & perfecte convalescunt, ut animadvertit TISSOTIVS (b), qui in reliquo morbi cursu, aut sub ejus finem notabilem aliquam evacuationem habuerint, uti vomitum, diarrhœam, in primis biliosam, urinam, aut sudorem largum. Harum enim ope excretionum febris omnino solvitur, æger vires resumit, & perfecte sanatur. Concedit tamen, interdum sola insensibili cutis expiratione reliquias veneni penitus dissipari.

(a) HOFFM. *l. c.*

* Non modo cutis, fauces, nares, oculi, & larynx morbillis occupantur, verum etiam dissectionibus anatomicis compertum est, viscera præterea thoracis, atque abdominis similibus pustulis obsideri. LIEUTAUD *Prec. de Med. l. c. p. 604.*

(b) *Avis au peupl. P. I. Chap. 24. §. CCXXIII,*

Diagnosis.

§. CXX.

Atque hæc est benigniorum, & regularium morbillorum historia, ex qua eorum diagnosi facile profluit. Inter initia tamen, antequam morbilli erumpant, eos prænoscere, & prædicere, res est aliquanto difficilior, atque obscurior. In stadio enim *contagii*, sive *effervescentiæ*; morbilli ne, an aliud exanthematum genus impendat, non satis perspicuum est. Tunc disquirere oportet, num epidemica constitutio morbillis faveat; num is, qui feбри correptus est, eos nondum passus sit; an alii ex ejus consanguineis hoc morbo laborent, utrum consuetudinem, & familiaritatem cum aliquo morbillis laborante habuerit, & demum an febricitans oculorum rubore, lachrymatione, coryza humida, sternutamentis, dolore, aut ardore faucium, tussi sicca, & molesta, & somnolentia simul afficiatur? Si ista consentiant, de morbillis tutius conjecturam facies. Apparentibus vero papulis, ne putes, omnem dubitationem ablatam esse. Prima enim morbillorum apparitio magnam habet cum variolis cognationem, sic ut primo statim intuitu, uter morbus sit, discerni nequaquam liceat. Si qua tamen differentia est, hanc esse existimat LIEUTADIUS (a), quod pustulæ morbillorum in racemos collectæ, numerosiores omnino reperiantur, quam variolarum, etiam maxime confluentium. Præterea morbilli etsi in facie & fronte promineant, qui tamen in pectore, & artubus efflorescunt, rubore potius, quam elatione distinguuntur; quo sane discrimi-

Quomodo morbilli prænosci possint.

Morbilli & variola valde similes in prima eruptione videntur.

Quanam differentiis distinguantur.

ne dissentiunt a variolis recens prodeuntibus, quæ semper, atque ubique protuberant, & cito adolefcunt (b). Id etiam peculiare morbillis est, ut calor, febrisque citius, & velocius in ipsis invalescant, & symptomata ut plurimum vehementius urgeant, quam in variolis (c), saltem benignis.

(a) *Præc. de Med. l. 2. sect. IV. p. 603.*

(b) SYDENH. *l. c.*

(c) TISSOT *Avis au Peuple T. I. chap. XIV. §. CCXXII.*

§. CX XI.

Discrimen inter morbillos & variolas. Præterea natura ipsa discrimen inter morbillos, & variolas posuit, ne una confunderentur; quod tamen nonnulli perperam facere consueverunt. Discrepant autem inter se, 1. quod virus morbillosum non ita causticum neque ita exulcerans sit, ut variolosum; 2. quod pulmonibus magis officiat; 3. quod pustulas multo mitiores pariat; 4. quod hæc nunquam pus gignant, sed siccantur, & desquamantur tantum, nec ulcus ullum, aut cicatricem relinquunt; 5. quod plus epidermidem lædant quam cutim; 6. quod affectibus catarrhalibus, tussi videlicet, coryza, sternutamentis, oculorum lacrymatione, contra quam variolæ, stipentur; 7. quod hæmorrhagiæ narium, aut uteri frequentius morbillis, etiam inter initia superveniant (a); quam variolis. Majori vero affinitate cum morbillis certare videtur Purpura Scarlatina de qua supra retulimus. Ab ea tamen dissident, 1. quod ipsi supra cutim se efferunt; 2. quod affectus catarrhales modo memorati, illorum

Quo differant a Purpura Scarlatina?

tum veluti proprii, & perpetui comites sunt; 3. quod spatia morbillis interjacent alba; oblonga; quadrata, multangula (b) dum contra in purpura scarlatina plana, æqualis; & continuata rubedo cutim ferme totam, aut maculis saltem latioribus, & erysipelatis similibus eam inficit; 4. quod epidermis farinæ instar secedit, & decidit, in scarlatina vero frustulatim abscedit; 5. quod tumor leucophlegmaticus; qui in scarlatina die vigesima prima aut vigesimâ secunda tantum supervenit; in morbillis aut non cernitur, aut si unquam accedit, statim in fine tertii stadii se exhibet. Non præmittam demum adjicere, quâ ratione morbilli a periculis, atque ab exanthematis miliariibus internosci possint; A primis differunt elevatione epidermidis, & macularum amplitudine, figuraque multiplici, & varia: ab alteris discriminantur, quod in facie prodeunt; quod nullum humorem conspicuum in papulis ostendunt, dum miliaria faciei fere semper parcunt, & sensibilem humorem continent, qui quandoque etiam in verum pus convertitur.

(a) HOFFM. *de febr. sect. I. Cap. VIII. §. II.*

(b) MORTON. *l. c.*

Prognosis.

§. CXXII.

Morbilli benigni, & regulares in pueris, & adolescentibus plerumque periculo carent, & feliciter cedunt; nisi inepte curentur, aut malo regimine pervertantur. In adultis vero aliquanto gravius malum est, & quandoque periculosum.

Qui ex ægris, antequam morbillis corripereantur, diu male habuerunt, hi acutius ægrotare, & magis periclitari (a) solent. Morbilli opportuno, & regulari tempore exorti, & prominente, bene ominantur. Contra præmatura eorum eruptio, aut iusto tardior suspecta haberi debet. Facta eruptione, si æger relevatur, & viribus valet, alacriorque evadit; si maculæ dilutæ rubent; si cutis æqualiter calet, & non nihil tensa renititur, bonum (b), & contra. Infida esse solet pustularum duratio ultra quatuor dies protracta. Quod si earum color ad nigrum vergat, & cutis flaccescere simul videatur, gangranam, & mortem appropinquari significat. Huic malo ii, qui calefacientibus medicamentis indulserint, & præ ceteris adulti, magis subjiciuntur. Subitus pustularum ex frigore admissio regressus ob metastasim semper metuendus est. Interdum (c) enim necem attulit. Diarrhœa tamen superveniens perniciem quandoque (d) avertit. Si pustulæ debito tempore, id est, tertio, vel quarto ab eruptione diu incipiunt pallefcere, resolvi, & exsiccari, & simul febris minuitur, & respiratio liberior cum facili excretionem fit, morbum feliciter solutum iri, indicium est. Tussis assidua cum alvi profluvio, & magna inquietudine infaustum præfagitionem (e) habet. Inflammationem enim pulmonum, in primis ubi calido regimine eruptio accelerata est, inducere potest, & demum in phthisim desinere (f). Hæmorrhagiæ immodicæ discriminis (g) plenæ; mali quoque sudores largi, & assidui in adultis, nam ex levissima tum causa morbilli intro (h) vertuntur. Qui ex morbillis occumbunt; præsertim infantes, nono, plerumque die, evanescentibus nempe exanthematibus infarctu bronchiorum, & pul-

monum oppressi (i), aut peripneumonia præcipue ii, qui calidiore regimine usi sunt (l), suffocantur fere inopinato. Diarrhœa quæ post morbillos exsiccatos, & depulsa reliqua symptomata accedit, & si diu persistat, & ad plures hebdomadas protrahatur; vires prostermit (m), & tabem, & demum mortem (n) affert. Aliis post morbillorum ultimum stadium succrescit lent febris cum abdominis tumore funesto. In his post mortem glandulæ meseraicæ obstructæ, & mole auctæ, pulmones vero vomicis referti (o) inveniuntur. Non nullis remanet tussicula cum raucedine, quæ facile in phthisim (p) terminatur.

(a) HOFFM. l.c. enarrat. morb. obs. 2.

(b) STORCK. l.c.

(c) HOFFM. l.c. obser. 6.

(d) Id. ib. obser. 2.

(e) Id. l.c. sect. 1. cap. VIII. §. VI.

(f) LIEUTAUD Prec. de med. l. 2. sect. IV. p. 604.

(g) HOFFM. l.c. in cautel. §. VI.

(h) Idem ibid.

(i) Id. ib. (l) SYDENH. t. c.

(m) Idem ibid.

(n) HOFFM. l.c. §. VI.

(o) Idem ibid.

(p) Idem ibid. §. V.

§. CXXIII.

Absoluta diligentissime, quod per me licuit; morbillorum historia, indaganda nunc est morbillosi veneni (§. CXXIII.) natura, quo facilius, & rectius eorum curatio institui possit. Et primo quidem peculiari, & calida, ut loquuntur, acrimonia illud præditum esse videtur, quod ubicun-

*Venerunt
Morbillosi
sum est
peculiari
acrimonia
præditum.*

Ejus effectus. que se defixerit, aut quocumque se contulerit, partes vehementer irritat, inflammat, convellit, easque ad uberioresecretiones, atque excretiones, prout uniuscujusque organica structura fert, continenter sollicitat. Hinc profecto in oculis rubor, calor, lucis impatientia, lacrymatio; in naribus coryza, sternutamenta, catarrhus; in faucibus sitis, ardor, tumor, difficilis deglutitio; in larynge, & pulmonibus tussis sicca, assidua, rauco, respiratio cita, difficilis, pectoris constrictio; in ventriculo cibi fastidium, nausea, vomitus, ponderis sensus, anxietas; in intestinis diarrhœa, tormina &c. potissimum enascuntur.

*Cur cer-
tas par-
tes affi-
ciat.*

Num vero hæ in primis partes afficiantur, quod ore, & naribus virus intro suscipitur, ut quidam (a) existimant, an potius in iis consistat ob affinitatem, & sympathiam, quam habet cum lymphaticis, mucosisque humoribus, liberum cuique esto pro arbitrato suo judicare. Qui primæ opinioni adherent, hoc præcipue argumento utuntur, quod ii, quibus inoculatione morbus insertus fuit, plerique tussi caruerunt, aut certe multo mitior, quam soleat, exstiterit. Qui vero alteram sequuntur; ore & naribus reliqua etiam venenata miasmata plerumque excipi perpendunt, quin tamen hujusmodi loca acerbè, insigniterque affligantur.

*Duplex
opinio.*

*Venenum
istud cum
sanguine
commisce-
tur.*

Quæ res utcumque se habeat, illud certissimum est, sanguini infundi venenum istud, & febrem admodum ardentem ciere, donec paulatim exsolutum ad summam cutim feratur, ibique sub epidermide sparsim consistens, tandem desquamatione ejusdem, sudore, atque insensibili exhalatione diffusetur. Quare alia hinc hujusce veneni proprietas manifestatur, subtilis nimirum, ac volatilis ejus natura. Quam insuper talem esse

*Facilis
ejus dif-
fusio.*

se apparet, 1. quod papulæ, quas procreat, et si rubræ, & inflammationis cujusdam participes, nunquam in suppurationem desinant; 2. quod facilis sit earum metastasis, & repulsio; 3. quod sanguis ita rarefcatur, & diffluat, ut non solum in primo morbi stadio, sed etiam in altero, & tertio hæmorrhagiæ crebræ, & large subsequantur, interdum irreparabiles.

Ergo subtile, & volatile est.

Tale ostenditur tribus aliis phænomenis.

(a) ROSEN. l. c. p. 261.

Curatio benignorum.

§. CXXIV.

Experientia sæpissime demonstravit, morbillos benignos, & regulares plerumque sola naturæ ope ad faustum finem produci, immo esse interdum ita mites, & faciles, ut ægrotantes vix lecto obligentur. In universum igitur, si benignus & regularis morbus videatur, si febris non vehementior sit, si non ingens pectoris angustia, si æger alioquin sanus, nec ulla anteriore pulmonum labe affectus cernatur; res tota naturæ committatur, imperato tantum diætetico regimine, quod temperatum sit oportet, nec calidum nimis, nec nimis frigidum: nocet enim utrumque extremum. Victus ratio non alia esse debet, quam tenuissima; qualem nempe cibi cujusque fastidium, atque averfatio suadet. Quæ tanta plerumque est, ut ægri per aliquot dies ab omni alimento abstinere cogantur. At summum potui danda aqua ex hordeo aut oryza, aut ex pane decocta, quæ diluit, demulcet, temperat, & tenuiter alit. Eo spectat serum lactis, cremor

Sæpe sola natura sufficit.

Quando, & quomodo natura relinquenda.

Diætæ.

hordei, emulsa ex amygdalis dulcibus, & fructus acido-dulces, ut pruna, cerasa, pyra, mala, & similia. Primis diebus subinde lectum deferere possunt, ne nimium incalescant; sed caveant ab aere frigido, & quieti se dedant, & bis, vel ter in die dilutum aliquod florum sambuci, aut tiliæ, aut papaveris erratici tepide hauriant, ut conatus naturæ versus cutim adjuvetur. Quam primum vero eruptio in facie incipit apparere, lecto se committant, & in assiduo, blandoque tepore conquiescant. Cum enim morbillosa materies mobilior, & fugacior sit, quam variola, majore cautione opus in morbillis est, quam in variolis, ne intro vertatur. Hinc amovendæ sunt omnes causæ, quibus quietum animi, quam corporis petulari potest. Soli custodes necessarii ægrotanti assideant. Occlusis fenestris solis radii arceantur, ne oculi nimia luce percellantur. Noctu vero cubiculum exiguo lumine, & languida flammula illustretur, eo etiam consilio, ne aer noxio vapore, atque fumo depravetur. Incepta, & perfecta eruptione pergant duos, tres, vel quatuor dies se lecto continere, quo facilius per cutis spiracula exhalatur morbidus fomes; sed nec cubiculum calefiat, nec stragula augeantur, ultra quam sani utebantur. Decedentibus porro pustulis, & desquamatione incipiente, abeuntibusque reliquis symptomatibus, alvus, nisi sponte laxata sit, leni ecoprotico ex manna, nitro, & tamarindis, aut simili alio semel, aut bis ad intervalla ducatur, & paulatim ad victum; & regimen convalescentium gradus fiat. Hinc absoluta desquamatione iterum ægris interdum licebit e lecto surgere; dummodo tamen ab aere frigido religiose

caveant . Nam si exspiratio cutanea supprimatur , aut asthma periculosum , aut pertinacissima tussis , aut diarrhœa vires dejiciens , aut leucophlegmatia (a) facile consequitur . Toto morbi processu , si alvus non respondeat , quod sæpe evenit in mitissimis morbillis sine noxa , solis enematibus , si res postulet , eam molliori subinde licet .

(a) STORCH. l. c. p. 307.

§. CXXV.

Sed non omnium morbillorum , etsi e benignorum genere , est una , eademque , quam dixi , ratio , præsertim in adolescentibus , aut adultis , in quibus sæpe aut caussarum complicatio , aut major veneni vis , aut corporis , humorumque constitutio , aut ætas , aut vitæ genus , aut aliæ conditiones faciunt , ut morbus non modo aliquanto magis furat , atque insolescat , verum etiam in quovis stadio quædam graviora symptomata exhibeat , quibus nec satis natura , nec solum regimen prospicit , sed aliis opus est artis auxiliis . Itaque cum primo statim stadio interdum febris valde vehemens sit cum pulsu duro , & valido , magna pectoris oppressione , tussi permolestâ , & reliquis symptomatibus pariter gravioribus , uti veterno , faucium dolore , oculorum inflammatione &c. tunc semel sanguis pro ratione virium mitti debet ; atque etiam iterato , si prima sanguinis missio non satis morbi impetum (a) fregerit . Raro tertia opus est , ut admonet LIEU-TAUDIUS (b) , a quo in hoc stadio damnantur numerosiores phlebotomiæ tanquam inutiles ; aut

Quando
artis ope
egeant .

Ubi san-
guinis
missione
opus sit .

etiam noxiæ . At in adultis , quamquam reliqua memorata symptomata deficient , si tamen signa redundantis dumtaxat sanguinis adsint , primis mox diebus eum detrahendum esse , auctor est HOFMANNUS (c); imminuta enim vasorum plenitudine , hæmorrhagias averti , anxietates , inquietudinesque sedari , & facilius exanthemata deinde prodire , merito confidit . Nec a sanguine mittendo , ubi plethora ingens , aut hæmorrhagia gravis , aut aliud aliquod symptoma urgeat , abhorret ipse MORTONUS , qui ceteroquin in hoc stadio , ante videlicet morbillorum eruptionem , sive *efflorescentiam* , generatim negat , venæ sectioni locum ullum esse .

(a) TISSOT *Avis au peuple* P. I. §. CCXXV. n. 1. STORCK T. I. p. 306.

(b) *Prec. de med.* l. 2. p. 604. 605.

(c) *L. c. observ. Clinic.* §. I.

§. CX XIV I.

Quæ sanguinis missionem suppleant. Ubi vero sanguinis mittendi indicatio non admodum perspicua est , aut sanguine jam misso , symptomata eadem persistant , prudentis medici est temperantia , & antiphlogistica , uti potum largum ptisanæ cum nitro , melle , & aceto , aut seri lactis leviter Tamarindis , aut Cremore Tartari imbuti prius tentare , quam ad phlebotomiam propere nimis instituendam , aut iterandam procedere . Sanguinis fervorem nimium , febrisque concitatiores motum sæpe temperant , & compefcunt sola enemata mitiora , & refrigerantia . A capite egregie revellunt , sicque cephalalgicæ , sopori , eclampsicæ , oculorum , & faucium inflam-

ma-

mationi solamen afferunt balnea tepida pedum & crurum, quibus etiam efficitur, ut universa cutis laxetur, & eruptioni exanthematum recipiendæ paratior evadat. Mirifice etiam dolorem faucium & tussim lenit, & pectoris oppressionem minuit vapor aquæ tepentis ore inspiratus (a), præter eclegmata demulcentia, & oleosa, & portiones pectorales & anodymas. Ut vero caleficientia in quovis hujus morbi stadio, actiorem, & subtiliorem materiam reddendo, atque astuationem, anxietatemque augendo, & vires dissipando maxime nocent: sic nimium refrigerantia, & nitrosa, præsertim in infantibus, non parum suspecta videntur HÖFFMANNO (b); quia eruptionem retardant, & retenta interius morbillosa acrimonia visceribus sphacelum, aut gangrænam minatur. In refrigerantium ergo usu medicum considerare, prudenterque se gerere oportet, ne modum unquam excedat, necessariamque effervescentiam, qua in hocce stadio natura utitur ad morbidum virus expellendum, nimium cohibeat.

(a) TISSOT l. c.

(b) l. c.

§. CXXVII.

Alvus etiam præter modum compressa, & multo magis, si ab aliquot jam diebus nihil dejectur, inter initia protinus, quia anxietatem, & inquietudinem auget, laxanda est enemate blando, & molliente, aut etiam lenissimo eccoproptico. Valentibus vero agere convenit, si cum morbillis saburra primas vias prægravans complicetur, sui que ablationem petat. In eam autem sic in-

Alvus compressa enemate laxanda.

Saburra gastrica sui ablationem postulat.

qui-

quirere oportet, ut certo de ejus præsentia constet. Nam lingua albicans, nausea, vomituritio, ponderis sensus in epigastrio, anxietas, quæ alias saburræ gastricæ indicia habentur, in hoc *contagii*, sive *effervescentia* stadio sunt plane ambigua, & fallacia; possunt quippe febris aliquanto vehementioris, & nervosæ perturbationis a morbilloso veneno inductæ effecta, & symptomata esse sine ulla cacochiliæ gastricæ culpa. Quo casu nemo non videt, linguæ albidum colorem a febrili calore, nauseam, vomituritionem, & præcordiorum anxietatem, & reliqua a solis ventriculi, duodeni, diaphragmatisque spasmiss proficisci; quod proprium omnino est omnium fere morborum exanthematicorum, in quibus pleraque ista, eruptione demum facta, idest causa eorum materiali ad cutim protrusa, cessare, atque evanescere consueverunt. Ne igitur præpostere eo in casu emetica, aut cathartica adhibeantur, paullo diligentius quærendum est, an certiora cacochiliæ gastricæ signa cum illis concurrant; nempe an pravus, amarusve oris sapor adsit, an quæ vomitu rejicitur materies, pituitam acidam, aut bilem flavam, viridem, porraceam, aut nigricantem, aut alia corrupta recrementa referat; an antecedens victus ratio, vitæ genus, annique tempus hujusmodi fuerint, quæ colligendis circa ventriculum sordibus apta sunt, an eruditates, dyspepsiæ, anorexiæ, alvi tarditas præverint, an oris halitus foeteat, an color faciei, aut urinarum subictericus videatur, an egestiones putridam indolem ostendant, an epigastrium, & hypochondria tumeant, an flatibus, & borborigmis intestina distenta obmurmurent, aut inutilis desidendi cupiditas adsit? Si ex his manifestot

*Lingua
albida,
nausea,
vomitus
signa fallacia.*

*Certiora
cacochy-
liæ signa.*

stior fiat primarum viarum saburra, danda est opera, ut quam citissime expellatur. Vomitus igitur, qui ad quævis assumpta instat, aqua tepida mellita, aut levi cardui benedicti, aut chamæmeli decocto tepide hausto, & si satis non sit, oleo olivarum addito primum leniter promoveatur; si hoc non satis evacuatum sit, ad leve aliquod emeticum progredi licet, ex Ipecacuanha *, aut Tartaro emetico depromptum. Si vero vomitui locus non existat, aut saburra intestina magis, quam ventriculum oppleat, cathartico uti expedit ætati, viribus, temperamento, corporis habitui accommodato. HOFFMANNUS syrupo cichorei cum Rhabarbaro (a) addendum præcipit Tartari emetici granum dimidium, quo medicamenti vis aliquantulum acuatur.

*Saburra
detecta
quomodo
evacuanda,*

* Pro Bimulo, aut Timulo ROSENIUS utitur sequenti formula. *Rec. Ipecacuanhæ grana tria, sacchari albi grana sex. M. f. pulv. dividend. in tres part. æquales.* Danda est una ex cochleari aquæ, aut syrupi alicujus gratioris. Si intra quadrantem horæ non edit suum effectum, detur altera, & si intra sesquihoram nihil præstiterit, detur etiam tertia, quæ effectum certum, nempe vomitum satis lenem, pariet. Pueri facilius; & tutius vomunt ob fibrarum laxitatem, & humidiores corporis habitum. Inter eccoprotica idem Auctor præfert Rhabarbarina. Pro Trimulo satis esse putat Tincturæ Rhabarbari cochlear unum, vel ejusdem dilutum aquosum ex Rhabarbari drachma dimidia per noctem in tribus cyathis aquæ communis infusa, in tres haustus dividendum.

(a) *L. ç. Observ. Clin. §. I.*

§. CXXVIII.

Eclampsia Infantes, & pueri si eclampsia, aut convulsio-
quomodo nibus ante eruptionem morbillorum corripiantur,
curanda: ni sponte, & cito id mali desinat, quærendum,
 utrum a nimia nervorum mobilitate, vel a den-
 titione, vel a vermibus, vel a plethora, vel a
 difficili eruptione gravius ægrotent. Nimiam mo-
 bilitatem sedat liquor cornu cervi succinatus ad
 paucas guttas ex aqua florum Tiliæ datus, aut
 liquor anodynus mineralis HOFFMANNI, aut sy-
 rippus papaveris albi aquæ cerasorum nigrorum,
 aut Melissæ additus. Hæc ipsa dentientibus quo-
 que profunt, in primis si enemate blando, &
 mollienti intestina eluantur. Vermes vero si in
 suspicionem venerint, anthelminthicis, uti coral-
 lina, semine santonici, radice valerianæ silve-
 stris, similibusque oppugnandi, & evacuantibus,
 uti syrupo florum persici, cichorei cum Rhabar-
 baro, mercurio dulci expellendi sunt. Plethora
 si in causa videtur, minuatur sanguinis detra-
 ctione per veniam incisam, vel hirudines locis
 idoneis applicitas. Cunctantibus vero erumpere
 exanthematibus nihil potest esse opportunius uti-
 liusque, quam diaphoresim leniter ciere diluto
 florum sambuci, aut papaveris erratici, vel de-
 cocto radicis Scorzonæræ moderate calido, iden-
 tidem sorbillato, atque interim crura, & pedes
 pannis laneis ex calida expressis involvere, ut
 vapore aqueo laxata cutis humorem morbillosum
 alliciat extrorsum. Nec aliena quandoque sunt
 vesicantia, ubi languida vitæ actio eruptionem
 retardet (a).

(a) FORSTENIUS *de Cantharid.* p. 167. *Argentorat.* 1776.

§. CXXIX.

Lactentes spasms quoque, & anxietatibus sæpe ex saburra primarum viarum, vel lacte accrescente obnoxii fiunt. Eccoproticis, & enematis illa protinus subducenda est. HOFFMANNUS sextam grani partem tartari emetici ex duabus drachmis aquæ florum Tiliæ propinare (a) non dubitat, ut protinus liberentur. Viri hypochondriaci, & mulieres hystericæ morbillis laborantes sæpe in spasmo; animi defectiones, spiritus difficultatem, præfocationesque cum gutturis constrictione, & ingenti præcordiorum anxietate incidunt. Quibus fit, ut exanthematum eruptio quam maxime retardetur. Caveto tunc, ne temere saburræ gastricæ symptomata ista putes. Nocerent enim quævis medicamenta, quæ per superiora evacuationem moliuntur. Nam tum antispasmodicis, atque enematis partim paregoricis, partim carminativis opus est. Ubi vero menstrua, vel hæmorrhoidum fluxus subsisterint; aut immineant, vena in pede secta remedio est. His enim efficitur, ut brevi post morbilli feliciter (b) efflorescant.

Qua ratione in lactantibus spasmi profli-gandi.

Item in hypochondriacis, aut hystericis, quid conveniat.

(a) *L. c. Observ. IV.*

(b) HOFFM. *l. c. caut. & observ. Clinic. §. III.*

§. CXXX.

*Distilla-
tioni acri
in fauces
cadenti
quænam
succur-
rant.* Tanta quandoque est humoris acris in fauces
distillatio, ut non modo in laryngem depluens
tussim, quæ jam assidue vexat, molestiorem red-
dat, verum pharyngem etiam, œsophagumque
vellicando ad vomendum sæpe provocet. Hoc in-
commodum leniunt egregie gummi arabicum, aut
Tragacantha aqua in mucedinem subactum, cre-
mores oryzæ, hordei, aut avenæ cochleatim cre-
bro sumpti, & gargarizationes ex lacte, aqua

*Quæ do-
lori fau-
cium, &
inflam-
mationi
conve-
niant.*

*Accida
tussim ex-
asperant.*

*Cautiones
circa hyp-
notica.*

florum sambuci, & melle, ut demulceant, &
abstergant; quorum etiam usus faucium dolori,
atque inflammationi non infrequenti egregie me-
detur, præsertim si simul externe fomenta, &
cataplasmata mollissima, & anodyna admovean-
tur. Ratione tussis, quæ non in hoc solum sta-
dio, sed etiam in reliquis permolesta esse solet,
acida quæcunque sive in potionibus, sive in edu-
liis, quamquam in aliis exanthematicis morbis li-
berali manu concedantur, in morbillis tamen,
quia tussim valde exasperant, parcius, & cautius
adhibenda esse cum ROSENIO arbitramur. Tussis
pariter leniendæ causa hypnotica a multis propo-
nuntur. SYDENHAMIUS multis de causis singulis
noctibus ab ineunte morbo ad finem usque dia-
codium dabat. Idem fecerunt postea, qui Syden-
hamianis præceptionibus institerunt. Sed ad hu-
jusmodi remedia non deveniendum esse, nisi ve-
gente necessitate, vult MORTONUS; & si ob tuf-
sim, vigilias, deliriumque interdum somniferis,
& ex opio paratis medicamentis aliquando lo-
cum aliquem concedat, pareâ, & cauta manu ea

ad-

adhibenda præcipit. Cautione eadem utitur LIEUTADIUS, immo cavet, & vetat, ne infantibus ullo modo propinentur. Multa etiam passim dicuntur a Cl. TISSOTIO contra improvidum eorum usum. Febrem enim, & soporosos affectus augere solent. Prudentis igitur medici erit in hoc morbi stadio ab iis abstinere, aut certe, si quid ea postulare videatur, uti si alvi fluxus nimis cohibendus sit, quam parcissime, & rarissime iis uti, & semper mitissimis. Vesicantia quoque eandem prope animadversionem requirunt. Hinc in benignis morbillis, atque in eorum *effervescentia* reprobantur generatim; & si unquam admitti debeat, tum sane id erit, cum spasmi, eclampsia, coma grave perniciem minantur. Quandoque etiam tussis permoesta nulli alii remedio cedere visa est, quam vesicantibus avvocato scilicet extrorsum acri humore, quia faucibus, laryngi, pulmonibusque pertinaciter adhaerebat (a).

De vesicantibus animadversio.

(a) FORSTEN. *Disquisit. med. cantharid.* p. 167.

§. CXXXI.

Exacto primo stadio, & eruptione jam adveniente, quædam interdum incidunt, consideratione digna, quorum breviter hic mentionem faciam. Ac primum scire licet, morbillorum eruptionem, quamquam æger, ut debet, quieti, & leni diaphoresi, quoad potest, det operam, nihilominus diutius, quam par est interdum cunctari, & lente procedere. Tunc quærendum diligenter est, utrum plethora, aut concitator febrilis motus, aut contra languidior vis vitæ im-

Quædam animadversiones circa secundum stadium. Cunctantia eruptionis, ni quomodo succurrendum.

pedimento sit. In primo, atque altero casu plethoræ imminutio, & febrilis æstus temperatio per diluentia; & refrigerantia eruptionem accelerabunt. In tertio vero præter potum largiorem leniter cardiacum, & alexipharmacum, & prudentem vesicantium applicationem supra propositam (§. CXXVIII.) camphora; aut moschus prima tenent. Vires enim vitæ sic eriguntur, & humorum ad cutim propulsio mirifice promovetur. Huic quoque fini favent spiritus corni cervi succinatus, spiritus Mindereri; aut vini haustulus. Non nulli lene emeticum proponunt, utpote excitans vim vitæ, & sudores proliciens. Sed, nisi simul ventriculi cacochylia extundenda sit, præstabit, eo omisso, per mitiora, & urtiora, quæ modo indicavi, medicamenta naturam excitare.

§. CXXII.

Eruptio inæqualis quibus adjuvanda. Si efflorescentia, postquam apparuit, modo ruheat, modo pelleat, aut partiatim tantum, & successive se ostendat, vel quædam papulæ rubræ videantur, dum aliæ pallidæ conspiciuntur, tunc cardiacis, & alexipharmacis leniter earum eruptio adjuvanda est. In primis camphora ad id maxime valere perhibetur. Eo quoque spectat vesicantium prudens applicatio, quamquam id auxilii in malignis, & ubi vires vitæ multum languent, præstare videatur. Quod si repente exanthemata se subduxerint, & timor sit, ne intro versa materies alicubi lethalem metastasim faciat, extemplo extrorsum avocanda sunt iis auxiliis, quæ ad lentam, atque imperfectam eruptionem supra commendavimus, præsertim diluto florum sam-

Subditus exanthematum regressus, quid possit.

sambuci abunde hausto, camphora, moscho, cucurbitulis siccis, fricationibusque adhibitis, atque epispasticis cruribus, aut cervici, si capiti malum impendat, celeriter admotis; immo sunt qui suadent ægrum in balneum tepidum illico demittendum esse. Ne vero hujusmodi infortunium obveniat, danda opera est, ut frigus, mœror, pavor; aut alii animi subiti motus solertissime arceantur.

§. CXXXIII.

Si in hac periodo magna adsit inquietudo, & *Quando opiat, & semiferis uti liceat.* vigilia, syrupo diacodii, in primis vesperi, ægri ad quietem, & somnum componendi sunt, ut absolutior, & perfectior exanthematum expulsio consequatur. Neque hoc tempore MORTONUS, qui hypnotica, & opium habentia in primo stadio reprobavit, ab iis valde abhorret, dummodo respiratio libera sit, & nullus instet præfocationis metus. Immo in alvi fluxu immodico non dubitat ad paregorica confugere. Ipse tunc præfert reliquis Laudanum liquidum Helmontii, cuius guttas tres, vel quatuor, vel sex, vel decem, vel duodecim pro ratione ætatis dandas jubet, donec alvi profluvium decrescere incipiat. *Diarrhœa quomodo moderanda.* Moderandam enim, non sistendam ejusmodi evacuationem tradunt cum MORTONO plerique. Quem in finem decoctum album etiam, tincturam rosarum, lac aqua plus minus dilutum, atque alia hujus generis adhiberi volunt. At HOFFMANUS, cum plerumque hac via morbidam materiam utiliter emendari viderit, adstringentia quæque hic rejecit, & clysteribus demulcentibus intestina

elucenda (a) subinde esse autumat. Sunt præterea quædam alia symptomata, quæ, quia in hocce stadio vel increscunt, vel valde molesta atque incommoda esse pergunt, aliquod solamen requirunt; cujusmodi est tussis, oculorum rubor, & lacrymatio, & frequens sternutamentum. Tussi leniendæ quid conferat, jam supra (§. CXXVI. CXXX.) memoravimus. Dulcia generatim, uti syrupus altheæ, capillorum veneris, violarum, papaveris erratici, succus glycyrrhizæ hispanicæ, trochisci radicis altheæ, saccharum candi, atque ex his parati, additione olei amygdalarum dulcium recentis, linctus celebrantur. At temperamentum aliquod in eorum usu adhiberi oportet, ne diarrhœam inferant, aut præsentem adaugeant in ægri detrimentum. Oculorum ruborem, ardoremque mitigant collyria ex aquis rosarum, & plantaginis vel solis, vel lacti admixtis; quibus etiam addi solet interdum aliquid ex trochiscis albis Rhasis. Sternutamenta vero tollit, aut certe minuit lac tepens in nares attractum; aut injectum.

*Tussi, lacrymationi, & sternutamentis, quæ me-
scantur.*

(a) *Loco cit. observat. 5.*

§. CXXXIV.

*De tertii
stadii vi-
cissitudi-
nibus.* In tertio demum stadio, quod exsiccationis sive desquamationis vocatur, morbi judicium discernitur. Igitur in eo vel sanitas, vel mors, vel transitus in alium morbum expectandus est. Sanitas obtinetur leni diaphoresi, vel sudore, quo febris solvitur. Futuram hujusmodi criticam excretionem indicat pulsus pacatior, & cutis

Diaphoresis, & sudor, quando conferat.

tis mollior, atque humidior. Hisce ignis apparentibus; satis est naturæ potu copioso obsecundare. At si diaphoresis, aut sudor sponte non accedat, aut cunctari videatur, nec tamen ulla indicia existant futuri alvi fluxus, uti sunt hypocondriorum tensio, elatio, ventrisque borborygni, natura tum potu diapnoico, & calente, camphora, aliisque lenibus diaphoreticis sollicitari debet ad diaphorismum, hæcque iisdem sustineri, donec febris omnino cessaverit. Contra si epigastrium tumeat, hypocondria tendantur, si cutis arida deprehendatur; si venter torminibus aut borborygmis turbetur; non sudore, sed alvi fluxu morbum solum iri, cognoscitur. Hic autem alvi fluxus interdum ita præceps supervenit, ut decies, aut duodecies intra breve temporis spatium venter laxetur. Cavendum oportet ab iis, quæ hæc dejectiones cohibeant; nam criticæ, salutaresque esse consueverunt. Salutares autem revera esse conjicies ex virium constantia; majore ægri alacritate, tussis mitigatione, oculorum nitore redeunte, epigastrio; & hypocondriis detumescensibus. Quandoque alvi fluxum comitantur dolores intestinorum molesti, Si hi fomentis calidis ventri applicitis, non conquiescant; enemate demulceri possunt; aut theriaca abdomini imposta, aut etiam dato Rhabarbari diluto, aut sero lactis tamarindis alterato, aut oleo dulci olivarum; quod tutius est, cochleatim subinde propinato, ut citius intestina a nocua materia restitante, adherenteque liberentur, Quod si alvi profluvium diutius, quam par est, persistat, vires prosterнат, & colliquans videatur; tunc protinus comprimi debet Diascordio Fra-

Quæ ratione promoveri debeat.

Alvi fluxus Criticus.

Cautela circa eum.

Si cum torminibus jungitur, quid agendum.

Quando compe-scendus.

castorii, Laudano cydoniato, Theriaca, decocto albo, cascarilla, cortice peruviano, pulveribus alcalicis, aliisque (a) sistentibus.

(a) ROSEN *l. c.* LIEUTAUD *l. c.* HOFFMANN. *l. c.*
§. V. *in cautel.*

§. CXXXV.

Peripneumonia in fine tertii stadii supervementis curatio

In summum vitæ periculum adduci ægrotantes, immo repentino quasi fato soffocari nono fere die, evanescentibus nempe morbillis, & febre recrudescente cum peripneumoniæ, aut pleuritidis signis, supra (§. CXIX. & CXXII.) jam notatum est. Quod ubi incidit, protinus sanguinem e vena brachii vel in tenerrimis infantibus miti, quod semper felicissimo eventu fieri affirmat SYDENHAMIUS (a), cantharidibus dorsi partem, quæ scapulis interjacet, & latus, quo dolor percipitur, exulcerari, multum aquæ cum nitro, atque oxymelæ potui dari, & camphoræ aliquid intrinsecus præberi oportet. Finem vero sanguinis missioni iterandæ imponat respiratio liberior facta, & sputum facilius, & promptius. Tunc, omissa camphora, solo decocto hordei mellito, aut fero lactis uti expedit, injecto bis in die molli enemate, ut alvus aperta servetur. Interdum tamen nec febris, nec spirandi difficultas, nec pectoris oppressio adeo urget, ut sanguinis missione opus sit. Tunc omitti eam posse, auctor est TISSOTIUS (b). In habitu pinguiori præditis, in quibus fibrarum laxitas, humorum lymphaticorum copia excedere videtur, idem vir doctissimus suadet, vesicantia cruribus admovenda esse, & dandum intrinsecus oxymel scilliticum. Sin vero ista

Quando sanguinis missio omissa possit.

negligi contingat, vel suffocatione pereunt agri, vel suppurato pulmone in phthisim labuntur. Tanta autem est sanguinis missionis utilitas, ut ea diarrhœam ipsam morbillis supervenientem curari dicat SYDENHAMIVS. Revertitur enim sic ab intestinis morbillosa materies, quæ ad intestina delata sua acrimonia alvi fluxum exciverat. Quæ ratione demum aliis symptomatibus succurrendum sit, vel morbi secundarii, qui morbillos interdum subsequuntur, præcaveri, aut jam præsentibus tolli debeant, peculiari capite, postquam de malignis sermonem absolvero, quoniam in his frequentius eveniunt ejusmodi successione, infra demonstrabo. Nunc hoc unum addam, pleraque ista mala anteverti, si ab initio regimine anti-phlogistico *, & diluentibus febris impetus fuerit retusus, atque evacuationes, quas natura molitur, prudenter (c) & blande promotæ, & demum si cessante febre, arefactisque morbillis alvus leni medicamento ducatur, idque interjectis aliquot diebus iteretur bis, vel ter, ut si quæ morbidi fomitis reliquæ supersint, paulatim e corpore deturbentur.

Diarrhœa etiam velle sectioni obtemperat.

De alii. symptomatibus, & morbi successione postea.

Quo modo præcaveri possunt.

(a) L. c. MORTON i. c. ROSEN. l. c.

(b) L. c. §. 226.

* THOMAS DICKSON defendit methodum simplicem, & antiphlogisticam SYDENHAMII contra MORTONUM, & MEADIUM, *Comm. de reb. in med. & scient. nat. gest. Vol. XVIII. P. 3. p. 401.* Non reticenda est methodus morbillos curandi, qua in quadam epidemica constitutione usus est GONTARDUS (vid. *Journal. de Medec. T. VIII. p. 338.*). Is morbillos pro inflammatione erysipelatode, quæ internas, externasque partes afficiat, habet. Hinc resolvere eam parat sanguinis missionibus, emeticis,

& demulcentibus. Hac ratione morbillos epidemicos ann. 1756. feliciter se curasse narrat, adductisque historiis rem comprobat. Video ejus methodum a SAUVAGESIO expositam, commendatamque. Sed venia & pace ejus non possum dissimulare, nimium mihi videri & venæsectione, & emesi, & alvi ductione esse abusum in morbo, qui ut plurimum solo idoneo regimine egêt, &, si quando majore artis auxilio opus habet, non sine deliberatione, & maturo consilio licet ad sanguinis missionem, ad emetica; aut cathartica, ad generosiora nimirum præsidia in eo devenire.

(a) TISSOT. *l. c.* §. 224.

MORBILLI MALIGNI.

§. CXXXVI.

*Multa
communia
cum benignis.*

Hi multa cum benignis habent communia; qua de causa a plerisque una describuntur utrique. Sunt enim & ipsi plerumque epidemici, raro sporadici. Ingruunt fere, ut benigni, Januario, & Februario mense; invalescunt ad vernum usque æquinoctium: deinde successive decrescunt, donec appetente solstitio æstivo, aut paullo post penitus desinant. Epidemici maligni existere morbilli, quos anno 1674. Londini vidit SYDENHAMIUS (a). Modo præcedenti insalubrium temporum, aerisque constitutioni, modo aliis causis fortuitis, & præsertim regimini calefacienti, aut omissæ rectæ curationi suam originem (b) debent; processumque eundem servant, quem benigni in tria videlicet stadia distinctum, cum plerisque symptomatibus parum dissimilibus. Nihilominus sunt quædam malignorum propria, qui-

quibus a benignis discernuntur, & reapse sejun-
gendi videntur.

(a) *Oper. sect. V. cap. III.*

(b) HOFFMAN. *l. c. cap. VIII. §. V.*

§. CXXXVII.

Ac primum in malignis aut multo citius, aut Propria
maligno-
rum. multo tardius, quod frequentius est, quam in benignis, exanthemata efflorescunt, nimirum ante tertiam vel quartam, vel post quintam, sextam, septimam, immo interdum octavam diem tantum. Quando igitur tardius eruptio contingit, ideo id evenit, quod ab initio vires vitæ pene obruuntur, longiorique tempore egent ad fecernendum, expellendumque virus morbillosum. Hinc in primo stadio, quando longius est, plerumque symptomata non admodum vehementia sunt; nec adeo velociter, uti in benignis, invalescunt. Invalescunt vero vehementius omnia, paulatim viribus exstimulatis, atque erectis, post eruptionem morbillorum, contra quam in benignis fieri consuevit; nam in his potius ab eruptione non nulla sedantur, & conquiescunt. At quando primum stadium brevius est, & citius solito eruptio contingit, morbus ut plurimum pessimis statim cum symptomatibus exorditur. Pustulæ præterea non primum in facie, sed circa humeros, & pectus se exserunt, deinde in reliquis partibus; vel certe non generatim, ac universum erumpunt, sed successive, partem unam post alteram occupantes. Hinc, ut primum stadium longius plerumque est quam in benignis, sic hoc alterum etiam multo diutius protrahitur. Nota

taro ancipiti eventu ad decimum septimum, & vigesimum usque diem producitur (a). Neque color earum constans est, nam modo viget, modo pallet, modo livet; aut ex rubro etiam nigricat, & sæpe cutis ipsa flaccescit (b). Interim eruptione facta plerumque omnia symptomata ingravescent. Febris intenditur cum pulsu validiori, & crebriori, & duro, tussi frequentiori, sicca, & pene continua, spirandi difficultate majori, anhelitu, anxietate, pectoris oppressione, dolore laterali lancinante, & quandoque motibus convulsivis. Cutis a materia morbi vellicata rubore suffunditur, & leviter sudat. Urinæ contentis, & colore saturantur. Fauces dolent, & tument; oculi acrius irritantur. Hinc ophthalmia, angina, peripneumonia, pleuritis, aliaque mala inflammatoria consequuntur (c). Demum observatio SYDENHAMII est (d), malignos morbillos rarissime desquamatione terminari; quod alias in benignis perpetuum est. Interdum nova eruptio succedit antecedenti, aut morbillis miliaria exanthemata, vel particulae superveniunt (e). In eorum porro exsiccatione, & discessu multo frequentius, & sine evidenti causa febris, & tussis, & spiritus difficultas cum ardore, siti, calore intensioribus recrudescunt, & peripneumoniarum lethales, aut alii morbi acuti inducuntur, qui nisi cito enecent, in lentos facile transeunt.

(a) MORTON. *l. c.*

(b) STORCK. *T. I. p. 314.*

(c) MORTON. *l. c.* STORCK. *l. c.*

(d) *Oper. sect. V. cap. 3.*

(e) HOFFM. *l. c. enarrat. morb. obs. i. §. l. c. cap. VII. §. V.*

§. CXXXVIII.

Ex his facile liquet discrimen, quod inter benignos, & malignos morbillos intercedit. In universum vero illud probe tenendum, omnia symptomata, quæ benignos comitantur, in malignis multo graviora, & pertinaciora esse. Præterea horum certiora, & solemniora signa passim habentur ingens jam a morbi ingressu vitium prostratio, oscitationes, & pandiculationes crebræ, inquietudo summa, interdum extremorum frigus, capitis, lumborumque dolor; vertigo; pulsus celer, inordinatus, & parvus, & urinæ tenues & pallidæ in primo stadio; deinde in altero ille magnus, & vehementior, hæc vero turbidæ, & coloratiores; nausea, & vomitus molestiores, deglutitio dolorifica, & difficilis, respiratio frequens, & parva, aut inæqualis, tendinum subsultus, somnolentia, mentis perturbatio, delirium, oculorum rubor intensior, vox rauca, tussis ferina, suffocationem ferre minitans, hæmorrhagiæ immodicæ, alvi fluxus, convulsiones, atque alia (a) hujusmodi,

Alia signa Diagnostica. Regimen.

(a) HOFFM. *l. c. sect. I. cap. VIII. §. V. MEZA compend. med. Pract. Fasc. I. cap. XX. §. 289.*

Prognosis.

§. CXXXIX.

Signa prognostica, quæ supra (§. CXXII.) exposita sunt, huc quoque transferantur; nam cum benignis, tum malignis morbillis æque quadrare possunt.

possunt. Speciatim vero maligni & præsertim epidemici exitiosiores sunt benignis, & sporadicis. Quo longiora stadia habent, eo majus periculum portendunt. Hinc tardior, & serior eorum eruptio, semper deterior est. Eruptionis ultra tres dies protractio ualium significat; nam febris, quæ in malignis eam comitatur, cum intensior sit, si diutius protrahitur, pessimas inflammationes ciere potest. Nec meliora promittit eruptio lenta, & per vices rediens. Naturæ enim defectum, atque irritos conatus facultati expultricis ostendit. Color præterea incertus, aut cito pallefcens, aut nigricans triste augurium dabit. Eruptione jam ad finem vergente, aut exsiccati incepta, si febris nihil remittat, & æque persistat, non vacat (a) periculo. Discriminis magnitudinem augent maculæ scorbuticæ, aut peticulæ, aut miliaria anathemata cum morbillis complicata, & multo magis, si tertio in stadio demum (b) superveniant. Morbo autem imperfecte soluto, quod superest morbillofi veneni retenti, tussim, dyspnoeam, appetitus defectum, oculorum chronicos effectus, atque alia mala relinquit; immò sæpe fundamenta jacit diarrhœæ pertinacis, phthiseos pulmonatis, atrophix, lippitudinis, scrophularum, interdum etiam anasarçæ, aut hydropis (c). Sed hydrops, anasarca, glandularum tumores strumosi frequentius e purpura scarlatina, quacum morbilli confundi quandoque solent, permanant.

(a) MORTON. *l. c.*

(b) HOFFMAN. *l. c. §. V.*

(c) MORTON. *l. c.*

Curatio Malignorum.

§. CXL.

Pleraque eorum, quæ morbillis benignis curandis (§. CXXIV. CXXV. & seq.) accommodata recensui, malignis quoque conveniunt. Omis- *Regimen.*
sa igitur eorum repetitione, tamquam supervacua, pauca quædam solum attingam, quæ huc proprius spectant. Primum curandum est in primo stadio, ut ægri lectulo se addicant binos aut ternos saltem dies ante eruptionem, quo ceteris viæ laxentur, & magis patule reddantur. Sed nec stragulis, nec calori, quibus sani affueverant, quidquam adjiciatur. Jura carniū, & multo magis carnes ipsæ e victus ratione ablegentur. Satius erit solis jusculis avenaceis, vel ex hordeo, aut oryza paratis sed dilutioribus, & poma subinde cocto vesci, vel lacte cum triplo, aut quadruplo aquæ leniter decocto pro alimento simul, & potu uti (a). Quando emesi, aut catharsi opus sit, jam supra (§. CVXVII.) declaravimus. Sed animum etiam ad epidemicam constitutionem advertere oportet, prudenterque tentare, confectæne, an noceat purgatio. Quod attinet ad sanguinis missionem, plerumque in primo stadio malignorum ob virium dejectionem, pulsuūque languorem, & parvitatem non videtur ea opus esse. MORTONUS certe eam tum generatim rejiciendam putavit. Sed hic quoque animadversiones, quas alibi (§. CXXV.) exposuimus, locum habere possunt, in primis ubi morbilli præ-

*Victus ratio.**Emensis, & catharsis.**Sanguinis missio in primo stadio.*

in mature erumpunt, eosque vehementior febris antecedit. Hunc esse casum putaverim morbillorum malignorum, in quo mittendum sanguinem censet ROSENIUS, etsi ipse nimis fortasse id auxilii ad omnes malignos extendere videatur. Quod vero de crusta pleuritica; quam in detracto sanguine semper apparere affirmat, retulit, perpetuum non est; sæpe enim eam deficere experientia compertum habetur. Ceterum cunctante eruptione ex languidiore naturæ motu, lenia potius alexipharmaca, & cardiaca a MORTONO adhibebantur, ut validius natura ad expellendum virus incumberet. Sed cautione opus est; ne fervor sanguinis nimium adaugeatur. Præter diluta florum tilia, sambuci, papaveris rinceados calide hausta, si eruptio apparere nimirum cunctetur, aliquid camphoræ, vel liquoris cornu cervi succinati, vel spiritus MINDERENI, vel liquoris anodynæ mineralis HOFFMANNI dari subinde convenit. His enim non modo vires vitæ eriguntur, sed etiam non spasmi, quibus natura in hoc stadio opprimi maxime videtur, eximie sedantur. Tunc etiam ad cutim avocare cucurbitulis siccis, universo corpori admotis, & subinde opportune iteratis, balneis crurum, fomentis, sinapismisque utilissimum est. Nec vesicantibus tum locus denegatur.

Diaphoretico.

Cucurbitula sicca, fomenta, balnea, sinapismi.

(a) SYDENH *op. sect. V. cap. 3.*

§. CXLI.

Sanguinis missio in secundo stadio.

In secundo stadio, nempe eruptione facta, quoniam febris cum omnibus symptomatibus vehementius excandescit; morbus inflammatoriam

na-

naturam inducere videtur. MORTONO. Hinc quam ante eruptionem reprobavit sanguinis missionem, hic eam uti necessariam proponit. Revera hoc ipso tempore aut caput, aut fauces, aut pectus, aut omnes hæ partes simul atrocius afficiuntur. Inflammationis igitur signis accedentibus, cur non sanguis mittatur? Hoc in primis in peripneumonix metu opportunum est, etiamsi morbilli pulchre rubri appareant. Immo si post primam sanguinis missionem respiratio non fiat liberior, nec sputa prodeant, quæ morbum levent, iteranda sanguinis missio est ad tertiam etiam vicem, non omissis interea diluentibus, attenuantibus, antiphlogisticis, demulcentibus, & subinde enematis. Si nihilominus difficultas spirandi persistat, aut caput impetatur, aut delirium se adjungat, vesicantia furis imponi necesse tum est (a). His etiam magnopere confidit MORTONUS, sic ut crebro ea applicanda velit cum ad vires, ubi langueant, excitandas, tum ad eruptionem, ubi lenta, & imperfecta, aut incerta, & vaga sit, provide adjuvandam. Scire autem convenit, malignos morbillos, præsertim in quibusdam epidemicis constitutionibus magis putridos esse, quam inflammatorios, & tum noxiam fore sanguinis missionem. Id evenit in constitutione epidemica anno 1763. & 1768., quam Londini observavit GUILIELMUS WATSON. Tam in primo, quam in secundo stadio pulsus erant celeres, debiles, & inæquales cum magna anxietate, dejectiones alvi crebræ, & demum delirium accedebat mortis prænuntium. Cadaverum sectio pulmones, aliaque viscera sphacelata ostendebat. Sanguinis missio (b) plerumque nocuit.

Vesicantia.

(a) STORCK. *l. c.* T. 1. p. 309. 310.

(b) *Medic. Observ. and. Inquiry by a Society of Physicians in London. Vol. IV. pag. 132.*

§. CXLII.

Eruptio imperfecta.

At in eò casu , in quo eruptio lente procedit , aut imperfecta , & vaga est , aut per vi- ces abit , & redit , præter ea , quæ tam intrin- secus , quam extrinsecus adhibita (§. CXL. CXLI.) ad cutim morbillorum virus alliciunt ,

Bezoartica.

Bezoartica sic dicta a multis commendantur. In his pulvis e chelis cancrorum compositus , radix contrayervæ , stybium diaphoreticum non ablu- tum , atque alia hujusce generis numerantur.

Bezoarticum Minerale.

HOFFMANNUS duo præ ceteris extollit , *Bezoar- ticum* nempe *Minerale* , & *sulphur auratum* anti- monii ; quibus & sudores blande elici , & mor- billos protrudi ad cutim pollicetur . Illo inter- dum alvum laxari cum euphoria observavit .

Sulphur auratum Antimonii.

Sulphuris vero aurati dosim ad dimidiam grani partem , vel ad quartam tantum pro qualibet vice habita ætatis ratione perstringendam (a) ef- se admonet .

Morbillo- rum re- gressus.

Item ubi modo rubent , modo pallent morbilli , & multo magis , si intro re- versi sint , cito ad ea omnia properandum est , quæ supra (§. CXXXI.) proposita fuere . Li- vere eos interdum , immo nigrescere , paul- lo ante (§. CXXXVII.) memoravimus .

Quando nigri- cant, aut livent.

Quando id evenit ob graviolem cutis inflammatio- nem , quam induxit regimen calefaciens , & im- providus alexipharmacorum calidorum usus ,

tunc

tunc mittendum esse sanguinem, quo gangræna, *S. missio*
 summus inflammationis gradus, avertatur, experi-
 entia ductus suadet SYDENHAMIUS. Solet autem
 eo in casu cutis non modo rubere intensius, ut
 ad nigricandum inclinèt, verum etiam tumere,
 & distenta reniti. Quod si nigricans morbillor-
 um color cum cutis ipsius flacciditate jungatur,
 sic ut a prava potius humorum qualitate, atque
 a vi vitæ in vasis cutaneis satisfcente, quam ab
 inflammationis vehementia proficisci nigror ille
 videatur, protinus huic malo prospiciendum est
 antiseptis, & corroborantibus (b), præsertim
 cortice peruviano, camphora, elixirio vitrioli
 Pharmacopœæ Londinensis, serpentaria, & simili-
 bus, omiſſa sanguinis missione.

*Antise-
 ptica, &
 roboran-
 tia.*

(a) *L. c. in Cautel. §. VII.*

(b) *STORCK. l. c. T. I. p. 414.*

§. CXLIII.

Hæmorrhagiæ tam narium, quam aliarum par-
 tium morbillis, præsertim malignis, ut dictum
 est, non raro superveniunt, in primo speciatim
 & secundo eorum stadio. Has sinere præstat,
 quam propere nimis cohibere. Quare adstringen-
 tia, & ex opio parata remedia tum vitari de-
 bent (a). Si tamen sanguinis immodice profunda-
 tur, ut jam facies, & labia palleant, extrema
 perfrigerari incipiant, pulsus langueant, aut æger
 imminentem vomitum, & animi deliquium que-
 ratur, tunc hæmorrhagia sistenda protinus est
 non modo iis, quæ extrinsecus posita id præstant,
 sed etiam quæ intrinsecus ad id valere creduntur
 (b). HOFFMANNUS suum liquorem anodynum

*Hæmor-
 rhagia.*

*Quando
 sistenda.*

mineralem hic non inutilem prædicat. Mixturem quoque usu comprobata[m] describit, quæ spiritum vitrioli, & Diascordium Fracastorii pro basi continet. Nos aquam spiritu vitrioli acido ad levem acorem imbutam, & dilutum corticis peruviani ceteris anteponimus.

(a) HOFFM. *l. c. in caudel. §. VI.*

(b) ROSEN. *l. c.*

§. CXLIX.

Tussis sicca. Tussi permolestæ, & siccæ, & suffocanti occurrimus decocto hordei, diluto radicis althææ, & florum violarum, verbasci, papaveris rubri, adjecta quarta vel quinta lactis parte, & vesperi pægoricis. Eclegmata etiam oleosa a plerisque hic commendantur (*). Si verò tussis humida sit, sed sputum viscidum nimis, & tenax difficulter prædeat, incidentibus, atque attenuantibus opus est, nimirum oxymele simplici, & scilítico, syrupo erysimi Lobelii, floribus sulphuris, & Benzoes, Kermes minerali & dilutis puleggi, hissopi, veronicæ, tussilaginis (**). Ubi tussis ferinæ fluxus etiam alvi adjungitur ex parte materiæ morbillose, & aeris intestina irritante, tunc quinta pars lactis diluto florum sambuci adjecta, calideque potui data utrumque symptoma lenire (a) dicitur. Quod si alvi fluxus, quocumque tempore accesserit, sed præcipue in hoc in quo eruptionis regressum perpetrare potest, immodicus fiat, neque modum servet, compesci plane debet Diacodio, Laudano, Diascordio, Theriaca, Rhabarbaro tosto, pulveribus absorpentibus, cortice peruviano, cascarillæ, allisque,

cum

tum in primis, cum diarrhœa post discussos morbillos remanet; & chronica ne evadat, timeri potest. Faucibus interius dolentibus, atque inflammatis, quæ prædesse possint, jam alibi (§. CXXX.) indicatum est. Hic addimus, gargarizandum esse leniter ex decocto emolliente, & circa collum extrinsecus dandum cataplasma cum sinapi; simul ac cutis rubeat, removendum (b).

*Faucium
inflam-
matio.*

(*) *Eclegma oleosum ROSENII.*

℞. Vitell. ovar. n. j. ol. amygdal. dulc. s. i. express. & recentiss. unc. ij. bene subact. add. decoct. scord. mund. unc. ij. syrup. althææ unc. j.

Aliud mihi usitatum.

℞. Gumm. arabici dr. ij. solvantur in emulsion. semîn. melon. un. iij. deinde addit. ol. amygdal. dulc. recentiss. sin. igni expressi unc. j. ss. syrup. pap. albi a drachm. ij. ad unc. j. pro ratione ætatis. Detur subinde parvum cochlear.

** *Formule Storchii.*

℞. Nitri puri drachm. j. antimon. diaphor. non abluti drachm. j. oxymel. simplic. unc. j. ss. syrup. papav. erratic. unc. j. ss. Aq. flor. samb. unc. viij. M. Dentur duo cochlearia alternis horis, & desuper hauriatur vasculum infusi florum sambuc. & malvæ -

Alia efficacior. ejusd.

℞. Nitri puri drach. ss. stib. diaphoret. non abluti drachm. j. ss. Oxymel. scillitic. unc. ij. syr. floe. Rhœad. unc. j. Aq. sænicul. unc. viij. M. d. ut supra.

Alia ejusd.

℞. Kerm. miner. gr. j.

Sacchar. alb. gr. x.

M. fit pulv. tenuissimus. Sumatur talis singulis duabus vel tribus horis.

(a) ROSEN. l. c.

(b) Idem ibidem.

§. CXLV.

Sudores. Sudorum quoque, quibus interdum ægri diffluunt, ratio habenda est, præsertim in secundo, & tertio stadio. His si lintea, atque indussa madescant, ea caute mutari debent. Sicca, & leviter calefacta humidis substituuntur; sed caute, ne frigus suscipiatur, aut calor ultra modum corpori super addatur. Utroque enim cutis corrugari potest, & expirans morbi fomes repelli. Eadem cautio circa lecti mutationem servetur. Sed speciatim cavendum est, ne quis subito ex calido in frigidum concedat. Ex neglecta enim ejusmodi cautione subitam mortem intra paucas horas natam vidit (b) HOFFMANNUS. Tertio stadio incipiente, evanescentibusque morbillis non desistendum est a laudato regimine, usque remediorum demulcentium, & blande diaphoresim promoventium, quemadmodum in benignorum curatione (§. CXXIV.) dictum est; nisi alvi fluxus criticus accessurus prævideatur, qui morbum solvat (§. CXXXIV.). Subacta demum febre, & tussi mitiori, nisi penitus sublata, reddita, exsiccatisque morbillis, & desquamata cuticula, generatim ægri conquiescere adhuc, & ab aere frigido, qui summopere noxius est, cavere debent per aliquot dies (b). Immo ad aliquod hebdomadas perspirationem cutaneam diligenter curandam infusis diaphoreticis, victu tenui, & decoctis temperantibus, & diluentibus ex radice scorzonæræ, cichorei, glycyrrhizæ, chinæ, cortice ligni sassafras, interdum etiam sassaaparilla præcipiunt (c) non nulli, non ommissa inde, semel nempe in hebdomada, per eccoprotica

tica (§. CXXXV.) ætati, temperamento, corporis habitui accommodata, alvi ductione.

(a) L. c. in cautel: §. VIII.

(b) STORCK: l. c. p. 310.

(c) HOFEM: ib. in cautel. §. IX.

Morbi secundarii.

§. CXLVI.

Morborum, qui morbillis præsertim malignis succedunt, omnium frequentissimus est peripneumonia, eorum exsiccationi repente superveniens; quæ agros in summum vitæ periculum adducit, & sæpe etiam occidit. Quando id accidit, protinus sanguinem mitti oportet, atque eam institui curationem, quæ peripneumoniacis, & pleuriticis (§. CXXXV.) accommodatior est. Deservescente vero feбри, & pulmonum inflammatione profligata, hydrogala demum uti expedit, ut tussis cito mitescat, atque alia mala, quæ ab acrimonia morbillosa timeri possunt (a); arceantur. Interdum peripneumonia non resoluta in suppurationem terminatur. Tunc ægri assidue tussunt; vesperi horrent, noctu calent, & mare sudore madent, & debilitantur. Sputa autem, quæ excreantur, purulenta sunt. Hi vero, ut suppurati, sero nimitum lactis, ptisana, & decocto corticis peruviani subinde hausto curandi sunt. Quod si ad sputa purulenta accedat vox rauca, macies, atque febricula continua lenta, jam de phthysi pulmonari non amplius dubitari licet. Tunc lac aqua aliqua pectorali dilutum sæpius hauriendum est, ut ad minimum tres libræ ejus quoti-

Peripneumonia.

Suppuratio peripneumoniae.

die absumantur, interposito aliquoties in die vasculo decocti chinae chinae, & , si vires permit- tant, deambulatione, aut unctione in aere cam- peltri ac salubri adhibita (b).

(a) STORCK. *l. c.* p. 314.

(b) *Id. ib.* p. 312. ROSEN. *l. c.*

§. CXLVII.

Amphemerinae

Tussis

Nec rarum est, exsiccatis, desquamatisque morbillis, febrim remittentem continuam, sive amphemerinam sine ullo suppurati, aut ulcerati pulmonis indicio relinqui, quæ, si negligatur, aut in acutam malo fato convertitur, & repente occidit, aut in hecticam facile degenerat, quæ lenta consumptione ægrotantem conficit. Illam cortice peruviano cito frænandam esse docet MORTONUS. Tussis quoque post morbillorum desquam- ationem valde pertinax quandoque remanent. Hæc etsi post benignos bechicis, & aura liberio- re perdometur facile, aut paullatim sponte cesset (a); attamen, quando malignos subsequitur, & diuturnior, & gravior, & periculosior est, quia in phthysim pulmonarem sæpe migrat. Hinc primo sanguinis missione, interdum etiam itera- ta oppugnanda est, deinde bechicis, & cortice peruviano liberaliter dato, & vesperi paregoricis. Nec infrequens est, interpositis eccoproticis, eam quandoque (b) fugari.

(a) SYDENHAM.

(b) MORTON.

§. CLXVIII.

Nec minus molesta, & pertinax est Diarrhœa, a morbilli relicta. Hanc rhabarbaro tosto, my-^{Diarr.} robalanis, & pulveribus alcalicis fixis primum ag-^{rhaba.} gredi convenit, deinde paregoricis opium habentibus, cortice peruviano, cascarella, aliisque roborantibus antisepticis (a). Oculos præterea sua mala manent. Hi sæpe in morbillorum discessu gravissima ophthalmia corripuntur. In leviori ca-^{Ophthal-} su egregie succurrunt hirudines temporibus, aut^{mia.} infra oculos (b) applicitæ; at in graviore venam jugularem incidi (c) oportet; deinde alvum etiam iterato duci. MORTONUS hic nihil proficere vesficantia existimat. Contra ROSENIUS iis non parum confidit, si parva utrique tempore imponantur. Cucurbitulas siccas cervici etiam utiliter affigi affirmat. Extrinsecus cataplasma ex pulpa pomorum dulcium sub cineribus coctorum, lacte subacta recenti, dolorem mirifice demulcet, & inflammationem resolvit. Adjiciunt nonnulli tantillum camphoræ; sed hæc non facile fertur, nisi inflammatione imminuta, & dolore penitus ablato.

(a) MORTON. l. c.

(b) ROSEN. l. c.

(c) MORTON. l. c.

§. CXLIX.

Glandularum tumores. Inter morbos, qui morbillis malignis, aut imperfecte solutis, sive, ut ajunt, male judicatis succedunt, referuntur a MORTONO etiam glandularum tumores, anasarca, atque ascites. Glandulis tumentibus, induratisque conveniunt resolventia, attenuantia, & sudorifera, nec aliena sunt quæ extrinsecus molliunt, & blande discutunt. In illis præ cæteris celebrantur calomelanos, diagrydium, millepedes, & decocta sarsaparillæ, bardanæ, chinæ radice, & similibus. Anasarca, atque Asciti, post lenia cathartica, & diuretica, opitulari (a) dicuntur medicamenta e chalybe parata, quibus subinde interponi debent blanda eccoprotica per epicrasim data, uti rhabarbarum, tinctura sacra, pilule tartareæ Bontii, Beclierianæ, scilliticæ Pharmacopœæ Edimburgensis, aliæque hujusce generis. Sed de his modo satis. Plura qui cupit, ad ea se convertat, quæ in peculiari cujusque morbi singularis tractatione uberius dicentur.

(a) MORTON. l. c.

Morbilli Anomali.

§. CL.

Quo differant anomali a malignis. Restat, ut de morbillis anomalis, quod supra (§. CXIV.) recepi, aliquid seorsim subjiciam. Quanquam enim ibidem ostensum est, anomalos, sive irregulares a plerisque præ malignis accipi, nihilque inter ipsos discriminis esse; tamen,

ut

ut eodem in loco indicavimus, rectius id nominis tribuendum esse nobis videtur illis morbillis, qui a communi, ordinarioque processu quam maxime deflectunt. Neque semper, qui hoc sensu anomali existunt, reliquas malignorum notas ita præferunt, ut cum malignis omnino consentiant. Observatum enim quandoque est, in quibusdam ex anomalorum hujusmodi genere, quam primum eruptio contigerit, omnia symptomata, febrimque ipsam continuo conquievisse, quod vere benignorum maxime proprium esse, ex superioribus patuit. Hinc non longe absum, ut credam, anomalam ejusmodi in malignos æque, ac in benignos cadere posse, ac veluti utrorumque differentiam habendam esse.

§. CLI.

Quo vero res clarius appareat, nihil erit accommodatius, præstantiusque, quam anomalias in medium proferre, quas in constitutione epidemica annorum 1749. & 1750. non infrequentes ostendit Florentiæ Joannes Targionius (a); vir multiplici eruditione, dicendi copia, & medendi usu insignis. Is primum narrat, in septem ægris post solitum apparatus morbillos bene multos, & satis confertos erupisse; sed eadem ipsa die exortos quosdam mediocres in regione epigastrica dolores; qui spastici videbantur, & mox solutos alvi fluxu, copioso, tenui, & bilioso, qui duos circiter dies placide, & sine ullo alio symptomate perrexit. Simul ac diarrhœa accessit, continuo morbillos evanuisse; febrim, tussimque, quæ perimolesta ante fuerat, omnino desisse; nec postquam

Anomalarum exempla

quam alvi fluxus substitit, quidquam incommodi remansisse præter aliquam virium debilitatem. Deinde observatione didicit, febrem, quæ morbillorum eruptionem præcedit, modo tertianæ duplicis typum referre, atque eruptione facta penitus decedere; modo eandem ad plures dies suos circuitus periodice repetere, antequam morbilli efflorescant; idque in adultis præsertim obtinere. Præterea vidit quandoque in aliis febrem primi stadii, sive contagii more catarrhalium, & quidem acutarum, tumore, & rubore faucium, tussimque ferina comitatam decurrisse ad septimam usque diem, antequam morbilli prodirent (quod malignorum quandoque proprium esse diximus), neque deseruisse ægrotantes, nisi post alios, quatuor, aut quinque dies, cum nempe morbillorum exsiccatio, & resolutio consequeretur.

(a) *Prima Raccolta d' osserv. p. 101.*

§. CLII.

*Historia
Morbillorum
exlegum,
sed benignorum.*

Historiam demum refert morbillorum exlegum, atque abnormium ut raram, sic memorate plane dignam. Maria Brigida Dandinilectissima mulier cum ruri esset, ubi morbilli vagabantur timens, ne eisdem ipsa quoque, ejusque filii corriperebantur, quod nondum eos perpessi essent, se die 4. Novembris ann. 1750. Florentiam contulit. Nocte ejusdem diei, quo ad urbem venerat, hora prima post mediam noctem adamussim eam invasit febris magno cum frigore, quam subsequuta est alia similis accessio die insequenti hora itidem prima post meridiem; ita ut binæ accessio-

nes

nes intra nycthemerum non modo exstiterint, sed eodem omnino ordine, & typo deinceps per dies viginti quatuor periodice redierint, quotidianæ duplicis remittentis speciem omnino imitantes. Accessiones singulæ semper exordiebantur a frigore, quod tamen in nocturnis majus erat, quam in diurnis, semperque tussi convulsiva, atque aliqua spirandi difficultate stipabantur. Quædam mitiores, immo etiam breviores reliquis ita fuere, ut quandoque intermissionem habuisse aliquam viderentur, quanquam ut plurimum sibi mutuo sine ullo integritatis intervallo succedentes continuam febrim prorsus efficerent. Cum autem nulla morbillorum indicia se proderent, febris ista oppugnata est, sed frustra, duabus sanguinis missionibus, magna diluentium, & temperantium copia, & cortice demum ipso peruvia-no. Neque quidquam profuere catamenia, quæ circa medium morbi tempus profluxere. Itaque cum intra quatuor & viginti dies ægra accessiones exacte duodequingenta sustinuisset, ineunte vigesima quinta die, hora prima adamussim post mediam noctem & more accessio magno cum frigore, motibus convulsivis, summa agitatione, anxietate, & tussi assidua pene præfocanti ita vehemens repetiit, ut ob jam impendentem gravissimam peripneumoniam TANGIONIVS medicus idem, & maritus ægrotantis, animum desponderet. Quamobrem cum prima luce de iteranda venæ sectione cogitaretur, universa cutis inventa est morbillis referta. Spes tum affulsit, morbum hac excretionem critice solutum iri. Ac quidem prout morbillorum eruptio, quæ plenissima, & confertissima, fuit, perficiebatur, omnia terrificæ, quæ memoravi symptomata paul-

latim sedata sunt, & sub finem quartæ diei ab incepta eruptione, morbilli exsiccati, & desquamari cœperunt, & febris, & tussis, atque aliud quodvis incommodum evanuerunt, superstitè duntaxat virium consueta imbecillitate. Anomalous hos quidem morbillos; exleges, tardos, atque inexpectatos dixeris, non vero malignos; quod, ut benignis contingit; secundo stadio, eruptione nimirum facta, febris cum reliquis omnibus symptomatibus deferbuit, & placata est.

§. CLIII.

Historia morbillorum anomalorum, sed malignorum.

Nè vero exemplum anomalorum malignorum quis desideret, en aliam historiam morbillorum non minus irregularium ex eodem Scriptore depromptam (A); quorum non modo primum stadium longissimum; atque insuetum fuit; verum etiam secundum, in quo eruptio contigit, & circa dorsum primum, ut fere malignorum mos est, se prodidit, multo gravius, & quale in malignis post eruptionem esse consuevit. Sacra quædam Virgo annos nata viginti quatuor; temperamento valde firmo ac valido prædita mense februuario ann. 1750. incidit in tussim convulsivam; quæ in dies ingravescebat. Sub finem ejusdem mensis cœpit quibusdam febriculis laborare; in quarum accessionibus querebatur capitis confusionem, pectoris insolitam siccitatem, atque adstrictionem, qua respiratio difficilis reddebatur. Invalescentibus demum ejusmodi febribus, & tussi ita exasperata, ut die septima Martii magnam sanguinis copiam e naribus eliceret; vena ei pedis secta est, quin tamen quidquam minuerentur ejusmodi mala. Immo his quotidie gravioribus

bus factis, tandem die decima tertia ejusdem mensis pustulis quibusdam rubris conspersum ejus dorsum apparuit. Medicus suspicari cœpit de morbillis, quanquam his eisdem ipsa jam laborasse diceretur, eoque major suspicandi locus erat, quod eodem tempore eodemque in cœnobio aliæ contubernales, secundo, & tertio in eundem morbum reciderant. Sub vesperam diei decimæ quartæ, cum maculæ distinctæ, & discretæ conspicerentur, etsi pustulis aliis; quibus ægra alias obnoxia fuerat, intermixtæ essent, certo de morbillis constitit. Facies in primis refertissima iis erat. Cutis color sparsim ad violaceum, rubrumque vergebat. Febris admodum furebat. Tussis vehementius urgebat cum anxietate, & dolore pectoris intolerabili. Cum hæc nihil remitterent postero die, qui erat decimus quintus mensis, e brachio sanguis ad uncias septem mittitur, qui repertus est valde phlogisticus. Die decima octava maculæ cœperunt pallefcere, urinæque, quæ antea parcissime per plures dies fluxerant; copiosiores reddi. At febris valida perstitit usque ad vigesimam primam, quin aliquantum mitesceret, tussis vero, & pectoris dolor ad vigesimam nonam usque, repullulantibus identidem, etiam deinceps, exanthematibus. Convaluit quidem ex hoc morbo, sed lente & non sine tædio minus prosperæ valetudinis, & diuturnioris adhibitæ curationis.

(a) *Id. ib. p. 105.*

Morbilli sine morbillis :

§. CLIV.

*Morbilli
interdum
sine exan-
themati-
sibus .*

Quemadmodum variolæ sine variolis , nempe sola febris variolosa sine exanthematibus a medicis exercitatissimis visæ & observatæ sunt , quod suo loco demonstrabitur : sic febris morbillosa , sive morbilli sine exanthematibus , si clinicis fides habenda est , interdum epidemicis morbillis intercurrunt . Immo frequentes hujusmodi febres esse , testatur HAËNIUS experientia convictus , morbillosasque jure vocari , quod eodem modo , eisdemque symptomatibus invadunt , decurruntque , ac si morbilli erupturi essent , nec tamen erumpant (a) . Tales revera eas habendas esse , non solum argumento sunt morbillorum præsens epidemica constitutio , & symptomata omnia primi stadii , sive contagii propria , quæ eas comitantur , verum etiam ipsa curandi ratio , cui obtemperant , quæ non alia est , quam illa , quæ morbillis accommodatur . Res autem in factis , atque observatione ita posita , & locata est , ut negari a quopiam , nisi temere possit . Neque ea est , cuius ratio probabilis reddi nequeat ; nam si miasma morbillosum , quod intus receptum febrim genuit , ad cutim protrusum vias patentiores inveniat , per quas sine ulla mora exhalari possit , vel per se satis tenue , & fortasse etiam humore aqueo ita dilutum sit , ut sine expirantium meatuum offensione evaporetur , vel , præterita cute , ad alvi , urinæque organa conversum quasi latenter effugiat , excernaturque : facile quisque intel-
liget ,

*Cur in-
terdum
morbilli
non erum-
pant ?*

liget; quamobrem interdum morbilli sine morbillis, sive febris morbillosa sine exanthematibus esse possit.

(a) HAEN. *Febr. Divisiones; division. VI. §. 6.*

Febris morbillosa Sydenhamii.

§. CLV.

Anno 1674. dum Londini epidemici morbilli maligni, sive anomali sæviebant, sparsim vagabatur febris quædam, quam morbillosam vocavit SYDENHAMIUS (a). Erat autem hæc immitis, sed ejusdem plane generis, ut in morbillis, protrahaturque ad dies quatordecim; immo non nunquam etiam ulterius. In hac exanthemata morbillis similia prodibant circa truncum corporis, & colli præsertim posteriora, humerosque. Præterea ista febris eandem omnino postulabat curationem, cui morbilli parebant. Quia vero non univ-
Febris morbillosa.

sum corpus occupabaut; ut morbilli regulares solent; idcirco discrimen aliquod visum est, quo ab his illa sejungenda crederentur. Verum tam
Non dif- fert a morbillis nisi ad speciem.

leve, exiguumque videtur hujusmodi discrimen præ reliquis, quæ recensui, signis morbillorum propriis, ut nullus dubitem, quin anomalorum, & malignorum varietas quædam vere exstiterit.

(a) *Oper. sect. V. cap. 3. p. 267.*

§. CLVI.

*Rubeola
variolo-
des Sau-
vagesii.*

Minime vero ad morbillos pertinet *Rubeola variolodes* SAUVAGESII (a), cum non solum ipse ad credendum propendeat, hanc variolarum speciem, aut varietatem quamdam esse, verum etiam talem reapse habendam demonstrat descriptio, quam scripto tradidit BUXERIUS (b), quamque SAUVAGESIUS idem allegat; ex ea enim continuo elucescit, hujusmodi morbum quam maxime a morbillorum natura abfuisse, proximius vero ad variolarum genus accessisse. Morbus item a DOUGLIASSIO observatus, ac descriptus (c), quem SAUVAGESIUS nominavit *Rubeolam anginofam*, rectius mihi videtur angina maligna aphthosa, exanthemate miliari comitata, quam morbillorum species illa.

(a) *Nosolog. method. cl. 3. ord. I. Gen. IV. spec. 3.*

(b) *Journal de Mèdec. T. IX. p. 81.*

(c) *Essays de mèdecin. d' Edimb. T. IV. p. 617.*

Morbillosum insitio.

§. CLVII.

*Rubeola
anginosa
ejusdem.*

Exemplo a variolis ductio insitio quoque morbillorum tentata est. Primum omnium, qui eam adhibuit, fuisse fertur FRANCISCUS HOMIUS Medicus Regius, & Collegii Medicorum Edimburgensis socius (a). Instituitur autem sine ulla corporis preparatione. Sanguine ex aliqua parte morbillis obsita per levem incisionem educto imbuitur gossypium. Hoc vulnuscule, quod
utri-

utrique brachio ejus , cui inferendi morbilli sunt , inflictum sit , imponitur , & deligatur . Fortasse etiam , non incisa prius cute , gossypium sic infectum , nudis brachiis alligatum contagionem æque certo communicat . Alii sanguinis loco utuntur saliva , aut lacrymis , tempore criseos stillantibus , aut squamulis cutis defluentibus ab ægotantium corpore (*b*) ; nam omnibus hisce modis contages communicari cum sanis dicitur . Sexto ab incisionis die sub vesperam plerumque febricula exoritur , mitissima tussicula sine insomnio , & inflammatoriis symptomatibus concomitante ; neque febris hectica , neque tussis , neque oculorum inflammatio subsequi consuevit (*c*) . Benignissimum ergo morbum , & levissimis symptomatibus conjunctum inde gigni contendunt . Nihilo tamen minus morbillorum insitio paucos admodum sectatores habuit , sic ut pene jam desueverit . Causam DUBOSQUIUS DE LA ROBERDIE (*d*) putat , quod morbilli pluries in eodem homine reversi narrantur . Non tamen inutilem , nec spernendam eam existimat VOGELIUS (*e*) in epidemicis morbillorum pestilentium constitutionibus , in quibus ut vitæ periculum summum est , sic omni conatu & studio eniti expedit , ut mitior , benigniorque morbus reddatur ; id quod obtineri per insitionem posse , probabile omnino videtur .

(*a*) *Princip. Medic. lib. 2. sect. VIII.*

(*b*) ALEX. MONRO jun. *de Ven. lymphat. pag. 58.*
VOGEL. *De cogn. & curand. hum. corp. affect. §. 135.*

(*c*) HOM. *l. c.* (*d*) *Journal. de Medec. T. 47. p. 254.* (*e*) *L. c.*

C A P U T IX.

D E V A R I O L I S *.

§. CLVIII.

Quaestio de variolarum antiquitate. DISCEPTATUM acriter est superioribus praesertim temporibus, utrum Variolæ HIPPOCRATI, GALENO, aliisque antiquioribus medicis notæ fuerint, affirmantibus aliis, aliis negantibus, sic ut hodie non expediat in hujusmodi controversia (a) oleum & operam perdere. Verosimillimum vero plerisque videtur, variolas dilucide a quopiam descriptas non esse ante Arabes, quibus etsi eas anno Christi 572. aut saltem 625. innotuisse suspicari liceat (b), tamen communior sententia est, in Ægypto, atque interioribus Arabiae locis primum exortas, a Sarcenis in Hispaniam, Europamque sub finem tantummodo sæculi XI. & principium XII. perlatas (c) fuisse. Ab hoc enim tempore adeo se diffudit ejusmodi lues, ut non modo pro morbo inevitabili, & cuilibet semel saltem in vita, nisi quis eo in utero matris affectus fuerit, subeundo habeatur, verum etiam qualis, quantusque sit, neminem nunc profus lateat.

Arabes medici de his primum loquuti.

Quando ad nos perlata.

Morbis omnibus ferme communis.

* *Synonyma.*

Variolæ Arabum MERCURIALIS, de morb. Pueror. cap. 2. BOERHAAVII, de cognoscend. & curand. morb. §. 1371. JUNCKERII, Tabul. 76. & omnium pene recentiorum. Febris variolosa HOFFMANNI, de Febr. sect. I. cap. VII. VOGELII, Gener. morb. gen. XXXV. Variolæ SAUVAGESII, Gen. morb. gen. 92.

LIN-

LINNAEI, Gen. 3. CULLENII, Gen. XXVI. *Petite Verole Gellis, Italis Vajuolo.*

(a) Vid. HAEN. *Variol. antiquit.* & WERLHOF. *Disquisit. medic. & philologic. de Variol. & anthrac.* & demum GRUNER. *Morbos. antiquitat. cap. I. Variol. earumque inst.*

(b) MEAD. *de Variol. & Morbill. cap. I. de origin. variol.* HOME *Princ. Med. P. 4. sect. VII.*

(c) MEAD. *l. c.*

§. CLIX.

Variolarum autem morbus est exanthemati Quid variola. acutus, febrilis, contagiosus, brevis, sive acutus, semper primarius, pustulas in cute extrema proferens exiguas, rubras, plerumque phlegmonodes, varis similes, quæ primum in facie, & collo, itemque parte capitis capillata erumpunt, deinde ad pectus, humeros, manus, reliquumque deinceps corpus se se disseminant, paulatimque auctæ ad pisi fere minoris magnitudinem, quod frequentius accidit, intra paucos dies suppurant, & brevi in crustas deciduas desinunt, vestigia rubra sensim delenda, & quandoque foveolas, aut cicatriculas post se relinquentes. *Febrilem* eum voco, quod plerumque febrem comitem habet. Dico *plerumque*, nam interdum adeo mitis est, & benignus, ut nulla febris eum antecedit, aut comitetur, aut, si quæ cum eo conjungitur, vix sensibilis ipsa sit; neque continua ejus comes; sed modo accedat, modo recedat (a) excepto graviori casu, & malignitatis non experte, in quo febris plus, minus acuta, atque assidua locum habet, & tenet. Quam ob rem veniam petimus, si minime iis assentimur, qui ad febres, & spe-

Febris modo abest, modo adest.

Non spe-
ctant ad
febres.

ciatim ad *Synochas contagiosas* id mali genus *
referunt.

(a) SYDENH. *op. sect. 3. cap. 2.* HUXHAM. *Es-
says sur la petit. verol. p. 165.*

* MARCELLUS DONATUS variolas sine febre vidit ;
easdem quoque leves , & paucas sine febre observavit
PHILIPPUS INGRASSIAS, teste CÆSARE MARESCOT-
TO, qui præterea refert , se duos pueros variolis sine
febre laborantes curavisse . MARESCOT. *de Variol. p.*
20. Variolas , sive pustulas variolosas , quæ sine mani-
festa febre eruperint , maturuerint , & plane exsicca-
tæ sint , vidit etiam Joh. FANTONUS, *Dissert. de an-
tiq. & progress. febr. miliar. pag. 70.* Tales tam spo-
radicas , quam epidemicas ostendit DERELINCUR-
TIUS , & quædam similia exempla ex FORESTO , EPI-
PHAN. FERDINANDO , & JOH. RHODIO , aliisque
deprompta adducit , *Diss. de variol. & morbil.* Id in
benignissimo morbo tam spontaneo , quam insititio
complures alii contingere tradunt . Obvium vulgatif-
simumque est pus variolosum contactu immitti in cutim
eorum qui variolas jam passi sunt , indeque pustulas
exoriri , quæ forma , durationis tempore , inflamma-
tionis , suppurationis , exsiccationisque modos veras
omnino variolas referunt . Sed , quoniam interiora
ab eo fortasse ob corporis ablatam dispositionem non
afficiuntur , nulla eas febris comitatur , nec antecedit ,
nec subsequitur . Hoc sæpe experiuntur mulier-
culæ , quæ variolas habentibus famulantur , assident ,
aut eos brachiis nudis sustinent , aut faciem faciei
aliquandiu applicant , in primis si delicatiore cuti
præditæ sint . Frequentissimum vero hoc deprehenditur
in inoculatis variolis . Pus enim insertum per-
sæpe solam cutim afficit , in eaque pustulas excitat ,
quin ulla febris moveatur ; ut omnes norunt , dice-
turque deinceps suo loco . Vid. HUXHAM *de la
petite verole.*

§. CLX.

Contagiosum porro huiusmodi morbum (§. *Quos modis communicantur.* CLIX.) esse, posuimus; quia variolis sani inficiuntur accessu ad aegrotum, ejusdem tactu, contrectatione vestimentorum, linteorum, aliarumque rerum, quibus ille usus est, inspiratione aeris halitibus variolosis referti, eisdem cum saliva haustis, cute attractis, puris inoculatione, phlebotomo non satis deterso, quo sanguis variolis laboranti missus (*a*) fuerit, atque ad venam incidendam incaute adhibito. Non videntur igitur variolæ ab erroribus dieteticis, neque a temporum, aerisque mutationibus * , sed a peculiari quodam veneno, sive miasmate oriri, quod subtile admodum sit, volatile, inflammare, atque irritare aptum, quodque semel natum, aut evolutum diu persistat integris viribus, fortasse per aera volitans, aut corporibus adhærens, sicque sensim in sanos ingrediatur, atque eos (*b*) quasi clanculum inficiat. Id autem fieri probabile est, cum variolæ epidemice vagantur, & plurimos indiscriminatim corripunt, eosque etiam, qui nullam cum variolosis ægris consuetudinem habuerint. *Non generantur variolæ ab erroribus dieteticis; sed a veneno peculiari.*

(*a*) HOM. *Princ. Med. P. 4. sect. VII.* STORCK. *Instruz. med. pract. P. I. p. 255.* MEZA *Comp. med. pract. cap. XXI. § 211.*

* Contrariam tuetur sententiam CASIMIRUS MEDICUS, qui Variolas pro morbo spontaneo habet, nec eas putat ab occulta causa profluere, quamvis contagione propagantur. Comparat ipse variolas cum scabie, quæ licet sponte ex humorum vitio orta, in sanos tamen contagione invehitur; vimque contagii va-

iolosi exiguam esse contendit, Epidemicas autem, ut reliquos morbos epidemicos temporum tribuit vicissitudinibus. Vid. *Comment. de reb. in scient. natur. & med. gest. supplement. 2. ad Decad. 2. p. 225.* Sed scabiei contagies solo contactu contrahitur, non ex aëris infecti, utura, non mora apud ægrotantes, non sola propinquitate: quæ omnia contagii non levem differentiam, & variolosi vim non exiguam, sed prope pestilentem commonstrant. Nec facile concedam, epidemicos morbos omnes a solis temporum vicissitudinibus repetendos esse, cum horum non pauci sæpe sub contrariis, oppositisque tempestatum constitutionibus ingrunt, invalescantque, & magnum discrimen intersit inter vere *epidemicos*, & *stationarios*, sive a temporum, aerisque perturbationibus profectos. CASIMIRI MEDICI modo laudati sententiæ favent viri clarissimi, qui veterem, obsoletamque opinionem restituere videntur, dum variolas a sanguine funiculi umbilicalis non satis expresso derivandas volunt. Quid de eorum tentaminibus ad præcavendas variolas feliciter, ut ajunt, institutis sentiendum sit, temporis esto judicium. Interim tamen petam ab ejusmodi prophylacticæ methodi fautoribus, cur, quoniam ejusmodi causa ita antiqua est, ac genus humanum, Europa, & America tot sæcula sine ea liberæ a variolis manserint? cur Sineses, a quibus inventa, & ad nos transmissa ista prophylactica methodus dicitur, non potuerint huc usque effugere variolosam contagem, a qua frequentissime, & gravissime plectuntur? cur nostris diebus, postquam ars obstetrica aucta, & prope perfecta est, universumque exulta, ut funiculus umbilicalis hodie a nemine vinciat, recidaturque, quin omnis ab eo sanguis expressus sit, adhuc tamen variolis, ut antea, subjiciamur? Quod postremum cum jam ante sexaginta annos, & amplius Bononiæ a peritioribus Obstetricibus fieri videret Cæsar Marefcotus publicus Medicinæ Lector, quin aut numerus variolis ægrotantium, aut variolarum perniciofa indoles quidquam minuerentur, in suo *Tractatu de Variolis* vanam, falsamque Sinesium, etsi plurimum jacturam, præ-

præservandi a variolis rationem reputavit, despexitque. Nuper, mense nimirum Decembri anni 1783. Jo. Baptista Frambaglia infantulæ cuidam vix editæ diligentissime expressit ab ejus funiculo umbilicali omnem sanguinem, sic ut inter vincituram, & umbilicum vacuus omnino esset. Vere infrequenti narratum est a Nutrice, infantulam variolis paucis, discretis, & febris expertibus feliciter perfunctam esse. Mense Julio variolæ grassari epidemice cœperunt, maxime malignæ. Augusto ad finem vergente Nutricis filiola quædam variolis correpta est discretis; quæ cum ad exsiccationem jam pervenissent, infantula lactens, de quam supra locuti sumus, incidit & ipsa in variolas minutas, crystallinas, corymbosas, quibus die 23. Septembris anni 1784. proxime elapsi rapta est. Doluit vir eruditissimus, hoc primum experimentum adeo infelix, inutileque fuisse, ut ne benignum quidem morbum reddisse, quem omnino evitasse speraverat.

(a) HOM. l. c. TISSOT. *Epist. var. argument. ad HALLER.* p. 6. LUDWIG. *Adversar. med. pract.* P. 3. Vol. I. p. 473.

§. CLXI.

Quamquam fatendum est, semina morbi (§. CLX.) non soli aeri insidere, neque in eo vagari semper, cum satis constat, ut supra animadvertum est, illa pannis, linteis, vestimentis, aliisque rebus adhærere, & diu in ipsis integra exsolvantur, atque halitu, aut contactu integra latitare posse, donec causa accesserit corpora sanorum immissa contagionem pariant. At interdum variolæ sporadice tantum, immo singularem aliquem hominem inexpectatæ adoriuntur. An latuit jamdudum in corpore venenum istud, & tum solum intercedente aliqua

*An aere
semper
venenum
insidat?*

*An in
corpore
latet da-
ta occa-
sione ex-
trican-
dum?*

caussa procatactica erumpit, & manifestatur? An vero tum etiam in aere, ut dictum est, jam existeret, nec communicari poterat, quod corpus ad illud suscipiendum minus paratum esset? Certa quadam fortasse eget temporum, aerisque constitutione, ut se exferat, aut ut eam nocendi potestatem acquirat, qua uno potius tempore, quam alio emicet, & propagetur; aut ut corpora nostra habitudinem, diathesimque sibi comparent, qua miasmatis vim, contagionisque persentiant efficacitatem. Atque hinc plane intelligi potest, cur pro diversa hujusmodi temporum, corporumque constitutione modo universim, sive epidemice, modo sparsim, sive sporadice variolæ proserpant. Miasma enimvero variolosum sine ejusmodi conditione variolas nequaquam ingenerat, ne inoculatum quidem, ut frustra tentatæ in quibusdam insitiones sæpe ostenderunt.

Miasma sine precedente dispositione non communicatur.

§. CLXII.

Prout vero ista corporis, humorumque diathesis (§. CLXI.) ad virus excipiendum, explicandumque necessaria citius, aut serius comparatur, in variolas etiam incurrimus modo infantes, aut pueri modo adolescentes, aut adulti. Immo nec foetus ipsi in utero materno abditæ ab hac labe satis tuti existunt; quandoquidem negari haud potest, eos in lucem editos plures variolas in cute extantes, aut earum vestigia satis conspicua habuisse, tum etiam, cum matres, quod sane rarius est, dum utero gestarent, variolis non * laboraverint. Videtur igitur miasma in eos, dum in utero degerent,

Cur alii citius, alii serius inficiantur.

Fœtus etiam variolis corripuntur.

illæsa quandoque matre, aut una infecta, irruisse: qua re edocemur, prægnantes recte; prudenterque ab hoc morbo affectis arcendas esse, ne ipsæ, aut foetus, quos gerunt, contagione occupentur. Neque ætate quis adultiore ita confidat, (nisi in utero matris forte variolas passus sit) ut sibi persuasum habeat; non amplius, quod antehac contagem effugerit, variolis obnoxium fore; nam non solum proveci, senesque, verum decrepiti etiam, & prope annis confecti ex hac pestilentia non nunquam perierunt.

Neque senes ab his immunes.

(*) LUDWIGIUS *Adversar. med. pract.* P. 3. Vol. I. p. 496. ubi inquit: Matre e variolis evadente, post mensem foetus abortu dejicitur, qui vestigia variolarum depressarum in corpusculo ostendebat. FOUQUETUS quoque (*De la petit. verol. T. I. p. 299.*) narrat, mulierem gravidam variolis correptam, & demum pristinae valetudini restitutam peperisse infantem, in cujus cute manifesta variolarum vestigia cernebantur. GUILLELMUS WIRGTUS (*Philosophical Transact. Vol. I. pro anno 1767. Part. 2. n. 2.*) vidit infantem die decima quarta, ex quo mater variolis discretis laboraverat, natum, qui a capite ad pedes variolis discretis, & bene amplis, quales octavo; aut nono die esse solent in benigno genere, contegebatur. Mater erat æthiops, & Jamaicæ incola, Infans vero triduo post obiit. In commentariis societatis Scientiarum Harlamensis T. XII. legitur observatio de Variolis ante partum, quam cum societate communicavit JOSUA VAN IPEREN. Sic eam referunt auctores Commentarior. Lipsiens. de reb. in Scient. natur. & medic. gest, Vol. XVIII. p. 596.

Uxor Cl. Auctoris gravida duos liberos variolis affectos absque omni incommodo curans, infantem sanum quidem, in quo tamen vestigia variolarum conspiciuntur, peperit, paullo ante partum, ubi

„ fetus absque dubio, laboravit variolis, anxia fuit “ .
 PETRUS OUTESCHIUS, (*Giornal de Medici T. 2. p. 55.*)
 non modo ex *Diario Medico Bullion. ann. 1763.*
 historiam infantis nati cum variolis in facie, collo,
 atque humeris exstantibus depromptam recenset, ve-
 rum etiam narrat, suum fratrem Joannem Baptistam
 in lucem editum, in cujus corpore multæ variolæ
 distinctæ, pleræque vero pure jam plenæ, nisi ma-
 gnitudinem æquantes conspiciebantur. Mater ejus
 ultimo graviditatis tempore cum alio filio variolis
 laborante cubuerat. ROSENIUS (*Malad. des enfans.*
chap. XII. p. 183) memorat alium infantem qui natus
 est cum cicatricibus, & crustis variolosus. Ejus mater
 sub finem graviditatis filiolo natu majori, qui variolis
 laborabat, assidue adstitit. Sexennio post reliqui ejus
 filii in variolas inciderunt; at natu minimus, qui
 morbum in utero passus fuerat, immunis ab eis o-
 mnino mansit. Ad hunc locum FEBURIUS subjicit, se
 vidisse natum pariter infantem, cujus corpus consper-
 sum erat pustulis variolosus, quæ adamussim sua stadia
 percurrerunt. Mater autem jamdiu variolas experta
 fuerat. MURRAYUS (*Hist. insit. variolar. P. I.*)
 mentionem & ipse facit infantis cum variolis nati,
 cujus mater in fine graviditatis cum alio filio ex va-
 riolis ægrotante versata erat. Infantem mortuum ve-
 ris variolis obsessum a Matre nondum hunc morbum
 perpeffa vidit FRID. CHRISTIANUS Holler (*Observ.*
med. Chirurg. Obs. IX.) Similem casum refert etiam
 MEADIUS, *de variol. c. IV.* Ex his ergo evincitur,
 non negandum esse, fœtus variolis quandoque corri-
 pi, etsi in liquore quodam versentur, a quo eos præ-
 servari COTUNNIUS opinatus est, nec semper variolas
 contrahant, matre iis correpta. Cl. GERMANUS AZ-
 ZOGUIDIUS (*Lettera sopra il Vajuolo pag. VI*) quæ-
 dam habet ad hoc argumentum ita accommodata,
 ut hic transcribenda duxerim latine reddita: „ Do-
 „ ctus quidam medicus Neapolitanus aggressus est ad
 „ pollicendum mulieribus gravidis, eorum fœtus va-
 „ riolis subiici non posse. At quædam observationes
 „ hominum medicinæ scientiæ excellentium, atque
 „ lon-

„ longo anatomes, usu præstantium, MEADII vide-
 „ licet, HILDANI, RUYSCII, aliorumque com-
 „ plurium, quas ipse examine fortasse minus diligen-
 „ ti rejecit, suspectam ejus opinionem reddunt; quæ
 „ oppugnari etiam valide potest, non solum ex eo,
 „ quod strenuo viro FERDINANDO MARCHESINIO
 „ nostro contigit videre, verum etiam ex observa-
 „ tione quadam Monspelli anno, ni fallor, 1773.
 „ evulgata, ubi nata est infans, quæ in ipso nascen-
 „ di momento apparuit conspersa variolis perfectam
 „ suppurationem adeptis, quin parento toto graviditatis
 „ curriculo obnoxia iis fuerit.

§. CLXIII.

A vero etiam aberrant qui existimant, in nobis, postquam semel variolis genuinis perfuncti fuerimus, destrui habitatem, sive diathesim corporis, qua uti dictum est (§. CLXI.) ad eas recipiendas idonei, aptique reddimur. Nam certissimis ex factis, observationibusque medicorum probatæ fidei, & summæ auctoritatis cognitum est, non paucos, qui iam spontaneas, & naturales, aut insititias, artificialesque, & quidem veras, & legitimas pertulissent, secundo; & tertio in easdem incidisse. Atque hinc planum, perspicuumque fit, diathesim illam non semper omnino post toleratas semel variolas in nobis aboleri, aut certe iterum suscitari quandoque posse. Et primum, ne qua de rei veritate dubitatio cuiquam supersit, scire licet. DIEMERBROECKIUM complures variolis copiosissimis affectos deprehendisse, qui bis, terque intra semestre spatium in easdem reciderint (a). At, ne forte credas in his morbum repullulasse potius, quam ex integro rediisse, animum advertas velim ad ea,

*Variola
 secundo,
 & tertio
 redeunt.*

quæ

quæ suppetunt ex aliorum observationibus, nullum dubitandi locum relinquentibus. CÆSAR MARESCOTTUS de duobus pueris, quorum alter bis, ter alter variolis laborarunt, mentionem (b) facit: Variolas autem in eodem ægro secunda, & tertia vice non nunquam reverti cum ex sua, tum ex aliorum experientia confirmat GUALTERUS VON DOEYEREN. Ipse præsertim exemplum adducit propriæ suæ uxoris, in qua bis, tempore novem annorum interjecto, morbus erupit, & testes appellat CAMPERUM, GUMMERUM, BRILLUM, & SWYGHUSIENIUM medicos oculatissimos. Puerum quoque, qui anno 1754. variolis correptus ab EDINGIO curatus fuerat, in eisdem anno 1759. relapsum (c) commemorat. Demum profert aliud exemplum ex communicatione SWYGHUSIENII alias mordicus variolarum reversionem negare soliti, quod ita invicte eum ab errore, in quo versabatur, revocavit, ut postea non amplius de variolis iterum redeuntibus dubitaret. Simile fatum subierunt puer quatuor post hebdomadis, quam prima vice variolis laboraverat; & binæ puellæ, quæ anno 1744. eas perpeffæ erant, in eisdem anno 1760., ut refert SERVANS VAN DE COPELLO (d), reciderunt. Meminit etiam J. FR. DRYGHOUTIUS (e) de muliere, quæ anno 1755. inoculatione variolas contraxit, iterum anno 1764: hac lue correpta. Reditum item variolarum a se visum exponit in *Collectaneis Soc: med. Havnienf.* (f) V. B. Aaskowius, qui alioquin de aliorum observatis valde dubitaverat. Mulierem quoque variolis iterum affectam vidit THEOPHILUS MEZA (g) cum BUCKWALDO, qui eam antea ab eodem morbo liberaverat. Demum testatur ROSENIUS ex historia a

duobus illustribus medicis subscripta sibi constare, quemdam variolis spontaneis prehensum, qui eas sibi inoculatas jam (b) persolverat.

(a) *De Variol. & morbill. labor. Histor. Hist. I. p. 346. & Hist. 8.*

(b) *De variol. p. 128.*

(c) *De Variol. veris eumd. agrum adgressis. Vid. T. XII. Comm. Soc. scient. Harlem. ad ann. 1770. itemque Comm. Lips. Vol. XVIII. P. 4. p. 586.*

(d) *Comm. Societ. scient. Harlem. T. VIII. P. 2. p. 209. ad 216.*

(e) *Ibid. p. 260.*

(f) *Vol. 2. p. 91.*

(g) *Compend. med. pract. Fasc. I. Cap. XXI. §. 210.*

(h) *Malad. des Enfants p. 250.*

§. CLXIV.

Seq̄ intermissis, brevitatis causa, reliquis exterorum testimoniis bene multis, pauca quædam tantummodo nostratum adhuc perstringam, ne nimium aliena, & peregrina conquirendo domesticorum prope, atque inquilinorum videar oblitus. Non rarum sane est, ut ex SARCONIO (a), & MOSCA (b) viris integerrimis accepimus, in civitate Neapolitana eundem hominem variolis, & quidem confluentibus secundo, & tertio conflictatum videre. Apud Florentinos eadem prorsus observatio obtinet; nam Jo: ALOYSIUS TARGIONIUS (c) fœminam his variolis naturalibus comprehensam anno 1775. ostendit, & anno insequenti aliam historiam variolarum secundo reversarum evulgavit. Tres sorores eodem tempore variolis laborantes curandas suscepit DOMINICUS JUVANELLIUS, quæ alia vice (d) ex eisdem pro-

Alia variolarum reversarum exempla.

veris & genuinis a Medico, qui tum illis opem tulerat, recognitis agrotaverant. Duas parites historias omnibus numeris absolutas anno 1777. protulit HERCULES LILIUS, quibus morbi hujusce (e) reversionem comprobaret. Cum his prope consentientem video GERMANUM AZZOGUIDIUM apud Bononienses publicum Medicinæ professorem ingenii laude, & doctrina præstantissimum, qui (f) non contentus duos agros bis varioloso contagio percussos memorasse, ad vetulam illam se convertit, quæ, ut narrat PETRUS BONELLUS (g), annos octodecim supra centum nata ex variolis octavo redeuntibus obiit; nec prætermittit de mum coronidis loco LUDOVICUM XV., cui anno ætatis decimo quarto primum, deinde sexagesimo quarto hæc calamitas obtigit. Possem MICHAELIS GIRARDI apud Patavinos tunc degentis observationibus editis (h) rem confirmare, aliisque etiam testimoniis, nisi me contineret exorta paulo post de illis non parva (i) altercatio.

(a) *Istor. de' mali osservati in Napoli p. I. p. 58.*

(b) *Dissert. 2. sull' aria p. 106.*

(c) *Avvis. sopra la salut. uman. ann. 1675. N. 17.*

(d) *Avv. sopra la salut. uman. ann. 1776. N. 9. p. 71. N. 10. p. 79.*

(e) *Avv. sud. an. 1777. p. 167. & 1778. N. 36. p. 281.*

(f) *Lettera sopra il Vajuolo ec. p. VII.*

(g) *Cent. 3. observ. 10.*

(h) *Ritorno del Vajuolo ec. 1776.*

(i) *Giornale di Medic. di P. Orteschi T. IV.*

§. CLXV.

Variolarum differentia unde?

Certum præterea est, constantique experientia confirmatum, in una, eademque epidemica confitu-

stitutione, immo in eadem familia, & domo
 uti alios quoscunque morbos, sic quoque vario-
 las multiplici ratione, symptomatumque gravitate
 variari. Multæ enim sunt, ut postea clarius ap-
 parebit, earum differentia, & varietates aut a
 pustularum numero, forma, colore, aut ordine,
 modoque procedendi, aut periculi magnitudine,
 malignaque natura ductæ. Hoc etiam patet in
 variolis inoculatione progenitis, quæ, etsi una,
 eademque variolosa materies ad insitionem adhi-
 bita fuerit, non parum quandoque inter se dif-
 ferre visæ sunt. Immo ex *confluentium*, quas
 vocant, pure *discretas* & *benignas*; ex discreta-
 rum, benignarumque contage *confluentes*, *mali-
 gnasque* non raro procreatas novimus, norunt
 ingenui, atque a partium studio alieni Clinici,
 inoculatoresque. Hinc necessario consequitur,
 venenum variolosum unum natura esse, & si
 quid interdum differat, omnes ejus discrimen in
 majore, vel minore virulentia gradu consistere;
 quamquam usu didicimus, ejus effecta pro quan-
 titatis etiam ratione, aut viarum, quibus recipi-
 tur, diversitate non parum intendi, & variari;
 differentias vero variolarum potissimum ex tem-
 peramento ægrotantis, habitu, ætate, humorum
 indole, victus ratione, vitæ genere, hæreditaria
 labe, anni tempore, epidemica constitutione do-
 minante, aut morborum complicatione manare.
 Quamquam CL. GATTI aliter, quod ad tempera-
 menta, & habitum corporis attinet, sentire vi-
 detur, ubi scripsit, *hunc morbum levem, aut ve-
 hementem, periculosum, aut benignum tam in
 robustis, quam in debilibus, in macilentis, quam
 pinguibus, in temperamentis calidis, quam frigi-
 dis, in cholericis, quam phlegmaticis, in habitibus*

humido, quam sicco indiscriminatim observari (a).
 Rationi etiam consonum est, constitutiones variolarum epidemicas, modo benignas, modo malignas magna ex parte deberi præcedentium tempestatum, aerisque ingenio; peculiari solidarum, fluidarumque partium statui; morbis stationariis, & quandoque annonæ caritati, & calefacientium abufui, aut etiam ineptæ medelæ, & regiminis (b) adhibitioni.

(a) *Nouvell. reflexions p. 25.*

(b) *STORCK Instruz. Pratic. P. I. pag. 255. CASIM. MEDIC. Comm. Lips. citat. Suppl. 2. Decad. 2. pag. 225. SYDENHAM. l. c.*

§. CLXVI.

*Differen-
tia Va-
riolarum.* E multis verò, variisque variolarum differen-
*Sporadi-
ca, & e-
pidemi-
ca.* tiis, quas Scriptores statuerunt, præcipuæ nunc
 a nobis enumerandæ sunt, eoque ordine, qui
 opportunior videbitur, disponendæ. De illa in
*Spontanea
& insiti-
sia.* *Vera, &
Spuria.* *sporadicis, atque epidemicis* distinctione, utpote
 cum aliis quibusque morbis acutis communi, &
 jam supra (§. CLXI.) indicata, nihil attinet di-
 cere. Ad proprias earum, atque ex ipsa morbi
 origine, aut natura petitas præstabit descendere.
 Itaque cum variolæ vel sponte, sive naturaliter
 orientur, vel arte, sive insitione procreentur,
 recte primum in *spontaneas, sive naturales, &*
in artificiales, sive insititias tribuuntur. De pri-
 mis nunc potissimum agimus, de alteris postea
 seorsum pauca dicentur. Utræque tamen conside-
 randæ veniunt vel ut *vera, genuina, & legitima,*
 vel

vel ut *spuria*, *nothæ*, sive *illegitima*. Veras igitur oportet prius describere, quam de spuris verba fiant, ut discrimen, quo secernuntur, clarius, commodiusque pateat. *Vere* autem, sive *spontaneæ* sint, sive *insititæ*, rursus ex pustularum modo, sejunctione, cohærentia, communicatione, & majore, vel minore ad suppurandum propensione dividuntur aptissime in *discretas*, *cohærentes*, & *confluentes*. Illæ dicuntur *discreta*, sive *distinctæ*, quæ, sive paucæ, sive multæ, ita inter se dissident, ut spatium in cute vacuum & liberum inter singulas remaneat; sejunctionæque sic elevantur in exiguos tumores, ut supra cutim emineant, ac protuberent. Proximæ discretis sunt *cohærentes*, variolæ scilicet formæ discretarum simillimæ, sed ita attiguæ & quasi racematim hic illic congestæ, ut multæ cohæreant mutuo, & quosdam fere corymbos imitentur. Ubi vero pustulæ hujusmodi discretis planiores, minoresque prodeunt, earumque complures in unum coalescunt, & quasdam majores quasi vesicas forma, & figura varias, & parum exstantes, in primis faciem occupantes exhibent, *confluentium* nomen acquirunt. Medio se habent loco inter *discretas* & *confluentes*, ut patet, *cohærentes*, vel ad summum varietatem quamdam *confluentium* efficiunt, quæ communior est clinicorum opinio. Omnes tamen hæc differentiæ, *discreta* in primis, & *confluentes* etsi *essentia*, sive natura omnino non discrepent, habent tamen quædam insigniora symptomata, per quæ facile (a) distinguantur & discriminantur. *Discreta* autem, *cohærentes*, & *confluentes* generatim cognoscuntur ex pustularum præcipue, quæ in facie se monstrant, numero, multitudine, fre-

Vere dividuntur in discretas, cohærentes, & confluentes.

Discreta quam?

Cohærentes.

Confluentes.

quentia, distinctione, contiguitate, confluentia; atque hinc morbi majus, aut minus periculum (b) desumitur.

(a) SYDENH. *Oper. Sect. 3. cap. 2.*

(b) HAEN. *febr. divis. p. 93.*

§. CLXVII.

*Quatuor
variolarum
stadium.*

Ante vero e re fore existimo illud, quod alibi (§. XI.) traditum est, in mentem revocare, videlicet quatuor distincta tempora generatim in variolarum morbo constitui. *Primum a SYDENHAMIO nuncupatur separationis (a), ab aliis simpliciter apparatus exanthematum (b), aut status Contagii (c), aut ebullitionis, aut effervescentiae (d) aut germinationis (d*)*. Id comprehenditur toto illo tempore, quod antecedit eruptionem, initio facta a prima febris accessione. Interdum tamen incertum hoc stadium est, & sæpe deficit, quod sine ulla notabili febre, aut alio incommodo contagii tempus transigitur, & morbus mox ab ipsa variolarum eruptione (e) exorditur. *Alterum communiter dicitur stadium eruptionis, itemque inflammationis (f)*, idque modo altero morbi die, modo triduo exacto, modo serius, primis se pustulis prodit. HAENIUS vidit puellam inter variolas laborantes diu, noctuque versatam, quæ febre, symptomatisque Contagii quatuordecim dies conflictata ante fuit, quam pustularum eruptio (g) se manifestaret. Quamquam igitur generatim certum tempus, quo eruptio expectanda sit, definiri nequeat, illud tamen perpetuum est, secundum stadium tum incipere, cum variolæ in facie, & reliquo corpore pri-

primum erumpunt. *Tertium* autem est, quando pustulæ inflammantur, crescunt, qua de causa nomen obtinet *suppurationis* (b), vel *maturationis* (i). Absoluta demum suppuratione, sive pure confecto, si tamen variolæ ejus sint generis, in quo suppuratio locum habeat, exsiccantur, in crustas abeunt; & sensim decidunt, & tum *quartum* stadium, cui *exsiccationis*, aut *declinationis* (l), aut *prolapsus* (m) nomen est; morbi finem facit.

(a) L. c. (b) MORTON. *exercit. 3. cap. 6.*

(c) HAEN. *rat. contin. T. I. cap. V. §. III. & VI. SCHACHT. Inst. med. pract. cap. XIII. p. 51.*

(d) MEZA *comp. med. Fasc. I. cap. XXI. §. CCVII.*

(d*) SIDOBRE *de Varior,*

(e) HAEN. *l. e.*

(f) SCHACHT. *l. c.* (g) L. c. §. VII. n. 3.

(h) SCHACHT. *l. c.*

(i) MORTON. *l. c.*

(l) *Id. ibid.* (m) SCHACHT. *l. c.*

§. CXLVIII.

Discretæ, sive *distinctæ* (§. CLXVII.) Variolæ a plerisque reputantur *benignæ*, & *regulares*; contra *confluentes malignæ*, atque *anomolæ*, *Regulares* autem vocant eas, quæ consuetum, *mitioremque ordinem* servant; *anomolæ* quæ ab eo tam febre, eruptione, & natura pustularum, quam colore, crustis ipsis, majoreque symptomatum malignitate recedunt; & stadiorum tempora multimodis, atque inordinate (a) permutant. Primi generis variolas observavit Londini anni 1667. 68. & 69. SYDENHAMIUS (b), secundi anni 1670. 71. 72. & diligentissime ad

Discretæ
 &
 Confluentes
 vel
 benignæ,
 vel
 malignæ.

naturæ exemplar eas (c) expressit. Verum fedula, attentaque Clinicorum indagine compertum est, discretas interdum perniciosiores ipsis confluentibus (d); malignioresque existere; neque anomalis ita confluentium proprias esse, ut in discretas aliquando non cadant, aut ab ipsis confluentibus abesse non possint; quod ubi incidit, *benignæ* quodammodo, & *regulares* apparent. Itaque melius utrequæ subdividi possunt in *benignas*, sive ut appellat MEADIUS (e), *simplices*, & in *malignas*. Illæ, eodem MEADIO docente, *cum febre simplici, & cito desinente prorumpunt, facile maturescunt, in pus sincerum post paucos dies vertuntur, & in crustas tandem decidunt. Hæ cum febre maligna* se ostendunt, agre ad maturitatem perveniunt, & prorsus non suppurant, aut si aliquatenus id eveniat, calore febrili nunquam se remittente, non sine magna molestia in crustulas abeunt**.*

(a) HAEN. *Divis. febr. p. 91. 99.*

(b) *Oper. sect. 3. cap. I. (c) Sect. 5. cap. 4. & Dissert. Epist. ad Gull. COLE.*

(d) MEAD. *de Variol. cap. 2. HAEN. l. c.*

(e) MEAD. *ibid. HAEN. l. c. p. 100.*

* Animadvertendum est, MEADIUM hic febrem ut a variolis distinctam sumere, atque ab ejus malignitate malignitatem variolarum deducere; dum contra res se habere videatur; nam probabilius existimamus a variolarum malignitate febrem ipsam effici, & produci.

** Malignas variolas in universum describens TISSOTIUS, *sic satis, inquit, summam debilitatem, pulsum minimum, febrem indefinentem, & anormale exacerbantem, leve, sed continuum delirium, pustulas minimes, aquosas, ichorosas, nigras, maculas cutaneas, hæmorrhagias ubique pororum, & cõ-*

torum, anxietatem continuam, fastidium, apathiam
 malignitatis in variolis esse criteria non æquivoca;
 Epist. var. argument. p. 53. Edit. Ven.

VARIOLÆ DISCRETÆ BENIGNÆ.

§. CLXIX.

Sed non melius benigna, aut maligna vario-
 larum natura innotescet, quam si singulas earum
 differentias, quas paullo ante indicavi, descri-
 bens, sic cujusque notas; & proprietates expo-
 suero, ut benignæ a malignis facile, & distincte
 internoscantur. Itaque a *variolis discretis beni-*
gnis exordiar. Hæ interdum ita mites; & faci- *Primum*
stadium.
 les sunt, ut sine ulla febre tam ante, quam post
 eruptionem, aut certe cum perexigua, & vix sen-
 sibili, & nullo prope symptomate efflorescant, &
 progrediantur (a); idque speciatim evenire in la-
xiori sanguinis diathesi animadvertit, in qua sæ-
 pe tota *separationis* periodus sine aliqua insigni
 ægritudine, ut ipse ait, sensum, & gradatim
 transigitur (b). Frequentius tamen præcedit per
 aliquot dies incerta, & labens (c) valetudo;
 deinde morbi initium facit febris, modo major,
 modo minor, prout ad eam ætas, temperamen-
 tum, sanguinis diathesis, habitus corporis vires,
 aliæque res circumstantes magis, vel minus pro-
 pendent. Ægri primum rigent, atque horrent,
 tum vehementer incalescunt, & sitiunt, anxii,
 atque irrequieti fiunt; capite, dorso, atque etiam
 interdum artubus, sed non fixo, nec stabili cru-
 ciatu, dolent, nauseant, vomituriunt, vomunt,
 & doloris sensum in epigastrio, & sub cartilagi-
 ne ensiformi, si manu locus prematur, perci-
 piunt

piunt. Ad hæc accedunt stupor quidam, aut somnolentia, ingens ad sudores in adultis propensio, in infantibus vero, & pueris ad epilepticos insultus, aut convulsiones. Si convulsionibus, aut eclampsia infantes, aut pueri corripiantur, jam dentitione perfuncti, pro certo habeto, SYDENHAMIO asseverante (d), variolas prope instare, & plerumque intra paucas horas erupturas esse, nempe aurora subsequente, si pridie ad vesperam, ut solent, motus convulsivi extiterint; talesque variolas benignas, & magnitudine conspicuas, discretasque ut plurimum esse, rarissime confluentes. Verum fallax ab aliis (e) ejusmodi præsagium habetur, præsertim in quibusdam epidemicis constitutionibus, & tam præcipue, cum epileptici motus diutius protrahantur, nec cito cessent; nam sæpe, antequam variolæ erumpant, vitæ filam recidunt. Quæ vero soporosos affectus consequuntur variolæ, plerumque confluentes esse consueverunt.

(a) HUXHAM. *Essays sur la petite Verole* p. 165.

(b) SYDENH. *sect. 3. cap. 2.*

(c) TISSOT. *Epist. var. argum. ad Haller.* p. 6.

(d) SYDENH. *l. c.*

(e) HAEN. *Divis. febr.* p. 98.

§, CLXX.

*Febris
typus
qualis.*

Quod vero ad febrem attinet, hæc a primo ejus ingressu continuæ remittentis typum servat, & statas quasdam accessiones, & remissiones habet; plerumque matutinis horis se remittit, pomeridianis vero, & vespertinis cum

omni-

omnibus symptomatibus exacerbatur, & recrudescit, donec paullo ante eruptionem, aut quod frequentius est, eruptione inchoata non amplius excandescat. Non nunquam hæ accessiones, remissionesque aut desunt, aut non ita manifestæ sunt; sed nam æqualis quidam pulsus validi & magui tenor adest, calor item æqualiter viget, urina rubet, & contentis saturatur, quæ omnia naturæ prævalentis indicia sunt. Præterea a quibusdam alia quædam symptomata huic stadio tribuuntur, uti vigiliæ, delirium, oculorum splendor, lacrimatio, tussis, sanguinisque (a) e naribus stillicidium. Addunt alii coma, subsultus tendinum, jactationes, ægritudinem (b) immo sternutamenta quandoque, menstruorum fluxum, sanguinis acram tenuitatem, dissolutionem, alvi in adultis adstrictionem, in pueris diarrhœam*, & non nunquam, etsi rarissime, dolores colicos, nephriticos, aut pleuriticos (c). Verum hæc graviori ut plurimum in morbo contingunt, & tum maxime cum variolæ ancipitis & dubiæ indolis sunt, aut aliquid malignitatis recondunt, ut recte docet (d) MORTONUS.

Symptomata quædam, non constantia.

(a) PONTICELL. *Infortun. del Vajuolo cap. 2.*

(b) MORTON. *l. cit. exercit. 2. De appar. variol. cap. VII.*

* In quadam constit. epid. variolas observavit CAROLUS RIGHA; quæ cum alvi fluxu incipiebant, & eundem ad finem usque comitem habebant, bono cum eventu, sive id a saburra primarum viarum complicata eveniret, sive a materiæ variolosæ portione, quæ hac via excerneretur. *Constit. epid. Taurin. an. 1720. §. XV.* VOGELIUS etiam diarrhœam salutarem ab initio ad undecimum usque diem vidit, le-

thalem, vero eam, quæ supervenerit. Vid. Comment. Lipsj. Vol. 7. P. I. p. 125.

(c) SCHACHT. *Instit. med. pract. cap. XIII. §. IV.*

(d) *L. c. exerc. 3. cap. VII*

§. CLXXI.

*Secundum
stadium.*

Sæpe die tertio ad finem properante, sæpissime quarto ineunte, non nunquam paullo ferius, ante vero hosce terminos rarissime, incipiunt sparsim *Variolæ* discretæ, primum in facie, collo, genis, fronte, labiis, pectore, brachiis sub specie punctulorum, acicularum puncturas magnitudine plerumque æquantium, & rubentium, quæ mox in pustulas exiguas, sed sejunctas, & distinctas exsurgunt, epidermidem ipsam elevantes speciatim sub finem diei quarti, & multo magis die quinto. A facie deinde ad ventrem, dorsum, humeros, manus, inferioresque artus successive se produnt, sed placide, & tranquille. Rotundam figuram assumunt, & retinent; tactui tuberculum exhibent duriusculum, renitentem, & saturatius rubentem. Ut plurimum intra unum diem naturalem toto fere corpore se profertur. Raro accidit, ut reliquis insequentibus diebus numero augeantur. Altero ab incepta eruptione die suas bases ampliant, & dilatant; tertio, ultra quem raro excurrit eruptionis stadium, in summis apicibus acuminatur (a). Hoc eodem tempore etiam fauces leviter dolent, atque inflammantur, pustulis ibi quoque innascentibus. Earum vero dolor increfcit, prout variolæ ipsæ adolefcunt. Adolefcunt autem, ut dixi, paullatim, & dum pleræque mole augentur, atque attolluntur, minores quædam aliæ, quæ mox

ab

ab initio eruperant, sensim delitescunt, delenturque, materiā veluti ad alendas, implendasque majores pustulas emigrante, nec amplius redeunt, eodem saltem in loco (b). Ac dum variolæ in majus fastigium assurgunt, & basim dilatant, circumposita cutis intenditur, & rubore aliquo suffunditur. In apicibus sæpe vesiculæ quædam cernuntur liquorem tenuem; & pellucidum continentes, qui paullatim flavere deinde solet, ut suo tempore in verum pus convertatur.

(a) MORTON. *l. c. eruptio Variol. cap. VIII.*

(b) HAEN. *l. c.*

§. CLXXII.

Inter notas verò benignitatis in hujusmodi variolis (§. 170. 171.) illa præcipua, & veluti propria est, quod eodem eruptionis die, tertio nempe, aut quarto a morbi exordio, febris quasi repente cum omnibus symptomatibus cessat, vel certe ita defervescit, ut vix amplius quinto, & sexto die advertatur. Nec mirum est, materie variolosa ad cutim critice, & integre propulsa, interiora ab ejus irritatione liberari, & febrim, & reliqua symptomata penitus evanescere. Hinc ægrotantes a febre, doloribus, ægitudine, vigiliis, delirio, aliisque symptomatibus, quæ forte febrim comitabantur, liberi non modo sibi bene habere videntur, verum etiam appetitum, & vires adepti, hilares, & læti jocantur; nisi quod adulti sudoribus diffluere pergunt, etiamsi levibus tegumentis utantur, atque eos evitare

Præcipuum benignitatis signum febris cessatio.

studeant. Sudores autem isti non penitus desistunt, nisi suppurantibus, & maturescentibus pustulis. Tunc solum sua sponte (a) sistuntur, expirationis, sudorisque viis, meatibusque ab inflammatione, & tumore cutis fortasse compressis, atque occlusis.

(a) SYDEN. *l. c.* HAEN. *l. c.*

§. CLXXIII.

*Tertium
Stadium.*

Circa finem sextæ, aut initium septimæ diei, computatione ab ingressu morbi facta, id est, tertia, aut quarta inceptæ pustularum eruptionis die, pulsus validius, citatiusque, in primis vespere, micant, & cutis calor intensior evadit, sic ut febrim, quæ prorsus decesserat, redire, aut si tantum conquieverat recrudescere diceres. Immo quandoque tanta est commotionis vis, ut ægri nocte post brevem somnum evigilent, obloquantur, & huc illud se revolvant. Sed hæc febrilis exacerbatio ab incipiente variolarum supuratione proficiscitur, & hac absoluta, protinus cessat. Nam: tunc pustulæ inflammantur, incrementumque capiunt, intervalla earum manifestius rubere, & tumere incipiunt, non sine tensionis, & lancinantis doloris molestia. Hinc animi ægritudo, corporis jactatio, & caloris interni, externique perceptio consequuntur. Variolæ autem exactissime rotundæ, & distinctæ, nullisque aliis maculis, aut exanthematibus stipatæ primo supurationis, sive nsaturationis die marginem rubrum exhibent, turgent, atque in summo fastigio albicant tenui humore refertæ; secundo circa basim latiores fiunt, in summitate accumi-

nan-

nantur, & minus pellucet; tertio demum, scilicet ultimo fere hujus stadii die, humore in pus converso flavescunt, mox in crustam abituræ; cessante interim ægritudine, & quocumque alio suppurationis molesto symptomate (a).

* In benignissimis discretis Variolis singula stadia breviora esse consueverunt; nec plerumque unumquodque eorum tres dies excedit, sicut nemo jam morbi die exarescere pustulæ incipiant, & decident, in facie potissimum.

(a) MORT. exerc. 3. cap, IX. p. 106.

§. CLXXIV.

Cum autem prima suppurationis indicia pustulas faciei occupent, extemplo, ea incipiente, facies tota enormiter intumescit; sensumque, progrediente hocce stadio, palpebræ etiam turgent, inflanturque, ut simul ad se adductæ oculos omnino occludant, quasi vesicam inflatam, & translucidam super eos extensam repræsentantes. Interdum accidit, ut oculi jam ante claudantur, cum videlicet confertæ, multæque pustulæ in illas, aut etiam in oculos ipsos primo jam eruptionis tempore impetum fecerint. Proxime a facie intumescunt manus, & digiti ipsi ob pustulas inflammatas tenduntur. Atque hæc ita eveniunt, quando variolæ multæ sunt; nam ubi paucæ fuerint, nec febrim, nec ullam ferme molestiam afferunt, nec oculos tumore faciei, & palpebrarum occludunt. At ubi copiosissime eruperint, tunc pustulæ non valde prominere solent, sed paullo planiores, atque in centro aliquantulum de-

Facies tumor palpebras claudens.

depressæ conspiciuntur . Alioquin æqualiter in quamcumque partem turgescunt (a), & ad perfectam magnitudinem evectæ pisum quandoque grandiusculum adæquant . Liquor eas demum replet flavus, vere purulentus, rubro circulo earum basin ambiente, quod optimum suppurationis indicium est, & molesto sæpe pruritu comitante, qui in causa est, ut sacculis mollissimis, & laxioribus puerorum manus induendæ sint, ne unguibus pustulas, & cutim ipsam sibi dilanient .

(a) HAEN. l. c. p. 94.

§. CLXXV.

Suppurationis terminus.

Octavo, & nono morbi die primum in facie, deinde in proximis partibus pustulæ oticipiunt obfuscarî, præsertim in centro, sive summo apice, ibique dehiscentes flavam glutinosam materiam effundunt, colore & consistentia melli, aut palpebrarum lemîs non absimilem (a), qui paullatim concretus gummi arabici frustula repræsentat . Hinc ex glabris fiunt asperæ, & quidquid in eis rubebat, jam albicat, subpalescit, & flavet, absolutæ, perfectæque suppurationis terminus . Tunc febris, si qua ex suppuratione remittentis, aut intermittentis in modum surrexerat, cessante jam causa iterum & ipsa evanescit, blando sæpe sudore universo e corpore emanante . Dum in facie, & truncu obfuscantur, flavent, & scabræ fiunt reliquæ in artubus albido pure plenæ, & non nihil depressiores cernuntur, nec asperitudinem acquirunt, neque siccescunt . Scire autem interest, tempore suppurationis, quo magis genui-

quinz, benignæque sunt variolæ, eo interstitia earum, cutimque circum positam colore, qualem rosæ Damascenæ exhibent, vividiore (b), & nitidiorè rubescere.

(a) SYDENHAM. *l. c.* PONTICELLI *l. c.*

(b) SYDENHAM. *ib.*

§. CLXXVI.

Suppuratione sic absoluta, facies detumescit, ^{Quartum Stadium.} quod decimo, aut undecimo ad summum die fieri solet. Sed tum a facie tumor ad manus, & pedes transit, quia in his ut tardior plerumque eruptio, sic quoque pustularum inflammatio, & suppuratio reliquis posterior est. Interea faciei pustulæ, & superiorum partium maturitatem adeptæ jam arescunt, earumque crustulæ decidere incipiunt, ita ut multæ jam die duodecim, aut decimo tertio, aliæ decimo quarto, aut decimo quinto penitus exaruisse videantur, & in crustulas omnino transmutentur. Artuum vero pustulæ, ut jam indicavi, quia serius reliquis & erumpunt, & suppurant, uno vel altero die adhuc egent ad arescendum. Ut plurimum tamen puris plenæ, atque albidæ disrumpuntur potius, quam siccantur, contra quam in facie, alibique evenire solet. Pustulis demum exsiccatis, & delapsis succedunt squamulæ quædam furfuraceæ, quæ ubi secesserint, deciderintque, foveolas aliquando relinquunt in cute. Cum enim primum variolarum crustæ abscesserint, nulla in cute excavatio deprehenditur; sed potius in earum sedibus quidam veluti clivus remanet. At squamulis, quas dixi, excidentibus non modo clivus iste

iste exiguus evanescit; verum etiam cutis ipsa foveolis incavata reperitur; quamquam in discretis, benignisque variolis raro admodum vestigia ejusmodi conspicua, aut diu permansura inurantur; exceptis maculis quibusdam rubris, quæ in omnibus ad duos circiter menses supersunt, antequam albidum consuetumque colorem cutis (a) adipiscatur. Notandum demum est, toto morbi curriculo ægrotantes in discretis, & benignis variolis alvum vel compressam habere, vel rarissime dejicere; nec quidquam mali inde eos (b) pati.

(a) SYDENH. l. c.

(b) Id. ib.

§. CLXXVII.

*Animad-
versio de
earum
varietatibus.*

Hæc est communissima variolarum discretarum, & benignarum ratio. Fatendum tamen est, quandoque eas levibus quibusdam varietatibus subjici, atque a consueto procedendi more aliquantulum desciscere. Sed non ideo earum sive natura, sive exitus quidquam mutatur, si recte curentur. In primis observantur interdum variolæ discretæ, quæ etsi benignarum morem retineant, eandemque naturam sortiantur, ab his tamen aliquantulum deflectere videntur, quod maturationis stadium longius, & lentius percurrant. Nam earum pustulæ primo quidem, vel secundo supputationis die albescunt: verum apices ob minorem humoris copiam susceptam aliquanto depressiores ostendunt; nec nisi tertio, aut quarto die turgescunt, & acuminantur, & quinto demum flavescere incipiunt. Hæc autem, uti benignæ, febre,

bre, ptyalismo, urinæ profluvio, vel extremorum tumore, quæ malignarum; & confluentium fere propria sunt, prorsus vacant; & solo maturationis tempore hujusmodi vicem subeunt, sequæ produnt. Sciendum præterea est, ptyalismum, qui alias confluentibus quasi proprius, ineunte eruptione, supervenire solet; in discretis quandoque, ut ex SYDENHAMIO (a), & HAENIO (b) compertum habemus, observari, & ubi is accesserit; per eum suppleri diarrhœæ defectum, utilemque (c) esse consuevisse. Sed utrumque vere dici videtur de variolis discretis non benignis; nam malignas tantum alvi flueus exercet; & si is deficiat, ptyalismo facile supplebitur.

(a) *Op. sect. 3. cap. 6.*

(b) *L. c. p. 97.*

(c) *TISSOT l. c. p. 44.*

VARIOLÆ DISCRETÆ MALIGNÆ.

§. CLXXVIII.

Haecenus de variolis discretis benignis: nunc de eisdem, sed malignis; nam discretæ non nunquam, quòd alibi (§. CLXVIII.) dictum jam fuit, malignitatis notas habent, & perniciosæ deprehenduntur. Quando tales occurrunt, eadem ferme symptomata, quæ in benignis (§. CLXVIII. CLXIX.) descripsimus, generatim sibi vindicant, sed graviora pleraque; & vehementiora. In primo *stadio* dolor capitis, & lumborum atrocius discruciat; major est virium debilitas, anxitudo, inquietas, mentis stupor, atque aberratio, itemque nausea, & cibi fastidium, & reliqua omnino

*In primo
stadio
quam
sympto-
mata.*

no aut molestiora, aut magis insueta, & inter se repugnantia, ut continuo de perniciofa, & maligna morbi insolentia suspicio oboriri debeat. Suspicionem vero hanc augeant, & prope certam faciunt in primis vigilæ pertinaces, & delirium, aut contra coma profundum, tendinum subsultus, tremor artuum, languores, ad lipothymiam proclivitas, & speciatim respiratio inæqualis, cita, laboriosa, cum crebris suspiriis. Febris quoque longe alia est, quam in benignis. Nam vel ardentior est, & continentis in modum magis assidua cum pulsu statim validiore, & frequentiore (a); vel contra specie levior apparet cum pulsu non admodum crebro, sed parvo, inæquali, calore miti, siti aut nulla, aut exigua, quamquam lingua facile areseat. Interim secundo, aut tertio morbi die exanthemata miliaria, aut peticulæ, aut maculæ lividæ prodeunt circa collum, pectus, & brachia, atque hæc manifestius declarant malignitatem, gravitatemque mali, quocum variolæ complicantur. Quod si in hac prima periodo exanthemata illa non prodeant, certe non deerunt in altera insequenti, nempe in ipsamet variolarum eruptione. Ad hæc accedunt urinæ multæ, aqueæ, percolatæ, interdum acres, vesicam, urethramque irritantes (b), vel turbidæ, confusæ, non subsidentes.

(a) PONTICELLI *Infort. de vajuolo c. 3.*

(b) *Id. ib.*

§. CLXXIX.

Die quarto incipit quidem, ut in discretis benignis, variolarum eruptio, sed pustulæ lente, & difficulter se exferunt, neque ordinem, quem discretæ benignæ servare solent, prosequuntur; nam primis illis, quæ die quarto ad cutim proderunt, aliæ atque aliæ die quinto, & sexto pedetentim, & interrupte succedunt; dum contra in benigno genere eruptio fere universa plerumque intra nycthemerum perficitur. Sed variolæ ipsæ, etsi discretæ, inter se tamen plurimum magnitudinis, formæ, & coloris ratione dissentiunt. Nam aliæ sunt majores, aliæ minores; quædam acuminatæ, obtusæ aliæ, & medio depressæ, quas ideo umbilicatas vocant; hæc subpallidæ, aut subfuscæ; illæ pellucidæ, & tenuissimum humorem continentes. Pleraque earum nullum, aut plane exiguum dolorem pariunt, contra ac benignæ; cujus loco pruritus potius intolerabilem sæpe comitem habent. Quæmadmodum vero ægre, lente, & inordinatim efflorescunt, sic etiam serius augmentum capiunt, & suas bases dilatant, & in fastigium elevantur. Nec febris, ut in benignis, post eruptionem cessat, neque se se insigniter remittit; sed assidua perstat; immo sæpe ingravescit cum omnibus symptomatibus; in quo præcipua variolarum malignarum nota consistere videtur, nec sine causa. Probabile enim est; tantam esse vel veni copiam, vel sanguinis, aliorumque humorum depravationem ab eo inductam, ut exanthematis variolosis, etsi multis & valde crebris, frequentibusque ad cutim exortis, non tamen tota lues

*Secun-
di stadii
phanome-
na.*

expulsa sit; sed magna pari intus remanens solidas partes omnes, & viscera * ipsa afficiat, humoresque fere universos corrumpat; quo sane fit, ut non modo febris persistere debeat, verum etiam teterrima symptomata oriantur, aut vehementius incrementum accendant.

(*) Quæri solet, an viscera variolis obnoxia sint? HALLERUS in *Historia constitutionis variolose anni 1735.* sub finem, *nunquam*, inquit, *in cadavere repereri pustulas ultra pharyngem altius fuisse, aut ventriculum, aut intestina, aliave viscera obsessisse.* TISSOTIUS etiam (*Epist. var. argum. ad Hallerum p. 46. edit. Ven. 1774*) in quatuor cadaveribus nihil invenire potuit, quod interiora variolis corripere ostenderet. At HAENIUS (*Rat. contin. T. I. Cap. V. § VIII. N. V*) Variolas internas dari, etsi non in omnibus cadaveribus reperiantur, experientia fultus arbitratur. Ac revera ab aliis doctis æque & solertibus viris quandoque repertæ narrantur. FERNELLUS (*lib. 2. de abdit. rer. causis cap. 2.*) *sepe*, inquit, *deprehensum, quosdam ab interitu fuisse dissectos, quibus jecur, lien, pulmones, omniaque interiora, haud secus atque cutis fedissimis populis manantibus scaterent.* BALLONIUS in equite torquato ex variolis denato *echymata interna vidit* (*Epid. & ephem l. 2. pag. 207.*) In principe viro non tantum exterius undique corpus variolis oblitum, sed interius etiam ipsa viscera ejusmodi pustulis scatentia reperta esse refert HORSTIUS (*Instit. med. Disput. 3. Addit. 1. Epist. ad Henric. Arnissæum Oper. T. I. pag. 140*). PARÆO etiam contigit videre in duabus puellis interiora viscera crustosis pustulis oblitata, quales in cute erumpunt (*Lib. 19. Cap. I.*) Hæc demum confirmantur a MEADIO (*De Variol. cap. 3.*) qui pulmones, cerebrum, jecur, intestina pustulis interdum conspersa invenit. Ex utraque parte video fummos viros, nec audeo, utris magis credendum sit, definire.

§. CLXXX.

Quod si, ut aliquando accidit, magnitudine, forma, & colore benignas imitari videantur; fluxu tamen alvi immodico, sudore inutili, delirio, & vigilia, aliisque alienis symptomatibus metum incutiunt, ne sub initium suppurationis, sive tertii stadii spasms repentinis, vel comate profundo; vel diro alio symptomate superveniente, quod non raro (proh nimium!) usuvénit, ægri corripiantur, & pereant. Aut etiam, nisi priore in stadio peticulæ, aut maculæ lividæ, aut pustulæ miliares jam apparuerint, ut supra (§. CLXXVIII.) posui, secundo mox eruptionis die se variolis adjungunt hujusmodi exanthemata, quibus variolarum interstitia in collo præfertim, pectore, & brachiis, si loca attente lustrentur, scatere inveniuntur. Neque ab his absunt alia malignitatis indicia, uti pulsus debilis, vitium languor, lipothymia, spasmi, desipientia, atque alia (a) quæ exitium sæpe portendunt. Nec mirum, cum præter variolosum virus etiam peculiare, aut utrumque simul jungantur, & periculi magnitudinem augeant. Illud quoque scire convenit, in discretis hisce malignis faciem, & palpebras interdum ita intumescere, ut oculi citius, quam in benignis, omnino claudantur; vocemque multo magis raucam reddi.

Alia signa malignitatem denotantia.

(a) MORTON. exercit. 3. cap. VI. VII. & VIII. pag. mihi 45. 54. 80. 85.

§. CLXXXI.

*Tertium
Stadium.*

Interea variolosæ pustulæ febri plus minus magna, & assidua comitatæ paullatim ad octavum usque diem augentur, atque adolefcunt; deinde suppuration, sive tertium stadium insequitur. Tunc sæpe, ut paullo ante dictum est, repente spasmi, & nervorum distentiones, aut veterinus, aut alia perniciem minantia symptomata accedunt (a); Fereque harum variolarum proprium, & peculiare est, quod raro, ac sero admodum ad maturitatem (b) perveniunt. Et quamquam hoc ipso suppurationis stadio interdum inflammentur ingenti cum febre, & doleant acriter, & crebris intus punctiõibus pertundantur sic, ut in suppurationem certo niti videantur; non tamen ideo maturefcunt, frustrato penitus naturæ molimine. Quando hæc accidunt, quin bona suppuration obtineatur, tunc delirium, aut coma, aut anxietas cum pectoris oppressione peripneumonica, aut anginosa faucium præfocatio, & demum mors quasi repentina (c) plerumque subsequuntur. Non nunquam tamen febris moderata est, & suppuration, ut ut lenta, & tarda, bene procedit, perficiturque. Hac absoluta, laudabilis tandem exsiccatio, ut in benignis, contingit, sicque ægri (d) servantur, & convalescunt. Ad malignarum discretarum genus referendæ mihi videntur Variolæ *anomale annorum 1670. 71. 72. a*

*Quartum
Stadium.*

*Variola
nigræ Sydenhamii.*

SYDENHAMIO (e) descriptæ, & *nigræ* ab eodem appellatæ. Hæ discretæ erant, sed plerumque die tertio erumpebant, nec ad eam magnitudinem procedente morbo assurgebant, ut discretæ benignæ, sed magis exasperabantur in minori mole; & præ-

& præterea sub diebus ultimis, ubi jam maturuerant, *nigræ* frequentius fiebant. Interdum, paucissimæ licet essent pustulæ, cum ptyalismo tamen conjungebantur.

(a) *Idem. l. c. p. 80.*

(b) *Idem. ibid.*

(c) PONTICELLI *l. c.*

(d) *Idem ibid.*

(e) *Oppi sect. 3. cap. VI. p. 228.*

§. CLXXXII.

Præterea est quoddam discretarum generis mediæ quasi naturæ, partim videlicet benignum, partim malignum. In hoc variolæ initio eruptio nis non modo discretæ, verum etiam forma, colore, atque ordinato exitu benignæ videntur; neque ullum malignitatis signum in primo stadio eas antecessit, neque postea erumpentes comitatur. At, facta eruptione, novam induunt naturam; malignæque evadunt. Tunc enim fiunt sessiles, & deprimuntur, immo in marginibus livescunt præter expectationem. Suppurationis vero stadium ingressæ mox exarent, albis apicibus distinctæ, atque humore vacuæ: nec earum defectionem, aut inanitatem supplet ulla subsidiaria evacuatio; nam ab his abest salivæ, aut urinæ profluvium, quo in confluentibus morbidi humoris pars exuberans, aut refluens intro, foras ejicitur, neque extremorum supervenit tumor, quo retenta materies utiliter congeri, deponique solet in aliis malignis. Interdum sine magna febre, ut notat (a) MEADIUS, & parvo omnino dolore hujusmodi variolæ afflorescunt, ut sine periculo esse videantur. Sed specie benignitatis

*Discreta
mediæ
naturæ.*

fallunt. Cum enim in tertio stadio maturescere deberent; repente natura quasi deficiente, nulla sit eorum suppuratio. Hinc febris exacerbatur, increfcitque, & accedente delirio, spiritusque difficultate intra breve tempus æger interimitur. Non raro peticulis, aut aliis mali moris exanthematibus implicantur, atque interpunguntur; unde malignitatem, qua per se caruissent, necessario incurrunt. Alias eruptione rite finita confluent, aut muto saltem cohærent, & sic ex discretis, & benignis, quæ prius exstiterant, in confluentes, & sæpe malignas degenerant. Interdum etiam febris, quæ ante eruptionem benigna & mitis fuit, & post eam intermittere, aut certe multum remittere, ut in benignis, visa est; sub finem ipsius eruptionis, jam deposita benignitatis simulatione & vigilias, & deliria, & hæmorrhagias interdum, aut micturitionem, & reliqua maligniora symptomata sibi adjungit. In hoc tamen genere nec fatum adeo preceps, nec adeo inevitabile est, ut in variolis primario magnis; nam plures ex eo evadunt. Pauci vero ii, qui morbi vim sustinere nequeunt, plerumque circa diem undecimum, aut duodecimum, qui in confluentibus etiam funestus esse solet, occumbunt (b). Quod si quis eorum fortuna fervetur, is variolis crudis, & nusquam maturatis, quartum stadium, sive declinationis ægre admodum, & ærumnose longius, & indefinito termino protractum, fere semper moribundo similis (c) absolvit.

(a) *De Variol. cap. IV.* (b) MORTON, *Exerc. 5. cap. IX. p. 107.* (c) *id. ib.*

§. CLXXXIII.

Ad malignum discretarum genus pertinent quædam variolarum species, quæ etsi discretæ, & distinctæ, nunquam tamen ad suppurationem perducuntur. Harum duplex statuitur differentia, *crystallinarum* videlicet, & *verrucosarum*. Crystallinæ a plerisque vocantur illæ, quæ ab humore quodam tenui, lymphatico, pellucido, acri, suppurationi inepto, immo caustico, & rodente (a) constantur. Hinc a quibusdam *lymphaticæ* etiam dicuntur. Has fatemur non semper discretas esse, sed aliquando confluentium modo erumpere, & (b) progredi. Sed tum a discretis, de quibus hic differimus, confluentia, & complicatione facile distinguuntur. A *spuriis* etiam *variolis*, cum quibus aliquam crystallinæ similitudinem habent (c), ut suo loco videbitur, febre continua, & symptomatibus periculosis, & longiore durationis tempore discriminantur. Ad *Crystallinas* porro veluti varietatem quandam refert MEADIVS *siliquosas Freindii* (d), variolas nempe liquore vacuas, sive *vesiculas rotundas, molles, concavas*, inanēsque, eo quod humor, qui eas replebat, vel absortus intro fit, vel ruptione (e) effusus, vel copia ptyalismī, ubi is non defuerit, quodammodo (f) exhaustus, Altera differentia scilicet *Verrucosarum* completitur variolas item discretas, sed duras, verrucis simillimas, & supra cutim axstantes, ex densiori, tenaciorique muco (g) concretas. Non enim quidquam in eas lymphatici humoris illabitur, aut vacuum spatium ullum cernitur. Sed rubræ, & duræ a quarto die ad extremum usque

Species discretarum malignarum.

Crystallina.

Siliquosa Freindii.

Verrucosa.

morbi decursum *eandem faciem*, *eandemque figuram* constanter tuentur (*g*^{*}). Hæ quoque e discretarum ut plurimum genere, & quidem malignarum (*b*) esse solent, & suppurationis incapaces; quamquam non negaverim eas inter benignas interdum, aut spurias recenseri (*i*), sed tum malignitatis signis, febre, & diris symptomatibus alii, quæ discretas malignas exercent, facile carent. Quando vero malignæ sunt, nequaquam suppuratione solvuntur, neque in crustas fatiscunt, aut decidunt, sed paulatim (*l*) tantummodo desquamantur. Pejores crystallinis eas existimavit MEADIIUS, quamquam id alii negent, quod fortasse eas benignas, uti HAENIUS (*m*), viderunt.

(*a*) HAEN. *Divis. febr. cap. 2.*

(*b*) MEAD. *de Variol. cap. 2.*

(*c*) HAEN. *l. cit. p. 99.*

(*d*) *De quibusd. Variol. gener. ad Cl. MEAD. Ep. 2.*

(*e*) MEAD. *l. c.*

(*f*) SAGR. *de Variol. Iglaviens. p. 29.*

(*g*) MEAD. *l. c. p. 18. SAGR. l. c. p. 28.*

(*g*^{*}) FREIND. *De quibusd. variol. gener. ad Cl. MEAD. Epist. 2.* (*b*) MEAD. *ib.* Exemplum malignarum videre est apud FREINDIUM *l. c.* ubi fatalis morbi historia per diligentem descripta est.

(*i*) HAEN. *l. c. pag. 92.* qui dubitat, an variolæ crystallinæ MEADII, & siliquosæ FREINDII, itemque verrucosæ, aliæque ad anomalas, malignasque vere spectent, quia eas terminari sine molestia, & periculo observavit. Sed tum benignarum, aut spuriarum varietatem eum dumtaxat vidisse censerem.

(*l*) *Idem l. c.*

(*m*) *Ibid. p. 100.*

VARIOLÆ CONFLUENTES BENIGNÆ.

§. CLXXXIV.

Discretas proxime sequuntur Variolæ *confluentes*; sed inter utrasque medium quasi locum tenent illæ, quæ *coherentes* (§. CLXVI.) nominantur. In his pustulæ discretarum more prodeunt, hoc a discretis tamen discrepantes, quod denso agmine cutim replent, atque ita sibi mutuo incumbunt, ut plurimis in locis se tangant; & quasi racematim aliæ aliis adhæreant. In primis vero ad pustulas, quæ in facie exstant, respicere oportet; nam ab his potissimum, non ab aliis in reliquo corpore existentibus *discreta*, aut *coherens*, aut *confluens* variolarum indoles defumitur. Hinc si quæ faciem occupant, discretæ fuerint, etsi reliquis in partibus cohæreant, aut confluant, *discretarum* nihilo secius naturam retinent: & contra, si in facie cohæreant, aut confluant, licet discretæ alibi appareant, *coherentium* tamen, aut *confluentium* pravitatem sequuntur. *Cohærentes* præterea febrem majorem gignunt, & serius, quam discretæ benignæ, ad maturitatem perveniunt; nam valde rarum est, eas octavo die suppurare, & maturescere. Hinc tardius etiam in crustas arescunt, & tardius itidem decidunt. Rarius etiam *coherentibus* supervenit ptyalismus, qui alioquin confluentium comes fere inseparabilis est, quique a discretis, saltem benignis, abesse generatim solet. In universum *coherentes* confluentibus benigniores (a) habentur; quamquam & ipsæ malignæ, & perniciosæ esse possint, velut nimirum eruptione fa-

Sta febris vel desinit, vel continuat, & malignitatis symptomata vel absunt, vel cum ea copulantur. Quia vero propius ad confluentes, quam ad discretas ratione numeri formæ, & gravitatis accedunt; idcirco petimus, ut nobis integrum sit eas sub uno confluentium genere cum PONTICELLIO (b) comprehendere.

(a) HAEN. *Febr. divis.* p. 98.

(b) L. c. *cap. VI.*

§. CLXXXV.

*Confluentes
3es.* Cum igitur confluentes universim discretis, saltem benignis graviore, periculosioresque sint, male hæc ita audiunt, ut pro malignis, atque anomalis vulgo reputentur. At non nunquam sine magno periculo, etsi discretis benignis aliquanto graviore, suum curriculum absolvunt, felicique exitu terminantur, ut benignæ præ discretis malignis, quod supra animadversum est, ipsæ dici possint. Quare satius existimo eas dividere in *benignas*, sive minus perniciosas, & in *malignas*, sive perniciosiores. De utrisque autem hic acturum me ordinis ratio admonet, ut initio a *benignarum* expositione facto paulatim ad *malignas* gradus fiat, hac tamen venia, ut multa, quæ ad alterutras opportune illustrandas pertinent, subinde, ubicunque res postulaverit, interferere liceat.

*Divisio in
benignas,
& mali-
gnas.*

§. CLXXXVI.

Tempus contagii, sive primum stadium confluentium benignarum, eodem ferme modo transigitur, ac in discretis benignis (§. CLXIX.) , nisi quod febris, & symptomata, uti anxietas, agritudo, vomituritio, vomitus, sitis, dolor capitis, dorſi, & lumborum, & reliqua ut plurimum sunt aliquanto graviora; minor vero, aut certe rarior ad sudores in adultis (a) proclivitas, frequentior tamen in pueris diarrhœa (b), quæ non modo eruptionem antecedit, sed etiam ab ipsa eruptione per unum, vel alterum diem quandoque protrahitur; quod nunquam in discretis SYDENHAMIVS animadverterat. Febris autem etsi a primo statim insultu assidue, & graviter ad eruptionem usque pustularum teneat, non tamen acutissima est, neque ea virium dejectione, aut spirandi difficultate, aut mentis perturbatione, aut pulsuum pravitate, & debilitate stipatur, quam in discretis malignis (§. CLXXVIII.) memoravimus. Immo facta eruptione, mox aliquantum mitescit, quasi inducias datura, & sæpe, ut in discretis benignis, matutino præsertim tempore intermittit ad suppurationis usque stadium. Tunc vero resurgit quidem iterum, sed, pure confecto, mox evanescit, & cessat. Contra in confluentibus malignis assidua est, & vespertinis, nocturnisque horis cum omnibus symptomatibus exacerbatur, intenditurque (c) non leviter. Quod probe animadvertendum est; nam ex hoc potissimum signo variolarum benignitas, aut malignitas manifestatur. Absunt deinceps a confluentibus benignis in hoc ipso stadio contagii peticula;

Confluentes benignæ quales in primo stadio.

Quales in secundo, & in tertio.

læ, maculæ lividæ, atque exanthemata miliaria, itemque tremores, subsultusque tendinum, qui malignas sive confluentes plerumque antecedunt.

(a) SYDENH. *l. c.*

(b) *Id. ib.* HAEN. *Divis. Febr. p. 95. 96.* SCHA-
CHT. *Instit. med. pract. cap. XIII. §. V.*

(c) SYDENH. *l. c.*

§. CLXXXVII.

*Secundum
stadium
earum-
dem.* Tertio die ineunte, immo etiam citius eruptionis stadium incipit, & longius quam in discretis præsertim benignis producitur. Quo vero maturius variolæ erumpunt, eo etiam magis confluere, & copiosiores esse (a) consueverunt. Interdum eruptio differtur ad diem usque quintum, sextum, aut septimum, & ultra etiam, *Quo dif-
ferunt a
malignis.* sed malo semper omine; idque in confluentibus præsertim malignis accidit. Natura enim tum aut debilior, aut morbi malignitate oppressa, aut aliquo dolore non vago, nec versatili, qui minus periculi habet, sed defixo, & stabili, puta in lumbis nephritici æmulo, aut in lateribus pleurítico simili, aut in articulis, aut in ventriculo cum ingenti ægritudine, & vomitu, arthritidem, cardialgiam; aut colicum affectum imitante excruciatâ, & quasi compressa ægre eruptionem molitur, seriusque consequitur. Ceterum multæ prodeunt, jam ab ipso exortu implicatæ, aut coherentes, aut confluentes. Quandoque fit, ut prima apparitione distinctæ, & discretæ appareant, sed mox ipsæ vel una coherent, vel in latiores vesiculas coalescunt, & con-

confluunt. Generationem parvæ admodum, & magis minutæ, quam in discretis, atque ita crebræ, & densæ cernuntur, ut primo intuitu inter initia non facile eas a morbillis, aut ab erysipelate distinguas. Ab utroque tamen exanthematis genere discernuntur reliquis signis erysipelatis (§. XV.), aut morbillorum (§. CX.) propriis deficientibus, præsentis epidemiæ consideratione, & paullo post manifestiori vesiculari, variolosaque conformatione. Si igitur hujusmodi postulæ faciem veluti confertissimæ arenulæ, contegant, licet in reliquo corpore discretæ, & paucæ reperiuntur, non ideo tamen a confluentium, natura, & gravitate desciscunt, æque ac si magna frequentia omnia membra afficerentur. Contra si truncum, & artus erebræ, & densæ occupent; quæ vero in facie effloruerunt, rariores, majoresque fuerint, magis ad discretarum benignitatem accedunt, tutioremque morbum significant. Magnitudo enim morbi, & benigna, aut maligna confluentium natura æstimanda potissimum est, ut supra dictum est, ex numero, & qualitate variolarum, quæ faciem corripunt. Facta eruptione, ni febris cum suis symptomatibus cesset, ut in discretis benignis, plerumque tamen, ubi confluentes vere benignæ sunt, plurimum remittit; at si malignæ, ne remittit quidem (b).

(a) SYDENH. l. c. HAEN. l. c. p. 96.

(b) SCHACHT. l. c. cap. XXI. HAEN. l. c.

§. CLXXXVIII.

*Eruptio
confluen-
tium qua-
nam ha-
beat cum
malignis
& beni-
gnis com-
munia?*

Variolæ igitur confluentes postquam in cutem prodierint, de die in diem mole augentur; sed vix unquam ad eam magnitudinem assurgunt, ad quam discretæ perveniunt; speciatim eæ, quæ faciem obsederint. Mutuo enim inter se communicantes vesicularum rubrarum instar universam faciem operiunt; & brevi deinde latam pelliculam albidam repræsentant; quæ toti vultui veluti agglutinata adhæret, parum supra cutim (a) prominens. At quo longius a facie descenditur, pustulæ sensim paullo majores sunt, sic ut omnium maximæ in manibus, & pedibus existant; semper tamen discretis minores. Liquorem continent acquosorem, tenuioremque, qui permolestum acritate sua pruritus creat. Facies universa citius, quam in discreto benigno genere, intumescit (b). Infantes, & pneros fere semper alvi fluxus premit, adultos * vero ptyalismus, qui statim cum ipsa eruptione exorditur (c), vel saltem postridie, aut biduo exacto supervenit, fereque constans confluentium in adultis symptomata censetur; quamquam in his interdum, ut verum fatear, omnino deficiat, quemadmodum fere semper deficit in discretis (d). Ptyalismo autem isto humor tenuis effluit; atque ad aliquot dies, nempe ad suppurationis usque tempus ad minimum ita ubertim exstillat, ut multa linteola tam die, quam nocte madefiant: Atque hæc quidem confluentium omnium, sive benignæ sint, sive malignæ, communia existimantia. Alia autem quæ in hoc ipso secundo stadio variolis con-

*Quanam
maligna-
rum ma-
gis pro-
pria?*

confluentibus tribuuntur symptomata, uti phrenitis, coma, peticulæ, pustularum nigredo, narium hæmorrhagiæ, menstruorum intempestivus fluxus, hæmaturia, sive mictus cruentus, ischuria, sive urinæ suppressio (e) & tetra hujusmodi symptomata, vix in confluentes benignas unquam cadunt, cum earundem, sed malignarum propria pene sint, ut postea ostendam.

(a) SYDENH. *l. c.*

(b) *l. c.* HAEN. *l. c. p. 97.* SCHAGHT. *l. c.*

* Cl. SAGARIUS (*Epid. Iglavien. ann. 1776. pag. 71.*) vidit etiam in pueris ptyalismum huic stadio non nunquam supervenientem, frequentius vero tertio stadio. Sed malignæ admodum erant variolæ in illa constitutione. Saliva autem, quæ tunc excernebatur, acerrima, & fere caustica erat, & ni cito expueretur, maxima mala inferebat. Nam deglutita dolores, & anxietates primum; deinde convulsiones, & mortem progignebat.

(c) SYDENH. *l. c.*

(d) HAEN. *l. c. pag. 97.* SCHAGHT. *l. c.*

(e) *Id. ib.*

§. CLXXXIX.

Die porro circiter octavo ab inchoata (a) eruptione, nempe die totius morbi nono, decimo, aut undecimo, modo decimo quarto, modo decimo sexto, prout citius, aut serius variolæ prodierunt, incipit tertium stadium, sive suppurationis. Sed quo tardius hoc evenit, eo pejus. Tunc, si benignus est morbus, pustulæ maturescunt, pusque conficiunt; sed non multum elevantur, neque in fastigium attolluntur, ut di-

Tertium earum stadium.

Quid in benignis, quid in malignis accidat.

scere.

cretæ benignæ solent. Ac quo minus confluerint, atque adeo quo benigniores exstiterunt, eo citius maturitatem assequuntur, & magis flavescunt. Contra si malignus, vix unquam perfecte suppurant, & planæ, depressæque manent; & prout gravior, atrociorque fuerit, eo magis subfuscum colorem induunt, & lentius, si sibi relinquuntur, pure replentur. Pellicula vero illa albida, de qua supra (§. CLXXXVIII.) retuli, asperior tactui redditur, sensumque non flava, ut in benignis; sed fusca (b) evadit, & tenditur. Interim saliva viscidior, & crassior facta, quod plerumque in regularibus die undecimo accidit, ægerrime profluit, & difficillime excernitur; idæoque suffocationem ægro intentat. Hinc ægri anxii fiunt, & siticulosi; vehementer subinde tussiant inter bibendum, quod potus in laryngem delabatur, & tussi sic excitata per nares rejicitur; vox raucescit; somnolentia, & stupor accedit, & ptyalismo penitus suppresso facies detumescit, & subsidit, eodemque sæpe die, nimirum undecimo, pallidior cute, & anhelosa reddita respiratione cum placida mentis aberratione mors celerrima, & quasi repentina vitam abrumpit. Scire vero oportet, ptyalismum qui circa hoc suppurationis, tempus, ut dixi, sisti solet, non nunquam post unum, vel alterum diem veluti postliminio reverti, & redintegrari feliciter. Quoties vero ipse non revertitur, nihil sane, ut modo dixi, est ejus cessatione perniciosius; nisi ejusmodi evacuationis defectum suppleat faciei tumor persistens; aliquam materiæ variolosæ portionem retinendo, impediendoque, ne ad interiora convertatur, aut nisi id, quod per ptyalismum excerni debuit, ad minus pedesque tran-

*De ptya-
lismo non
nulla.*

sferatur, tumorem ibi salubrem excitans, imminentemque perniciem avertens. Non enim propere nimis, nec repente facies detumescat, oportet, sed paullatim; sic, ut ad aliquot adhuc dies ejus tumor permaneat; eique cessanti manuum, & pedum tumor succedat, necesse est; si ægri vita in tuto posita (c) dicenda sit. Quod si & ptyalismus desistat ex toto, & facies justo citius subsidat, nec manus, nec pedes in eorum locum tumescant, unica spes est in largo urinæ, aut alvi profluvio, quo noxia variolarum materies extra feratur; ut in confluentibus benignis, & regularibus plerumque contingit. Quemadmodum ergo magnum momentum habet ad lætum variolarum exitum in adultis ptyalismus, si copiosus, facilis, & diutinus sit; sic in infantibus, & pueris, dum variolis confluentibus laborant, plurimum ad id confert diarrhœa, quæ etsi non ita mature eos interdum invadat, ut adultos salivæ fluxus; quocumque tamen tempore accesserit, ad finem morbi usque produci salutariter solet, nisi improvide per artem sistatur. Sisti vero haud debet, nisi profusior, & vires dejiciens. Utraque enim evacuatio, nempe ptyalismus adultis, diarrhœa infantibus, ad pueris non minus necessaria in hoc morbo videtur, quam pustularum præsentia, & maturatio, & faciei ipsius, manuumque, aut pedum tumor.

De facie
tumor.

(a) HAËN. l. c. p. 97. (b) *Id. ibid.* SYDENHAM. l. c. (c) SYDENH. l. c.

§. CXC.

*Febris se-
cundaria
tempore
suppura-
tionis.*

Maturatione , ut indicavi (§. CLXXXIX.)
incipiente , febris plus minus ingravescit , prout
variolaë frequentiores ; copiosioresque sunt , &
prout magis , vel minus confluunt , aut benignior
natura est . Non enim a sola suppuratione , ut
in benignis discretis , pulsus aliquantulum conci-
tatur , & increbrescit , sed febris vehementius
movetur , nec finita suppuratione evanescit . At-
tamen , quoniam hujusmodi febris numero (a)
pustularum respondet , qui numerus ingens in
confluentibus est , magna ex parte ab earum sup-
puratione proficisci videtur , aut certe a puris ,
ichorisque , quo illaë scatent , copia , & in san-
guinem refluxu . Addunt etiam non nulli reten-
te , cohibitaëque cutaneaë expirationis concursum ,
nec sine veri specie , quia universa cutis pustulis
obsita expirare vix quidquam potest . Præterea
probabile est , cum febris ista interdum etiam si-
ne magna * suppuratione invalescat , & trahatur ,
à materia variolosa in sanguine relicta originem
ducere , quod fortasse non omnis a cute excipi
potuit , aut vitæ vires ad eam penitus expellen-
dam non valuerunt . Id sæpe subsequentes pus-
tularum eruptiones declarare videntur . Hæc fe-
bris *secundaria* nomen recipit , & modo inflam-
matoriam indolem , modo putridam ostendit pro
variâ sanguinis , temperamenti , ætatis , habitus ,
anni , temporis , & constitutionis epidemicaë ra-
tione . Gradu vero majore , vel minori invale-
scit secundum majorem , vel minorem causarum
numerum , & vim . Protrahitur ipsa etiam ad
initium quarti stadii , in quo universa facies cru-
sta

ita densa, & plus minus fusca obtegitur, sub qua pus latitat, & fluctuat. Pus istud resorptum non modo febrim fovere videtur; ut supra posui; verum etiam in nobilissimas inferiores partes metastaticæ migrat, ibique hærens periculosissimos morbos generat. Quod verò in ambitu exteriori corporis subsistit; subjectas cuti partes, atque in primis telam adiposam, cujus adeps fere totus computrescit **, erodit, sæpe ad ossa usque sic; ut in his caries, & spinæ ventosæ interdum oriantur. In artubus interea rumpuntur pustulæ, nullam exsiccationem adeptæ; immo dorsum, a liæque partes cuticulâ exutæ nudam vivamque cutim exhibent.

(a) SYDENHAM. l. c.

* Supra (§. CLXXXIX.) monui, variolas confluentes eo periculosiores esse, quo serius, difficiliusque ad suppurationem deveniunt. Ad hoc maxime respiciens SYDENHAMIUS tres confluentium species constituit, *mitissimas* nempe, in quibus die a primo morbi insultu undecima *febris secundaria* accedit, partim ex suppuratione incipiente, partim ex resorpto pure orta; *mediocres*, in quibus dieni decima quarta suppuratio tantum incipit; *crudissimas*, quæ ad suppurationem dumtaxat die decima septima perveniunt. *Dissert. epist. p. 405.*

* Pinguedinem in variolis hujusmodi corrumpi; atque in pus transmutari adeo perspicuum est, ut pus variolosum ad flammam incendi, atque exardere viderit HALLERUS *Histor. variol. ann. 1735.*

§. CXCI.

Quartum Stadium: Tandem cuticula tam in facie, quam alibi latioribus laminis desquamatur; vel crustæ crassiores secedunt, & delabuntur; id quod die decimo septimo, vel vigesimo, vel etiam serius quandoque (a) contingit. Crustis, aut squamis delapsis rubicunda subter manet cutis, cui mox albicans pellicula succrescit; qua pariter desquamata nulla quidem scabrities in vultu percipitur, sed paullo post illam excipiunt squamulæ fursuracæ indolis admodum erosivæ, quæ non solum foveas plus minus altas pro erosionis majoris, vel minoris modo relinquunt, verum etiam faciem foedioribus, quam solent discretæ, in primis benignæ, cicatricibus (b) deturpant. Pus etiam resorptum quandoque per urinas, quandoque per alvi fluxum excernitur, quandoque parte sui aliqua in cellulosa tela hic illic congeritur, & abscessus, aut phymata rubra, dolentia, & cito in abscessum desinentia efficit; quæ opportune, matureque sectione aperta pus verum, aut saniem copiosam, interdum acrem, & erodentem effundunt. Idque plerumque crustis jam delapsis, variolisque finem adeptis evenit, febre interim non peoitus discussa, sed mitiori reddita, & remittentis in modum adhuc accessiones habente, donec & ipsa paullatim evanescit. Non nunquam variolis jam exsiccatis, & delapsis aliæ quædam minutiores, & distinctæ variolæ succedunt morbidi contagii reliquias ad cutim proferentes, quas *Variola repullulantes.* variolas *secundarias*, aut *repullulantes* vocant. Sed mutta ex his, quæ modo exposita sunt, cum

cum variolis etiam discretis mali præsertim moris communia (c) esse solent.

(a) HAEN. l. c. p. 97.

(b) SYDENH. l. 1.

(c) SCHACHT. l. c. §. XXXIV.

VARIOLÆ CONFLUENTES MALIGNÆ.

§. CXCII:

Confluentium variolarum; quæ *benignas*, sive *minus perniciosas* vocavimus, descriptionem dedimus. Fieri non potuit, quin in ea malignarum quoque mentionem subinde haberemus, ut utrarumque symptomatibus, & notis una collatis clarius singularum differentia patefieret. Infunt enim cuicumque variolarum confluentium generi quædam malignitatis quasi semina, & benignarum, malignarumque extrema ita se attingunt, ut maxime ardua res sit utras perspicue discernere; nisi *minus*, ut ita dicam, *perniciose*, sive *benignæ cum perniciosioribus*, sive *malignis* mutuo conferantur, comparenturque; quod supra quidem a nobis præstitum sane est. Nunc vero, ut melius inter utrasque discrimen liqueat, confluentes malignas specialiter, & distinctæ persequemur, retento malignitatis eo significato, quem alibi (§. VI.) jam exposui; & quo uti deinceps mihi liceret, efflagitavi. Cum autem pleraque signa: quæ ad malignas variolas pertinent, a nobis supra pluribus in locis memorata sunt, & ibi præcipue, ubi variolæ discretæ malignæ (§. CLXXVIII. & seqq.) expositæ fuerunt; cumque multa in descriptione variolarum confluen-

tium benignarum (§ CLXXXIV. & seqq.) obiter quidem , sed apposite hic illic intersperferimus , quæ ad confluentes malignas distinguendas plurimum faciunt , ea cuncta huc revocanda existimo , utpote his apprime spectantia , ne præter necessitatem quæ jam tradita , & communia sunt , hic repetantur ad nauseam . Qua de causa etiam prætermittam referre , qua ratione confluentes malignæ invadant , erumpant , progrediantur , & suppurent , & exsiccentur ; cum jam ista , quoad utrisque communia sunt , in benignarum confluentium recensione satis comprehenderimus . Satius igitur erit quasdam confluentium malignarum species , sive differentias malueris , quales a medicis peritissimis observatæ fuerunt , breviter describere ; quo equidem confectum iri spero , ut omne confluentium malignarum ingenium per suas notas , & proprietates facile cuique pateat .

§. CXCIII.

*Prima
species
confluentium
malignarum*

Ordior autem a pessima , perniciosissimaque omnium *malignarum confluentium* specie , quam diligentissimus scriptor MORTONUS vivis expressit (a) coloribus , prout suis ipse oculis eam vidit . In primo ejus stadio æger vix , quod ad pulsum spectat , febricitare videtur , dum interim in summo languore versatur ; arteriarum micatus , ut ut celeres , sunt tamen debiles , & parvi ; urinæ tenues , claræ , & aqueæ ; lipothymia languorum , & hysteriarum suffocationum instar sæpe recurrunt ; dolor capitis , & lumborum atrox , acutus & plane spasmodicus torquet ; sitis vero exigua est , & calor moderatus ; nau-
sea ,

fea, vomitus, atque ægritudo præter consuetudinem fere nulla, quibus symptomatibus si addantur reliqua malignarum signa, uti fluxus ventri debilitans, vigiliæ pertinaces, tendinum subsultus, aut aliæ spasticæ affectiones, coma profundum, peticulæ, aut maculæ purpureæ, aut nigrae in summa cuti, aut miliaria exanthemata pellucida, & veluti crystallina in collo & pectore, itemque largæ hæmorrhagiæ vires magis magisque prosternentes, nulla amplius fallax mitioris morbi in reliquis imago incautos decipiet.

(a) Exercit. 3. cap. VII. p. 59.

§. CXCIV

Secundi stadii initium facit ipsa variolarum eruptio, quæ modo præmatura est, ut olerum-^{Ejus alterum stadii.} que in confluentibus evenire supra jam dixi (§. CLXXXVII.), vel tardior, quam ia discretis, aut confluentibus benignioribus. Sub ipsa autem pustularum eruptione, quæ minus certe conspicuæ sunt, mox universa cutis momento fere temporis rubore erysipelatode, atque altius penetrante suffunditur, atque intumescit. Qui rubor toto triduo, quo eruptio absolvitur, perstat assiduus, æqualis, atque immutabilis, si excipias faciem, & labia, in quibus tumor iste toto hujus stadii cursu magis magisque increfcit, manifestiorque fit ad primum usque maturationis diem. At protinus ab incepta hujusmodi eruptione Natura, quæ jam languida erat, propemodum fatiscit, viribus peuitus destituta, febris nullo modo remittit, sed persistit ut ante

tea, aut etiam, quod sæpius incidit, ingravescit cum deliriis, vigiliis, hæmorrhagiis, aliisque terrificis symptomatibus, quæ omnia invalescunt ad fatalem usque diem; qui in hoc effreni, ac funestissimo genere non differtur ultra hujus stadii finem, aut, quod longissimum est, non ultra initium stadii sequentis, sive primum, vel alterum suppurationis diem. Tum vero ante appropinquantem interitum universa cutis, sed præsertim faciei, plumbeo, alboque colore fœdata pergamenæ chartæ speciem exhibet, visu horridam. Hæc porro pessima variolarum species, quæ vix stilum indicato tempore superstitem (a) relinquit, rarissime observatur, & non inepte dici posset *erysipelatodes*.

Hæc species dici potest erysipelatodes.

(a) MORTON. l. c. p. 79.

§. CXCIV.

Species altera, sive prioris variolæ.

Quod in superiore modo (§. CXCIII. CXCIV.) descripta specie toti, universæque cuti obvenit, hoc in altera, quam describere instituo, soli vultui contingit. In hac enim sola totius faciei cutis æquali, plano, & erysipelatoso tumore crassescit, atque atrollitur; dum in artubus, & trunco corporis exanthemata variolosa sunt ferme discreta, colore tamen, magnitudine, & figura a discretis regularibus, & benignis non parum discrepantia. Colorem enim habent, qualem morbilli, sed minus vividum; figuram incertam, & magnitudinem multo minorem. Hinc primo eruptionis die a morbillis non distinguantur variolæ istæ, nisi duritie

qua-

quadam renitenti. Secundo, & tertio depressæ ; & sessiles adhuc remanent, & vix, aut ne vix quidem acumen proferunt, nec in fastigium eleuantur. Interim colore quasi livescunt, non secus, ac in iis sanguis stagnaret, atque immotus consisteret. Primo demum suppurationis die faciei cutis albescere chartæ pergamenæ instar, ut in priore specie, consuevit, morte paullo post subsequente, æque ac in toto corpore variolæ confluxissent (a). Hæc species *morbillosa* dici posset; estque æque maligna ac superior, sed frequentior, & magis obvia. Hujus propemodum generis fuerunt variolæ *confluentes anomala ann. 1670. 71. 72.* quas Londini sævientes vidit SYDENHAMIUS (b). Quia tamen discrimen aliquod inter hæc, atque illas MORTONI intercedit, idcirco harum quoque descriptionem adjiciam. Secundo vel tertio die se primum exserebant *specie tumoris subrubri, atque uniformis, vultum omnem contegentis, erysipilate quidem densioris; nullo fere visibili pustularum discrimine.* In reliquo corpore sparsim cernebantur quædam latiora spatia innumeris prope pustulis rubris, & acribus in unam coalescentibus conspersa, inter quæ in femoribus potissimum vesiculæ satis conspicuæ, iis quas ignis excitat, persimiles, sero limpido plenæ eminebant. His subinde disruptis, & sero copiose effuso, nigra & veluti sphacelo affecta caro subter apparebat. Quando dirum hocce spectaculum occurrebat; rarum enim erat, & tum solum obvium, cum ferocius epidemica constitutio debacchata est; non diu post ægri mortem obibant. Ceterum die undecimo subrubrum faciei tumorem hic illic primum excipiebat alba pellicula splendens, quæ mox toti vultui obduce-

Morbillosa.

batur. Ex hac alba pellicula brevi post materia quædam splendescens, in crustas desinens colore saturate rubro concreti sanguinis speciem referente, qui maturescente pustula ad nigrum magis in dies vergebat, donec tandem tota facies, quasi fuligine tincta, atra appareret. In hac pestilente qui gravius, & ferocius ægrotabant, paucis ab eruptione diebus, ut dixi, interibant. Reliqui non undecimum diem, qui communiter confluentibus malignis extremus est, sed decimum plerumque quartum, aliquando etiam decimum septimum, nisi malo regimine mortem accelerassent, fatalem experiebantur. Quem si effugissent, res in tuto erat. Febris, & symptomata omnia, quæ vel præcedebant, vel comitabantur hanc luem, solito graviora erant, & manifestiora igneæ cujusdam, & causticæ conflagrationis indicia exhibebant. Major quoque solito erat ad ptyalismum proclivitas. Pustulæ vero mole longe minores, sed ita ardentes efferatæque, ut *non facile, ubi primum apparebant, ab erysipelate quis eas discreverit, vel etiam a morbillis.* Crustis demum decidentibus succrescebant furfures diutius hærentes, fœdioraque stigmata cuti inusta relinquentes. Tempore eodem dysenteria epidemice urbem peragrabat. Ab hac interdum variolæ in primis regimine calidiore provocatæ stipabantur, quod notandum erat, ne quis credat proprium variolarum symptoma fuisse.

(a) MORTON. *l. c. p. 80.*

(b) *Oper. sect. 3. cap. VI. p. 229.*

§. CXCVI.

Quæ sequitur variolarum confluentium species, ^{Tertiæ species} maligna item est, sed minus feralis. In hac variolæ confertim erumpunt, parvæ admodum, & quasi discretæ, sed ubique, non excepta facie, cohærentes, & sine ordine dispositæ. Hæ quoque, postquam eruperint, toto reliquo eruptionis stadio, nunquam acuminantur, sed cutim tantummodo, veluti urticarum ictus, exasperant. Initio vero tertii stadii, sive suppurationis albescent & ipsæ, & sic confluunt, ut speciem albidæ cujusdam telæ, præsertim in facie, exhibeant. Hæ quamvis binis prioribus minus perniciosæ, utpote quæ facilius suppurant, atque exsiccantur, egent tamen ptyalismo protracto, urinæ copia, atque extremorum diutino tumore, ut in salutem terminentur. Sin vero ptyalismus, qui a prima mox eruptione incipere solet, justo citius sistatur; aut eum in suppuratione suppressum non suppleat uberior urina, aut alij fluxus, aut sudor largus, atque universalis; aut harum evacuationum quodammodo vices gerat citus, & permanens extremorum artuum tumor; vix quisquam ad decimum quartum, aut decimum quintum morbi diem vitam (a) producit.

(a) *Id. ib.*

§. CXCVII.

Quarta species; sive variolæ sanguineæ. Quarto loco referam illam variolarum confusentium & malignarum speciem, quas *sanguineas* vocant. Sunt enim vesiculæ sanguine veluti plenæ, quæ modo livescunt, modo maculas lividas conjunctas habent, aut purpureas intervallis liberis interspersas. Tales vero vel jam ab ipso initio apparent, videlicet minuta tubercula atro sanguine plena repræsentantes, iis profecto simillimæ fugillationibus, quas cutis aliqua particula forcipe comprehensa, & vexata relinquit: vel tales processu tantum morbi evadunt, cum nempe variolæ confertim jam natæ, tertio vel quarto ab eruptione die, quo suppurare deberent, nequaquam tum suppuratum eunt, sed lividæ, & suberuentæ fiunt, maculis simul nigris, vidicibus, vel periculis per totum corpus obortis; quæ nihil aliud esse videntur quam parvæ quædam gangrenulæ, plerumque intra unum vel alterum diem sequuturam mortem significantes. Tunc temporis sæpissime sanguis sic diffluit, liquatur, & corrumpitur, ut ex ore, naribus, oculis, vel ex quocunque alio corporis meatu, renibus præsertim, vesica, uterove quam attenuatissimus prorumpat. Atque id quidem non solum in eo, quod dixi, suppurationis stadio, verum etiam in duobus prioribus quandoque (a) usuvenit. Variolas hæc *sanguineas* brevi livescentes cum mictu sanguinis copiosissimo semel vidit HAENIUS; quinto morbi die (b) jam lethales. Si quis eas *gangrenosas, & putridas* vocare malit, præsertim cum livent, & nigras phlyctenas imitantur,

Sanguinea dicuntur etiam gangrenosa & putrida.

tur, jure eum quidem facturum ego putaverim.

(a) MEAD. de Variol. p. 28. & SYDENH. Differ. epistol.

(b) Febr. division. p. 100.

§. CXCVIII.

Putridæ certe, & malignæ fuerunt variolæ Descriptio putridarum confluentium Halleri. confluentes plerumque cum periculis, interdum cum exanthematis miliaribus, immo etiam non numquam cum utriusque complicatæ, quas grassari vidit magnus HALLERUS anno 1735. Jam pluribus annis, ut ipse narrat (a), quieverant variolæ, sparsim paucis molestæ, & benignæ. Annus 1736. tota parte priori humidus, pluvius, & adeo aquilonius fuit, ut tota æstate tonitru semel aut bis sit exauditum, raro certe hisce in terris exemplo, & aquarum eluviones passim factæ sint. -- Martio mense prodierunt variolæ discreta, & ut in nostra regione plerumque, benignæ. Auctus paulatim agrotantium numerus, & major, junio, augusto mense plane insolitus fuit, & pauci omnino homines immunes manserunt, qui prius id tributum naturæ non dependerant. Septembri morbus languere cœpit, & paulatim cessit feбри miliaria. Æstivis mensibus variolæ confluentes frequentes fuerunt, neque raro erumpentibus supervenerunt maculæ nigrae, & in adultis agris exanthemata miliaria. Plurima ergo funera elata sunt, & gravius agrotantium pauci evaserunt, iique post longum demum tempus. Gravius, diutiusque ii laborarunt, solique maculis nigris infestati fuerunt, qui medicamen-

tis,

tis, & victu calidioribus morbum corruperant: Erumpebant maculae nigrae simul cum confluentibus variolis die morbi quarto, quintoque, ab eruptione adeo secundo, tertioque, copiosa, plana; ad duas lineas lata, ex caeruleo nigra, saepe atramento nigriores. Eas precedebant acres dorso dolores, pleuritica puncta; sanguinis sputum: excipiebant deliria, tussis ferox, & octavo die; nonoque subsidentia pustularum funesta. --- Aderat summa humerum alcalescentia, inde faetor horridus tum pustularum, tum animae agrotorum. Qua ratione vir summus a tam terribili malo suos agros servaverit, dicemus postea, ubi de variolarum curatione sermo habebitur.

(a) Opus. patholog. p. 112. Lausan. 1755.

§. CXCIX.

Sexta species sive confluentes crystallinae. Confluentium quoque malignarum species interdum sunt *Crystallinae*, sive *lymphatica*, itemque *siliquosa*, de quibus supra (§. CLXXXIII.) memoratum est. SAGARIUS in ferali illa Iglaviensi Variolarum epidemia, quam memoriae scripto prodidit, plures confluentes lymphaticas sibi adjacentes interdum coivisse in vesicas magnitudine nucis myristicae, vel Jobis. His siliquosas alii vocant, ipse bullatas. Raro eas lymphaque pellucida, sed plerumque semiopaca candida, aut subopaca gilba, vel pulla repleti penitus vidit, aut quod saepius contigit, flaccidas vacuas invenit. Praeterea testatur, se nunquam bullatas istas solas per se in ullo agrotante reperisse, sed inseminatas verrucosis, herpetosis, purulentis seorsim, vel omnibus simul (a). Concedit tamen, stadia

dia omnia in eis de more fuisse longiora, & in primis illud, quod dicunt, suppurationis, si hoc nomine tamen dignum est, cum nulla suppuratione terminetur. Ampullæ enim vel a lympha contenta exesæ, atque arrosæ, vel disruptæ morbo finem faciunt (b). Mirum sane est, quod non nulli ex variolis lymphaticis una cum *suppuratoriis* decumbentes, qui *ignavi*, & sui quasi *incuri* jacebant sine feбри, sine ullo faciei tumore, & sine ullo ferme ptyalismo, repente ex latente causa occumbere interdum visi (c) sunt. Probabile est, id ex metastasi humoris variolosi intro-versi evenisse.

(a) *Dissert. de Variol. Iglav. p. 10.*

(b) *Id. ib. p. 18.*

(c) *Id. ib. p. 21.*

§. CC.

Omnes autem memoratas hæc species (§. *Harum specierum sympto- mata in secundo stadio.* CXCIII. ad CXCIX.) post variolarum etiam eruptionem febris continua mali moris cum pulsu debili, & crebro, aut celeri, lingua arida, calore ad tactum non magno, deliriis, comate, pervigilio, subsultibus tendinum, aliisque id genus perniciosis symptomatibus per totum secundum stadium prosequitur: non enim post eruptionem, quod jam notavi (§. CXCIV.), ipsa cessat; aut remittit, uti in benignis, aut mediam naturam (§. CLXXXIII.) habentibus (a). In his æque ac in reliquis confluentibus niti solet Natura se ab varioloso veneno, assimilatisque per ipsum humoribus liberare vel ptyalismo, vel diarrhæa, vel sudoribus, vel urinæ profluvio: ve-
rum

rum non semper suo fine potitur ; nam sæpenu-
mero in inutilem , ac crebrum mingendi cona-
tum omne ejus studium resolvitur , subsequente
denum Ischuria letifera .

(a) MORTON. l. c. p. 81:

§. CCI.

Quando sub benignarum specie succidunt . Quando vero variolarum benignarum (Paragr. CLXXXVI CLXXXVII.) more invadunt, erumpuntque, quod interdum fit, & fallacem quodammodo speciem assumunt; abdita tamen earum malignitas manifestatur ab efferato alvi fluxu, sudore colliquante, deliriis, agrypnia, aliisque malignis symptomatibus, aut peticulis, vesiculisve miliaribus interstitia variolarum occupantibus, quæ, uti jam diximus (§. CLXXX.) secundo saltem ab eruptione die in collo, pectore, brachiisque se exserunt. Præterea quemadmodum discretas variolas mediæ inter benignas, & malignas naturæ interdum existere (§. CLXXXII.) supra comprehensum est; sic confluentes ejusmodi quandoque sunt, ut medium inter benignas, & malignas locum teneant. In his eruptio non adeo cita, & prompta est, & natura ad secundum, aut tertium fere ab incepta eruptione diem dubio pene Marte dimicare videtur. Interea febris in eodem quasi statu manet cum vigiliis, delirio; aliisque symptomatibus, quibus in primo jam stadio stipabatur. At post hujusmodi spatium, naturæ vi superante, febris intermittit, vel saltem cum omnibus symptomatibus manifesto remittit; pulsus, calor, atque appetitus ad natura-

ra-

ralem prope modum redeunt; verum cum variolosa materies non omnis secreta, atque expulsa fit, partim ex hac causa, partim ex incipiente suppuratione pustularum in tertio stadio febris invalescit, resurgitque in continentis acutæ speciem, quæ tamen ultimo demum stadio in remittentem, & mitiorem commutatur. Quia vero in secundo stadio non universa variolosa materies ad cutim, ut animadversum supra est, propulsa est, atque adeo febris non omnino cessavit; idcirco recentia quotidie exanthemata variolosa hic illuc erumpunt. Non enim in hac specie uno, eodemque die, ut in discretis, & benignis, pustulæ cunctæ una prodeunt, sed primo faciem & manus, secundo brachia, & truncum, demum crura & pedes pervadunt. Immo interdum, trunco corporis præterito, sola facies, atque artus variolis admodum sequentibus, & fere cohærentibus obruuntur. Aliquando etiam inter pustulas primum ortas aliæ atque aliæ recentes succrescunt, sic ut quæ primo die discretæ, & distinctæ cernebantur. tertio mox die confluant, aut cohæreant, magnitudine, & forma plane incertæ, & variæ, nec probe rotundæ, nec colore vividæ, ut regulares. Sequentibus porro diebus lentius etiam suas bases protendunt, ægriusque acuminantur, quodammodo sessiles, & depressæ, rectique minus renitentes. Tertio autem eruptionis die, antequam recrudescat febris; supervenit ptyalismus sine ullo tamen, præsertim si æstas sit, oxanthemate in faucibus, & tonsillis, aut ore, quod salivæ fluxum proritet; si contra hiems fuerit, cute nimirum frigore obstricta, minusque patula, exanthemata in illis partibus se quoque produnt, &

Febris secundaria.

Ptyalismus.

frequentem expuitionem , & tussim (a) con-
citant .

(a) MORTON. *l. c. p. 82.*

§. CCII.

*Quando-
que in
benignas
mutan-
tur.*

Non nunquam variolæ istæ (§. CCI.), quas
medicæ naturæ vocant , veneno per eruptionem
expulso , vel certe multum minuto , sicque san-
guine ab eodem repurgatio , in benignas profus
vertuntur . Tunc , licet ægrius eruperint , figu-
ram exacte rotundam assequuntur , & rubro mar-
gine circum cinguntur , & quamquam primo in-
euntis suppurationis die earum complures hic il-
lic ostendant in medio foveolas , tertio tamen,
aut quarto assurgunt , & apicem extollunt .
Quinto demum die jam pure repletæ flavescunt ,
& sicari incipiunt . Hinc æger sine ptyalismo ,
sine febre secundaria , sine extremorum tumore ,
alias pernecessario , feliciter (a) convalescit . At si
imperfecta variolosi humoris expulsio contigerit ,
reliquum per glandulas salivales amandare natura
tentat . Sed tum serius , segniusque ad maturita-
tem variolæ perveniunt ; quo fit , ut maturatio-
nis stadium incertæ omnino durationis sit , & mo-
do ad quatuor , sex , octo , duodecim , modo
etiam ad plures dies extendatur . Quo in casu
pustulæ in medio depressæ ubique apparent , neque
earum margines rubent ; quamquam deinde paul-
latim eleventur , & exturgescant . Remanent ni-
hilominus albidæ , & quasi dellucidæ , quia non
pure , sed aqua limpida , aut aere replentur , De-
nique debita jam adeptæ magnitudinem pus ali-
quod conficiant , atque ex eo flavescunt , justo

tamen flaccidiore, & pleræque, in artubus speciatiim, confluentes. Ut vero lentissime suppurationem subeunt, sic valde sero exarescunt, & cutim cicatricibus sæpe deturpatam relinquunt (b). Ceterum tanta est ptyalismus in confluentibus variolis præstantia, ut quandoque eo omnis variolosus humor excernatur, agro interim & a febre, & ab alio quocumque malo symptomate libero.

(a) *Id. ib. p. 104.*

(b) *Idem ibid.*

§. CCIII.

In tertio stadio quæ confluentibus variolis malignis obveniant, jam supra magna ex parte comprehensum est. In primis animadvertendum duximus, variolas, quæ in stadio secundo symptomata maligniora (§. CXCIV.) sibi adsciscunt, & præ ceteris ob universalem cutis rubedinem erysipelatosæ dici possunt, initio tertii, primo videlicet, vel altero suppurationis die mortem (a) ut plurimum afferre, ruboremque illum eo tempore in albedinem late diffusam, & prope universalem, visu teterrimam permutari. Nunc addimus quædam de illis, quas *morbillosas* ob magnam sub initium cum morbillis similitudinem appellari posse (§. CXCV.) diximus. Hæ igitur, etsi in pectore, aliisque corporis partibus fere discretis æquales videantur, atque in medio albicent, tamen in tertio hocce stadio non ambiuntur, circulo rubeunte, ut veræ discretæ, nec elevantur, nisi quam minimum, & interjecta cutis spatia tantum abest ut rubeant, quin potius livent, aut

Quæ in tertio stadio morbillis variolis accidunt.

pallent. Hinc pustulæ sessiles, & depressæ manent. Cuticula vero, quæ in earum summitatibus secedere visa antea est, iterum aridæ squamæ instar cuti agglutinatur. Illud autem fere commune omnium confluentium malignarum est, quod pyalifmus, qui singulas in *secundo stadio*, præsertim in adultis, comitabatur, in hoc *tertio* exiguus omnino est, & cito sine capitis, faucium, aut extremorum tumore cessat. Tunc succedit molesta, frequens, atque ut plurimum irrita mingendi cupiditas. Quod ubi incidit, æger raro miserimo in hoc statu ad secundum, aut tertium hujusce stadii diem vitam * protrahit.

(a) *Id. ib. p. 102.*

* Micturitionem hanc univrsam ceu signum fatale plerique damnant. At LUDWIGIUS (*Instit. medic. §. 198.*) monet, non semper eam metuendam esse, dummodo reliqua signa bona sint, in primis si urina non prorsus aquosa, sed quodammodo tincta est, & partem materiæ morbosæ subducat. Sed tunc micturitio irrita non est, qualem supra reprobavimus.

§. CCIV.

Quæ in *quarto stadio* eisdem obveniunt, quando superantur. Si quis tamen fortunatior, quod quidem rarissimum est, tandiu, variolis nunquam mature-scentibus, morbum sustineat, ut in *quartum*, si-ve ultimum *stadium* ingrediatur, quod decem, aut duodecim diebus tunc absolvitur; is febricitat continenter, & vigiliis, delirio, lipothymiis, aliisque pravis symptomatibus, quæ antea jam eum premebant, divexari pergit; donec artis, naturæque auxiliis febris vincatur, die videlicet morbi fortasse decima septima, aut vigesima, sanitasque

tan-

tandem redeat. At si hæmorrhagiæ, quæ plerumque antea supervenire solent, adhuc persistant; fieri non potest; quin citissima mors eum tollat. Alii quasi hectice confecti, & lente consumpti ad tricesimum usque diem trahuntur quidem, sed tandem sphacelo quarumdam partium sepe inopinato (a) correpti decedunt. Reliqua; quæ ad *tertium & quartum* stadium in qualibet specie attinet, missa facio; utpote vel jam in singularum recensioe satis supra indicata, vel non dissimilia ab iis, quæ in confluentium benignarum historiis (§. CLXXXIX. ad CXCI.) exposita fuisse. Hoc unum adjiciam scitu non inutile; in quibusdam epidemicis constitutionibus non modo frequentius genus unum variolarum; quam aliud observari, sed etiam interdum species omnes seorsum vagari; immo etiam sic commisceri, ut simul in eodem quandoque ægro cernantur; discretæ nimirum, coherentes, verrucosæ, crystallinæ, siliquosæ; morbillosæ; erysipelatosæ, sanguinæ &c. quod SAGARIUS in epidemia Iglaviensi ann. 1776. se vidisse testatur.

Exceptio.
Reliquarum symptomata jam tradita supra.

Additio de quibusdam epidemicis.

(a) MORTON. l. c. p. 103.

Symptomata non nulla notatu digniora; discretis & confluentibus variolis communia.

§. CCV.

In præcipuis, & gravioribus symptomatibus, quæ variolis superveniunt, numeratur *Phrenitis*, *Phrenitiss* quam

quam adesse dicimus, quando æger caloris impatiens e lecto magna vi profilit, furit, delirat, & vix ab assidentibus contineri potest. Id in quocumque variolarum stadio accidere observatum est. Pro diverso autem tempore, quo symptoma istud accesserit, variæ etiam causæ ejus accusari solent. In *apparatu*, aut in *eruptione* ipsa plerumque eam efficit plethora, nimius sanguinis fervor, concitator ejusdem ex febris motus, inflammatoria diathesis, acritas variolosa cerebrum irritans: in *suppuratione* vehemens, atque ingens pustularum præsertim cum multæ, & frequentes sint, inflammatio, dolor molestissimus, nervorum ataxia, pervigilium; aut puris regressus, & metastasis. Similibus ex causis oritur non nunquam *coma somnolentum*, aut *lethargus*, somnus scilicet altus, e quo difficulter, & vi tantummodo ægri excitantur, in eundem mox relapsuri. Pluries jam adnotavimus, maculas rubras, aut purpureas, aut lividas, peticulasve variolis internasci, quæ modo primariæ sunt, atque adeo cum variolis conjunctæ, ac complicatæ, modo secundariæ, & variolarum effecta, sive symptomata videntur. Primum accidit potissimum, quando peticulæ epidemice grassantur, aut stationariæ sunt; tunc enim morbi quicumque intercurrentes, aut subsequentes, itemque variolæ, si simul ingruant, aut superveniant, cum morbo peticulari complicantur, aut aliquid ejus naturæ participant. Alterum vero evenit, quando variolæ cum ea sanguinis dyscrasia, quæ ad ecchymoses, vibices, suggillationes, peticulasque gignendas pronior est, copulantur, aut regimine calidiori, medicamentisque alexipharmacis perperam curantur, sic ut sanguis præter modum effervescat, & vehementer

in minima cutis vasa impellatur. Quod de peti-
culis dicimus, intelligatur etiam de exanthemati-
bus miliaribus, aliisque affinibus, quæ pariter
cum variolis complicari possunt, aut iis, ut sym-
ptoma, supervenire. Sed illud sciri etiam debet,
quandoque in summis variolarum apicibus, qui
in medio sæpe subsidunt, sparsim exiguas macu-
las nigras acicularum capita non superantes appa-
rere. Hæ quidem vel a necrotica variolosi hu-
moris natura, vel a prava sanguinis diathesi, vel
ab inepto regimine proficiscuntur, & pro parvis
gangrænulis vere habendæ sunt. Quando a poste-
riore causa gignuntur, regimine in opportunis,
temperatiusque mutato, niger illarum color paul-
latim diluitur, deinde in fuscum vertitur, & de-
mum in flavum, qui bonæ & benignæ matura-
tionis proprius est.

*Exanthe-
mata mi-
liaria.*

*Variola-
rum api-
ces nigri;
sive eo-
rum gan-
grenula
unde?*

§. CCVI.

Nec rarum est, variolas difficulter, atque im-
perfecte prodire, aut jam natas repente concide-
re, deprimi, flaccescere, utroque, ut ajunt, con-
verti. Huic autem malo occasionem porrigit vel
languida nimis vitæ vis, vel incauta frigoris su-
sceptio, vel præpostera sanguinis missio, cathar-
sis, aliave quæcunque nimia evacuatio, vel posi-
tio corporis erecta diuturnior, vel longior extra
lectum mora, vel animi defectio, vel subitus
terror, vel tristis nuntius, similesque causæ,
quæ vitales vires minuere, aut dejicere aptæ sunt,
vel vascula cutis coarctant, humoresque ad inte-
riora repellunt. Quæcunque ex causa fiat, peri-

*Difficilis
eruptio,
aut na-
tarum de-
pressio.*

Causæ.

Effecta.

culosa, immo lethalia inde symptomata oriuntur; retenta videlicet in interioribus sedibus, aut intro translata variolarum materia. In adultis ex hujusmodi metastasi * sæpe diarrhœa profluit, perniciem non raro afferens. Negari tamen haud licet, interdum variolarum eruptionem a vehementiori sanguinis motu, aut a nimia vasorum plenitudine retardari, & quodammodo intercipi, & præpediri; paratam vero in pustulis materiam a nimio calore sive aeris, sive tempestatis, sive cubiculi, sive lecti, sive regiminis sic attenuari, & dissolvi, ut facillime absorbeatur, atque ad interiora remeet; flaccidis, inanibusque relictis variolis.

*Interdum
a contra-
ria caus-
sa oritur.*

* Pus resortum, & ad cerebrum perductum phrenitidem, convulsiones, soporem, ad pulmones, suffocationem cum pulsu deficiente, aut intermittente tempore præsertim inspirationis; ad oculos, visus extinctionem, eorumque corruptionem procreat, SAGAR de Variol. Inglaviens. p. 20.

§. CCVII.

*Ischuria
vera, &
spuria.*

*Ejus
caussa.*

Frequens quoque symptoma est in Variolis quibuscunque, sive discretis, sive confluentibus urinæ suppressio, aut retentio dolorifica. Supprimitur enim vel quod in renibus ejus secretio deficit, vel secreta retinetur, quod vesica, cum in ipsam descenderit, eam excernere dequit, sive id vesicæ resolutione, sive sphincteris spasmo, sive tumore, aut inflammatione cervicis ejus, urethræ, adstitarumque partium, sive meatu, itinereve per mucosam, purulentamque urinam ob-

stru-

fructo id fiat . Juvenes in primis in hujusmodi malum incidunt . Quovis item variolarum tempore supervenit quandoque *hematuria*, sive sanguinis mictus, qui plerumque summum vitæ periculum intentat . Ei præcipue obnoxii sunt adolescentæ, aut in ætatis flore constituti, & vino, fermentatisque liquoribus infarcti . Hi quoque, sed rarius, sanguinem exspuunt, aut ex-
 tussunt . Aliis vero uteri, narium, intestinorum, & ceterarum partium hæmorrhagiæ superveniunt; quæ omnes sanguinis evacuationes, quando ab ejus nimia tenuitate, & dissolutione proficiuntur, ut plerumque evenit, quasi semper propinquam mortem præmonstrant . Cavendum tamen est, ne catameniorum eruptio tant in primo stadio, quam in sequentibus continuo vel in non amplius menstruatis cum vulgo pro malo, perniciosoque signo habeatur; nam sæpe sine ulla noxa hujusmodi evacuatio modum non excedens supervenire (a) visa est .

*Sanguinis
sputum.
Hæmorrhagia*

(a) *Journal de Méd. Janvier. 1782. p. 86.*

§. CCVIII.

Quandoque a Variolis non leviter oculi ple-
 ctuntur . Modo variolosa materies lympham lacrymalem inficit, atque hinc dolent, rubent, ardent, & lacrymas fundunt; modo palpebræ, vicinæque partes ita intumescunt, ut oculi penitus claudantur . Sed hæc sane leviora videntur . Longe deterius est, si in ipso oculi bulbo variolosæ
 pur-

Oculorum morbi

pustulæ malo fato germinent : nam tum ophthalmias, dolores, abscessus hypopya, staphylomata, leucomata, cicatrices, sæpe indelebiles inferunt, immo interdum sic totum bulbum corrumpunt, ut oculis ægri orbentur. Nec aures ab iis immunes linquantur. Si earum interiora materies variolarum obsederit, non desunt otalgia, inflammationes sive otites, apostemata, ulcera manantia, surditates, aliaque harum partium pertinacissima incommoda. Sed inter symptomata cuiusque variolarum generi communia non reticendus est vomitus, de quo pluries in earum descriptione mentio facta jam est. Is plerumque a sola febrili commotione in tenellis, sensibilibusque corporibus, aut a varioloso miasmate nervos paris vagi, ventriculique membranas irritante in primo stadio, sive in apparatu concitatur. Quando ex hac causa pendet, simul ac extorsum omne virus pustularum forma prodierit, protinus conquiescere consuevit. Interdum gastrica, aut biliosa saburra, ingestorum depravatio, aut vermes eum fovent. Tunc antecesserunt cacochylia causa; adest malus oris sapor, linguæ scditas, ciborum fastidium; bilis, aut corrupti alii humores vomitu prodeunt; vermes aut & ipsi expelluntur, aut suis se signis produnt, ut narium pruritu, sternutamentis, fugacibus alternisque faciei ruboribus, pavoribus in somno, dentium stridore, ventris doloribus, & hujusmodi aliis symptomatibus. Non raro hisce omnibus adjungitur alvi fluxus foetens, cinereus, viridis, flavus, vitellinus, variegatus. Quando hinc vomitus oriri videtur, facile patet, variolas cum gastrica, & verminosa cacochylia complicari, atque multa anomala, insolitaque symptomata sibi

adsciscere, quæ nullo modo varioloso miasmati adscribi debeat.

§. CCIX.

Febres etiam intermittentes quandoque se variolis admiscunt, & propriam, peculiaremque curationem exigunt; quod opportune, & recte animadvertit (a) MEADIVS. Interdum etiam tussis variolis adjungitur, plerumque uti epigenomenon. Nam earum nequaquam propria est. Ipsa vero vel in principio, vel in progressu, vel in fine accedit. In primo casu vel catarrhalis est, vel symptoma peripneumoniæ; in altero a pustulis laryngem, & fauces obsidentibus gignitur. In tertio demum a variolosa materie ad pulmones delata. Neque interdum sternutamenta absunt, quæ a pustulis nates internas laceffentibus potissimum excitantur. Illud vero rarum omnino esse arbitror, quod a MICHAËLE SAGARIO (b) observatum lego. Is in variolis Iglaviensibus epidemice grassatis, quarum historiam typis evulgavit, sub finem tertii stadii, aut sub initium quartit supervenire vidit dolorem osteocopus omnium artuum, qui duodecim, aut ad summum viginti quatuor horas perdurabat. Infantes, quos in primis hoc symptoma infestavit, ejulabant, contremiscebant, clamitabant, jactabanturque irrequieti, & morosissimi toto eo tempore. Quo exacto evanescebat dolor, succedente artuum ademate, quod faciei jam collapsæ tumorem excipiebat bono omine. At ubi dolor ultra memoratum tempus producebatur, certum erat proximi obitus in-

Febres intermittentes.

Tussis.

Dolor osteocopus.

indiciū . Vidit quoque idem SAGARIUS non nullis pus variolosum adeo causticæ , exedentisque naturæ fuisse ; ut fauces , uvula , velum pendulum , palatum ; maxillæ , naresque penitus destruerentur ; ipsique dentes ex alveolis (c) exciderent . Atque hæc præcipua sunt symptomata ; quorum , ubi se in variolis exhibent , peculiaris sane ratio habenda est ; ut recte iis medeamur :

(a) *L. c. cap. IV.*

(b) *L. c. p. 19.*

(c) *Ib. p. 20.*

§. CCX.

Symptomatum triagenda.

Postremo restat , ut quædam de symptomatibus ipsis admoneamus . Hæc enim non solum seorsum , & singillatim ; ut supra ; considerata sunt , verum etiam conjunctim , & simul sumpta ; quo peculiaris totius morbi natura , unde curationis ratio præsertim promovenda est ; clarius ; distinctiusque internoscatur . Quando enim hæc talia sunt ; ut variolas a regulari ; miti , benignoque ingenio deflectere ostendant , si probe pendantur , non unius , sed multiplicis generis ea esseprehenduntur . Potissimum vero ad tria summa genera redigi solent ; nimirum vel ad inflammatoria ; vel ad nervosa ; sive maligna & typhodia , vel ad putrida . Primi generis symptomata plerumque notantur in iis , qui validis , durisque fibris donantur , & multo , densoque sanguine turgent ; vituique lauto , atque opiparò vediti sunt . In his variolosa contagēs magnum , vehementemque mo-

Inflammatoria ; nervosa ; & putrida.

Symptomata primi generis.

tunt

cum febrilem suscitatur, quocum pulsus velox, plenus, durus, tensus; respiratio calens & magna, & difficilis, vel parva, brevis & frequens; faciei, oculorumque rubor insuetus; calor ardens; sitis ingens; dolor capitis, dorsi, lumborum, atque artuum acutissimus; lingua sicca, & rubra; urinæ valde coloratæ; carotidum, & temporalium arteriarum incitatio, altiorque micatus junguntur. Hinc sæpe pulmonibus, cerebro, oculis, faucibus, aliisque partibus non leves impendent inflammationes. Sanguis, qui in his educitur, crassamento est firmo, compacto, valde cohærente, serosæ partis inope, crusta rubra, aut flava, aut rubro-albida, tenaci, phlogistica * obiectus (a).

* Ex lingua alba, subsicca, tumidula, calente, papillis eminentibus distincta contendit SAGARIUS prænosci posse crustam phlogisticam in sanguine educito apparituram. *Variol. Iglav. p. 46.*

(a) HUXHAM. *Essay sur la petit. Verol.*

§. CCXI.

Contraria his (§. CCX.) symptomata omnino sunt ea, quæ *nervosa*, sive *maligna*, & *typho-* Symptomata secundæ generis.
dia vocavimus, qualia nempe in febribus *lentis*
nervosis malignis, sive typhis nervosis aliter dictis se exserunt. Siquidem æger, antequam variolis corripiatur, diu languet; & deinde iis correptus languere multo magis pergit; febris non magna est; pulsus debilis, parvus, celer, inæqualis; animus abjectus; color faciei pallidus; aspectus teter, & tristis; urina aquæa; & crudâ; sitis exigua; calor mitis, & quandoque naturali minor; caput grave, ac facile vertigine affectum,
cum

cum tremore artuum, nausea, vomitione, ægritudine, comate vigili, subdelirio, & lassitudine universali. In maligniori casu tanta est sensibilitatis, irritabilitatisque depressio, ut nulla ægritudo, nullus vomitus, nulla jactatio ægrum fatiget. Sæpe in hujusmodi statu, & stupore sex, septem; octo, vel novem dies transiguntur. Tandem exanthemata variolosa erumpunt, plerumque mali moris, pallida, cruda, depressa, umbilicata, difficulter prodeuntia; quæ nunquam, ut par esset, maturescunt. Plana enim, flaccida, ferme inania remanent; aut in vesicas, ampullasque humore crudo; aqueo, ichoroso plenas confluent, donec sub finem, quæ faciem tenent, in crustam horridam, nigram, aut luridam cineream, & cavæ davericam, apprime adhæsam (a) desinunt.

(a) HUXHAM. l. c.

§. CCXII.

Symptomata tertii generis. Putrida demuni symptomata adesse dicimus, cum sanguis ita in variolis liquefcit, & dissolvitur, ut pene putrescere videatur. Tunc sane signa inflammatoriæ diatheseos (§. CCX.) absunt; eorumque loco cuncta phænomena putridam humorum tenuitatem, & facilem corruptionem præferunt. *Nervosa* (§. CCXI.) vero vel omnino deficiunt; vel, si non desint, cum alcalæscentiæ, dissolutæque sanguinis compagis symptomatibus conjunguntur. Fætet vehementer oris halitus, fætet sudor, urina fætet; pulsus languent, & pressioni vel levissimæ se submitunt, molliterque subsiliunt; peticulæ, ecchymoses, vibices in
cute

cute apparent; hæmorrhagiæ effrenes corpus exhauriunt, vires prosterunt; pustulæ variolosæ nigricant, & gangranosæ evadunt, & sæpe, simul effloruerunt, sanguineæ videntur, sanguinemque facile fundunt. Id maxime evenit, ubi variolæ exiguæ admodum sunt, & distinctæ cum signis tamen malignitatis, aut calidiori regimine præter modum urgentur, aut in scorbuticam dyscrasiam inciderint. Exempla supra (§. CXC VII. & CXC VIII.) reperies. Caveto autem, ne has confundas cum aquosis, ichorosis, & crySTALLINIS, siliquosisque (§. CXC IX.), quas a vere putridis omnino secerni oportet. Differentiæ igitur istæ a symptomatibus indicatæ (§. CCX. CCXI. CCXII.) animadversionem summam merentur, ne in administrandis remediis turpiter (a) erremus, ut suo loco patebit.

(a) *Id. ib.*

Prognosis.

§. CCXIII.

At non fatis ex Medico morbos per suas notas cognoscere, aptamque iis curationem adhibere; nam sæpe morbi, etsi perspecta sit eorum natura, quodcunque tamen artis conamen eludunt, atque aspernantur; aut contra ægri, ignoto licet Medicis morbo, vel naturæ solius, vel fortuita artis ope convalescunt. Quo fit, ut ex adverso, vel secundo morbi exitu de medici præstantia iudicium ferri nequeat. Non desunt funera vel sapientioribus, nec imperitissimis interdum triumphi. Sed summa veri & sapienti medici laus in

Signa prognostica vel antecedentia sunt, vel comitantia.

eo versatur; ut quid spei, aut discriminis moribus habeat, quo contendat, quem finem assecuturus sit, recte, prudenterque prævideat, ac præfagiat. Quod quidem nemini unquam licuerit, nisi peritissimo, exercitatissimoque Artifici. In hac igitur Medicinæ parte eum excellere oportet, qui a vulgaribus, ignarisque medicis distinguere velit. Itaque cum variolæ multiplicis generis sint, magnitudinemque periculi non inam habeant, neque exitum unum consequantur, rem non inutilem, neque supervacuum fecero, si quæcunque longa clinicorum observationem compta habemus ad præfagiendum, in unum cōacta, & digesta oculis cujusque subjiciam. Quia vero ex his alia, quæ futuræ variolæ sint, edocent; alia præsentium naturas, atque eventus ostendunt; idcirco ea in *antecedentia*, & in *comitantia* recte tribuuntur. De illis primum dicam, deinde de alteris.

§. CCXIV.

Quærendum primo est, qua æger valetudine ante usus sit; an bene habuerit, an bono corporis habitu præditus extiterit, num commodo, & tranquille vitam duxerit? Tum enim variolas melioris notæ expectari licet, utpote quæ bonam, vel malam corporis humorumque temperiem plerumque sequuntur. Contra cacochymia, debilitas morbos toleratos subsequens, prava victus ratio, mæror, vini abusus, nimia cibi, carniū in primis, & rerum farinacearum voratio, tumores strumosi, scorbutica, venerea, herpetica, scabiosa, phthifica labes, complicatio
ver-

vermium , aliorumque morborum de pernicioſa variolarum natura ſuſpicionem injiciunt . Suſpicionem inquam ; nam ex cachexia , ſcrophulæ morbo , ſpina ventoſa , aliisque mali habitus affectibus certo prædici nequit variolarum futura malignitas ; quod in his interdum benigniſſimæ variolæ obſervatæ ſunt . Hinc HAENIUS (a) recte concludit , inquiens : *mala corporis prædiſpoſitio incerta admodum lege vel auget , vel non auget periculum morbi* . Attamen habitus corporis mediocriter pinguis * , cutis mollis , & albida ; color nitidus , facies læta , & ſerena ; oculi hilares quidem , ſed non nimis vividi , nec ſcintillantes benignas ut plurimum variolas pollicentur : contra malignas , deterioresque corporis gracilitas , cutis arida , & dura , color fuscus , aſpectus gravis , & triſtis , oculorum languor , aut rubor , pilorum nigredo , vocis aſperitas & raucitas . Hinc ætas variolis opportunior eſt trima , aut quadrima , aut quæ a quarto anno ad decimum quartum ad ſummum concluditur , quam nimis tenera , aut proſectior , aut quod pejus eſt , ſenilis . Magni refert , genus a parentibus ducere , qui benignas variolas habuerint , non plethora laborare , nec corpus hæmorrhagiis exhaustum eſſe : nam his contraria variolas mali moris prænunciant , quamquam magnis prægreſſis evacuationibus variolas interdum benigniores ſupervenire viderit (b) MEADIUS . Nec meliores in mulieribus utero gerentibus , puerperis , & inordinate , ut difficulter menſtruantibus , aut recens nuptiis expectandæ ſunt (c) * * . Multum etiam ad variolarum benignitatem confert conſtitutio temporum ſalubris , & morborum malignorum , aut putridorum non ferax ; nam ſi prægreſſæ tempe-

*Signa quæ
benignas
pollicentur , &
contra .*

*Constitu-
tiones ca-
lida, &
humida,
& morbi
putridi,
exanthe-
matici do-
minantes
malignas
variolas
reddunt.*

states, uti sunt calidæ & humidæ, corpus impu-
rum reddiderint; atque sanguinem ad corruptio-
nem proclivem fecerint; aut jam morbi exanthe-
matici, maligni, putridi, aut inflammatorii do-
minentur, tum fieri non potest, quin variolæ
quoque aliquid de eorum malignitate, ac natu-
ra sibi arripiant.

(a) *Rat. contin. T. I. Cap. V.*

* Pueri valde pingues, atque obesi, variolis con-
fluentibus correpti vehementer periclitari dicuntur
a Cl. VARNIERIO (*Journ. de Medec. T. V. pag. 352.*)
quod universa pinguedo in pus vertatur; citissime-
que gangræna, & corruptio superveniat.

(b) *L. c. cap. IV.*

(c) ROSEN. *des Malad. des enfans p. 130.*

** Omnes uterò gerentes, quas vidit VARNE-
RIUS (*l. c.*), variolis correptæ abortum passæ sunt.

§. CCXV.

*Sporadi-
ca beni-
gniores e-
pidemicæ.
Epidemi-
cæ alia
benigna,
maligna
alia.*

Dispicere deinde oportet, variolæ ne sporadi-
cæ, an epidemicæ vagentur? Illæ generatim sunt
his benigniores. Si epidemicæ oberrent, in ea-
rum benignam, aut perniciosam indolem inqui-
rendum est. Sunt enim quædam epidemicæ con-
stitutiones valde benignæ, aliæ contra malignæ,
& deteriores. Plerumque in tempestatibus salu-
bribus mitius ingenium obtinent, præsertim si
parum temporis ab ultima epidemica constitutio-
ne elapsum fuerit; malignius vero, si jamdiu va-
riolæ siluerint. Initio epidemicæ, aut sub ejus fi-
nem variolis corripere præstat, quam in ejus aug-
mento, & statu; tempore etiam verno, aut au-
tumnali, quam æstate præservida, aut hieme al-
genti *; corpore puro; & ventre a sordibus va-

*Mitiores
initio, &
fine.*

cuo,

tuo, quam contra. Epidemicæ enim, sicut morbilli solent, Febuario, & Martio mensibus caput efferunt, æstate ferociunt, autumno mitescunt. Hinc initio, & sine benigniores plerumque sunt. Discretæ plerumque vacant periculo, rite curentur, & malignitatis expertes fuerint. Confluentes, coherentes, & mixtæ periculi plus habent, in primis malignæ. In universum si signa adsint diatheseos inflammatoriæ (§. CCX.), vires vigeant, & malignitatis notæ deficiant, ut ut vehemens morbus & periculosus sit, levari tamen, & mitigari plurimum eum posse congrua curandi ratione, sperandum est. Contra viribus languentibus; ut in variolis nervosa symptomata habentibus, sive malignis (§. CCXI.), aut in putridis; & ad corruptionem vergentibus (§. CCXII.) irritus cedit quicumque artis (a) conatus.

Discretæ plerumque benignæ. Confluentes contra. Inflammatoria minus periculosa malignis, & putridis.

(*) LUDWIGIUS contra opinatur, variolas æstate & hyeme ut plurimum benigniores esse, quam vere; & autumno (1). Idcirco temporum & epidemiæ constitutionem inspicere oportet. Nihil enim tam perpetuum in Medicina est, ut aliter interdum non accidat (1) *Inst. med. Clinic. §. CLXXXII.*

(a) STORCK *Instruz. med. practic. P. I. p. 278.*

§. CCXVI.

Dum singularum historiam supra tradidimus, notasque cujus generis proprias enumeravimus, subinde non prætermisimus eas, quoque attingere, quæ mitiorem, aut graviorem morbi gradum, & prosperiorem, aut funestiorum eventum significant. Quare non est, cur ea omnia, quæ ad hunc locum spectarent, repetamus; cum quilibet illino sibi ea comparare possit. Ibi quæ

Maligna. ex confluentibus perniciosiores sunt, nimirum
rum va- *erysipelatoſa* (§. CXCIII. CXCIV.), *morbiloſa*
ria ſpe- (§. CXCIV.), *coherentes* (§. CXCVI.), *ſangui-*
cies, & *neæ, gangrenofa, & putrida* (§. CXCVII.
earum pe- CXCVIII.), *crystalina*, ſive *lymphatica*, & *ſi-*
riculum. *liquoſa* (§. CXCIX.), & reliquæ, ſatis abunde-
 que, ni fallor, eas explicavimus. Quod vero
 ſpeciatiim attinet ad *ſanguineas*, hæ multo peri-
 culoſiores *crystalinis* habentur; *verrucoſa* autem
crystalinis, ubi vere maligna ſint: *crystalina*
 videlicet, quia nunquam ſuppurant. Scire tamen
 convenit, has interdum vel cutanea exſpiratione
 evaneſcere, vel urinæ copia denſiorem earum
 materiam excerni poſſe. Atqui *verrucoſa* majus
 periculum afferre dicuntur, quia nec ſuppuratio-
 ne, nec aliis excretionibus ſolvi queunt. Hinc
 RHASES (a), & MEADIUS (b) mortiferas eas de-
 clarare non dubitarunt; quod tamen de malignis
 intelligendum puto.

(a) *De Variol. cap. VIII.*

(b) *L. c. cap. 3.*

§. CCXVII.

prognosti- His generatiim præcognitis ad ea tranſeundum
ca cujuſ- est, quæ ſpeciatiim in quolibet variolarum cujuſ-
que ſta- que generis ſtadio præſagitionum adjuvant ſcien-
tiâ. tiam. In primo ſtadio rarum periculum perhibe-
 tur (a), niſi a dentitione, vermibus, aut aliis
 morbis conjunctis impendeat. In eo autem dolor
 capitis, & dorſi levis; calor mitis; ſitis mode-
 rata; pulſus æqualis, parum a naturali recedens;
 vires validæ; nullus, aut parvus vomitus; respi-
 ratio facilis, & lenis; ſomnus tranquilluſ, &

reficiens; nulla ægritudo; aut jactatio; appetitus satis bonus, nulla in abdomine molestia mitissimas, benignissimasque variolas (§. CLXIX.) *signa cœxidiola:* præmonstrant (b), ut manifestum plane est. Quo longius ab hoc placidissimo genere discedit morbus, eo gravior. Hinc acuti capitis, & lumborum dolores; sitis ingens; sudores profusi; vomitus creber, & permolestus, jactatio, ægritudo, vigilia, aut sopor, pulsus vehemens, varius, aut quod deterius est, parvus, inæqualis, debilis cum virium prostratione; pedum, & manuum tremores, præsertim quando aut tanguntur, aut moventur; ventris tormina; nausea; ciborum fastidium; respiratio difficilis, anxiosa, anhelosa gravitatem, malignitatemque (c) patefaciunt. Sed maxime animum advertere debemus ad dolores; si qui sunt, in aliqua parte defixos, qui pleuriticum; colicum; ischidiacum; aliumve a variolarum symptomatibus alienum simulant. Nam hi, quod sæpe vidi; non modo variolarum eruptionem ad nonum internum diem usque retardant, verum etiam malignissimas, & pene lethiferas variolas antecedunt. De ciborum vero fastidio, dummodo alia præva symptomata absint, non valde sollicitos nos esse oportet, nam pluries variolæ satis benignæ occurrunt, in quibus ad morbi usque finem sine ullo detrimento vix quidquam cibi præter potum, aut vini tantillum ab agris capitur. Quod ad febrem attinet, cavendum est, *Febris quomodo conhide- randa.* ne prima accessionis species benignior decipiat: sed tota ejus ab exordio ad eruptionem usque pustularum ratio, & progressu (d) perpendenda *Brevitas aut longius primum stadium quid indicat.* est. Pro longiori, aut breviori primi stadii extensione benignior, aut malignior variolarum natura, *HOMO* (e) asseverante, se habet. Sed id

universim nequaquam verum est. In discreto potius genere monitum ejusmodi locum obtinet, Defectum vomitus, & jactationis, & quamdam quietis speciem cum MORTONO supra (§. CXCXIII.) retulimus inter signa variolarum pessimi moris, Verum cum solum eventu hæc comprobantur, cum æger vim morbi non percipit ob summum naturæ languorem, & quasi attonitus jacet, comate oppressus cum pulsu debili, urina tenui, reliquisve pravis, malignisque signis ibidem (§. CXCIII. CXCIV.) memoratis. Ceterum urina, quæ colorem habet vini canariensis, optimæ notæ (f) censetur, præsertim cum anæremate, aut hypostasi lævi, alba, copiosâ sine aliis malis signis. In hoc quoque stadio, aut initio sequentis interdum peticulæ, & maculæ purpureæ erumpunt, itemque sanguineus mictus, hæmoptisive accedit mala semper significatione, sed non nunquam adeo exitiosa signa hæc sunt, ut ante eruptionem variolarum, aut ea vix apparente ægri (g) intereant. Id in primis evenit in variolis epidemicis anni 1681. in quibus maculæ purpureæ, antequam variolæ prodirent, apparebant, & præmaturam mortem (h) afferbant.

Quando vomitus, & jactationis defectus bonus, aut malus:

Urina significatio.

Quænotæ, mala, quid?

(a) SCHACHT. *l. c.* cap. XIII. §. VIII.

(b) LOBB. *de la petit. verol.* Tom. I. *Introduct.* p. XLIX. ROSEN. *Malad. des enfans* p. 130.

(c) *Idem. l. c.*

(d) AZZOGUID. *l. c.* p. XIV.

(e) *Loco cit.*

(f) LOBB. *l. c.*

(g) SYDENH. *Diss. epist.* p. 404.

(h) *Idem ibid.*

§. CCXVIII.

In altero stadio pro symptomatum varietate varios quoque discriminis gradus habent (a) Variolæ. Pustularum eruptio præceps, præniatura, nempe intra sexaginta horas conspicua, conferta, minuta, & copiosa, præsertim in facie reprobatum; itemque, si statim confluant, aut acriter pruriant, malæ habentur, & contra (b). Quo pauciores faciem impetunt, ut plurimum eo mitiores esse (c) consueverunt. Si incipiente eruptione alvus laxetur, profluatque, malum (d), in primis in discretis, aut confluentibus adultorum: quamquam hoc minime perpetuum est. Interdum enim ejusmodi alvi fluxu gastrica, & biliosa cacochylia, quæ morbum graviolem redderet, utiliter subduci visa est. Quo magis pustulæ deprimuntur, & quo minus post eruptionem febris se se remittit, eo gravius imminet periculum, & contra. Delirium, quod eruptionem subsequitur, terrere (e) debet, & multo magis phrenitis quarto post exclusas variolas die superveniens, quia perniciem ominatur. Nec delirio remittenti licet confidere, & spem inde alere, si eadem febris vis (g) perseveret. In hoc ipso stadio inflammatio faucium, difficilis deglutitio, respiratio frequens, anxiosa, intercisa interiores quoque partes variolosa materia occupari non sine periculo, significant (h), in primis si ore hiante, & naribus obstructis spirare æger cogatur. Contra nares, & fauces liberæ, & circa nasum pauca pustulæ bonum præsagium (i) præbent.

*Secundi
stadii
præniatura
signa.*

*Pauca
variola
in facie,
bonum.*

*Quando
alvus la-
xa non
damnan-
da.*

*Pustula-
rum de-
pressio,
& febris
continua-
tio mala.
Delirium
post eru-
ptionem
pessimum
Infida
delirii
remissio.*

*Præsignum
ex fau-
cium &
naribus
stadium.*

- (a) SCHACHT. *l. c.* §. XXI.
 (b) ROSEN. *l. c.*
 (c) HOM. *l. c.*
 (d) ROSEN. *l. c.*
 (e) HOM. *l. c.*
 (f) MEAD. *l. c. cap. 3.*
 (g) HOM. *l. c.*
 (h) LOBB. *l. c. p. LIII.*
 (i) ROSEN. *l. c.*

§. CCIX.

*Tertii
 stadii si-
 gna pro-
 gnostica.
 Suppura-
 tio bona,
 aut mala.* Tertii stadii prædictiones ex suppurationis rati-
 one potissimum ducuntur. Optimum, & na-
 turæ legibus consentaneum est suppurationem
 diebus septimo, octavo, nono, decimo, unde-
 cimoque in pustulis faciei; deinde in reliquis
 partibus duodecimo, & decimo tertio die fieri
 cum sensu doloris, aut cum magna sensibilitate
 in locis, ubi pustulæ sitæ sunt; bonumque in-
 dicium est, eas turgere, plenas humore tendi,
 reniti, dolere (a). Hinc eo major salutis spes
 affulget, quo variolæ ad suppurandum paratio-
 res (b) existunt, quoque magis earum interval-
 la rubent, colore videlicet rosæ Damascenis (c)
 simili. Contra si pustulæ, aut earum interstitia
 palleant, aut liveant, aut variolæ rugosæ sint,
 flaccidæ, & dolore vacuæ, aut in medio subsi-
 dant, aut nigricent, aut peticulis ex atro pur-
 pureis stipentur, mortem in propinquo esse (d)
 scito. Pus vero album, viscidum, lente flave-
 scens, vesiculas perfecte opplens bene augura-
 tur; male fuscum, tenue, aut præmature fla-
 vum, aut nimis paucum. Palpebrarum tumor
 circa diem octavam, & capitis inflatio circa

nonæ diei initium, atque ad undecimam usque protracta faustum eventum (e) promittit.

(a) LOOB. *l. c. p. XLIX.* ROSEN. *l. c.*

(b) MEAD. *l. c. cap. 3.*

(c) SYDENH. MORTON. *l. c.*

(d) HOM. *l. c.* ROSEN. *l. c.* SAGAR. *l. c. p. 29.*

(e) LOBB. *l. c. p. L.*

§. CCXX.

Facies quoque sua signa habet: hanc æqualiter tumere, ut oculi occludantur, aut vix ullo tumore affici, quod quidem in benignissimis variolis plerumque evenit, bonum: At copiosissimis pustulis obsitam esse, nec tamen inde intumescere, aut sola labia, & palpebras tantum inflari (a), malum. Quod si facile detumescere, aut ptyalismo cessante, quod die undecima ut plurimum contigit, non cito primum brachia, & manus, deinde crura, & pedes successive intumescant, pene mortiferum (b) est. Collapsus variolarum, nisi ptyalismus, aut alia copiosior excretio opem ferat; itemque ptyalismi defectus in confluentibus adultorum augurium triste dabit; nam ptyalismus summopere necessarius atque utilis est non modo in confluentibus, sed etiam utilitate non caret in discretis, si his, ut interdum accidit, superveniat. Stridor quoque dentium in infantibus, & pueris cum dormientibus, tum vigilantibus, aut convulsio quæcunque alia huic stadio superveniens, jure (c) metuenda est. In variolis discretis dies plerumque fatalior esse solet octava; in confluentibus, ut alias diximus, undecima (d). Quod ingens vitæ periculum, die

*Ex facie
præsagia.*

*Signa ex
ptyalismo.*

*Ex stridore
dentium.*

*Dies fatalior
qualis est.*

undecima futurum, omnemque fere medelam spernens multo prius prædici potest ex sola pustularum exiguitate, multitudine & frequentia.

Quid variolarum copia, aut paucitas? Siquidem in multitudine, aut paucitate exanthematum magna ex parte discrimen, aut spes salutis consistere sæpe (e) videtur. Salivæ fluxus ab ipsa eruptione exortus, huc usque perdurans, facilis, liquidus in confluentibus aduorum, aut

Ptyalismus bona, aut mala notæ.

in puerorum variolis nullus, aut parvus ut salutis spem facit, sic difficilis, viscidus, cito desinens, aut repente suppressus exitium (f) minatur. Sed maximum periculum est tam in discre-

Febris suppuratoria quid periculi habeat.

tis, quam in confluentibus variolis a febre suppuratoria. Hæc si vehemens est cum dolore capitis, virium defectu, oculorum rubore, anxietate, jactatione, delirio, pectoris oppressione, atque angustia mortem fere certam (g) intentat.

Ejus absentia cum tranquillo somno, & facili respiratione.

Contra tutissimum est toto hocce stadio parvam, vel nullam febrem esse, somnum tranquillum, respirationem facilem, & (h) æqualem.

(a) ROSEN. l. c.

(b) SYDENH. MORTON. HOM., ROSEN. l. c.

(c) SAGAR. l. c. n. 55.

(d) SYDENH. *Dissert. epist. p. 407.*

(e) *Id. ib. p. 404.*

(f) MORTON. ROSEN. SCHACHT. l. c. §. XXIX.

(g) SYDENH. ROSEN. l. c. SCHACHT.

(h) ROSEN. l. c. *Bona respiratio, inquit BAGLIVIVUS, in variolis est unum ex optimis signis, licet sint gravia cetera, ut centies observavi. De respirat. in acutis.*

§. CCXXI.

Ut in duobus primis stadiis, sic in tertio alvi fluxus, nisi ex cacochylia gastrica fuerit, quod jam supra monitum est, plerumque ut noxius in discretis, & benignis (a) damnatur. In confluentibus vero puerorum non modo totum fere morbi cursum comitatur, ut suo loco notavimus, verum etiam utilis esse consuevit, subtrahendo aliquam exuberantis materiae variolosae portionem. Frigore suscepto si supprimatur ptyalismus, periculosum. Hoc ipso tempore dolorem osteocopum cum magna inquietudine interdum supervientem, si viginti quatuor horas non excesserit, salutarem; ultra vero hunc terminum protensum, lethiferum jam supra (§. CCIX.) ex SAGARIO (b) pronuntiavimus. Singultum quoque sub finem hujusce stadii, vel circa initium sequentis moveri, aut ulcera in ore, & faucibus nasci, haud vacat (c) periculo. Funesti quoque habentur horrores, aut rigores, qui in augumento morbi, aut sub ipsa febre secundaria ægros (d) corripunt.

*Tertii
Stadii
præfagia.*

Alvi fluxus.

*Ptyalismus
suppressio.*

*Dolor
osteocopus.*

*Singultus,
&
ulcera
oris,
&
faucium.*

(a) LOBB. l. c. p. L.

(b) L. c. pag. 19.

(c) LOBB. l. c. p. LIV.

(d) HUXHAM. de aere, & morb. epid. T. I. pag. 37.

§. CCXXII.

Calor temperatus non modo in tertio, sed etiam in quarto stadio notis salutaribus adnumeratur. Alvus die duodecimo, aut decimo tertio

*Quarti
Stadii
præfagiones.
Calor.*

mo.

moderate fluens, & laxata ita, ut vires non poterat, cum in variolis confluentibus, tum in discretis malignis plurimum morbo levando, solvendoque (a) confert. Contra nimius alvi fluxus cum torminibus sine levamine; dejectiones putre, aut sanguine mixtæ; epigastrii tumor, & dolor gangrænam ventriculi, aut intestinorum indicans; aut alvi adstrictio pertinax, item lingua nigra, aphtosa, arida, siticulosa; humidi desiderium, & ejusdem avida suctio periculi magnitudinem, & quidem quam proximi ostendunt. Sæpe exitiosa fere sunt urinæ paucæ; raræ, pallidæ; inanis micturitio; delirium, convulsiones; & demum arteriarum carotidum, & temporalium mictus crebriores, patientioresque, dum in carpiis languent, deficientque. His enim non modo phrenitis, verum mors ipsa indicatur. Salutem vero sperare licet, si deglutitio facilis sit, si lingua naturalem modum servet, si nullus interior dolor (b) discruciet; si pustularum exsiccatio eodem prope ordine, quem tenuit eruptio; procedat. Pustularum vero exsiccatio vel nulla, vel tarda nimis, itemque repetita crustarum (c) repullulatio, non expers sane discriminis est.

(a) LOBB. l. c. p. LI. ROSEN. l. c.

(b) Id. ib.

(c) Id. ib.

§. CCXXIII.

Quædam alia observatio-
nes circa prognosim.
At supersunt quædam aliæ observationes generaliores, quas scire maxime expedit, ut præfationum doctrina cumulatior habeatur. In universum peticulæ, & mictus cruentes, quocumque

sta-

Radio accesserint, item suppressa ex toto variorum eruptio, febrisque secundaria, quæ rationem multitudinis pustularum sequitur, sunt aditus præcipui, quibus ad interim (a) ducitur. Gravidæ mulieres, si variolisprehendantur generatim non modo facile abortiunt, verum etiam cum ob *febrem puerperalem*, quæ sæpe eas invadit, tum ob hæmorrhagiæ metum gravissime plerumque vita periclitantur. Hystericæ affectiones, spasmi, frigus horrificum, rigore pessime (b) audiunt. Urinæ emissio, aut alvi dejectio inscio-ægrotante; sudores profusi, aut viscidi & frigidi, aut ephidrosis, sive sudatuncula tenuis, aut guttatim exstillans fere mortis prodromi (c) habentur. Tubercula, sive phymata rubra, crebro sub finem morbi exterius se produnt, membranamque adiposam occupare consueverunt. Si supputationem subeant, citoque aperiantur, ut plurimum criticæ evacuationis vice funguntur: at non suppurantia, aut non opportune, & in tempore aperta alterutrum denotant, videlicet vel deficientis naturæ conatum, vel materiæ purulentæ (d) ad interiora regressum. His vero tuberculis frequentius obnoxii sunt illi, qui mictu cruento laborarunt, & ope acidi vitriolici, & vesicantium, ut animadvertit (e) MEADIUS, evaserunt. Sed hi in tumores etiam glandularum non suppurantes, & gangrænosa tonsillarum ulcera incidunt. Ex quo patet, virus variolosum nulla alia ratione tutius, meliusque e corpore efferri (f), externique, quam supurationis via, atque adjumento. Non nullos SAGARIUS vidit, qui præter variolas suppurate solitas *crystallinis*, & *verrucosis* simul affecti erant. Hi supurationis tempore sui quasi oblitii, incuriique jacebant,

Peticule, mictus, cruentus, variolarum suppressio, febris secundaria. Graviditas.

Urina inscio ægrotante reddita. Sudores.

Phymata.

Quinam phymatis magis obnoxii.

Tumores glandularum, & ulcera tonsillarum.

Observatio Sagarrii.

donec inopinato quasi e vita excederent ; quod supra (§. CXCI.) jam ex eodem retulimus . Mirabatur autem ; eos neque tum febricitasse ; neque unquam facie intumuisse ; neque ullum ferme salivæ fluxum expertos fuisse .

(a) SYDENH. *l. c. p. 413.*

(b) LOBB. *l. c. p. LIII.*

(c) *Id. p. LIV. ROSEN. l. c.*

(d) *Id. ib. SAGAR. l. c. p. 20.*

(e) *l. c. cap. 2.*

(f) *L. c. p. 21.*

Curatio .

§. CCXXIV.

Absoluta ; ut potui , accuratissime variolarum historia, conquisitisque undique illustrium Medicorum observationibus, in quibus prolixitate, & copia maluimus ; quam inopi brevitate peccare : nunc, qua ratione earum curatio instituenda sit, exponere aggrediar . Sed primum animadvertendum est, naturam ut in ceteris exanthematicis morbis, sic quoque in variolis summa ope nitui, ut principium illud heterogeneum, quo ipsa instigatur, ad cutim (§. IV.) critice protrudat, seque exiguis phlegmonibus ibi inductis, atque in pus bonæ notæ conversis ab omni noxio humore liberet . Id autem etsi non nunquam leni, & ferme insensibili motu molliatur, plerumque tamen febris cujusdam manifestæ concitatione ipsa consequitur : quæ febris apparatus, sive contagii (§. CLXVII.) appellari solet . Hæc vero quodam gradu, & tempore eget, quo miasma variolosum præparati, extricari, & expelli queat, non secus

ac in fermentationibus usuvenit, ut liquor fermentans heterogeneas, impuras; inutilesque substantias fecernat, ac dimittat. At illud miasmatis variolosi proprium videtur; quod non modo quendam fermentationis veluti speciem exfusci-
 tet, verum etiam fermenti instar plus minus sanos humores in sui naturam transmutet, sibi que assimilet. Hinc consequens plane est; ut, si naturæ motus iste neque excedat, neque deficiat, nullo unquam artis auxilio perturbari debeat; sed fini, donec suum opus perficiat, & compleat. Si vero aut torpeat nimis, & præter modum cunctetur inefficax, aut contra vehementius, quam oportet, concitetur, turbasque cieat; tunc eum prudenter, & caute sollicitari, aut cohiberi conveniat*. Sed in primis quam diligentissime curandum est, ut, quoad fieri potest, minima humorum assimilatio a varioloso fermento præstetur; id quod in regimine potissimum diæteticorite instituto pene totum contineri, vix est hodie, qui ultro non fateatur.

Motu quodam simili fermentationi. Miasma variolosum agit fermenti instar.

Motus natura quomodo regendi?

Maxima cura pars in diæteticorite regimine.

* Hæc respondet optimis documentis, quæ SYDENHAMIIUS de variolis regularibus ann. 1667. 68. 69. scribens (*Oper. sect. 2. cap. 2. v. 159. edit. Patav.*) nobis reliquit, ubi ait indicationes esse; ut æqualis ille tenor ebullitionis in sanguine conservetur, qui neque nimis propeve separationem nimia sua vi perficiat, neque tamen torrido nimis motu eandem remoretur, vel non satis idoneam præstet; 2. ut abscessuli, postulare summa cura sustineantur, quo debita tempora percurrentes, tandem contentam in se materiam omnino ardebant, ipsæque etiam evanescant.

§. CCXXV.

Damna
caloris
lecti, &
cubiculi. Nihil enim magis conferre ad febrim præter
 modum augendam, humoresque sanos varioloso
 tabo assimilandos asseritur, quam lecti, & cubi-
 culi nimius calor (a). Hoc scilicet sanguinis æ-
 stus, & fervor, qui in *Variolarum apparatu* mo-
 tui, & fervori fermentationis valde ænis est,
 sic excandescit, intenditurque, ut cuncti prope
 humores, amissa priore blanda natura, novam,
 pravam, analogamque varioloso fermento quali-
 tatem adipiscantur. Quapropter SYDENHAMIVS
Quamdiu
extra le-
ctum ma-
gnere agri
debeant. suadere passim non desinit, ægros non ante le-
 ctulo addicendos esse, quam tota variolarum eru-
 ptio in conspectum venerit; id est non ante sex-
 tum ab initio morbi diem, sive ab eruptione in-
 cepta tertium, aut quartum. Quin etiam post
 hosce terminos lecti calorem ita suspectum ha-
 bet, ut ex eo vigilias, phrenitidem, aliaque
 periculosa symptomata derivare (b) non dubitet.
 Quamobrem continuo subjicit, ægrum post sex-
 tum etiam diem extra lectum interdium, quoad
 per vires licuerit, detinendum esse, præsertim
 cum pustularum frequentia, & cõpia tanta sit,
 ut fræno, & moderamine coerceri debeat. Tunc
Exceptio-
nes qua-
dam. vero non amplius e lecto eximendum, cum a-
 crior pustularum dolor, aut animi ad deficien-
 dum propensio decubare, & quiescere eum cõ-
 gat. Concedit tamen in variolis discretis beni-
 gnis (c), itemque ubi sanguinis copia per venam
 sectam minuta est, minorem esse extra lectum
 manendi necessitatem; quandoquidem in his
 non adeo vehementer effervescebat sanguis, ne-
 que

que tantus est memoratae assimilationis timor. Ex-
cipit quoque casum, in quo ante variolarum eru-
ptionem eclampsia, sive morbus comitialis acces-
serit; nam tunc lecto tradendum esse ægrum, &
cardiacis medicamentis cum paregoricis junctis,
in primis laudano liquido ad paucas guttas pro-
pinato, & cantharidibus nuchæ impositis variolas
ad cutim alliciendas (d) jubet. Neque pariter eos
e lecto eximendos existimat, qui *ægritudine ve-*
hementiori, intensiori febre, vomitu enormi, ver-
tigine, artuum dolore, quasi rheumatismo labo-
rarunt, & similibus contra indicantibus afficiun-
tur. His enim, ubi maxime sanguinei, ætateque
florentes sunt, quia lecto abstinere non possunt,
opem fere nitebatur sanguinis e brachio missione
primum, & deinde aliquot post horis emetico;
quibus sic eos revelari vidit, ut *quasi sani lectu-*
lo abesse (e) possent.

*Quibus
extra le-
ctum ma-
nere non
licet,
quodnam
aliud au-
xilium
adhiben-
dum?*

(a) *Dis. epist. pas. 406.* (b) *Ibid. p. 403.* &
p. 406. (c) *Ib. p. 407.* (b) *Ibid. p. 415.* & 420.
(e) *Ib. p. 422.*

§. CCXXVI.

Non modo assidua in lecto cubatio vitanda
est, verum etiam cubiculi calor nimius, & diu-
tina in eodem aere, non renovato, præsertim
tempore æstivo, mora. Perneccesarium enim præ-
dicat idem SYDENHAMIUS (a) aeris puri, & re-
centis accessum. Nec ab eo dissentit MEADIUS
(b), ubi aeris puri, novi, & subfrigidi laudes;
calidi vero, clausi, halitibusque infecti noxas
commemorat, utpote qui respirationem anxiam,
& difficilem reddit, febrim, & pustularum nu-

*Noxa ca-
lidi cubi-
culi, &
aeris non
renovati?*

merum adauget, unde inflammationes, & gangrænæ postremo insequuntur. Confirmantur hæc omnia a fidissimo SYDENHAMII sectatore, & clinico expertissimo ANTONIO HAENIO (c), qui non cessat summis celebrare laudibus crebram aeris renovationem, & diligentem lecti mutationem, stragulorumque, & cubiculi ventilationem. Nihil enim præstantius se nosse affirmat, & cum eo affirmant omnes fere nuperi scriptores, in primis ii, qui inoculationis utilitatem experti sunt, ad variolarum malignitatem cum præcavendam, tum inhibendam, quam longiorem extra lectum interdium moram, lecti, indumentorumque munditiam, animi hilaritatem, oblectationem, jocos, musicos concentus, & præ ceteri lenem in aere libero (d) deambulationem. Deambulationis vero hujusce saluberrimos, indubiosque effectus a nemine satis mente concipi posse dicunt, nisi ab eo, qui ejus periculum (e) fecerit. Assseverant enim, languentes, anxios, immani æstu, & febris prope conflagrantes, statim ac in aerem apertum transferuntur, & manibus assistentium suffulti ad deambulandum leniter impelluntur, brevissimo temporis spatio recreari, alacres fieri, vires resumere, spiritum liberius ducere, exhilarari, & sensim sine ullius subsidio huc illuc vagari; febrimque quam plurimum defervescere, pulsu arteriarum citissime ad pacatiorem rhythmum (f) restitutio.

Nihil utilius aeris aperti, & renovati usu, hilaritate, musica, deambulatione &c.

Effecta aeris aperti.

(a) L. c. p. 407. (b) De variol. c. 3.

(c) Rat. contin. T. I. cap. V. §. VII. n. 4.

(d) Id. ib. nam. 9. (e) STORCK. Instruz. med. practic. T. I. p. 371. Id. ib.

§. CCXXVII.

Neque mirum cuiquam videatur, tot emolumenta a puriore, liberioreque aere permanere; quandoquidem nemini in hac physices, ac physiologie luce ignotum esse potest, puti & novis earis accessu non modo calentem, atque effluviis refertam ægrotantis atmospheram, quæ respirationi non minus, quam expirationi insensibili fere inepta reddita est, procul ab ejus corpore dispergi, calorem paulatim contemperari; & minui; pulmones facilius ad ducendum spiritum dilatari, & sanguinis fervorem, & quasi dixerim fermentationis speciem; qua ebullit, effervescitque, compefci: verum etiam utramque insensibilem expirationem, cutaneam videlicet, & pulmonarem promoveri, extrorsum quodammodo allici, attrahique lege affinitatis, & chymicæ cujusdam solutionis, quam præstat aer purus & recens, sicque variolosi miasmatis fortasse partem quod sane magni refert, insensibili exhalatione efferi, ac disperdi. Quæ omnia tanto in pretio habentur à magnis viris, ut inanem timorem eorum, qui ab aere libero, & aperto variolarum eruptionem impediri, aut earundem retrocessum induci crederent, fidenter aspernentur; ac derideant; constanti, & diutina, ut ipsis videtur, experientia convicti, variolas in ejusmodi aere facilius, certius, tutius, ac magis regulariter (a) ad cutem prodire solitas esse. Si quis tamen objiciat, ab ejusmodi regimine interdum pustularum eruptionem retardari visam, quod negari omnino nequit, &

Qua ratione aer recens tam bonos effectus præstat

Variola in aere aëro facilius prodeunt.

Si tamen interdum eruptio retardetur, non valde id nocet.

hoc minus periculi pendere asseverat SYDENHAMUS, quam ex illa humorum depravatione, quæ regimen contrarium subsequitur, quæque in causa est, ut die porro undecima ob innumeras variolas suppurationem subeuntes exorta vehementior febris agrotantem occidat (b).

(a) STORCK. *l. c.* p. 272. 273.

(b) *L. c.* p. 413.

§. CCXXVIII.

Euncta igitur hæc, quæ de recta lecti, cuticuli, aerisque procuratione, & de aura liberiore captanda, ac de ambulationibus, aliisque animi oblectamentis interdium, assidueque adhibendis ex magnorum virorum sententia, & præceptionibus hæctenus (§. CCXXV. ad §. CCXXVII.) exposuimus, semper præ oculis ita habenda sunt profecto, ut nunquam nobis e memoria excidant, utpote & rationi consona, & multorum firmata experimentis. Nolim tamen quis credat, hoc regiminis genus indiscriminatim, & sine ulla limitatione, & quovis anni tempore observandum esse, aut, quia universim in variolis insititiis, & artificialibus felicissime cedit, pari semper eventu in naturalibus, sive spontaneis esse cessurum. Non leve enim inter utrasque discrimen intercedere videtur, quo maxime fit, ut non eadem omnino regiminis, & curationis ratio semper eis accommodari queat. Namque exigua admodum puris variolosi, & quidem benignioris, in meliorisque notæ particula ad insititias procreandas adhibetur; quod sane plurimum inter rest. Lo-

*Præcepta
tradita
limitantur.*

*Discrimen
inter va-
riolas in-
sititias,
& natu-
rales.*

to etiam tutissimo, atque a vitalibus, interioribusque sedibus valde diffuso, quasi pedetentim contagiosum miasma inferitur. Corpus, quoad fieri potest, sanissimum, ætas magis propitia, anni tempus temperatissimum, vernum videlicet, aut autumnale ad inoculationem sèliguntur. Quas ob res non solum febris, quæ a *contagio*, sive *apparatu* nomen habet, mitissima esse consuevit; verum vires etiam, appetitus, & reliquæ functiones modice læduntur; variolæ ut plurimum numero paucæ, discretæ, & benignæ erumpunt, ac demum placidissime cetera morbi stadia transiguntur. Non ideo mirandum nobis est, si in aere libero versari, & deambulare sine molestia, atque a lecto interdium abstinere, & vigilare sine detrimento inoculari tum possint. Contra in variolis naturalibus major plerumque variolosi contagii vis corpus ingreditur, humores inficit, ac depravat. Ore, naribusque potissimum recipitur, atque adeo caput, cerebrum, pulmones, & ventriculis, viscera certe nobilissima præcipue afficiuntur. Hinc gravior functionum omnium læsio. Præterea omnes cujuscunque valetudinis, habitus, ætatis sine defectu morbo subjiciuntur. Quolibet item tempore, etiam minus salubri, uti æstivo, & fervido, aut hiemali, & perfrigido, aut ob alios perniciosos morbos grassantes, malignioremque aliquam epidemicam constitutionem inopportuno hujusmodi pestilitate corripiuntur. Quapropter & febris, quæ inde sequitur, sæpe vehementior, & graviora symptomata, & major virium defectio, ut ægri nec stare extra lectum & multo minus incedere, & gradum sine animi deliquio possit, præsertim si malignæ, & confluentes: variolæ futuræ sint, & pessimæ

*Hinc curatio di-
versa.*

cum peticulis, aut exanthematis miliaribus complicatio, aliaque ejusmodi non raro faciunt, ut non modo naturales ab institiis longe differant, sed etiam aliam cum regiminis, tum curationis rationem exposcant.

§. CCXXIX.

*Qua diligenter
attendi
debeant,
ut regimen rite
instituatur.*

Qua & valetudinis statum, & ætatem, & æni tempus, & morborum vagantium constitutio-
nem, & contagii quantitatem, magnitudinem-
que, & vitalem virtutem sedulo considerari, expen-
dique oportet, & pro singulorum ratione quod
magis conveniat, consilium capi. Tuto, exem-
pli causa, quædam possunt ætate fieri, quæ hie-
me non sine periculo tentantur; commodeque id
ferri a bene valente, aut juvene, aut viro ro-
busto, quod imbecillum, aut infantem, aut tene-
rum feminæ corpus, ut scite admonet MEADIUS,
everteret. Sed paullo distinctius rem, prout ego
quidem sentio, proponam. In universum biemale
frigus accommodatis, cautisque præsiis temperan-
dum est, ne corrugata, contractaque cutis vario-
losæ materiæ appulsuræ enixe obnitatur, aut jam
appulsam improvide repellat; itemque ne febrilis
motus, quo natura utitur ad eam secernendam,
excernendamque, ita sufflaminetur, supprimatur-
ve, ut irritus, atque inanis fiat. Opportunum
igitur quandoque erit aures præbere MORTONO,
& MEADIO jubentibus, ægros primis ante eruptio-
nem diebus lecto concedendos esse, ut leni tem-
pore cutis universa laxetur. Quod etiam fieri
expediet, ubi aut ætate, aut habitu, aut vitæ

*Quid
hieme,
quid æ-
state præ-
set.*

genere, aut morbo densata cutis nimium obriguerit. Nimius vero calor æstivus levibus indumentis, atque aura frigidiore, aut mora aliqua extra lectum temperetur; eademque providentia curabitur, ut ardentior febris, si modum excefferit, intra justos limites redigatur. Æque temerarium est tempore hiberno, aut tempestate argenti perfrigefacere ægrotantes, aut eorum languidam vitalitatem restinguere, * quam æstate eos præposere torrere, & flammæ quasi oleum adjicere.

* Quæ scripsit C. LORRYUS in *Commentario* morborum, qui Parisiis anno 1777. regnarunt, adeo ad rem mihi facere videntur, ut me continere non possim, quin ea e Gallico in Latinum idioma versa huc transferam: „Omnino, mihi persuadeo, in re adeo „gravi, uti est vita hominum, unumquemque eorum, qui nostram artem necessariis cognitionibus, „ac debita probitate profitentur, serio veri studium „sequi. Sed quis ab entusiasmo temperare possit? „Timeo equidem, ne aliquid ejus irrepperit in variolarum curationem. Antiqui præter modum cardiacis, & alexipharmacis insisterunt. Non laborabo, ut refellam systema jure jam proscriptum. „BALLONIUS, FERNELLUS, & SANCTUSMARTIUS „ipse, quin esset medicus, in suo poemate de PÆDOTROPHIA, declamarunt contra hujusmodi abusum, & differuerunt de vena vel in media variolarum eruptione incidenda. Proxime elapso sæculo SYDENHAM. regulas fancivit certissimas, quibus medeamur variolis. FREINDIUS, & MEADIUS, qui antiquissimam medendi rationem a RHASI commendatam restituerunt, itemque HELVETIUS, SIDOBIUS, & HEQUETUS ostenderunt, quanti facienda sit aeris frigidi introductio, lecti, & vestimentorum mundities, ususque potionum refrigerantium in morbo hoc, qui in omnibus suis stadiis vere inflammatorius est. Verum ab aliquo jam

„ tempore nonne medici abusi sunt hisce dogmatibus,
 „ bus, ægros exponendo frigori immoderato glaciali
 „ atmosphæræ, & non ne possibili ad interiora
 „ variolarum repulsioni anteposuerunt falsam cutis
 „ præservandæ sedulitatem, & persuasiónem? Tu-
 „ mor faciei, & manuum non ne postulat certum
 „ teporem, & harum partium dispositionem quam-
 „ dam ad evaporationem, blandumque sudorem?
 „ Expiratio ista, quæ certe in atmosphæra glaciali
 „ vix obtineri potest, impedita, per lentas, & pra-
 „ vas successiones nonne modo ad pectus, modo ad
 „ articulos, modo ad oculos transfertur? In con-
 „ valescentibus, tempore nimirum, quo tota humo-
 „ rum massa purificari consuevit, nonne regimen
 „ diutissime tam quod ad diætam, quam ad atmo-
 „ sphæram summam in autumno variationem obser-
 „ vandum esset? Sed &c. “ *Histor. de la Societ. Ro-
 „ yal. de Medecin. T. 3. p. 11.*

§. CCXXX.

Media via tenenda. Media igitur via tutissimis ibis, videlicet si
 neque calore, neque vestimentis ægros suffocaveris,
 neque frigore, aut nuditate sic afflexeris, ut
 cutanea vasa prope occludantur, aut necessarij na-
 turæ motus penitus intercidant. Vidi multoties
 algida tempestate tardam, cunctantemque vario-
 larum eruptionem, pustulasque fessiles, aut um-
 bilicatas, ægro se attollentés, quas feliciter ex-
 plicavit, erexitque lecti, cubiculi calor moderate,
 prudenterque auctus. Nec caruit semper periculo,
 vel in ipsa æstate, aeris accessus, temere, aut
 improvide admissus, præsertim cum variolæ suppü-
 rarent, aut accrescerent. Metastases ex hac sola
 causa, in discreto etiam, & benigno genere,
 celeriter lethiferas interdum demirati sumus. Fu-
 nestæ ejusmodi exempla nullibi frequentius videri-

re est ; quam in plebejorum filiis , quibus res domi angustior est . Hi ut plurimum in conclavibus minus spatiosis quidem , sed male ab externis injuriis defensis , & fere undique aeri , vento , & frigori perviis degunt , vixque habent , quo se in lectulis contegant , aut in atriis apertis , aut ante domunculas sub dio versantur , aut huc illuc per publicas vias circumferuntur . Proh quantam stragem in his edunt variolæ ! Itaque , quando , & quantum præcepta supra exposita usum habeant , quando deserendus lectus sit , quando cubiculum ventilandum , quando in aerem apertum prodire liceat , prudentissimi , & sagacissimi Medici omnino est decernere . Generatim lecti , & cubiculi calor modum non excedat , potiusque ad frigidiusculum inclinet , præsertim quando æstas est , aut febris vehementius exardet , & pustulæ multæ , & quasi furentes prorumpunt . Tumque si nimia siccitas calori aeris juncta sit , magno quoque usui erit cubiculi pavementum aqua frigida aspergere , & vegetabilia virentia in eodem collocare , quæ putrida , & phlogistica effluvia absorbere , sicque aerem purificare dicuntur . In aere vero liberiore & puro admittendo , quoniam cubiculum ab impuris , phlogisticis , putribusque halitibus repurgari subinde convenit , temperamentum aliquod adhibendum est , ne subitum frigus , aut ventus , humiditas expirationi adversa irrumpat , & variolas emicare vetet , aut jam præsentis reprimat . Hæ-

*Cautio-
nes , &
præcepta
utiliora*

*Hæni-
monia*

clementia , aut novi aeris afflatu offendatur. Ad-
dit etiam , grabatum quo cubare solet , ita locan-
dum esse , ut fenestra , aut janua aperta ad aeris
renovationem , eum nequaquam directe (a) feriat .

(a) *Rat. contin. T. I. cap. V. 9. VII. n. 4.*

§. CCXXXI.

*Victus ra-
tio qua-
lis?* Diæteticæ vero (§. CCXXIV.) cum pars non
infima sit ipsa victus ratio , de hac quoque ali-
quid dicere oportet , ut quænam variolis oppor-
tunior existimetur , facile cognoscatur . Infantibus
*In La-
ctentibus.* adhuc lactentibus non alio alimenti genere opus
est , quam consueta lactis functione . Ad summum
si vehementer sitiant , & caleant , ne nimia se
lactis copia repleant , concedi iis potest aquæ po-
tus frustulo panis triticeï tosti infuso temperatæ ,
aut ex hordeo , aut oryza , aut gramine decoctæ ,
aut etiam purissimæ , qua non solum sitis extin-
guatur , verum humores etiam omnes diluantur ,
*In nutri-
sibus.* & refrigerentur . Nutricibus vero imperandum est ,
ut a vino , a nimio carniû usu , a pinguibus ,
acribus , salitis , aromaticis , aliisque calefacienti-
bus abstineant , & cibus vescantur blandis magnam
partem vegetabilibus , non valde jurulentis , ovis
recentibus , piscibus fluviatilibus tenerioris textu-
ræ ; & potui plurimo , temperatissimo , & diluen-
ti indulgeant . Præ primis autem animi tranqui-
litati , hilaritatique , quoad possunt , impense dare
operam debent .

§. CCXXXII.

Pueris vero, adolescentibus, atque adultioribus, si tamen cibum appetant, (nam interdum ab eo summo opere abhorrent, ut nihil per aliquot dies sumant) alimenta dentur tenuissima, humectantia, & ut vulgo vocantur, refrigerantia; cujusmodi sunt cremores hordei, aut oryzae liquidiores, decoctum panis albi, fructus dulces, vel subacidi, uti pruna, cerasa, fraga, pyria, poma praesertim cocta, & saccharo condita, & similia, quibus etiam alvus blande leniter, quod primis potissimum diebus maxime conducit. Quod si ab his quoque abhorreant, aliquid identidem juris tenuioris ex panis, aut ex pulli, vitulique carnibus largiri sine ulla noxa licebit. Novi quosdam omne alimenti genus sine ullo detrimento ad perfectam usque variolarum inclinationem respuisse praeter quaedam panis frustula vino dilutiori intincta, & subinde vorata: quod in primis usui esse potest in summa nausea, & vomitione perpetua, viriumque languore magno. Ceterum potui opportuna sunt aqua cum succo mali medici, citrei, aut aurantii, pauco edulcata saccharo; decocta pomorum; emulsa tenuiora ex amygdalis dulcibus, aut seminibus melonum; serum lactis defaecatissimum, atque alia hujusmodi, aestate naturaliter frigida, hieme vero tepentia, aut certe egelida.

In pueris, juvenibus, adultisque.

§. CCXXXIII.

*Curatio
chirurgica,
&
pharmaceutica
in primo
variolarum
stadio.*

*In mitif-
simo ge-
nere nihil
moven-
dum.*

*Naturæ
quomodo
obsecun-
dandum.*

Quod ad diæticum regimen, hæctenus satis; Reliquum curationis, quod ex fonte chirurgico, & pharmaceutico promi solet, ordinatim modo persequar, singula, quæ cuique variolarum stadio, generi, & symptomatibus administrari debeant, diligentissime, ut par est, enumerans, atque ad æquam lancem expendens. Itaque in primo variolarum stadio si mitissimus morbus sit, ut in benignissimo, & discreto genere (§. CLXIX. & seq.) est, ubi nimirum vel nulla, vel exigua febris cum eo conjungitur, vel ejusmodi ea est, ut pulsus moderatus, atque æqualis, calor mitis, respiratio facilis, & lenis, caput liberum, mens integra, & reliqua symptomata pacatiora non modo plenam variolosæ materiæ separationem, verum etiam pustularum debito tempore suppurationem, exsiccationemque sperandam esse significant; totum negotium Naturæ relinqui oportet, & solo diætico regimine, blandisque diluentibus eadem recte operanti succurrere satis est. Ad summum si alvus adstrictior fuerit, enemate aliquo emollienti laxari poterit, ut a sordibus, quæ retentæ molestiam parerent, intestina mature liberentur.

§. CCXXXIV.

*Quando
sanguis
mitti de-
beat.*

Verum si æger plethoricus vere sit, febris vehementior, pulsus magnus, plenus, & durus, aut ob vasorum plenitudinem nimiam obscurus, & suppressus, calor ingens, cutis arida, respiratio anxia, facies rubra, capitis dolor acerbus, aut
ejus

ejus stupor insolitus, aut sopor comatosus, aut delirium, & cetera respondeant, ut in morbo inflammatorio. (§. CCX.), & præterea constitutio aeris, morborumque antecedens, & comitans diathesim inflammatoriam ostenderit, tunc sanguinis missio necessaria est. Juvenibus, adultis, atque ætate florentibus non raro evenit, ut ob febris vehementioris, symptomatumque continuationem bis, vel ter * detrahi sanguis debeat. Id autem in quovis alio etiam morbi stadio fieri licet, si quod grave symptoma sanguinis missionem indicet, & vires eam ferre (a) possint. Neque timendum est, dummoda debita virium ratio habeatur, ne per sanguinis detractionem futura variolarum eruptio impediatur; nam vasorum nimia plenitudine ablata, aut laxata sanguinis compage, a quibus interdum eruptio retardatur, plerumque facilius redditur variolosæ materiæ separatio, atque ad cutim expulsio; immo multa mala, quæ procedente morbo supervenirent, uti phrenitis, convulsiones, peripneumonix, sic provide avertuntur. Infantibus tenerimis raro accidit, ut sanguinis missione egeant. Si quando tamen plethora, convulsiones, aut alia symptomata, præsertim inflammatoria in his quoque eam postulent, nec ex venis jugularibus, aut brachii, aut manuum sanguis educi potuit, hirudines temporibus, vel pene aures applicitæ venæ sectionem quodammodo suppleant. Non vero sine consideratione, atque examine pro uno, vel altero signo indicante phlebotomiam, protinus ad eam properandum est, nisi constans, & vehemens persistat, aut ejus generis sit, quod nullum dubitandi locum de sanguine mittendo relinquat. Interdum enim omitti hæc potest, aut differri sine ullo noxæ metu; immo

*In infantes
raro egent
sanguinis
missione.*

*Quomodo
omitti s.
M. possit.*

febris, calor, anxietas; delirium sæpe visa sunt solo medicamentorum diluentium, attenuantiumque antiphlogisticorum, atque aeris puri, & liberi usu, & indumentorum imminutione (b) mitigari.

(*) Non possum hic prætermittere animadversionem in Cl. ARCHIBALDUM PITCARNIUM, qui inter *opuscula medica* cap. de Variolis (Vid. *Ejus elem. Medicin. Physic. Mathem. Ed. Ven. ann. 1773. p. 174.*) non timet in primo stadio variolarum febricitantibus jubere sanguinem mitti; quamdiu febricitant; & si variolæ eruperint, adhuc mitti; donec febris cessaverit. Nemo enim non videt, quantum ejusmodi præceptum universim, & absolute traditum a vera, rectaque medendi ratione tirones abducere possit. Caveant igitur a sanguinis missione instituenda; aut iteranda, nisi vera indicantia præsto sint; & quidem urgeant; neque ea abutantur quousque febris cesset, nam prius æger vitam amittet, quam febris desinat. Neque adeo formidanda febris est, si intra mediocritatis limites consistat; quia ejus ope, ut supra ostensam est, natura variolosam materiam ad cutim propellit, seque ab eadem provide liberat. Quam ob rem non facile etiam SIDOBRIO parendum est; qui in primo itidem stadio sanguinis missionem sine limitatione ulla commedat, eamque iterandam bis, ter, quater, quinquies; immo sexies, & octies pro symptomatum ingruentium ratione, viriumque & ætatis modo præcipit. *De variol. §. XXVIII.* Namque rarissime tanta sanguinis profusio ferri potest, aut vix unquam necessaria est. Sapienter & recte de sanguinis missione in variolis sic scripsit TISSOTIUS: *in miti morbo inutilis; in mitissimo, aut maligno noxia; in gravi repetenda initio, donec ex pulsu, laxitate cutis, & remissione symptomatum phlogosim imminutam noscas. Ep. v. arg. p. 38.*

(a) MEAD. *l. c. rap. 3.*

(b) STORCK. *l. c. p. 271.*

§. CCXXXV.

Post sanguinis missionem, ubi ea opus fuerit, si febris, & symptomata inflammatoria nihilominus perseverent, antiphlogisticis remediis utendum est, speciatim potu diluente, attenuante, & compescente, uti decocto hordei, cui nittum, oxymel, aut subacidi vegetabilium succi additi sint; donec febris & symptomata remittant (a); nec alienum est interdum in summo humorum fervore, & præter modum furente cordis, atque arteriarum irritabilitate, potui aliquid spiritus viatrioli, aut nitri adjicere ad gratam aciditatem. Animadversum quandoque est, vires quæ a principio validiores, concitatioresque apparuerant, sub horum remedium adhibitione, vel etiam sponte, illico, & repente corruere, vix suffecturas reliquo morbi cursui; tunc omissis refrigerantibus, & compescentibus, mox ad excitantia; & leniter cardiaca confugere oportet; hisque tamdiu insistere, donec vires satis erectæ admoneant, deserenda ea esse. Dum hæc aguntur; negligi haud debent præcepta, quæ supra de mora extractum, & de aeris liberioris usura tradita (b) fuerunt. Neque aliter in quovis alio stadio, si hujusmodi virium lapsus incidat, se gerere debet Medicus.

Diluentsia antiphlogistica.

Acidâ mineralia.

Quando cardiaca substituentur.

(a) STORCK. l. c. p. 270.

(b) Id. ib. pag. 279. 280.

§. CCXXXVI.

Vbi purgare oportet. Miffo, aut omiffo, prout res popofcerit, fa-
gnum fit. guine; præfcriptifque opportunis fecundum indi-
 cationes internis medicamentis, decernendum re-
 manet, utrum purgari ægrum expediat. Si ex an-
 tecedenti victus ratione, aut ex fignis bilis, aut
 pituitæ in primis viis exuberantis, quæ pluries
 alibi, fed fpeciatim capite de *Febre gastrica acuta*
(Vol. II. §. CCCLXXIII.) retulimus, conjici pos-
 fit, ventriculum, aut intestina fordibus crudis,
 corruptis, biliofis, aut mucosis fcaterere, nemo du-
 bitat, quin eæ vel vomitu, vel alvi ductione,
 prout facilius, promptius, opportuniufque videbitur
(Vol. II. §. CCCXCI. CCCXCII.) expellendæ
(a) fint. Interdum cunstitutio ipfa epidemica, ad
 quam femper attente refpiciendum eft, aut mia-
 smatis variolofi in ventriculum ingreffu copia, &
 molefta ibidem retentio, quæ fola naufæas, &
 vomituritiones pene inanes ciere apta eft, expo-
 ftulant, ut vomitu aliquanto validiori primæ viæ
 excutiantur, quemadmodum utiliffime non nun-
 quam factum effe perhibent Clinicorum quam plu-
 rimi; & fpeciatim in illa cunftributione epidemica,
 quam fupra ex HALLERO (§. CXCVIII.) memo-
 ravimus. Vomitum enim adjuvit Vir clariffimus
 emeticus fic, ut *œties ad minimum larga emefis fe-*
queretur; obfervaverat enim *quoties vomitus*, qui
fere perpetuum fymptoma erat, fupprimeretur, fu-
 nefiorem eventum fubfequutum fuiffe *(b)*. Quod
 fi emetica aliunde vetita aut fufpecta videantur, tu-
 tiſſimum tunc plane eft, faburram gatricam miti-
 ali-

*Quando
 Emefis,
 quando
 catharsis
 magis con-
 veniat.*

aliquo eccoprotico , uti manna , syrupo , ejusdem , vel cichorei cum Rhabarbaro , aut florum perfici , aut sale quodam medio leniter dejicere , aut clysteribus , qui innocui fere sunt , evocare . Leniter , inquam ; nam omnis immodica ventris turbatio vitari hic debet . Sed sive emesis , sive catharsis in usum veniat , alterutra semper ante variolarum apparitionem (c) tentanda plane est * . Ab utraque tamen temperandum est , si vomitum , ritio , nausea , & dolor cardialgicus , aut colicus non a saburra gastrica , nec a verminosa affectione , cujus signa supra (§. CCVIII.) tetigimus , nec a contagiosis miasmatis copia ventriculum ingressi & vellicantis , sed a sola febrili commotione , aut a nervosa ataxia (§. CCVIII.) ut in tenellis , sensibilibusque corporibus ut plurimum evenit , nasci cognoscantur . Tunc enim hæc symptomata , simul ac omne miasma extrorsum eruperit , conquiescere , ac sedari sponte solent . Cavere etiam ab emeticis , catharticisque oportet , si , levioris licet , ventriculi , aut intestinorum inflammationis indicia aliqua se præbeant . Patent enim omnia , quæ irritationem inferunt , vitanda esse , lenissimisque tantum medicamentis , quæ temperent , demulceant , diluant , & molliant , tam intrinsecus , quam extrinsecus esse utendum . Quoniam vero cum primarum viarum sordibus , præsertim in pueris , vermes etiam non raro complicantur , solo alvum laxantibus aliquod antbelminticum , uti semen fantonici , corallinam maritimam , aut aliud ejusmodi adjicere , quo illi deturbentur facilius .

*Quando
ab utra-
que absti-
nendum*

(a) *Id. ib. p. 270.*

(a) *Opusc. pathol. cit. p. 114. 115. MEAD. loc. cit.*

cap. 3.

* Si in variolis benignis, inquit TISSOTIUS, tetra symptomata ex cacochylia accedant, jam initio morbi purgandum est cremore Tartari, & tamarindis, & sic deinceps, donec omnia illa ex hac causa genita evanescant. *Epist. var. argum. p. 50.* in morosis, & difficulter purgantia sumentibus potest exigua tartari emetici dosis potui addi, non ut vomitum excitet, sed ut alvum moveat. Id bene cedit. *Id. l. c. p. 51.* Tentanda purgatio est etiam morbo provento, si cacochylia signa adsint. *Id. ib.* Signa autem cacochylia ab eodem (*pag. 50.*) recensentur 1. cephalalgia, aut sopor supra vim febris; 2. oris foetor, fastidium cibi, & nausea post etiam eruptionem superstites; 3. febris post eruptionem in benignis adhuc permanens cum anxietate; 4. fecum foetor, & saepe diarrhoea foetida sine depressione pustularum; 5. delirium; 6. lotium crudum, turbidum; & venter tumidus.

§. CCXXXVII.

*Qua cura
ratio in
hoc stadio
malignis,
& putri-
dis?*

At quando vires in hoc ipso apparatus stadio valde languent, & nervosum systema in primis afficitur, uti in febre lenta nervosa, sive maligna cum symptomatibus alibi (§. CCXI.) descriptis accidit; aut sanguis ad liquescendum, putrescendumque praecipiti prope passu contendit (§. CCXII.) uti in quibusdam Variolis discretis malignis, speciatim earum, quae cum peticulis, exanthematibus miliaribus, maculisque nigris, aut lividis complicantur (§. CLXXVIII.) vel uti in illis confluentibus malignis (§. CXCII. ad CXCIX.) quae cito in universalem fere gangraenam terminantur; fieri consuevit; profecto alia est opus curandi ratione. Primo casu regimen

*Cautela
circa re-
gimen.*

qui-

quidem temperatum esse debet, sed tale, ut nequaquam febrilem motum nimis infringat, neque vim vitæ; & nervorum magis magisque dejiciat, nec demum exanthemata tam peticularia, quam miliaria introrsum repellat. Quare paullo plus lecto æger indulgeat, atque indumentis se contegat aliquanto gravioribus, neque se aeri liberi, & frigido temere committat, cautiusque in lecto permutando, aut ventilando cubiculo se gerat. *Diluentia cum exci- tantibus*

Intrinsicus vero ei dentur quæ quidem diluunt, sed una moderate excitant, & motum cordis, atque arteriarum leniter sollicitant. Potui igitur aptissima erunt diluta florum Sambuci, Tiliæ, summitatum Cardui Benedicti, aut foliorum Scordii, vel decocta radicum Scorzoneræ, & graminis, vel hordei, adjecto vini tantillo, vel serum lactis vini ope paratum. Præterea si validius adhuc torpens natura movenda est, prudenter & caute aliquid cardiaci, & alexipharmaci subinde intermiscere haud erit alienum*. *Cardiaca moderata.*

Eo respicit alimenti genus paullo generosius, uti jura carniæ, & vitelli ovorum, acido succo mali citrei correcta, atque animata. *Alimenta.*

In altero casu, si tamen, primo jam stadio ineunte, signa dissolutionis putridæ se prodant, aut in eam prior constitutio epidemica se ostenderit, mature contra pugnandum est antiseptiis proprie dictis, uti acidis validioribus, camphora, cortice peruviano, aliisque, de quibus jam toties memoratum est, non neglecta interim cubiculi, & lecti ventilatione & mora, si fieri potest, aliqua extra lectum in aere puro, aperto, & subfrigido. *Antiseptica.*

In neutro vero horum casuum sanguinis missio locum habet; quia vires illico exsolvit, putredinem accelerat, & mortem. *Aeris renovatio, & mora extra lectum.*

* Hic ad rem maxime facit MORTONI locus ; qui
 ejus *exercitatione tertia de Febr. inflammator.*
cap. VII. p. 65. reperitur. Ibi sic inquit ipse: „ Si-
„ cuti enim a multis stragulis impositis, & medica-
„ mentis calidioribus perperam, atque sine necessita-
„ te ministratis spiritus in fluorem nimium, & mo-
„ tus efferatos adacti (sit venia ætiologiæ) non
„ possunt non dissipari ; ita a frigore nimio, & am-
„ bientis aeris injuriis coacti, & obruti nequeunt
„ prorsus se se satis expandere, atque robore nati-
„ vo hostem adoriri. Quo nomine nunquam hæcenus
„ in sententiam clarissimi, doctissimi que nostri. SY-
„ DENHAMII deduci potui, qui frigidum regimen in
„ variolarum curatione (cujuscumque fuerint gene-
„ ris) ubique, idque indiscriminatim adhibendam a-
„ criter contendet, & spiritu vitrioli, decocto albo,
„ syrupo de meconio, ceterisque id genus infrigi-
„ dantibus, & aere ipso cubiculi frigido utramque
„ curationis paginam adimplet ; adeo autem ab usu
„ alexipharmacorum abhorret, ut ægre admodum vel
„ tantillum aquæ epidemicæ, theriacæ, pulveris e
„ chelis cancrorum compositi, vel quidem liquoris
„ possetici floribus calendulæ, & rasura corni cervi
„ alterati (ut ut pestilentialis, vel deterius fuerit
„ morbi genus) concedendum opinatur. Et paucis
„ verbis interiectis, quæ, ut brevior sermo fiat,
„ omitto, sic prosequitur: Cum hic morbus funestif-
„ simus animadvertitur, spiritus prorsus a veneno
„ delentur, ac superantur, unde calori vegeti defe-
„ ctus magis, quam excessus ex vibratione arteria-
„ rum debili, & irregulari, atque pallido urinæ co-
„ lore se se palam prodit. Ecquis autem frigidum
„ regimen in curatione jam adhibendum duxerit ?
„ Præterea ipse auctor cl. sæpe sæpius agnoscit va-
„ riolas confluentes non nunquam pestis ipsius viru-
„ lentiam æquare, vel quidem superare. Quis au-
„ tem huc usque pestis curationem frigido regimine
„ absolvit, vel tentando aggressus est ? Quod ad hi-
„ storias curationum hoc pacto feliciter absolutarum
„ a clarissimo Auctore relatas attinet, nullus dubi-
 „ 19

„ to, quin ubi spiritus nimio calore præsertim ex-
 „ terius prius adhibito, diu, & perperam attriti,
 „ & dissipati fuerint, ad ægrotantem a lecto dere-
 „ pente exsuscitatum, vel saltem ab onere stragulo-
 „ rum liberatum, aliquid refrigerii, & emolumen-
 „ ti accesserit, unde spiritus temperie mitti postli-
 „ minio quadantenus reducere potiti, magis strenue,
 „ & feliciter hostem adoriri potuerint; vel in beni-
 „ gno morbo ubi spiritus venenum longe superarint,
 „ injurias hujusce regiminis absque damno quovis in-
 „ firmi tolerarint. Inde autem regimen frigidum a
 „ primordiis ipsis morbi consulto, ac perpetuo, vel
 „ ubi ex apyrexia præsentis, & pulsu debili constet,
 „ a veneno spiritus plane prostratus esse, insitui
 „ debere pernego. Siquidem Variolas sæpissime vidi
 „ confluentes, & maxime funestas, ubi ne minima
 „ guttula, vel granum medicamenti cujuscumque alexi-
 „ pharmaci, vel regimen quovis modo calidum
 „ durante apparatu, vel eruptione adhibitum fuisset,
 „ & non alia de causa funestas, & mali mor-
 „ ris evasisse vehementer suspicatus sum, quam quod
 „ durante apparatu, scilicet priusquam spiritus ne-
 „ crosi afficerentur, eorum vires hujusmodi reme-
 „ diis non satis tempestive exsuscitatae fuerunt, quod
 „ multo magis accidit, ubi regimine frigido coactae
 „ deprimantur. In qua sententia eo magis persisto,
 „ quia (quod ceteros Professores latere haud autu-
 „ mo) centies forsitan nemini ægrotantes regimine
 „ nimis frigido prius utentes, atque inde in proxi-
 „ mis morbi stadiis, vigiliis, deliriis, fluxu alvi enor-
 „ mi, frequentibus deliquiis, madore colliquativo,
 „ aliisque funestissimis symptomatibus male multat-
 „ os, & petechiis, atque exanthematibus ubique de-
 „ prestis, & aridis, carbone quasi nigro notatos,
 „ ope alexipharmacorum cum opiatis conjunctorum,
 „ & vesicatorium tandem, ab ipsis orci faucibus ali-
 „ quando derepente, aliquando sensim ereptos. Cui
 „ observationi fidem faciunt historiae aliquot huc spe-
 „ ctantes, e multis aliis selectae, quas in calce hu-
 „ jus tractatus haud pigebit graphice, & sincere

„ depingere ; (*sunt autem* 19 , 21 , 22 , 25 , 27 ,
 „ 29 , 31 , 47 , 48 , 49 , 50.) non tamen in istis
 „ historiis intelligi volo variolas intensissime mali-
 „ gnas , quarum venenum ad summum gradum exal-
 „ tatum est . Est enim ubi venenum a primo insul-
 „ tu , sive postea a quodam infausto accidente adeo
 „ prostermit , & quasi sphacelo afficit , ut compage
 „ humorum soluta mors hæmorrhagia effræni , &
 „ maculis nigris in cuticula sparsis denunciata præ
 „ foribus adest , quam neque alexipharmaca , nec
 „ alia quæcunque artis subsidia (*consistente ipso cla-*
 „ *rifs. Auctore*) unquam a verruncare valeant Sileo
 „ jam infaustum , ne dicam funestum hujusce fri-
 „ gidi regiminis eventum , quem non tantum ejus
 „ affectæ , & fautores , sed etiam vir ipse doctissi-
 „ mus **NON SINE OPPROBRIQ SUO** non nun-
 „ quam expertus est , quam ob causam in postremis
 „ vitæ annis (ut mihi narratum est) disciplinæ hu-
 „ jus rigorem ipse quadantenus relaxavit . Liceat igitur
 „ mihi veritatis ergo , renitenti licet animo , a
 „ magni Sydenhamii sententia de regimine in hoc
 „ morbo discedere . Regimen igitur moderate cali-
 „ dum ita ordinetur , ut calor quam proxime ad ip-
 „ sam spirituum temperiem accedat , & æqualem
 „ tenorem servet . Quam primum igitur morbo isto
 „ corripitur æger , lectum petat , ibidemque decum-
 „ bat stragulis solitis ab aeris iniuriis munitus ; haud
 „ tamen nimis opprimatur . A curis , timore , cete-
 „ risque animi pathematibus , quantum fieri possit ,
 „ immunem se servet , neque colloquiis quorumcun-
 „ que interpellatur , verum somnum , aut saltem
 „ quietem quocunque modo captet . Aer cubiculi
 „ tempestate hiemali luculento foco accenso tempe-
 „ retur , fervente autem æstate in lecto , ut in er-
 „ gastulo æger minime incarcerationetur . In reliquis re-
 „ giminis partibus omnia manu adeo æquabili ordi-
 „ nentur , ut spiritus in efferatos motus minime adi-
 „ gantur , vel dissipentur , aut nimium coacti in ho-
 „ ste adoriendo deficiant . Hactenus MORTONUS ,
 „ & quidem ratione experientiaque confusus . MOR-

TONI sententiam non modo MEADIUS, atque HUX-
 HAMUS, ambo angli, ab omnique partium studio
 alieni amplexi deinde, tuitique sunt, verum etiam
 SYDENHAMII æqualis, idemque celebratissimus Lon-
 dini Regius Medicus GEDRON HARVEJUS, acer ille
 errorum medicorum censor, castigatorque ante jam
 approbaverat, a quo peculiarem historiam, ut regi-
 minis Sydenhamiani nocumenta patefiant, mutuabi-
 mur, infraque opportunius subnectemus.

§. CCXXXVIII.

Cum vero quædam existant hujusce stadii ve-
 luti propria symptomata, horum præcipuis quæ
 peculiaris medicatio præstanda sit, nunc singilla-
 tim explicabo. Dolori capitis assiduo, atque acu-
 to, si urgeat, nec quidquam aliis administratis
 auxiliis cesserit, levando plurimum valent balnea
 tepida, aut moderate calida pedum, mane, &
 vesperi ad semihoram saltem iteranda; intervallis
 vero reliquis postea fermenti panis calens, & mol-
 lis, aut pulpa caricarum pinguium plantis pedum
 adnota. Hæc non nulli continuanda esse volunt
 (a) ad eruptionis usque initium tantummodo.
 Sed HAENIUS revellendi causa, dolore ca-
 pitis etiam non urgente, artus superiores, infe-
 rioreque in calidam demitti quotidie saltem se-
 mihoræ spatio non modo in primo stadio, verum
 etiam toto reliquo morbo ad finem usque jube-
 bat, magna sibi inde emolumenta promittens
 præter illud, quod a mora extra lectum tali oc-
 casione ægri percipiunt. Absorpto enim per cu-
 tis venam, meatusque lymphaticos aqueo humo-
 re diluitur egregie, & temperatur universus san-
 guineus latex, a capite, & facie revellitur mor-
 bi vis, atque ab interioribus ad exteriora (b)

*Dolori
 capitis
 levando
 balnea
 pedum.*

*Cataplas-
 mata ad
 plantas
 pedum.*

*Balnea
 artuum
 superio-
 rum &
 inferio-
 rum.*

*Emolu-
 menta.*

avocatur, ut copiosiores ut plurimum ad partes balneo laxatas & fotas variolæ exortæ * declarare videntur.

(a) STORCK. *l.c.* p. 270.

(b) *Rat. continuat. T. I. cap. V. §. VII. n. 5.*

* De balneorum hujusmodi tam particularium, quam universalium utilitate, usuque in variolis nondum plane convenit inter medicorum primiores. Video in primis cl. LUDWIGIUM (*De Topic. medicam. usu in Variol. vid. advers. Med. Pract. Vol. I. P. 3. pag. 473.*) multis rationibus pugnare, ut demonstret, balnea, pediluvia; & fomentationes tam in variolarum apparatu, quam in ipsa eruptione imminente esse vel supervacua, vel etiam ad eruptionem adjuvandam inepta; atque experientia comperisse, minori variolarum numero eas partes corripere, quas balneum fovit, quam reliquas, & contra earum eruptionem aere sicco, & frigido felicius, sæpiusque promoveri. Multo vero apertius balneorum, fomentationumque usum a clarissimo Neapolitano Medico reprobatum (*De sedib. variolarum*) jam pridem scimus, fidenter tradente, variolarum eruptionem humiditate impediri, siccitate adjuvari. Hisce autem balneorum, fomentationumque vituperatoribus longe major se se opponit numerus laudatorum. In primis in *expositione morborum, qui frequentiores fuerunt Edimburgi anno 1773.* (*Essay de medec. Vol. 3.*) lego compluribus ex balneo calido pedum semel aut bis in die adhibito usque ad absolutam variolarum eruptionem non modo caput mirifice levatum esse, verum etiam copiosorem variolarum numerum ad crura, pedesque prolectum. Quod eo pluris faciendum, quo non opinione, sed experientia magis innititur. HAENIUS non modo memorat NICOLAUM FLORENTINUM, ASTATIUM Papiensem, PETRUM FORESTUM, SYDENHAMIUM, BOERHAAVIUM, aliosque locupletissimos testes, qui balneis hujusmodi eruptionem variolarum promoverunt, verum etiam

etiam propriam experientiam adducit, qua pluries se didicisse ait, copiosiores ut plurimum variolas balneo ad brachia, & crura provocari; quamquam non diffiteatur, interdum id nequaquam contigisset. Nullus vero æquus rerum æstimator ex eo, quod balnea quandoque effectu caruerint, temere unquam concludet, uti supervacua, aut inepta, contra multo plura salubrium effectuum exempla, esse ableganda. Ad HAENII partes omnino nuper accessit Cl. AZZOGUIDIUS (*Lettera sopra il Vajuolo p. XXIV.*) qui præterea animadvertit, universum quandoque corpus balneo immergi debere, eoque fieri, ut mirifice præsertim in pueris variolarum eruptio succedat. Addit demum, multis abhinc annis a BOUVARDO hanc methodum commendatam fuisse, eamque diu quasi oblivioni traditam, a SENACIO, aliisque tandem medicis in lucem e tenebris quodammodo revocatam jure esse. Verum jam apud RHASEN, AVICENNAM & DIOSCORIDEM vaporum, fotuumque humidorum in variolis curandis adhibitorum mentionem factam esse, ex FREINDII testimonio refert OCTAVIUS NERUCCIUS, qui anno 1748. epistol. *de balneo tepido* ad variolarum curationem vernacula lingua conscriptum evulgavit. In hac tam suis, quam aliorum periclitationibus ostendit summam balnei universalis ad semihoram singulis diebus a principio ad finem morbi usque instituti utilitatem in curandis variolis, FISCHERI præsertim usus auctoritate, & consilio, qui anno 1721. in comitatu Argæ Oppidi in Hungaria superiori siti balnea istiusmodi vidit prosperrimo evento universim adhibita, & deinde annis 1727. 1728. sua in regione eadem ipsemet ad Variolas epidemicas non minus feliciter adhibuit. Ipse autem simul ac infantes, pueros, aut adolescentes feбри correptos cernebat, eos mox in balneum aquæ simplicis moderate calidæ demittebat, idque bis in die, mane nimirum, & vesperi hora quarta pomeridiana iterabat, balnei usum quavis vice ab horam cum dimidia plerumque producens. Altero ut plurimum die, raro quarto erum-

pebant variolæ quasi uno impetu per totum corpus ; cito turgebant , ad debitam magnitudinem perductæ , & quinto , sexto , & rarissime post septimum diem disrumpebantur ; & tunc non ex aqua , sed ex sero lactis , aut ex lacte duabus tertiis partibus aquæ diluto balneum administrabat , quo non secus , ac priore uti pergebat ad perfectam exsiccationem , quæ fere nono , aut duodecimo die contingebat . Rem confirmavit iteratis experimentis ex nostratibus pariter MORANDUS MORANDIUS (*Della cura del Vajuolo . Ancona 1753. p. 32. §. XIII.*) in pessimis malignisque variolis epidemicis ann. 1737. & 1741. in quibus , cum quamcunque aliam curandi rationem inefficacem deprehendisset , balneo tepido a principio ad finem usque ad FISCHERI mentem usus felicissime est . Balnei quoque tepidi , aut moderate calidi utilitatem tam ad variolarum eruptionem adjuvandam , quam ad suppurationem leniter promovendam expertus est in Gallia cl. MARTEU , ut ex quinque historiis anno 1768. in *Diarii Medici T. 28. pag. 314.* editis elucescit . Immo ejus usum cum CLIFTONO ad febrem secundariam mitigandam commendare non dubitavit . His unum , ut multos alios prætermittam , celeberrimum TISSOTIUM adjiciam , qui in Variolarum curatione nedum pediluvia , vaporemque aquæ tepidæ toto corpore exceptum , verum balneum etiam universale (*Epist. var. argum. p. 39. & seqq.*) tam revellendi a capite , quam extrorsum avocandi consilio approbavit . Quibus de causis satis evinci videtur , quotiescunque aut in caput humores vehementius feruntur , aut lente , & tarde ob vires vitæ languidas variolæ erumpunt , aut arida , & densa cutis eruptioni renititur , aut pustulæ ob frigus susceptum , aut subitum terrorem , aut imminutam cordis , arteriarumque vim propellentem repente deprimuntur , & concidunt , pedum , manuum , immo totius quoque corporis balnea tepida , aut certe non valde calida non modo opportuna fore , verum etiam necessaria .

§. CCXXXIX.

Neque huic stadio aliena interdum est *phreni-* *Phrenitidi eadem prope curatio convenit.*
ris (§. CCV.) quæ si cum plethoræ signis, calore ingenti, auctaque virium vitalium actione (§. CCXXXIV.) conpuetur, sic ut a nimia sanguinis copia, ejusque concitatore motu pendere videatur, præter phlebotomiam, temperantia, diluentia, antiphlogistica; exposcit etiam balnea pedum tepida modo (§. CCXXXVIII.) laudata. Si vero his furor non conquieverit, caputque ob nimium calorem quasi effervesce, atque æstuarere pergat, capillorum sectionem non nulli proponunt, quæ plurimum levaminis quandoque attulisse (a) narratur. Similibus quoque ex causis *coma vigil*, aut *somnolentum* (§. CCV.) non nunquam exoritur: quod ubi incidit, eadem prope curatio opportuna est, sed tum post quodvis pedum balneum cataplasmata, quæ plantis ad revelendum, excitandumque admoventur, sinapios pulvere, aut aceto scillitico acui debent. Immo si prævideantur variolæ confluentes futuræ, non solum lecti calor diligentius vitandus est, verum etiam vesicatorium nuchæ apponentur (b).

Capillorum sectio utilis.

Comate si affectus non aliter curandi.

Sinapismi.

(a) MORANDIUS *della cura del Vajuolo* p. 43.

(b) SYDENH. *Diff. Epist.* p. 421.

§. CCXL.

De eclampsia, sive epilepticis insultibus, uti symptomate hujus stadii, eruptionem interdum præcedente, supra (§. CLXIX.) loquuti sumus. *Epilepticis insultibus quemodo occurrendum.*
 Ple-

Plerumque hoc symptomatis genus cito evanescit, subsequeute paullo post variolarum benignarum, & discretarum eruptione, sic ut vix ullo medicamento egeat, nisi diutius trahatur, aut ex alia causa, quam a varioloso contagio dependeat. Attamen SYDENHAMIVS, quo facilius nervorum systema ab irritante varioloso principio liberetur, author est, ut (a) continuo æger lectulo tradatur; quandoquidem variolæ, quæ subsequi solent, quia discretæ, & benignæ ut plurimum sunt, lecti calorem innoxie ferunt; & epispasticum nuchæ, sive occipiti applicetur, deturque ei intrinsecus aliquod cardiacum, paregoricumque remedium, quo non solum nervosa sensibilitas minuat, verum etiam variolarum imminens eruptio adjuvetur. Ipse autem trienni puero guttas quinque Laudani liquidi ex cochleari aquæ epidemiciæ, ut vocat, sive cardiacæ cujusdam dare solitus erat. Quæ dosis & imminui, & augeri non solum pro ætatis, & temperamenti, habitusque ratione potest, verum etiam prout saturatus, aut dilutius laudanum ipsum fuerit. Interdum solo tempore sic condensatur, ut quælibet gutta glugus opii contineat, quam dum liquidius, tenuiusque erat. Præter hæc plantis pedum epispastica admovenda suadet MEADIVS (b), quo certius a cerebro revellatur. Nonnunquam vidi plurimum profuisse calida, & humida fomenta cruribus circumvoluta, utpote quæ utramque peginam adimpleverunt. Laudano subrogatur liquor anodynus mineralis HOFFMANNI, aut spiritus vitrioli antepilepticus PEZOLDTI, uterque tutissimus, & sedandi facultate conspicuus. Quod si dentitio ipsa, uti causa epilepticæ convulsionis in suspicionem veniat, tum spiritus cornu cervi, aut liquor

*Cardiacæ.**Paregorica.**Cautio circa laudanum li-
quidum.**Epispastica.**Fomenta.
Liquor anodynus.
Spiritus antepilepticus.
Pezoldti.*

quor cornu cervi succinatus ad paucas guttas ex aqua aliqua cephalica, aut syrupo aliquo gratiori datus multis aliis præfertur.

Dentitioni, si causa epileptica, quid magis profici?

(a) *Dissert. epist. p. 420,*

(b) *De Variol. cap. 4.*

§. CCXLI.

Quemadmodum igitur in epilepticis convulsionibus (§. CCXL.) & maxima systematis nervosi ad spasmos proclivitate, absente tamen plethora, depressisque viribus vitalibus licet ad paregorica, atque opium habentia confugere; sic etiam, ubi acutus aliquis dolor ægrum torqueat, & quasi conficiat, uti non raro in variolis confluentibus malignis (§. CLXXXVII.) usuenit, necessario consequitur, ut ille opio sedetur, & natura pene obruta, & fatiscens cardiaca ejus facultate excitetur. Est quoque, ubi alvi fluxus, ad quem in primis pueri (§. CLXX. & CLXXXVI.) proclives primo in stadio esse solent, aliquam suirationem requirit. Is si a saburra primarum viarum est, & vere stercoreus, & fœtidus, & facile toleratur, comprimi nullo modo debet, immo leniter sustineri, dato subinde tantillo vini, si opus fuerit, aut alio blando cardiaco, quo vires recreantur, firmenturque (a). Sin vero ab acri varioloso ab intestina præpostere delato fiat, viresque prosternat, ut in primo stadio confluentium malignarum (§. CXCIII.) sæpe assolet, aut serofus, & colliquans magna copia humor prodeat cum virium jactura, cum opio sisti omnino (b) oportet, & quandoque etiam cantharidibus cuti impositis, ut extrorsum malus humor

Paregorica etiam dolor acutus aliquis exposcit.

Alvi fluxus quomodo considerandus.

Quinam curandus & qua ratione?

Opium non avocetur. Hinc (§. CCXL. & CCLXI.) pa-
 prorſus ex-
 cludi po-
 teſt in ap-
 paratu.
 tet, ni fallor, non absolute opii uſum * in ap-
 paratu variolarum excludi poſſe, ut fortasſe non
 nullis placuit.

(a) VARNIER *Journal de Médecin. T. V. p. 152.*
 Aout 1736.

(b) *Id. ib. & TISSOT. epist. var. argum. p. 52.*
 & MORTON. *exercit. 3. de Febr. inflam. cap. VII.*
pag. 71.

* Quamquam enim MEADIUS (*de Variol. cap. 3.*)
 & MORTONUS (*Exercit. 3. cap. VII. p. 71.*) alii
 que ante plenam variolarum eruptionem opii, narcotico-
 rumque uſum reprobaverint, multis de cauſſis,
 ſed præcipue, quia materiæ varioloſæ ſeparationi ob-
 ſtare, deliriumque a febris impetu genitum augere,
 aut ſpiritus conſopire, eorum vires minuere, & cõ-
 ercere creditur: tamen utrique poſt inſultus epilepti-
 cos in hoc ipſo ſtadio, in doloribus vehementioribus,
 & magna ad ſpaſmos & convulſiones quorundam,
 ſenſibilitate, atque irritabilitate nimia præditorum,
 proclivitate, itemque in alvi fluxum immodico, & de-
 bilitante, puſtularum eruptioni adverſo, ut ſupra (§.
 CCXL. & CCLXI.) comprehenſum eſt, a Laudano,
 paregoricisque non penitus abhorrent; cogunturque
 vel inviti Sydenhamianam doctrinam amplecti, qui
 Laudano ſuo vim tribuit non modo convulſiones ſe-
 dandi, evacuationeſque nimias ſiſtendi, verum etiam
 variolarum eruptionem (*Differt. Epist. p. 420.*) ad-
 juvandi: Qua in re conſentientes video cum STOR-
 CKIUM (*Inſtruz. Pratic. P. I. p. 288.*) qui ſomni-
 ferorum amiciffimus ſane eſt, tum cl. TISSOTIUM,
 qui, eſſi ea plurimum vituperet ſic, ut neque in fe-
 bre apparatus, neque poſt eam ſomniferum ullum
 dari (*Epist. var. arg. p. 17.*) velit; ob vires tamen
 cardiacas, & diaphoreticas, ubi in hoc ſtadio iis opus
 ſit, non audeat rejicere. His ſubſcribere etiam vide-
 tur cel. GATTUS, qui ſedantia, & paregorica in ſta-
 dio variolarum febrili ante eruptionem (*Novel. re-
 flex.*)

Alex.) quodammodo admittit. Ceterum, quoniam de ejusmodi remediis multa in utramque partem disputantur, aliis effuse laudantibus, vituperantibus aliis, idcirco non deerit deinceps occasio auctorum dissidia commemorandi, nostramque super his opinionem aperiendi. Hoc loco tamen non prætermittam animadvertere, opio rarum in variolis locum relinqui, quod a viris celeberrimis quædam proprietates ei tribuuntur, propter quas noxium in ejusmodi morbis censeatur. Habetur enim 1. calidissimum sudoriferorum; 2. acerrimum; 3. septicum, & gangrænas facile inducens; 4. rarefaciens, & quasque; excretiones, sudore excepto, supprimens; 5. ptyalismum speciatim inhibens. & 6. somno inducto, qui noxius in variolis sæpe deprehenditur, calorem, febrem, capitisque affectus adaugens. Vid. *Tissot. Epist. var. arg. p. 8. ad 17.* In quibus etsi aliqua exaggerata videntur, in universum tamen veri habent plurimum.

§. CCXLII.

In hoc ipso *apparatus*, sive *contagii* statu accedunt non raro hæmorrhagiæ, quæ tamen non semper formidandæ; nam a plethora, & concitiori febris motu genitæ salutiferæ plerumque deprehenduntur. At si malignior morbus est, hæmorrhagiæ ejusmodi, narium videlicet, intestinorum, atque uteri, sed præ ceteris hæmoptysis, atque hæmaturia, sive mictus cruentus (§.CCVII.) fere lethales esse solent; quæ, si a nimia sanguinis tenuitate, & solutione profluunt, uti plerumque fit, præter regimen frigidum cogentia, incrassantia, atque adstringentia requirunt. In his primum locum sibi vindicant acida quæcumque tam vegetabilia, quam e fossilibus educta, liberalius (a) haurienda. Deinde veniunt paregorica adstringentibus admixta. SYDENHAMIVS in hæmoptysi,

Hæmorrhagia quibus curandæ

Acidorum largior usus.

Paregorica adstringentibus mixta.

An san-
guis mit-
tendus?

Hauftus
ad spu-
tum san-
guinis, &
mictum
cruentum.
Adstrin-
gentia, &
mucilagi-
nosa.

Serum la-
ctis, va-
rio modo
medica-
tum.

Specifi-
cum Hel-
vetii.
Epispasti-
ca.

ptyli, & mictu cruento non timet sanguinem fe-
mel e vena primum mittere aliquanto largius (b),
quod in plethoricis tantum, & viribus satis va-
lentibus licere existimaverim; nam in mictu cru-
ento, qui serius morbo provento supervenit, &
a soluto sanguine proficiscitur, venæ sectionem
nocuam alii experti sunt (c). Deinde haustum
commendat, qui habet aquæ florum papaveris er-
ratici uncias duas, Laudani liquidi guttas qua-
tuordecim, aceti stillati drachmas tres, Syrupi de
Meconio semunciam. Caveto tamen ne tota hæc
dosifis detur, nisi adulto. Postea ad vere adstrin-
gentia descendit, uti ad terram lemniam, sigilla-
tam, bolum armenum, corallium rubrum, masti-
chem demum & gummi arabicum, tamquam glu-
tinantia. HOFFMANNO in magno pretio erat se-
rum lactis, in quo gummi cerasorum, aut tra-
gacantha solutum esset (d). In summo vitæ di-
scrimine, & effreni sanguinis liquatione ad se-
rum lactis quod vocant, aluminosum, atque ad
specificum HELVETII fas erit confugere. Sunt qui
epispastica etiam ex cantharidibus proponunt: in-
ter quo Angli primas tenent, utpote qui ne in
diabete quidem a cantharidibus abstinent.

(a) TISSOT. *Epist. var. arg. p. 31. & 32.* SYDENH.
De febr. putrid. Variol. confluent. superv. Oper. p.
637. & schedul. monit.

(b) *De febr. putrid. &c. ib.*

(c) SALISBURY *Epist. ad Rick. Mead.*

(d) *Capit. de febr. variol.*

§. CCXLIII.

Sudores immodici, præmatûri adultos exercent, magis in discreto tamen (§. CLXIX.) quam in confluenti (§. CLXXXVI.) genere. *Sudores nimii us compescendi.* Hos, quia eruptioni, pustularumque elevationi impedimento sunt, compesci cito oportet mora extra lectum, aere subrigido, libero, puro, & levibus (a) tegumentis. De vigiliis vero, vomitibus, jactationibus, aliisque molestiis, quæ eruptionem necessario antecedunt, nisi ad summum gradum perveniant, atque ideo aliquo medicamento anodyno, & sedante mitigari debeant, nihil peculiariter dicam, cum sine noxa ut plurimum tolerari soleant, & sponte post eruptionem ex toto cessent, aut certe insigniter leniantur. *Aliorum symptomatum curatio raro necessaria.*

(a) HOM. *Princ. med. de morb. febril. Sect. VII.*

E R U P T I O.

§. CCXLIV.

Eruptionis tempore omne studium eo spectet, ut natura se penitus exuat variolosa materia. Si per se id præstet, sic ut eruptio rite procedat, & regularis sit, ut in discretis (§. CLXXI. & CLXXII.) aut confluentibus non perniciosis (§. CLXXXVI.), & ea apparente, aut facta febris, ejusque symptomata cessent, aut saltem multum leventur, nihil immutandum plane est si eruptio rite procedit, nihil movendum. sive in regimine, sive in medicamentis, quæ diluunt, & opportuna in primo stadio visa sunt; *Curatio in secundo stadio.*

Tom. III. V. quæ-

quæque continuari etiam poterunt ad finem usque morbi, nisi quidpiam insolidum incidat, quod peculiarem medelam postulet.

§. CCXLV.

Eruptio At natura, ut in malignis tam lentis (§. CCXI.),
quando quam putridis (§. CCXIII.), sæpe sic a venena-
adjuvan- to miasmate opprimitur, prosterniturque, ut
da, & ejus expulsionem moliendæ pene impar existat: quo
quibus au- casu evidens est, eam blandis cardiacis erigi, at-
xiliis. que excitari oportere (a). Præterea multis aliis
Cardia- de causis, quas supra jam (§. CCVI.) indicavi,
ca natu- eruptio variolarum retardatur, aut imperfecte
ra langu- absolvitur. Harum autem major pars vires vita-
da suc- les deprimit, motumque a centro ad circumfe-
currunt. rentiam minuit, vel resistentem cutis vim adau-
Quot mo- get. Vires vitæ deficere demonstrat in primis
dis Eru- pulsus debilis, parvus, mollis, & inæqualis.
ptio impe- Multoque id luculentius apparet, si æger ipse
diatur. langueat, simulque pallidus sit, anxius, & men-
Virium te motus; aut si etiam hic illi aliqua pustula de-
vita de- color se exserat, & cito evanescat, aut cutis in
ficien- toto corpore flaccescat, & quodammodo frigeat
signa. (b). Inter cardiaca hic opportuna celebrantur
Cardiaca præ ceteris diluta calida scordii, cardui benedi-
hic ido- cti, rutæ capraræ, florum tilia, sambuci, qui-
nea. bus additum sit aliquid syrupi contrayervæ, aut
 chinæ chinæ, aut corticis citrei, aut liquoris
 anodynæ mineralis, aut elixiri vitriolici, aut
 etiam acidi cujus am valentioris, si id ab immi-
 nenti sanguinis corruptione, ac liquatione exi-
 gatur. Quo casu etiam mirifice prodest campho-
 ra, & vini tantillum.

(a) HOM. *Princ. med. Sect. VII.*

(b) STORCK: *P. 1. p. 28.*

§. CCXLVI.

Quod si sanguinis missio temere instituta, aut catharsis vires fregerit, aut nimiae aliae evacuationes etiam spontaneae huic malo (§. CCXLV.) causam dederint; cardiacis analepticis, & instaurantia adjicienda sunt; curandumque paregoricis, ut immodicae excretiones sistantur. Si vero frigus improvide admissum; aut tempestas praeter modum gelida; aut diutinus corporis situs erectus; aut longior extra lectum mora, quo minus variolae libere erumperent; fecerint; tunc cubiculi calor prudenter auctus, quies, & mora in lecto, tegumenta paullo graviora, & potus moderate calidus remedio erunt. Hac ratione non semel cunctantem pustularum eruptionem promovi feliciter, aut pustulas sessiles, atque umbilicatas sic adjuvi, ut cito se attollerent, & perfecte turgerent. Hi saepenumero, ubi pallidiusculae, & justo aquosiores videbantur, magnam opem tulit tonica, cardiaca, & antiseptica sua facultate cortex peruvianus paullatim datus. Huc spectant vapores aquae calidae cute excepti, fomentationes, balnea tepida, quae egregiam plane operam praestant tum etiam, cum subitus terror, aut ira, aut aliud animi pathema, aut erratum aliquod sive aegri, sive assidentium eruptionem inhibuerit, aut pustulas jam natas represserit, in primis si una aliquid ex opio, aut papavere intrinsecus praebatur. Quotamen casu a calefacien-

Quando eruptio evacuationibus impeditur, quid praestet?

Quid agendum, ubi frigus, s. situs erectus, & mora extra lectum nocuit?

Mutari regiminis boni effectus.

Corticis peruviani mira vis.

Vapores calidi, fomenta, balnea, quando maris convalescunt?

eibus abstinere satius est, & in aere puro, & libero versari, corpore vestibus caute contacto, & potu uti calido, aut tepefacto,

§. CCXLVII.

Quando cardiacis finis imponendus. Statim vero, ac vires erigi videantur, pulsus, & calor reviviscere, pustulæque non modo satis erupere, sed attolli, repleti, & rubere; non diutius urgenda cardiacorum, & calefacientis regiminis administratio, verum paulatim ad diluentia, & temperantia redeundum est. Accedit tamen non raro, ut cardiacis vires, quæ deficiebant, nequaquam erigantur, & pustulæ, quæ erupere, humiles, ac depressæ maneant, color earum ad fuscum inclinet, in earum foveolis punctum nigrum appareat, interjecta cutis flaccida, & livida deprehendatur, immo maculis nigricantibus sparsim sædetur, urina subnigra; sætens, & tenui sanguine tincta excernatur, aliæque hæmorrhagiæ profusæ sanguinem dissolvi, corrumpi, atque ad necrosim vergere ostendant: tunc profecto ad valentiora antiseptica, cardiacis admixta properandum esse, atque in iis insistendum assidue plerique arbitrantur. Si jam ab initio *variolæ luridæ*, inquit HUXHAMIVS (a), *livide*, & depressæ sunt, febrisque potius lenta est, *generosa cardiaca exhibenda*, & epispastica applicanda, qualia sunt crocus, pulvis contrayervæ compositus, moschus, & theriaca Andromachi, immo vinum dulce, quidquid contra reclamet SYDENHAMIVS. Acetum, & acidum vitriolicum potui ordina-

Antiseptica tunc in usum vocanda, sed valentiora.

rio, cui inserviet decoctum hordei, largiori manu adjici oportet, quo alkalescentia, acritasque colligans emendetur, & debita sanguini jam pene dissoluto crasis donetur. Vinum etiam aqua dilutum, serum lactis vinosum, cortex peruvianus, sed liberaliter adhibitus*, nec non camphora ipsa** ceteris palmam præripiunt, non modo cardiacæ, sed antisepticæ etiam virtutis præstantia. Interea, præsertim si variolæ confluentes sint, ægri, si unquam, nunc certe aere libero, & puro egent, quo non modo graviora symptomata mitigantur, aut avertuntur, verum etiam eruptio ipsa allicitur, & adjuvatur, aere puro *menstrui* veluti attrahentis vice fungente. Tantique æstimatur a STORCKIO (b) aeris liberi, & aperti hisce in casibus vis, ut ægros, si in aerem liberum translati de frigore, & horroribus vagis quætantur, non audiendos esse sentiat; qua in re tamen prudentia, & judicio, quo ipse præstat, opus esset, ne temeritatis notam medicus, æger vero pœnam incurrat.

Quanam magis utilia.

Aer liber. & purus.

Ejus laudes.

Sed modus in eo adhibendus est.

(a) *De aere & morb. epidem. Tom. 2. pag. 122.* ubi sequentia etiam habet: *In variolis malignis; in quibus pustulæ parvæ, atræ, aut cum foveola nigra, aut ichorosæ sunt, si ulla spes est, est in alexipharmacis subausteris cum acido plurimo, qualia sunt tinctura corticis peruviani, alexipharmaca cum multo elixirio Vitrioli, sæpe vino addito his accidis, præsertim febre decedente cum potu copioso, acidulo, demulcente. Ibid.*

* Cl. TISSOTIUS (*Epist. ver. argum. pag. 32. 33.*) de cortice peruviano sic loquitur: *Convenit tantum in malignis variolis; ubi laxæ fibræ, solutus, putridusque sanguis, summa debilitas, & metus gangræ-*

næ. Tunc ad drachmas tres, vel quatuor, vel quinque quotidie datus summopere prodest.

** Camphora in malignis variolis utilis est, præsertim acidis admixta, uti aceto, in quo calido facile solvitur. Vires blande erigit, fibras exstimulat leniter; putridum virus arcet, aut coercet; atque ad cutim ducit. *Id. l. c. p. 33.*

(b) *Instruz. med. P. I. p. 273. & 281.*

§. CCXLVIII.

An vesicantia hic locum habeant?

Dubitatur.

Ubi liceat uti, ubi non.

In hac item tarda, & difficili eruptione (§. CCXLV. CCXLVI.) variolarum, aut earum depressione (§. CCXLVII.) ex virium vitalium defectu, morbique maligniore natura, ubi nimirum cardiaca, atque antiseptica necessaria censentur, complures MORTONUM, MEADIUMQUE sequuti brachiis, & cruribus admovenda etiam vesicantia non dubitant. At ubi cum virium lapsu jam signa putridæ tenuitatis & liquationis se sistunt, & magna ubique ad corruptionem, gangrænamque (§. CCXLVII.) propensio cernitur, non sine matura deliberatione quidquam de vesicantibus ex cantharidibus decernendum est. Mihi vero, ut quod sentio dicam, tutum videtur iis uti in magna debilitate, solidarum partium atonia, feбри exigua, calore niti, integra sanguinis crasi, absente plethora, & gangræne metu, multoque magis, si variolosa materies, quæ extrorsum pelli debuit, intus restitans in caput, fauces, pectus, abdominisque viscera impetum faciat, earumque partium functiones lædat. Non tutum contra, immo noxium, si contraria his offendantur.

* Cl. TISSOTIUS generatim vesicantia in variolis damnat, 1. quia augent febrim inflammationem, calorem, putredinem; 2. quia cutim irritant, dum ejus phlogosis, tensio, dolorque demulceri debent; 3. quia urinas potius cohibeant, quam incitent; 4. quia dolores intendunt; atque adeo inquietudines; 5. quia alvi excretionem sufflaminant. Quas ob res vesicantium usum etiam in soporosis affectibus, quibus discutiendis vulgo adhiberi solent, omnino reprobant, si ipsi a vi febris ac vasorum plenitudine gignantur. Hinc liquet, quanta opus prudentia sit, quantoque examine, antequam vesicantia proponi possint. *Vid. Epist. var. argum. p. 26.* Nec minori cautione se explicat MEADIUS (*De variol. p. 72.*) de vesicantibus loquens; quando ea tum brachiis & cruribus imponi posse tradit, cum in variolis pessimæ notæ pulsus sit exiguus, languidus, sine ulla insigni manuum intumescencia, & torpēt magis æger, quam calore utitur.

§. CCXLIX.

At variolarum eruptio non a solis hisce causis (§. CCXLV. CCXLVI.) retardatur, aut deprimi-
tur. Interdum vasorum plenitudo, motus sanguinis auctus, diathesisque phlogistica, quam pulsus magnus, validus, durusque, & quandoque respiratio difficilis indicat, impedimento est. Quo in casu non cardiaca, non excitantia, non calorifica medicamenta, sed sanguinis missio, refrigerantia, diluentia, verbo antiphlogistica eruptionem promovent, ac (a) sustinent. Non nunquam primarum viarum saburra eruptioni quoque obnititur, spasmis videlicet inductis, cordisque motu infirmato, aut inhibito. Tunc nemo non intelligit, eruptionem sola cacochylia evacuatione promovendam fore. Hinc vel emetica, quæ ab HUXHA-

Eruptio ex contrariis quandoque causis retardatur, aut subsidet.

Sanguinis missio, & antiphlogistica, quando eam promoveant?

Quando purgatio?

MIO tamquam præstantissima ad variolosam materiam cutim versus propellendam prædicantur, vel lenia cathartica, præsertim in variolis confluentibus, in quibus commodissime pars exuberantis variolosi fomitis alvi dectione * educi potest, causam cunctantium, aut subsidentium variolarum evertunt.

(a) HOM. *Princ. med. de morb. febril. Sect. VII.* Item WINTRINGHAM (*Essays de Néd. d'Edimb. Tom. 2. pag. 524.*) qui hanc fortasse ob causam nunquam vidit, quæ antiphlogistica sunt, & moderate alvum apertam servant, Juvenibus robustis, & pletoricis, id est sanguine denso, & compacto abundantibus nocuisse, sed profuisse semper in variolarum morbo.

* Enimvero lenem purgationem a prima pustularum eruptione ad suppurationis usque tempus in variolis confluentibus utilem semper deprehendit, expertusque est SIMSNUS. *Essay de Med. d'Edimb. Tom. 6. p. 144.*

§. CCL.

*Faucium
inflammationi
quid
profit?*

Quod si fauces in hoc stadio, uti plerumque evenit (§. CLXXI.), doleant, tumeant, inflammantur, pustulis nempe ibi obortis, difficilemque deglutitionem reddant, leniri assidue debent eclegmate mucilaginoso, potu tepido, mollienti, blando, crebro, & gargarismata ejusdem naturæ. Decocta radicis althææ, hordei, florum malvæ vel sola, vel lacti admixta utriusque scopo satisfaciunt. Hi vero non proficientibus si malum increseat, anginaeque instar inflammatoriae deglutitionem, aut spiritum jam jam intercipere videatur magno cum ægri cruciatu, & reliqua non repugnent, sanguinis missione tam magno discrimi-

ni succurrendum est *. Post hanc etiam, si opus sit, a faucibus revellere licet leni eccoprotico ex cassia, aut manna, balneis pedum, & in graviori casu epispastico nuchæ applicato, aut cataplasmate moliente collo circum ducto.

* Mirabitur fortasse lector, meneque hic, neque alibi de Variolarum curatione differentem quidquam de cucurbitulis, quas complures hoc in morbo adhibendas volunt, memorasse. Causam si quæras, obvia plane est. Tutius educi sanguinem puto venæ incisione, quam sacrficatione cutis, in morbis, in quibus sanguinis nimia tenuitas lethales hæmorrhagias procreare potest.

§. CCLI.

Ratio quoque habenda est ptyalismus, qui ab initio eruptionis, vel paullo post certe adultos variolis speciatim confluentibus laborantes (§. CLXXXVII.) adoritur, copiosusque esse solet, & debet, ut humoris variolosi pars magno ægri emolumento via hac excernatur. Cautio igitur adhibeatur, ne per subitum frigus, aut frigidam potionem, aut alvi fluxum, aut narcotica, aut adstringentia medicamenta supprimatur. Actum enim fere esset de ægri vita. Nihil autem certius hunc salivæ fluxum promovet, & conservat, quam diluentia crebro, & tepide epota. Interdum salivalis iste liquor, qui assidue manat, tanta acrimonia præditus est, ut caustici instar erodere, & ulcerare queat. Tunc non modo os, & fauces sæpe colluendæ sunt lacte dilutissimo, aut decocto hordei, aut radicis althææ, verum etiam cavere diligenter oportet, ne acerrimus ejusmodi humor voretur, descendatque in ven-

Ptyalismus quæ ratione romovendus.

Saliva non vortanda est.

triculum; si mala effugere velimus, quæ ex SAGARII observatione jam alibi (§. CLXXXVIII.) memoravimus.

§. CCLII.

Symptomata quædam huic quoque stadio communia.

Eorum peculiaris curatio.

Vigilia protractæ an somniferis oppugnanda?

Somniferorum laudes.

Neque desunt huic stadio quandoque hæmorrhagiæ, phrenitides, deliria, soporosi affectus, convulsivi motus, anxietates, vigiliæ, aliaque gravissima symptomata, præsertim in confluentibus malignis, in quibus variolosa materies non penitus expulsa huc illuc vagatur, interioresque partes adoritur, febremque cum suis symptomatibus intensius exasperat. Quæ curatio hæmorrhagiis, phrenitidi, comati utriusque, convulsivisque affectionibus adhibenda sit, jam supra (§. CCXXXIX. CCXL. CCXLII.) exposuimus. At vigiliæ plerumque protractæ, anxietates, corporisque jactationes irrequietæ, si quando accesserint, quod variolarum confluentium, & malignarum fere proprium est, sine aliqua medici opera vix præteriri possunt. Harum igitur causa plerique ex SYDENHAMII sententia * largum, & crebrum hoc in stadio hypnoticorum usum inculcant. Mox enim post primum stadium singulis noctibus dari jubent vel syrupum Diacodii; vel emulsionem cum Syrupo papaveris albi, sive de Meconio, vel laudanum liquidum, vel solidum, vel opium purum, vel pilulas de cynoglossa congrua ætati cujusque dosi. Sic non modo pervigilio, inquietudini, ac delirio, verum etiam pustularum incremento, & repletioni prospicere se affirmant; tantaque id confidentia sibi pollicentur, ut si vespertina hypnotici exhibitione quietem, & somnum non assequantur, remedium

mane repetant, & etiam interdiu, donec somnus inducatur. Id autem in juvenibus, adultisque præcipue licere monent, cum tenera ætas (a) ab hypnoticis facile lædatur, nisi cautissime adhibeantur. At contrariam huic sententiam tuentur alii, cautoque opus esse volunt in hypnoticorum usu imperando, quod experientia didicerint, humores eo versus caput uberius pelli, cerebrum gravari, pyalissimum adeo necessarium suppressi, utilesque ventris excretiones sæpe sisti. Immo addit SIMSONUS (b) ægrotantes die octava, & nona per continuatum vel Syrupi papaveris albi usum, quem Sydenhamiani commendant, interire delirio, angina, aut peripneumonia oppressus. Nocua quoque SACARIUS in Epidemia Iglaviensi (c) somnifera fuisse aperte experimentis edoctus profitetur **.

Somniferorum
damna-
tio.

(a) MEAD. de Variol. cap. 3.

* SYDENHAMIUS (Dissert. epist.) in variolarum confluentium curatione sic paregoricis confidit, ut non dubitet ea quasi specifica ostentare, non secus ac in febris intermittentibus corticem peruvianum.

(b) Essays de Mèdec. d' Edimburg. T. VI. p. 144.

(c) L. c.

** Interdum in benignissimis Infantum variolis datus Syrupus Diacodii eo consilio, ut fletus gemitusque eorum ob pustularum molestiam sedarentur, quamquam innoxius reputaretur, fecit tamen, ut caput sanguine oppleretur, & oculi, ac palpebræ extumescerent. TISSOT. l. c. p. 11.

§. CCLIII.

*Qui de
hac sen-
tentiarum
discrepan-
tia sen-
siendum.*

In hac sententiarum discrepantia, si quid ju-
dico, illud evidens est, non esse, nisi caute, &
necessitate urgente, ad somnifera procedendum.
Itaque si vigiliæ ita pertinaciter teneant, ut
mens aberret, viresque dejiciantur, si anxii, at-
que inquieti vehementer evadant ægrotantes, si
id aut ex pruritu ingenti, aut dolore pustularum
contingat, si ataxia potius nervorum, & summa
sensibilitas, quam phlogosis sanguinis, interiorum-
que partium in causa esse videatur, tum certe,
si diluentia, temperantia, demulcentia nihil pro-
fecerint, licebit hasce turbas sedare mitiori ali-
quo paregorico, idque prudenter, prout res po-
ssulabit, repetere; cum in hujusmodi casu a
blandis hypnoticis vel cautissimi medicorum om-
nino non * abhorreant. Verum animadverten-
dum est, non nimis præcipiti consilio quasque
vigilias somniferis medicamentis profligari oportere,
cum sæpe in variolis confluentibus sex, vel
septem dies insomnes sine damno præterlabi so-
leant, ut TISSOTIUS (a) admonet, salivæ fluxu in-
terim rite, utiliterque prosequente, qui alias per
somnia magno cum detrimento sisti posset. Ma-
gni quoque intererit prænoscere, num ægri a me-
dicamentis narcoticis lædi soleant. Nam sunt ali-
qui, quorum idiosyncrasia tam adversa iis est, ut
exagitentur potius, atque excalescant præter mo-
dum, quam consopiantur. Quare in his præstat
ab ejusmodi medicamentis abstinere, ultro con-
sumentibus eorum alias (b) propugnatoribus.

*Quando
hypnoti-
cis utili-
ceat.*

*Causis
res.*

* Apposite SIMSONUS ipse, apud quem omne genus paregoricorum male audit; in pervigilio tamen ingenti; aut in pruritu intolerabili; aut dolore permolesto pustularum concedit dare posse aliquid syrapi papaveris albi, dummodo ab ejus abusu, quem fecit SYDENHAMIUS, faciuntque ejus affeclæ, caveatur. *Essays de Méd. d'Edimb. T. VI. p. 144.*

(a) *Epist. var. arg. p. 16.*

(b) STORCK. *l. c. p. 288.*

SUPPURATIO.

§. CCLIV.

Quibus auxiliis promoveri, sustinerique debeat variolarum eruptio, hætenus comprehensum est. Restat, ut qua ratione earum suppuratio procuranda sit, quoniam gravissimis symptomatibus sæpe summum vitæ periculum intentat, dicere non omittamus. In discreto, & benigno genere, ut priora stadia, sic tertium hoc sine magna molestia transigitur. Dum tamen pustulæ inflammantur, & pus conficiunt, præsertim si copiosiores fuerint, cutis tenditur, dolet, febris redit, aut invalescit, sed cito absoluta suppuratione desinit. Eo tempore ægri inquieti fiunt, somno sæpe carient, pustularum dolorem, & quandoque etiam pruritum queruntur, & si quando somnum capiunt, cito evigilant, & obloquuntur, interdumque mente etiam moventur. Plerumque solis diluentibus, subacidis, & temperantibus, tenuiorique victu hæc omnia sedantur. Si tamen vigiliæ, jactationes, querelæ aliquanto molestiores videantur, certum solamen præbent paregorica prudenti manu sub vesperam data. Fereque sufficiunt

Curatio variolar. in tertio stadio.

Suppuratio in discreto genere, & benigno vix aliquid exigit præter diluentia, & subacida.

*Interdum
paregori-
co opus
est ves-
pertino.
Si vero
vehemen-
tior sup-
puratio
cum signis
inflam-
matoriiis
sanguis
mitti po-
test.*

ficiunt ea, quæ ex papavere albo multimodis pa-
 rantur. Raro valentioribus opus est. Non nun-
 quam tanta est suppurationis vis, ubi variolæ
 confertissimæ sunt, sanguisque bonus, & fibro-
 sus abundat, ut febris acutior exsurgat cum pul-
 su vehementi, duro; magno; calore æstuque in-
 genti, delirio perpetuo, & summa corporis in-
 quietudine; aut difficili respiratione, aut gravi
 faucium inflammatione; tunc præter medicamen-
 ta antiphlogistica; regimen frigidum, aeris libe-
 rioris admissionem, sanguis utiliter detrahi * po-
 test; nec quidquam inde nocumenti variolarum
 suppurationi, & maturationi obvenit; si id so-
 lum sanguinis detrahatur; quod nimiam inflam-
 mationem refrenet, vasorumque plenitudinem
 minuatur, non vires ultra modum prosternat. Non
 rara apud Clinicos hujusce rei exempla occur-
 runt, longo usu, iteratisque periculis confirma-
 ta. In magna alvi siccitate non erit quòque in-
 utile eam leni antiphlogistico Eccoprotico laxare;
 aut saltem enematibus aperire. Dolor, & tensio
 cutis si alicubi acerbior, uti in facie, aut mani-
 bus; percipiatur; foveri pars lacte tepido aquæ
 admixto poterit, quo non modo ea mollitur, do-
 lorque placatur, verum suppuratio ipsa feliciter
 absolvitur. Pruritus vero permolesto prodest loca
 leniter herba aliqua virenti; uti malva, mentha,
 ruta, vel simili percutere; sed simul curandum
 est, ut ægri manus sic contineantur, ne scabiendo
 cutim sauciant.

*Etiam al-
vus leni-
enda.*

*Dolorem,
& cuti-
sensationem
fomenta-
tio tollit,
adjuvat-
que sup-
puratio-
nem.*

* Nemini ignotum sit oportet, sanguinem mitti
 posse quocumque morbi tempore, si signa inflamma-
 toria vera, & non fallacia se ostendant. TISSOTIUS,
 quem alias in decernenda sanguinis missione cautissi-
 mum

num novimus, toties in variolarum progressu eam instituendam putat, quoties veræ inflammationis motus insurgit, idque etiam post plenum earum eruptionem. *Epist. var. arg. p. 38.* Præsentibus jam variolis tres maximos reges, nempe CAROLUM II. Hispaniæ; LUDOVICUM XIV. Galliæ, & CAROLUM II. Britanniæ eisdem prope temporibus venæ sectione servatos fuisse memorat FREINDIUS, *Epist. de Purgant. in secund. variol. confluent. febr. adhibend. Hist. 2.* Item HAENIUS non modo in quovis variolarum tempore, sed etiam variolis jam siccatas, & decidentibus ejus utilitatem expertus est. *Reat. continuat. T. I. Cap. V. §. VII. n. 7.*

§. CCLV.

Sed nihil utilius est, pustulis jam maturitatem adeptis, & pure plenis, ad dolorem sedandum, puris resorptionem impediendam, cutisque foveas avertendas; quas puris acritas excavare solet; pustularum ipsarum incisione (a); quod non modo Arabibus in usu fuit, sed etiam subsequentibus temporibus repetita plerorumque medicorum experientia confirmatum*. Pustulæ autem vel acu, vel forfice, cum pure turgent, aperiuntur, pus exprimitur, & pure expresso spongia lacte, & aqua tepida imbuta absterguntur. Idque repetitur, quoties iterum pure repleri videantur (b). Alii sic apertas vino, aqua, & melle abluunt, & detergunt (c), quod maxime usum habebit, ubi magnus fœtor, cutis livor, aut nigredo, & puris tenuitas de magna ad putredinem proclivitate fidem faciant. Quo casu etiam vino aliquid aromatici non nulli (d) adjiciunt. Deterfis, uti opportunius visum est, pustulis, præsertim si cucicula per forficem resecta fuerit, ut quandoque

Variolarum maturarum incisio.

ad pus omnes educendum opus est, sæpe optimo eventu illini curavi oleum e vitellis ovorum leviter tostis recentissime expressum, quod dolorem ulceris mitigat, acrimoniam humoris demulcet, noxas aeris arcet, & cutis coalitum adjuvat. Incisio autem ejusmodi non solum convenit variolis pure bonæ notæ refertis, verum illis quoque, quæ sanien, aut tenuem humorem continent, facileque concidunt, & subsidunt. Nam educto per incisionem varioloso humore, metastases pessimæ præcaventur, & magna pars fomitis detrahatur, quo intro refluxente febris secundaria augetur.

(a) TISSOT. *Epist. var. arg. p. 42. 43.*

* Duobus abhinc sæculis, & quod excurrit, MARQUARDUS Vienn. Professor, deinde RAYMUNDUS Jo: FORTIS Professor Patavinus, & jamdudum Galli, Italique feliciter hac incisione nisi sunt, teste HAENIO. *Rat. contin. T. I. cap. V. §. VII. num. 6.* Ab HOLLANDIO, postquam defuevisset, revocatam, adhibitamque a SENACIO, TISSOTIO, HAENIO, SWIETENIO, HOMIO, aliisque commendat AZZOCUIDIUS, *Lett. citat. p. XLII.* His addendi sunt SIDOBRIUS, (*De variol.*) & WINTRINGHAM (*Comment. Nosolog.*) (Vid. *Essays de Mèd. d'Edimburg. T. 2. p. 504.*), & non pauci alii; inter quos VERNIERIUS reticendus non est, qui (*Journal. de Mèdec. T. V. p. 152. Aout 1756.*) eum viderit sæpe variolis confluentibus in ægris obesioribus supervenire gangrænam, & putridam corruptionem, ideo non modo antiseptica valentiora tum adhibuit, verum postulas maturas aperiri, & totum corpus ablui vino aromatico suavit. Quod ad me attinet, multoties equidem pustulas maturas, & turgentes, itemque deprimi, & subsidere cœptas aperiendas curavi, nec unquam quidquam nocementi, immo plurimum utilitatis inde manasse vidi. Non igitur audiendi videntur DIE-

MERBROECKIUS, aliique perpauci, qui variolarum incisionem rejiciunt: multoque minus LUDWIGIUS, qui etſi in *Adverſ. med. Pract. Vol. I. P. 3. p. 373.* eam reprobavit, alibi tamen (*Inſtit. med. Clinic. P. I. cap. 1. §. CCIV.*) ſaniori conſilio malignas, & confluentes incidi, ut pus effluat, ſatius exiſtimat.

(b) QUARIN. *Method. medend. febr. cap. VIII. pag. 99.*

(c) AZZOGUID. *l. c.*

(d) VARNIER. *l. c.*

§. CCLVI.

Atque hæc quidem (§. CCLIV. CCLV.) in ſuppuratione variolarum, quæ ex lege, atque inſtituto naturæ ſuccedit, locum, & uſum habent. At ubi variolæ malignæ, atque anomalæ ſunt, in primis confluentes, aut ad eas proprius accedentes, majus proſecto negotium faceſſunt. Nam ſæpe aut nullo modo, aut ægre admodum ſuppuratum eunt (§. CLXXX. CLXXXI. CLXXXII. CLXXXIII. CCII.); aut ſub ipſamet ſuppuratione repente concidunt, & pure intro reſreſſo vacuæ fiunt (§. CLXXXIII.); aut quæ jam ſeſſiles, & depreſſæ, ac marginibus lividæ erant, hoc in ſtadio apicibus tantum albicant, humore propemodum inanes (§. CLXXXII. CXCIX.); aut depreſſæ, ut ante, omnino manent, nec unquam elevantur, ſuſcum vero colorem induunt (§. CLXXXIX); aut puſtulis flaccidis, humili- bus, & circulo rubro carentibus, cuteque circumpoſita pallida, & laxa, facies univerſa plumbeo, alboque colore ſædatur (§. CXCIV. CXCIV. CXCVI.), aut, ſuppuratione deficiente, puſtulæ immaturæ in cruſtam quamdam primo ſanguineam, deinde nigram ſiccantur (*ibid.*); aut lividæ, &

*In mali-
gnis ſup-
puratio
ſæpe nul-
la, aut
imperfe-
cta; multo-
rum
malorum
origo.*

subcruentæ fiunt, sanguinemque facile effundentès
 cita gangrena nigrescant (§. CXCVII. CXCVIII.)
 Quæ ubi incidunt, gravissima sane symptomata,
 uti phrenitis, angina, suffocatio, peripneumonia,
 convulsiones, inicturitia, hæmaturia, aliaque fu-
 nestissima hujusmodi mala inpendent*, immo ci-
 tissima, & sæpe inopinata mors.

* Pleraque hæc symptomata aut omnino preca-
 veri, aut multo mitiora reddi mors extra lectum,
 leni deambulatione in aere libero, & puro, & diur-
 ni somni abstinentia contendunt Sydenhamiani. Ne-
 que quidquam, suppuratione præsentis, detrimenti
 timendum esse ab aeris liberioris usura, cum citius
 tam suppuratio, quam exsiccatio in aere aperto, &
 libero perficiatur. Neque demum ab aere libero,
 dummodo moderato, officii ne quidem illis, qui fe-
 bre suppurationis durante salivæ fluxum habent, dif-
 ficulterque deglutiunt; nam levari eos potius, ptya-
 lismumque continuari affirmant. *Vid. STORCH. l. c.*
pag. 272. 273. 274. Et quod attinet ad moram pro-
 tractam extra lectum, tum præcipue eam necessariam
 existimat TISSOTIUS in gravi variolarum statu in-
 flammatorio, aut vehementiore inflammatione. Ejus
 enim effecta dicuntur; 1. febris imminutio; 2. re-
 spiratio facilior; 3. capitis levamen; 4. refrigeratio
 lumborum; 5. avolatio putridorum effluviorum; 6. &
 emolumenta ex continua aeris renovatione, five ægræ
 in amplo, & aperto conclavi sedeat, five deambu-
 let leniter. *Epist. varii argum. pag. 39.* Concedunt
 tamen (STORCK. *l. c. pag. 274.*) vitandum esse subi-
 tum frigus, aeremque nimis ventosum, frigidum,
 vehementiusque spirantem. Et quamquam largiamur,
 pus in pustulis benignis, & maturis gemitum, non
 facile, quia crassum, & densum est, introrsum re-
 fluere aeris admissione, tamen hoc ipsum de ichore,
 seriosque tenui humore, qui fere in variolis mali-
 gnis, & confluentibus, difficulterque suppurantibus,

colligitur, æque dici haud potest. Levi enim ex causa eum resorberi, introque frigoris, aut aeris liberioris afflatu repelli, satis probabile videtur, GEDEON HARVEUS, cujus supra mentio facta est, narrat historiam hominis cujusdam variolis correpti, cui ante eruptionem ob catarrhum, & dolorem faucium venæ sectionem ipse suaserat. Hanc vero cum ille neglexisset, immo Pharmacopœi consilio usus multa sanorum instar exisset, deambulans in aere libero, etsi variolæ confluentes exstarent, & suppuratæ essent; ex hoc vitam cum morte commutavit. Vid. *Art. curand. mora. expectation. pag. 159.* Nec immunes ab hujusmodi infortunio omnino sunt variolæ discretæ, & benignæ. Nobilem puellam præsentem variolarum benignissimarum suppuratione ex fenestra temere aperta sic affectam recordor, ut brevi post metastasi ad cerebrum facta in lethalem eclampsiam inexpectato incideret. Puerum etiam vidi, qui paucis, & discretis variolis laborans, cum toto morbi cursu vix ægrotare visus esset; atque idcirco lectulo assidue resedisset, parum, aut certe leviter tectus: pustulis demum maturius resiccatis cynanche laryngea correptus est, quæ, nisi sanguinis missio celeriter succurrisset, eum fortasse strangulasset. Quare tempore suppurationis variolarum non temere, neque sine magna cautione, & prudentia ægri æri liberiori, aut frigori exponendi videntur, cumque aeris renovatio necessaria tamen sit, & cubiculi ventilatio, in hoc ea servanda sunt, quæ supra, cum de ea consulto ageretur, exequuti sumus.

§. CCLVII.

In primis vero febris vehemens ad hæc (§. *Febris CCLVI.*) accedit, aut quæ jam erat, gravius, *zunc secundaria* intensiusque exscandescit, continua remittens, *vehemens.* valde periculosa, *secundaria* vulgo dicta, quæ nisi cito enecet, diu certe trahitur, atque ultra suppurationis tempus procurrat (§ CCL.), a

brevi illa , & post suppurationem evanescente ; utpote folius , & simplicis suppurationis sobole (§. CCLIV.) maxime , ni fallor , differens ; quam ideo *putridam* appellavit (a) SYDENHAMIVS , veterum significatu vocem , ut mihi videtur , usurpans . Jure enim a suppuratoria febre , quæ variolarum maturationem consequitur , distinguenda ista videtur , quod variolis nequaquam suppurantibus , aut ægre , & imperfecte suppuratum euntibus concitatur . Quamobrem verisimilimum profecto est , eam a variolosa materie in sanguine resitante , aut ab humorum omnium , sed præsertim adipis per virus variolosum depravata , assimilataque natura , aut a resorpto pustularum ichore , aut quod non infrequens est , ab inflammatione alicujus interiorum sedium , aut ab omnibus , aut plerisque hisce causis simul junctis proficisci . Hinc quisque perspicet , omni studio tum (§. CCLVI. CCLVII.) curandum esse , ut humor variolosus ad cutim omnis feratur , & , quoad fieri potest , suppuratione in pus bonæ notæ coquatur , aut si id fieri nequeat , aliqua alia via confestim emittatur . Quod plerique efficere nituntur cardiacis lenibus , tonicis , antisepticis , itemque omnibus evacuationem , & revulsionum generibus ; de quibus pluries loquuti sumus , dicemusque deinceps , prout res poposcerit .

§. CCLVIII.

Curatio perficitur iis , quæ alibi roposita jam sunt .

Sed in primis illud teneri debet , eisdem prope modum auxiliis ad implendas , sustinendasque variolas , aut earum suppurationem promovendam opus esse , quibus eruptionem ipsam adjuvari , aut postularum depressionem emendari supra

(§.

(§. CCXLV. ad CCLIX.) docuimus, dummodo animadversiones, cautionesque, quas ibi tradidimus, adamussum ferventur *. Quare huc ea revocari oportet. Dicitur autem vix potest, quantum somniferis, atque opium habentibus medicamentis hoc in stadio cum SYDENHAMIO confidant doctissimi quidam viri. Si enim, quod sæpe octavo, aut nono die in variolis maxime usuvenit, pustulæ concidant, & fuscæ, aut nigricantes fiant, cuti reliqua interim flaccescente, & livida cum pulsu languidissimo, extremis modo frigentibus, modo recalescentibus, faciei pallore, & rubore se mutuo excipientibus, motibusque demum quarundam partium spasticis obortis; tunc præter alia jam indicata præsidia non dubitant in largiore, sæpiusque iterato opii, aut aliorum narcoticorum usu spem omnem, ut alias innui, collocare.

*Quantum
hic Sydenhami somniferis
confidant.*

* Sed non omnes ibi cautiones attulimus. Hic unam maximi usus, & summopere notatu dignam ut adjiciam necesse est, quam mihi SYDENHAMIVS suppeditat. Is admonet, depressionem pustularum in confluentibus non semper tribuendam causis externis, aut frigori, cum nihil in ea sit, quod non a morbi natura, & more profluat; atque idcirco ex ea sola, ubi morbi morem servat, mali mihi impendet. Cavere igitur oportet, ne naturalis humilitas, & depressio accipiatur pro morbosa subsidentia, aut retropulsione. In distincto vero genere, cavendum quoque est, ne ante debitum diem eruptionem, atque argumentum variolarum expectemus, sed attendamus ad tempus, quo natura id præstare debet. SYDENH. *Op. Sect. 2. cap. 2. p. 179. 180.*

§. CCLIX.

*Somnia-
ra quo-
modo ad-
hibeant.*

Hinc eorum nonnulli auctores sunt, ut quinta, vel sexta quavis hora dentur guttæ octo vel decem, adultis ut puto, Laudani liquidi Sydenhamii, vel, quando minus vel agere volunt, singulis binis, ternis, aut quaternis horis duo cochlearia mixturæ cujusdam paregoricæ, & cardiacæ, quæ habet aquæ florum ziliæ uncias septem, syrupi Diacodii sesqui unciam, cui pro renata ad compescendum sanguinis fervorem, ejusque dissolutionem coercendam adjiciunt interdum tantum spiritus vitrioli, quantum satis sit ad gratum acorem. Hac ipsa Mixtura audacter utuntur etiam, si suppurationis tempore ægri sint anxii, inquietique, aut acerbè doleant, & sanguinis insolito fervore exardeant; dummodo eorum pulsus molles revera sint, omnisque duritiei, aut tensionis expertes. Sic enim cito vires erigi, pustulas atollii, rubere, suppurare, symptomata prava mitescere, atque imminens vitæ discrimen fugari dicunt. Illud tamen prudentissime præcipiunt, ut, quoties effectum, quem volunt, obtinuerint, paregorica ista interdum omitantur, & vesperi duntaxat, ut mox tranquilla reddatur, locum (a) habeant. Verum alii cautius in opii usu se gerunt. Tissotius, qui somnifera in duobus prioribus variolarum stadiis fere damnavit, non ea pluris facit in tertio, in quo suppuratio, & secundaria febris ægros premit (b). Animadvertit enim, tunc præcipue lethargum, coma, orthopnœamque ex materiæ variolosæ metastasi, humorumque congestione ur-

*Aliorum
dissentio.*

*Tissotii
animad-
versio.*

gere,

gere, manifestumque esse, terrificæ ejusmodi symptomata à narcoticis augeri debere, excretionefque omnes, tum maxime necessarias cum summo detrimento sisti. Immo vehementer timendum esse, ut non ab earum usu anxietas, delirium, calor, & suis jam permolesta intendantur, aut phrenitis, peripneumonia, hepaticis, ischuria, intestinorum gangræna, aliaque lethalia mala inducantur. MEADIUS ipse (c) morbo ad finem tendente; si spiritus difficultas accedat, faucesque oppleat pituita viscida suffocationem minitans, quod sæpe evenit ptyalismo cessante, opii usum omnino ut noxium rejicit. Non tamen ex hac sententiarum varietate velim quis credat, liberum esse alterutram sequi, aut uni potius quam alteri adhærere, sine ulla deliberatione; cum rationi consonum omnino videatur, ut alibi jam indicatum est, opii usum modo saluberrimum fore, modo noxium, prout nimirum vel incitanda vitæ vires sunt, vel compescenda nimia sensibilitas, coercendaque nervorum ataxia. Utrouque tamen casu temperamentum adhiberi oportet, ne in opio sive dando, sive rejiciendo modum excedamus, ad singulas sedulo, matureque respicientes.

*Meadii
prudens
cautio.*

*Opiata
nec nimis
profunda,
nec nimis
formidanda.*

(a) STORCK. *l. c. P. I. p. 287.*

(b) *L. c. p. 17.*

(c) *De variol. cap. 3.*

* Quamquam opii usum in variolis TISSOTIUS sæpe damnare videatur, non tamen ab eo ita alienum se declarat, ut nunquam ei locum superesse velit, jure, & merito limitandam ejus adhibitionem contendit, & satis oportune decernit, quando ad hypnoticis abstinere præstet, quando is uti tuto liceat. Quare non erit supervacuum, neque inutile cum

tanto viro casus percensere, in quibus somnifera in variolarum curatione adhiberi vetitum minime est; videlicet 1. quando debiles vires sunt, & cardiacis egent, & quando a centro ad peripheriam ducere oportet, uti in primo variolarum stadio, si pulsus sit debilis, atque inæqualis, æger frigeat, & in lypothymiam propendeat; 2. quando spasmi ex nimia mobilitate orti sedandi sunt, 3. ubi dolor pustularum intolerabilis est; 4. ubi eruptionis tempore humores confluent ad intestina, alvusque liquidior minatur virium exsolutionem; 5. in diarrhœa colliquante cum animi defectiõibus, extremorumque refrigeratione; 6. in alvi fluxu tempore exsiccationis superveniente, si is nimius sit, vires dejiciat; pustulas pallidas, & exsuccas reddat, syncopem, aut delirium inferat, atque extrema frigefaciat; 7. in doloribus colicis sub finem morbi longum, & liberalem acidorum usum subsequentiõibus; 8. post catharticum in ultimo stadio datum. *Vid. TISSOT. l. c. p. 22. ad 26.*

§. CCIX.

*Natura
depressas
Variolas
supplet
ptyalif-
mo, &
diarrhœa.*

*Quomodo
utraque
evacuatio
sustinen-
da.*

At natura ipsa pustularum imperfectam maturitatem, aut depressionem in variolis confluentibus supplere tentat ptyalismo, aut alvi fluxu, illo in adultis, hoc in pueris, ut alias expositum est. Ergo enitendum omni cura est, ut istæ salivæ fluxus, quoad fieri potest, perseveret, quod in primis potu tepido, crebro, diluenti, mellito præstatur. Si vero salivæ humor viscidus, & tenax ita sit, ut egerrime e faucibus, & ora educatur cum suffocationis periculo, id quod circa diem undecimam non infrequens est; eum solvi, attenuarique oportet gargarismate ex aqua florum sambuci, aut decocto ficorum, aut radicis glycyrrhizæ addito pauxillo mellis rosati, aut oxymelitis simplicis, aut syrupi de moris. Quod

si gargarizare nequeat, aut nolit æger, aut id satis non sit; eadem ope syringæ sæpe die, & nocte in os, faucesque injicienda (a) sunt, quidquid non nulli contra dictitent. SYDENHAMIUS (b) gargarisma e cerevisia tenui, vel aqua hordei cum melle rosarum compositum proponit, vel illud, quod sic habet:

R. Corticis ulmi drachmas sex, glycyrrhiza unciam semis, passularum enucleat. N. XX. rosar. rubrar. pug. duos. Coq. s. q. aq. ad lib. unum, & semis. Colat. dissolv. oxymel. simplic. & mel. lis rosar. ana unc. duas. M. f. garg.

Ægro vero suffocatiōni proximo dandum etiam suadet emeticum, quo nihil interdum præstantius; licet fateatur, id non semper saluti esse.

At humor salivālis interdum acerrimus est, ex quo os interius ulceratur, & quasi igne exardet, doletque acerbe. Tunc gargarizandum ex aqua hordei lacti admixta, aut decocto radicis althææ, aut simili demulcenti liquore; cui ali-

Qua salivam acrem corrigant.

quid succi sedī majoris (c), vel mali cotonei, utiliter adjici potest. Ulcusculis vero opportuna etiam sunt ea, de quibus, ubi aphthas explicuimus (d), mentio facta jam est. Quemadmodum autem ptyalismī continuatio summopere in adultis necessaria est, sic alvi fluxum, qui pueros corripit, sinere expedit, quamdiu vires eum ferunt; immo, si casu sistatur, enematibus blandis revocare, nec ulla ratione unquam in hocce sta-

Qua ulcusculis oris remedio sint.

dio cohibere, nisi nimius, & colliquans sit. Ad summum si acer humor descendens intestina ar-

Diarrhæa quibus gubernanda.

rodāt, & torminat citet, ut interdum, quando dysenteria epidemice regnant, accidit; nam tum solum variolæ dysenteria comitantur; ad demul-

Quid si in dysenteriam transeat.

cen-

cantia licet confugere, atque ea; quæ dysenterix non aliena sunt.

(a) SYDENHAM. *op. omn. Sect. 2. cap. 2. p. 177.*
TISSOT. *epist. cit. p. 42.* STORCK. *l. c. P. i. p. 274.*

(b) *L. c. ib. p. 177. 178.*

(c) STORCK. *l. c.*

(d) *Vol. I. §. CCXCVI.*

§. CCLXI.

*Crusta
oris, O
narium
fovenda
atque hu-
mectan-
da, ut
decidant.*

Inter hæc quibusdam os, faucesque ex pustulis variolosis ibi natis crusta dura, & crassa obducuntur sic, ut respiratio, & deglutitio summo-
pere lædantur. Tunc assidue os, faucesque fovendæ sunt iis, quæ molliunt, uti aqua tepida lacte remixta, ut crusta decidat. Nares quoque eadem ex causa sæpe obstruuntur. Has autem referat vapor aquæ calidæ naribus, aut ore attractus, aut aqua mellita per siphonem, aut syringam in nares injecta, a qua crustæ emollitæ separantur, & summum inde levamen percipitur

*Facies
nigrescens
quid po-
stulet?*

(a). Interdum etiam in variolis malignis, & confluentibus, cum maturescere deberent, facies nigra evadit, aridaque crusta obtegitur, vere gangranosa (§. CXCIV.). Tunc incidenda crebris vulnusculis altius cutis est ad sanam usque carnem, & deinde fovenda decocto emolliente calido, cui spiritus vini cum camphora adjectus sit.

*Incisiones
feliciter
adhibita.*

Hinc pus multum, & foetidissimum ex incisionibus manare solet, emortuæque partes separari. Absoluta gangrænæ digestionem, cathartico alvus ducenda est. Exemplum felicitatis ejusmodi curationis habet MEADIVS (b), nobisque aliud simile

notum est de GUATTANIO non ignobili chirurgo romano, qui cum puer pessimo, & gangrænosus variolarum genere laboraret, a Patre simili chirurgia servatus est, ex quo turpes in facie ei cicatrices tota vita remanserunt, conspicuæ paternæ audaciæ, & miræ curationis testes. Nec alia ratione curandæ sunt aliarum partium gangrænæ, si alicubi forte enascantur.

(a) SYDENHAM. *Op. Sect. 3. pag. 177.* TISSOT. *l. c. ib.* STORCH. *l. c. p. 275.*

(b) *L. c. p. 3.*

§. CCLXII.

Per sæpe hoc stadio nimium facies, manus, pedesque tument, tenduntur, dolent, & rubent. Auxilio sunt fofus ex aqua, & lacte tepidis, aut mollissima cataplasmata. His enim non modo dolor, & tensio mitescunt, verum pustularum etiam suppuratio facilius abfolvitur (a). Sed in primis ab febre secundariam, ejusque symptomata in hoc suppurætionis stadio animum, curamque omnem communiter convertere consueverunt medicorum experientissimi. SYDENHAMUS certe hanc valide oppugnandam esse duxit larga illico sanguinis missione, & catharsi, alternatim adhibitis, sic tamen ut catharsi post sanguinis missionem tantum, & non ante decimam tertiam morbi diem uti auderet. Utraque evacuatione sanguinis inflammatoriam indolem, & purulentæ materiæ quantitatem minuere (b) sibi pollicebatur. Verum non sine aliqua distinctione Sydenhamiano præcepto adhærere licet. Non enim semper, nec in quavis febre secundaria tutum est

*Tumori,
& tensio-
ni faciei,
& ma-
num
quantum
probsint?*

*Febri se-
cundaria
peculiaris
curatio.
Sydenha-
mii me-
thodus.*

*Quando
vena se-
ctio, quan-
do cathar-
sis locum
habent.*

fan-

sanguinem mittere, aut alvum medicamento ducere; nec opus est semper, ut sanguinis missio catharsim, ubi hæc locum habet, præcedat; nec semper decimam tertiam diem expectari oportet, ut purgatio instituat, cum ante hunc etiam terminum, & quandoque nona, vel decima die illa necessaria esse possit (c). Sed de utroque evacuationis genere quid sentiendum nobis videatur, & quando utraque, aut ulterutra admitti, aut omitti debeat, mox explicare instituo.

(a) STORCH. l. c.

(b) De Febr. putrid. Variol. confluent. superven. nob. p. 628. & p. 633. ad 636.

(c) FREIND. de Febr. comment. VII. & MEAD. l. c. cap. 3.

§. CCLXIII.

Vena sectionem qua indicent.

Itaque ut a sanguinis missione ordiar, querendum sedulo est, utrum symptomata ejusmodi sint, quæ variolas inflammatorias (§. CCX.) designent; aut febris vehementius exardeat, cum pulsu valido, & duro, calore magno, ac siti ingenti; an corpus firmum, juvenile, exercitatumque sit; victui, & potui calefacienti deditum; aut regimine calidiori usum; aut inter initia venæ incisio neglecta fuerit; tunc utique sanguinem mitti oportebit, præsertim si symptomata gravia, uti phrenitis, coma, convulsio, faucium præfocatio, peripneumonia, sanguinis detractio- nem suadeant. Neque ab ea absterreat, si a reliquis indicetur, pulsum parvitas, aut debilitas, quia tum sæpe non a virium defectu, sed oppres- sione arteriæ subeunt, & detracta sarcina, ple-
rum-

rumque attoluntur, & validius emicant. Itemque notandum est, inflammatoria sanguinis diathesi prævalente, interiores sedes sæpe inflammatione tentari, atque hinc febrim secundariam prodasci, quin variolæ deprimantur; quod indicio est, non a depressione earum, neque a pure resorpto, cum variolæ extent, & pure bonoturgeant, illam ortum trahere, sed a vitæ in aliquorum inflammatione. Hoc etiam casu summum præsidium in cita, & larga sanguinis missione positum est. Contra ubi symptomata nervosæ febris, sive malignæ propria occurrunt (§. CCXI.), aut, quod deterius est, putridæ dissolutionis signa (§. CCXII.) appareant, uti in variolis confluentibus malignis, & quibusdam discretis, sed gangrænosis, & mali moris, in primis epidemicis, contingit, profecto a sanguinis missione, quamquam secundaria febris invaluerit, abstinere omnino convenit. In his enim noxiam esse, experimenta etiam SAGARII (a) confirmarunt.

Interdum febris secundaria oritur ab aliqua interiori inflammatione.

Tum variolæ extant.

Sanguinis missionem quæ vent.

(a) *De Variol. Iglaviens. p. 44. 45.*

§. CCLXIV.

Alterum erat, ut de cathartics in febre secundaria adhibendis dicerem. Plerique post SYDENHAMIIUM, FREINDIIUM, MEADIIUM, HUXHAMIIUM, aliosque his eam non solum depelli, verum etiam præcaveri tradunt. Immo interdum nullam aliam medicinam profecisse (a) testantur, in primis addito opportune in quibusdam casibus

Catharsis a plerisque extollitur non modo in confluentibus, sed etiam in discretis copiosis.

calomeliano, & interpositis paregoticis, TISSOTIUS non modo in confluentibus variolis primo febris secundariæ impetu; verum etiam in discretis, sed copiosis, ingruente feбри suppuratoria mannam præbendam esse ea dosi, ut alvus ter, quater, aut quinquies solvatur, præcipit; quod nono, vel decimo die plerumque usui est, pergendumque esse in alvo lenienda diebus etiam sequentibus. Adeo quippe huic medicinæ confidit. Nec profecto sine causa; nam notum est, quanta sit inter cutim, atque intestina consensus; & quam facile, juxta illud HIPPOCRATES; *cutis laxitas, alvi adstrictio, & e converso*: harum partium excretiones se mutuo excipiant, & suppleant.

(a) HUXHAM. *de aere, & morbis epidem. T. I. pag. 37.*

§. CCLXV.

Limitantur ejus laudes intra justos fines.

Casus in quibus purgare licet.

Attamen non promiscue, nec universum hæc purgandi præceptio arripienda est, ac si nullis obligata legibus esset; nam certos & ipsa, uti sanguinis missio, limites habet, quos ultra nequit recte consistere. Hoc igitur fere perpetuum est, ut in febre secundaria, quæ nulla variolarum suppuratione facta, aut præmature pustulis, faciei præsertim, arescentibus, ejusque tumore evanescente accedit, purgatio necessaria (a) communiter habeatur, multoque magis, si ex materia intus resitante febris ardens oriatur cum corporis jactatione, respiratione brevi, & crebra, urina tenui, vigiliisque continuis. Tunc enim post sanguinis missionem; si recte (§. CCLXIV.) indi-

cata fuerit, lenia purgantia ad intervalla repetita variolosam colluviem feliciter (b) detrahunt. Verum id etiam convenientissimum est, cum pustulæ jam ritè suppurarint, & pure turgeant, nec tamen aliquid putis e pustulis exstillet, nec per urinas feratur, neque in his sedimentum spectetur (c); vel demum si cito, aut repente variolæ subsederint, & pus intro refluxerit. Purgatione item opus est, si ptyalismo cessante, detumescenteque facie non succedat extremorum tumor, nec urinarum copia sedimentum habentium, nec alvi solutio spontanea; aut, quod deterius est, coma, aut delirium, aut utrumque supervenerit (d). Superveniente vero delirio, aut comate, aut angina, aut peripneumonia sic idonea purgatio est, ut ab ea nos deterrere non debeat metus, ne alvi ductione ptyalismus sistatur, cum eo in casu præsentiozem, majoremque opem expectandam ab alvo soluta putet TISSOTIUS (e), quam damnum a ptyalismi tum non satis levantis suppressione; maxime si venæ sectio, aut cucurbitulæ adhibitæ jam fuerint, & nihil juverint (f). Neque temper pulsuum humilitas, aut depressio purgationem prohibet; cum sæpe post eam elevantur, & vires (g) acquiritunt. Compertum est experientia, utiliter etiam alvum solutam esse, ubi humor acerrimus, quo variolæ arescentes scatebant, gangrænam cuti (h) induceret.

Quando purgandum estiam præsentente ptyalismo.

Nec obscurat semper pulsuum depressio, nec humorum acrimonia.

(a) MEAD. l. c. cap. 3.

(b) SALISBURY CADE *epist. ad FREINDIUM scripta.*

(c) FREIND. *De Purg. in secund. Variol. const. febr. adhib. epist. ad RICHARD. MEAD.*

(d) *Idem l. c. hist. 3.*

(e) TISSOT. *Epist. var. arg.* p. 46.

(f) FREIND. *l. c. histor.* 2.

(g) FREIND. *De febr. cap. VII.*

(h) *Idem. de purgant. in secund. variol. conf. &c. hist.* 3.

§. CCLXVI.

*Quando
a catharsi
abstinere
convenit.*

A catharsi contra abstinere omnino satius est, quamdiu tumor faciei, atque pustularum inflammatio permanet, & saliva rite effluit, sine graviore alio symptomate (a). Quod si facies detumescere incipiat, & ptyalismus minuatur, ut die nono, vel undecimo ab eruptione accidit in variolis confluentibus, & eodem tempore manus debito modo tumeant, & nulla deterioris notæ symptomata appareant, totum negotium naturæ committendum est (b), aut solis interim clysteribus alvum, si adstricta sit, lenire satis erit. Omitti quoque debent cathartica, si alvus sponte fluat, aut enematis ante adhibitis laxata sit, vel saltem differri ad aliquot dies possunt, ne vires penitus dejiciantur (c); multoque magis, si ita liquecat alvus, ut hac via corpus exhauriri timeatur, quod in putrida potissimum humorum omnium dissolutione adeo in malignis frequenti incidere consuevit.

(a) SALISBURY *epist. citat.*

(b) *Id. ib.*

(c) MEAD.

§. CCLXVII.

Non vero satis eo disquirere, sanguine mit-
 ti, aut alvus duci, aut utrumque fieri debeat in
 ejusmodi febre secundaria. Oportet etiam inda-
 gare sedulo, utrum alicubi sanies variolosa sub
 arefacta jam cuticula lateat? Quod facile tactu,
 aut disrupta epidermide cognoscitur; presso enim,
 aut incisione pus erumpit. Tunc igitur puri exitus
 citissime parandus est, cibisque idoneis corpus
 nutriendum, antisepticisque muniendum, ut
 morbum ferre possit, donec omnis materia puru-
 lenta exstillaverit, quam interdum ad diem vige-
 simum, ampliusque manare salvis ægri viribus vi-
 dit MEADIVS. Dum autem ex cute, discissa cuti-
 cula, purulentus humor effluit, ac via hac cor-
 pus repurgatur, ne quidquam temere quis molia-
 tur, nec sanguinis missione, aut catharsi saluta-
 rem ejusmodi evacuationem pervertat. Interea,
 quod semper in tertio variolarum stadio, nec
 non in sequenti semper faciendum est, universa
 cutis a pure, putridisque halitibus munda serve-
 tur frequenti indusiorum, ac linteaminum muta-
 tione, conclaviumque prudenti ventilatione (a).
 Hic non omittam in memoriam revocare, inter-
 dum sub finem suppurationis, aut initium exsic-
 cationis atrocissimos dolores osteocopos accedere,
 ut supra (§. CCIX.) ex SAGARIO retulimus,
 qui si horas duodecim, aut viginti quatuor ex-
 cedant, certam necem afferunt. Hos leniri oportet
 sctibus anodynis ex lacte repenti, potu ex
 diluto florum tilia, & papaveris rheados, item

*Sanies
sub cuti-
cula la-
tens edu-
cenda.*

*Frequens
indusio-
rum mu-
tatio.*

que syrupo diacodii in aqua florum sambucci; uti experientia compertum (b) est.

(a) TISSOT *ep. cit. p. 40.*

(b) SAGAR. *De variol. Iglav. p. 19.*

§. CCLXVIII.

Curatio specialis quarundam Variolarum. Sydenhamii curatio variolarum confluentium anomalarum.

Atque hæc omnia memoranda, animadvertendaque in ista periodo generatim erant. Nunc etiam de quibusdam peculiaribus variolarum generibus, earumque curatione speciatim aliqua subnectere non alienum a proposito mihi videtur. Quas supra (§. CXCV.) descripsi ex SYDENHAMIO (a); *variolas confluentes anomalas*, eas sic ipse curabat. In illis effrænis sanguinis fervor, acritasque quasi exurens, atque omnia pene colliquans, & corrupens deprehendebatur. Ergo hæc temperanda, continendaque quam efficacissime fuit. Itaque præter hypnotica in reliquis confluentibus alias adhiberi solita, & commendata, utebatur *regimine temperato*, potuque liberaliore ex iis, quæ non calefaciunt, sed æstum, fervoremque ferocissimum illico mitigant.

Decoctum album. Ad id commendabat *decoctum album*, ex pane videlicet, & cornu cervi *calcinati* exigua quantitate in multa aqua factum, & saccharo leviter edulcatum. Adhibuit etiam eundem in finem *hydrogalem e tribus aqua partibus, & lactis una simul coctis, que agri palato, & votis, magis refrigerando, ut plurimum respondit*. Nec copia potus tantummodo juvit insignem calorem sub maturationis tempore cum febre exaltatum exinguendõ, verum ptyalissimum etiam promovendo,

Hydrogala.

Largior potus.

do, & protrahendo diutius, quam exfluante ægro non contigisset. Profuit etiam immodico mensium fluxui supervenienti, dummodo ab hujusmodi sanguinis profusione pustularum depressio non timeretur, neque ideo calida remedia, quæ magis sanguinem colliquant, temere, & præpostere in usum vocarentur.

(a) Oper. sect. 3. cap. 6. p. 231.

§. CCLXIX.

In ferali vero illa epidemica variolarum malignarum, & confluentium constitutione, quæ octavo, vel nono die subsidentes exitium afferebant, & patriidi generis vere erant (§. CXCVIII.) cum videret Cl. HALLERUS (b) hoc symptoma funestum universim esse, cœpit cogitare, qua ratione tantum malum averti posset. Acida, & refrigerantia ob facilem pustularum, quam dixi, depressionem, ei videbantur ancipitis eventus. Ab emulsionibus, clysteribus, catharticis, quibus alii medici magna confidentia utebantur, natas vidit cito paralytes, aphonias, hydropes, aut etiam præcipitem ex retropulsis variolis mortem; nec minus exitialem calidorum medicamentorum usum expertus est. *Aderat, ut ipse scribit, summa humorum alcaliscentia, hinc fætor horridus tum pustularum, tum animæ ægrotorum. Aderunt humorum funesta stasis, quam arguebant macule, quæ exigui sphaçeli sunt, tum dolores lumborum, urina pauca, viridesque.* Medicamento igitur opus erat, quod solveret, impacta, neque vasa diffringeret, quod motum versus peripheriam sustineret, febrem tamen non auget, & pustulas

Halleri
curatio
confluentium
malignarum.

retrocessuras foras elevaret, non alkalescentiam incitaret. Id visum ei est Camphoras. Itaque quoties occurrebant symptomata variolas mali moris præfagientia, *delirium primum diei, febris valida, punctorius lumborum, pectorisve dolor, respiratio difficilis, corpus succulentum, ætas adultior, plethora, protinus dedit decoctum diluens copiose, & ad aliquot quotidie libras hauriendum, ex aperientibus sparsa, radice graminis, adiantho, hellide, ficubus.* A sanguinis vero missione, etsi primo intuitu alicui posset videri opportuna, ipse tamen abstinuit, quia fortasse summa putredinem proclivitas, quam in morbo agnoverat, ab ejusmodi præsidio ut nocuo eum deterruit. At *vomitum fere perpetuum symptoma promovit emetico, ut octies ad minimum larga emesis sequeretur.* Si enim vomitum quis compressisset, funestiores eventum compererat. Quamquam vero a sanguinis missione sedulo caveret, non tamen hæmorrhagias timendas cognoverat: cum usus docuisset, eas quodammodo expetendas fuisse. Si quidem vidit in puero speciatim septenni copiosam ex ano sanguinis jacturam ante variolarum eruptionem, subsequente benignissimo morbo.

*Emetici
laudes.*

*Hæmorrhagiarum
uti-
tibus.*

(a) *Opusc. pathol. observ. XLIV. Hist. constit. variol. anni 1737. p. 113.*

§. CCLXX.

*Calidis
regiminis
effecta.*

Cum vero calidis remediis variolæ domesticorum, & familiarium consilio, aut agrorum culpa urgerentur, hæc tum post ingentem anxietatem

tem præmaturo impetu erumpebant nigerrimæ ; si vero sponte die tertia prodiissent , & symptomata ipsa inde mitescerent , tamen die sexta pustulæ subsidebant , & puncto nigro notabantur , uti confluentibus malignioribus solemne est . Quando igitur alterutrum ex hisce infortuniis ægrum corripuit , mox ipse præbuit camphoram in emulsione aliqua solutam , ita ut intra duodecim horas grana viginti absumerentur . Incipiebat autem ejus usum a media nocte , febre nimirum inclinare cœpta , protrahebatque ad meridiem usque sequentis diei , in sex partes totam dosim tribuens , ut una singulis binis horis sumeretur . Hora vero tertia , aut quarta , ad summum quinta pomeridiana dedit syrupum papaveris albi cum nitro , & tantillo succi crudi ex malo citreo expressi . Adulto graviter laboranti dosis syrupi erat sesqui uncia , succi citrei drachmæ sex . Sic delirium sedebatur . Hanc medendi rationem persequeretur ad pustularum usque exsiccationem . Simul ac vero ptyalismum imminui in adultis , & fauces arefcere , angique deprehendebat , quod a die nona ad decimam , aut undecimam eveniebat accedente simul pustularum exsiccatione , mox toto hoc intervallo anginam funestam arcere , & ptyalismum prolicere nitabatur frequenti injectione per siphonem in fauces mellis ex rosa , & nitri , quamquam ab HOFFMANNO , sed injuria , reprobata . Interea diluentia affatim potui dabat cum acidis , & demulcentibus . Camphoræ autem quantitatem sensim minuebat , sic ut post diem nonam prorsus omitteret ejus usum , cum nihil tum , quod expelleretur , superesset , & febris secundaria immineret . Si pustulæ nigræ circa octavam

Camphora præstantia .

Ejus utendæ modus .

Injectiones in fauces .

*Alvum
lubrica.*

diem evanescebant, & paulatim per rubedinem in pallorem languere incipiebant. Hoc ipso temporis stadio enemate cum nitro alvum laxabat, cum experientia didicisset, alvo lubrica febrim secundariam diei undecimæ, & duodecimæ mitem reddi, dum hæc alioquin funesta cum novo delirio, anxietate, angina, pulsu molli, inæquali, celeri, fœtore totius corporis summo evadebat.

*Cathartici-
sum.*

Quod si febris gravior accederet, hanc compescebat dato cathartico, quod tamarindos reciperet, nec id omittebat vel in summa virium debilitate, quin immo repetebat die duodecima, & decima etiam tertia, si opus erat. His fere jugulabat, ut ipse ait, dirum morbum, ut & papaveraceis, & succo mali citrei, & omni alio medicamento commode æger careret. Religiose autem ab omni carneo, jurulentoque victu abstinebat per omnia stadia, concessis tantummodo olesibus, fructibusque, imperatoque potu semper eodem, sed largiore, & crebro.

Vitæ.

§. CCLXXI.

*Di-acidi
Vitriolici
usu in
tertio sta-
dio.*

Mirum profecto videbitur, SYDENHAMII, qui primus omnium acidum vitriolicum adhibuit (a) in variolis malignis, & gangrænosis in potu ad gratam aciditatem toto primo, & secundo stadio, suppurationis vero tempore, & in ipsa febre secundaria aut reprobasse; aut, ut supra (§. CCXVIII.) vidimus, prætermisisse, HALLERUMQUE in putridissimo variolarum genere modo memorato uti suspectum, aut noxium

xium (§. CCLIX.) habuisse, immo in hoc eodem tertio stadio, cujus curationem exsequimur, ab acidis etiam vegetabilibus prope abstinuisse; cum tamen nihil ad cohibendam sanguinis dissolutionem, avertendamque putredinem præstantius, valentiusque habeat Medicinæ ars univèrfa. Acidi autem vitriolici vis singularis eminent in sanguinis mictu, quem in hoc in primis stadio soluta, & diffuens sanguinis compages excitat; nam hoc lethalissimum symptoma si cuiquam remedio obtemperat, largiori certe acidorum validiorum in potu usui cessarum, spes unica est. Sed hoc in casu non prætermittenda quoque sunt ea omnia, quæ ejusmodi hæmorrhagias coercere alibi (§. CCXLII.) docuimus, uti serum lactis, quod vocant *aluminosum* *, & alumen ipsum, & specificum HELVETII **, ubi nimirum cetera irrita fuerint, nec ulla in pulmonibus, aut aliis visceribus congestio adstringentium adhibitionem vetet. Metus vero, ne salivæ fluxus acidis ejusmodi supprimatur, aut vitales vires dejiciantur, prope inanis *** est, si expertis fidem habemus, atque haud negligamus in posteriore casu acida cum cardiacis, leviterque aromaticis opportune conjungere, qualia sunt radix serpentariæ virginianæ, contrayervæ, camphora, & præ ceteris cortex peruvianus, qui etiam antisepticæ facultatis nomine vix sine piaculo in variolis putridis, gangrænosis, aut quacumque alia ratione ad corruptionem ducentibus prætermitti potest.

Sanguinis mictus acido vitrioli præcipue oppugnandus est.

Adstringentia validiora.

Cautio. Acida hæc non supprimunt præcipuum.

Conjungi cum cardiacis debent, si vires languent. Ubi Cortex peruvianus ceteris antiseclit?

(a) Oper. sect. V. cap. IV.

* Serum aluminosum Phar. Lond.

℞. Lactis vaccini lib. j.

Y 4

Alu-

*Alumin. erud. in pulver. redacti
drachm. ij.*

*Coque, ut fiat serum lactis
probe a coagulo separandum.*

** *Specificum Helvetii.*

℞. Alumin. crud. pulv. unc. ij.

sang. dracon. in lacrym. unc. ss.

*Liquetur alumen ad ignem in vase argenteo,
aut fictili vitreato; fuso insperge sanguin. drac. in
pollin. tenuis. redact. Frigefacta massa servetur in
vase clauso ad usum. Dosis a drachma semis ad
unam.*

*** De Acidorum usu in curatione Variolarum ita apposite, sapienterque differuit Cl. TISSOTIUS, ut e re fore existimem ea in summam redacta hic tironibus exhibere. Acida vegetabilia ab Arabibus primum, deinde a posteris in hanc usque diem ad variolas curandas adhibita, & commendata fuere. Acidum vero vitriolicum nemo ante SYDENHAMIIUM potioni ad gratum acorem commiscuit in variolis malignis, & gangrænosis, sed incipiente suppurationis stadio, & in febre secundaria, ut noxium, ab eodem videtur reprobatum. Sed perperam TISSOTIO iudice; nam acida putredini resistunt; calorem, febrim, anxietatem, & pruritus minuunt; diarrhœam colliquantem præcavent, nec tamen alvi libertati obstant; anginam, delirium, & phrenitidem avertunt; malignitatem inhibent; impediuntque ne variolæ benignæ in malignas degenerent; ptyalismum non supprimunt, urinas cient, in primis acida nitrosa potui largius admixta, purisque metastasim emendant. Speciètim laudantur in mictu sanguineo, & variolis nigris, itemque in alcalëscencia humorum, & calidæ eorum dissolutione. *Epist. var. arg. a pag. 28. ad 36. usque.* Acidi mineralis dosis vulgatiore, inquit QUARINUS (*Methca. med. febr. cap. VIII. p. 96.*) est drachma una in die: interdum vero opus est eam augere ad unciam semis, aut etiam ad sex drachmas Infantibus, si in potu spiritum vitrioli respuant, dari eum posse syrupo alicui admixtum, ut cochleatim

sumatur, idem subjicit. At TISSOTIUS se liberaliori adhuc manu eum dedisse narrat. Interdum enim intra quatuor horarum spatium dedit tres drachmas spiritus vitrioli, aut sulphuris copioso potu dilutas, ut febrim vehementiorem, delirium, & anxietates compesceret. Alia vice in quadam muliere variolis laborante consumpsit spiritus sulphuris binas integras uncias quadraginta horarum intervallo. Concedit tamen ex longo, & largo acidorum ejusmodi usu interdum sub finem morbi oriri colicos dolores, quos opio sedari oporteat (*l. c. p. 23. ad 25.*). Quamquam vero acidorum amicissimus sit, ea tamen reprobat in vapida sanguinis diathesi, & solidarum partium laxitate, nisi acidis subjungantur cardiaca, uti camphora, cortex peruvianus, radix serpentariæ virginianæ, mixtura simplex, aut sulphur auratum antimonii camphoræ nuptum. At FARRIUS (*De acid. virib. p. 101.*) non nihil a TISSOTIO dissentit, cum admonet, non danda quidem acida, ubi circulatio sanguinis languet, sed neque ubi solidæ partes nimis rigent, & fluidæ nimis coactæ; & densæ sunt. Si quid tamen judico, non omnia acida hic comprehendendi debent; nam vegetabilia, in primis diluta, attenuant, & solvunt; uti pariter nitrosa; nec a vero alienum est, acida etiam vitriolica, dum irritabilitatem minuunt, & fortasse terreum elementum, glutenque connectens extenuant, abripiuntque, laxitatem fibræ conciliare posse; nec proinde ableganda, ubi solidæ partes rigescere videantur.

§. CCLXXII.

Aliquid quoque dicendum est de peculiari variolarum, quas *sanguineas* supra (§. CXCVII.) nominavimus, curatione. Quoniam autem hæc nequaquam suppurant, sed lividæ, & subcruentæ evadunt, maculis nigris, vibicibus, & petiulis ubique comitatæ, atque in iis colliquescit sanguis,

Curatio
Variolarum
sanguinearum.

guis, & undique diffluit, & hæmorrhagarum varia genera efficit; perspicuum sane est, ad putridissimum genus eas spectare, egereque quam validissimis antiseptis, incrassantibus, cogentibus, stypticis. In his præferri speciatim debent cortex peruvianus, vitriolata, atque aluminosa. Hinc utilissimum est corticis peruviani drachmam, vel scrupula quatuor quarta, vel sexta quavis hora dare, mediis vero intervallis aluminis eam dosim, quæ idonea videbitur ætati, & ægri constitutioni; aut serum lactis aluminosum, aut *specificum* HELVETII ad scrupulum unum ex conserva rosarum, quod est efficacissimum. Prodest etiam quam maxime *tinctura rosarum vitriolata*, cujus cochlearia quinque, vel sex subinde sumpta pro adultis sufficient; nec sua laude caret vinum rubrum gallicum, aut quodcumque aliud subacidum, atque austerum, cujus etiam mira ad vires erigendas facultas celebratur. Acida vero quæcunque si unquam, hic certe præcipuam opem præstant. Spiritus igitur vitrioli, etiam meracissimus ceteris palmam præripere dicitur, præsertim potui instillatus, tum maxime, cum maculæ nigræ, aut lividæ variolis interspersæ (a) sint. Neque hic reticenda est camphoræ vis antiseptica, in primis si acidis vegetabilibus admixta in usum veniat. Quod si delirium, aut sopor hoc in genere accesserit, vesicantia etiam tuto admoveri affirmat MEADUS (b), quod quidem mirum videbitur iis, qui in ea sanguinis dissolutione, atque ad putrescendum proclivitate suspectam cantharidum vim habere non sine causa solent. Sed interdum revellendi necessitas tanta est, ut in hac una conquirere oporteat; quamquam tutiora tunc habent.

Vitriolata, & aluminosa.
Cortex peruvianus.

Serum aluminosum.
Specificum Helvetii.

Acidum vitrioli meracum.

Camphora.

De vesicantibus animadvertendo.

benda sint epispastica ; & ex sinapi parata cata-
plasmata .

(a) MEAD. de Variol. cap. 3.

(b) Id. ib.

§. CCLXXIII.

In *crystallinis* quoque, & *fliuofis* (§. CLXXXIII. *Curatio*
& CXCIX.), quæ processu flaccidæ , inanefque *crystalli-*
fiunt ; inopina sæpe morte subsequente , nisi eva-
cuatio aliqua succurrat ; aquosus humor , quem *narum .*
primo continent , in pus nequam convertitur . Is
ergo partim expiratione distandus est , partim ad
urinæ vias derivandus . Quod præstatur blandis *Diapho-*
diaphoreticis , cardiacis , ac diureticis medicamen-
tis . Hinc pulveres bezoartici , e chelis cancro- *Cardiaca.*
rum compositus , radix contrayervæ , spiritus Min- *Diureti-*
dereri , confectio alkermes , & in primis cortex *ca .*
peruviana primæ , & secundæ indicationi satisfac-
iunt ; tertiæ vero potissimum nitrum a scrupulo
ad drachmam semis ter , quaterve in die datum ,
reliquisque remediis , quæ dixi , interpositum .
Quibusdam (a) placet nitrum in vino dilutiori
solvere , quod sub finem ad vires resciciendas ali-
quanto meracius adhibent . Nitri quoque spiritus,
qui dicitur dulcis , liquor terræ *foliatæ* tartari ,
syrupus althææ , aliaque ejusmodi incidunt egre-
giæ , attenuant , atque ad urinæ vias ducunt .
Præterea die a prima eruptione quinto , vel sex-
to imponenda jubent tum inæ colli vertebræ ,
tum brachiis , & tibiis vesicantia , ut morbi fo-
mes , quo febris intendi potest , aut interior se-
des occupari , extrorsum ducatur , excernaturque . *Vesican-*
Quod si tamen variolosus humor oberret , nec *tia .*
ulla

Cathartica ulla naturali, aut artificiosa via extra feratur, ad cathartica hic quoque confugere necessarium fere est. Nec dispar curationis ratio a variolis verrucosis (§. CLXXXIII.) exigitur. Digerenda enim est crassa earum materies, & paulatim evacuanda. Hinc alexipharmacis, cardiacis, sudoriferis, diureticis, atque epispasticis ut plurimum ad id opus est; & , ni hæc satis sint, demum alvum ducentibus. Quæ vero *medie nature* sunt (§. CCII.), & difficulter, aut sero nimis suppurant variolæ, non aliam curationem postulant, quam quæ supra generatim exposita est. Sed jam modum excederet, nisi tandem finem faciam, sermonis prolixitas, si quæcunque huc spectant, distincte, & minute singula complecti vellem. Quapropter tertio variolarum stadio relicto ad quartum, sive postremum properabo.

(a) MEAD. l. c. cap. 3.

EXSICCATIO.

§. CCLXXIV.

Exsiccatio in benignis vix medica ope eget. Suppuratione absoluta, & decedente febre, evanescentibusque symptomatibus, quod in discretis, & benignis variolis regulariter evenit, pustulæ jam flavescunt, & in crustas continuo siccantur. Tunc vix quidquam est, quod medici ope egeat. Morbus enim jam finem assequitur, & pristina corpori valetudo redit. Diluentia tamen, & subacida, cubiculi ventilatio, atque extra lectum mora, regimenque diæteticum alias laudatum nequaquam negligenda sunt: sic enim

felicior pustularum siccatio consequitur . Si vero pustulæ pure plenæ , ut quandoque usuvenit , alibi serius arescant , eas aperiri , atque exprimi , quod supra jam proposui ; convenit ; crustas contra , si diutius hæreant , & duriores sint , lotionibus , fomentationibusque tepidis molliri , ut secedant , & delabantur . In his vero benignioribus variolis , cum ad exsiccationis finem pervenerint , vulgatiores medicorum sententia est , alvum leniendam ecoprotico aliquo medicamento esse , aut clysteribus laxandam , idque tertio , aut quarto quoque die ad tertiam , aut quartam usque videm iterandum , multoque magis , quod suppurationis tempore , quoniam febris secundaria vel omnino absuit , vel miuissima existit , alvum nequaquam ductam fuisse , pro certo assumi potest . Si quid enim variolosæ materiæ intus remanserit , aut non omne pus e pustulis emanaverit , id purgatione detrahi , expellique creditur . Immo TISSORIUS non expectandam perfectam exsiccationem putat , sed mature , nempe simul ac variolæ in facie flavescunt , purgandum esse . Tempestiva enim purgatione optime præcaveri ea mala , quæ sæpe a variolis relinquuntur ; illoque tempore plus unicam alvi ductionem , dum materia mobilis adhuc est , & fluitat , proficere , quam tres , aut quatuor serius (a) institutas . Non tamen hinc quisquam credat , in manu , arbitrioque medici , ejusque medicamentorum potestate positum esse , residuas morbi reliquias sive in cute adhuc hærentes , sive per corpus in circuitum actas a sanis humoribus , prout libuerit , secernere , & quo conferat , evocare . Illud tantummodo certum quidem videtur , quod sordes in ventriculo , intestinisque toto morbi curriculo

*Difficilius
crescentes
aperian-
tur.*

*Crusta
diu hæ-
rentes
mollien-
da, &
fomentis
tepidis
separan-
da.*

*Tissotii
monitum
de matu-
randa
purgatio-
ne.*

*Anmad-
versio in
purgatio-
nis vim,
& facul-
tatem.*

*Certe pri-
marum
viarum*

Sordes tantummodò de- jici, possunt. Interdum e penitioribus locis pravus humor excutitur.

Sed id minime certum.

Immo interdum metastases a purgatione fiunt.

coacervatæ, ac collectæ, aut eo paulatim delatæ utiliter, & commode detrahi possunt, dum retentæ ibi diutius, aut in sanguinem iterum refluentes nova mala inferrent. Neque inficiamur tamen, quandoque e penitioribus corporis latibulis pravos, noxiosque humores excuti, atque ad intestina prolici, ut inde magno ægri emolumento emittatur; sed quis possit sibi certo polliceri, hoc ipsum semper ex animi sententia cessurum, ita ut omne malum, quod impendeat, purgatione avertatur, aut omissæ purgationi, si qua pejora succedant, jure attribui queant? Quid si cathartici actione a peripheria variolosum tabum intro revocatum, in aliqua interiori sede consistat, lethalemque metastasim faciat? Peritissimi igitur, & cautissime omnia perpendentis medici erit ita in purgatione exsequenda se gerere, ut nulla inde noxa oriatur.

(a) *Epist. cit. p. 46.*

§. CCLXXV.

Curatio febris secundaria quousque continuanda in ipsa exsiccatione.

At in confluentibus malignisque variolis, quoniam febris secundaria cum tetrīs symptomatibus plerumque sub earum adhuc exsiccatione protrahitur, continuanda omnino est ea curationis ratio, quam supra (§. CCLXII. ad CCLXVIII.) pluribus verbis explicui; scilicet si febris adhuc urgeat, & spiritus difficulter trahatur, aut metastasis aliqua immineat, aut fauces pituita oppletæ suffocationem comminentur, simulque alvus adstricta, aut pigra sit; tunc non solum altero, aut tertio quovis die ea clystere, aut sero lactis, aut tamarindorum decocto, aut cremore

tar-

tartari caute molliri, & laxari debet, aperta-
 que fervari, sed etiam, ni jam ante id satis pera-
 ctum fuerit, aliquanto validius duci syrupo au-
 reo ex fenna, manna & tartaro, aut electuario
 lenitivo, aut sale polychresto, aut foliorum fen-
 næ diluto, similive alio medicamento, non omif-
 sis interea diluentibus, uti decocto hordei, radi-
 cis graminis, & althææ cum oxymelle, nitro,
 roob baccarum sambuci copiose hauriendo, cui
 pro re nata acidi vitriolici aliquid (a) adjectum
 sit. Nec alienum quoque est, si sanguis antea
 missus non fuerit, aut non satis detractus, & cal-
 or vehemens extorreat, pulsusque duri deprehen-
 dantur, nec vires fractæ sint, sanguinis missio-
 nem tentare, aut repetere (b). Nec desunt ma-
 gni viri, qui die demum vigesima prima, abso-
 luta videlicet exsiccationis variolarum confluen-
 tium periodo, ubi scilicet gravior, & acutior fue-
 rit (c) morbus, sanguinem mittendum, alvumque
 sciendam judicent. Verum tam in venæ sectione,
 quam catharsi decernenda semper ea præ oculis
 habeantur, quæ alias, & maxime superioribus
 paragraphis in utramque partem disputata fuere,
 ne quid temere, & cum ægri pernicie delibere-
 tur.

Potissi-
 mum al-
 vus la-
 xanda ad
 interval-
 la.

Quando
 etiam
 sanguis
 mitti pos-
 sit.

Sanguinis
 missio, &
 alvi du-
 ctio pro-
 ponitur
 finita e-
 tiam exsic-
 catione.
 Sed non
 temere
 ultra de-
 cernenda.

(a) MEAD. l. c. cap. 3. & STORCK. l. c. p. 275.
 276.

(b) MEAD. l. c. ib.

(c) SYDENH. Oper. sect. 2. cap. 2. p. 180.

§. CCLXXVI.

*Ulceravescan-
tium diu
aperta
serventur.*

*Tussis su-
perveni-
ens quo-
modo cu-
randa.*

Quod si suppurationis stadio ob aliquod gravius symptoma, uti coma, delirium, convulsiones, difficilem, anhelosamque respirationem, reventientia, epispastica, & speciatim vesicantia adhibita fuerint, horum ulcera in hoc etiam postremo stadio aperta, & quidem diu servari debent, ut omne pus variolosum via hæc excernatur. Id quoque necessarium est, si in ipsa exsiccatione similes ob causas ulceranda cantharidibus brachia, aut crure fuerint. Alibi (§. CCIX.) tussim variolis accedere, plerumque uti epigenomenon, dictum est. Quando id a principio incidit, fere catarrhalis est, aut peripneumonix symptomatica. Tum iis, quæ catarrhis opportuna (a) sunt, aut quæ peripneumonix tollendæ apta posuimus (§. CCXLIX. CCLIV.), curanda omnino est. Si in progressu morbi a pustulis fauces, laryngemque obsidentibus oriatur; diluentibus, & demulcentibus, itemque mucosis, oleosisque mitiganda (§. CCLIV.) est. At si sub finem per metastasim materiæ variolosæ accesserit, disquirendum est, an pulmones male habeant ex infarctu pituitæ multæ, & lentæ, an vero a tenui, acrique humore tantum irritentur? Primo casu sputa crassa, & viscida educuntur, quæ difficilem respirationem, & pectoris oppressionem, anxietatemque mirifice levant. Hæc tunc promovenda sunt potu aperiente, atque attenuante adjuncto nitro, & melle, aut eclegmate aliquo ex manna, melle, atque oleo seminum lini, aut amygdalino. Ubi valentius incidere, atque

ana-

anacatharsum adjuvare opus est, id præstabit oxymel scilliticum, stibium diaphoreticum non ablutum, kerme. minerale, minimæ sulphuris aurati antimonii doses, inspiratus aceti vapor, aliaque ejusmodi (b). Altero demum casu hordei decoctum, lac aqua dilutum, syrupus papaveris albi, mucilaginosus, aquæ tepidæ vapor opem ferunt. Interdum cum incidendi, tum revellendi causa in utroque casu vesicantibus uti oportet, ut nihil de sanguinis missione dicam, si peripneumonix signa adessent. Atque hæc fere eadem orthopnoæ, ex memoratis causis natæ adhiberi consueverunt.

Orthopnoæ peripneumonica eadem methodo Acla.

(a) Vid. Vol. I. §. CCCXI.

(b) STORCK. l. c. pag. 278. TISSOT. l. c. pag. 25. & p. 37.

§. CCLXXVII.

Exsiccationi etiam variolarum interdum salivæ fluxus succedere visus est, salutem afferens; qui alias secundo tantum stadio supervenire, & plerumque tertio, ut notatum supra est, desinere solet. Eum igitur sustinere, & adjuvare par est potu calido, diluente, mellito sæpe dato, simulque cavere, ne critica ista evacuatio (a) cathartics, aut narcoticis, aut frigore subito turbetur, supprimaturve. Nec rarum est suppuratione ad finem vergente, aut exsiccatione jam inchoata, immo interdum finita tumores quosdam, furunculis similes, sub cute variis corporis sedibus exoriri, quos efficit pus variolosum non satis per pustulas expurgatum. Hos anteverti dicunt, sicuti etiam variolas secundarias, quæ primas exsic-

Psyalismus superveniens adjuvandus est.

Tumores subcutanei suppurandi, & aperiri sunt.

caras sæpe excipiunt, catharsi maturius instituta. Quando cumque vero ejusmodi tumores prodeunt, considerandum mox est; num molles sint, & materia in ipsis liquida, & fluitans appareat. Tunc enim citissime, uti abscessus, sectione aperiendi sunt, diuque digerendi, ut omnis purulentus humor via hac efferatur. Sin vero duri reperiantur, & rubeant, & doleant; cataplasmate emollienti, & anodyno ex panis mica, & lacte, aut unguento althææ, & butyro, aut Diachylo simplici ad maturitatem perducenda debent, & demum ferro incidi, quemadmodum de perioribus dictum est.

(a) MEAD. *l. c. cap. 3.*

§. CCLXXVIII.

Metastases ad ossa & articulos. Resolutio primum sanguinis missione tentanda; deinde exterius, in remediis.

Non nunquam morbidi humoris pars aliqua transfertur ad articulos, aut ad ossa ipsa, ibique defigitur atroces dolores excitans, quin tamen ultimus tumor exterior cernatur, aut rubor. Hinc sæpe, aut anchylosis, aut caries subsequitur prope insanabilis. Quando illud accidit, ut tam dita, & pertinacia mala præcaveantur, si vires vigent, & pulsus sit durus, tentanda est resolutio iterata sanguinis missione, interpositisque alternatim idoneis catharticis (a). Si tamen dolores osteocopi pertinaciter persistant, & ossium, aut articulorum corruptionem intentent, præter externas fermentationes, & cataplasmata anodyna, & discutientia, quæ apprimè indicata videntur, a STORCKIO (b) intrinsecus danda proponuntur extracta cicutæ, aconiti, & flammulæ Jovis, methodo jam ab eodem in peculiari Tractatu de horum re-

Storckiana curatio.

remediorum viribus, usuque tradita. Fereque hæc ipsa adhibenda suadet in ulceribus malignis; & diuturnis crurum, aliarumque corporis partium, quæ variolas quandoquæ subsequuntur, corpusque consumunt. Aliis verò magis arrident decocta sarsaparillæ, ligni sancti; radicis chinæ, & rubiæ tinctorum; æthiops mineralis, antimonium crudum, atque extrinsecus fricationes ex linimento mercuriali. Sed magni hic fieri debet camphoræ tam extrinsecus, quam intrinsecus adhibita, quemadmodum a COLLINIO celebri Vindobonensi Medico in singulari de Camphoræ usu libello proponitur. Cui si corticis quoque peruviani adjeceris opem, egregie traumaticam, major affulgebit spes, ulcera feliciter coalitura esse.

Ulcerata a variolis relicta ferre eisdem curantur.

Quæ aliis magis arrideant.

Camphora, & cortex peruvianus vi traumatica pollens.

- (a) STORCK. l.c. P. I. p. 283.
- (b) Ibid. p. 286.

§. CCLXXIX.

Dum autem hæc (§. CCLXXVII. CCLXXVIII.) accidunt, præsertim tumoribus, quos memoravi, suppurantibus; febris nunquam ex toto desinit, plerumque pomeridianis, aut vespertinis horis invalescens, matutino vero tempore plus minus remittens. Symptomata enim est, & a suppuratione procedens, ideoque suppuratione absoluta, plerumque & ipsa evanescit. Nihilominus tamen minus dum tenet, & urget, mitigari, & quodammodo coerceri ea potest temperantibus, nitrosis, & leviter antisepticis, nec non subinde alvum lenientibus. Quod si periodum intermittentium assumat, cortice peruviano eam plerique adoriuntur; qui sane, ni febriuga vi hic prodest,

Febri symptomatica suppurantium tumorum.

Quibus auxiliis mitigandis.

*Febres
vere in-
termittentes
cum va-
riolis
complica-
ta corti-
cem po-
stulans.*

rit tamen roborando, & putredinem arcendo, tum maxime, cum copia puris manantis universos fere sanos humores in pus converti, & putrefieri ostenderit. Certior vero, & tutior ejus effectus esse solet in febribus vere intermittentibus primariis, quas interdum complicari cum variolis vel ab ipso initio, supra (§. CCIX.) memoratum est. Has igitur, quocumque stadio se prodiderint, antidoto americana protinus sisti oportet, ne variolarum naturalis cursus pervertatur (a).

(a) MEAD. *l. c. cap. IV.*

§. CCLXXX.

*Viribus
languen-
tibus sub
finem quo-
modo præ-
spicien-
dum.*

Scire quoque licet, simul ac febris secundaria decedit, & variolæ exsiccantur, sæpenumero ægros viribus languere, destituique videri. Huic languori succurrit vinum aqua dilutum, aut serum lactis vinosum, aut simile aliud analepticum. Si vero ista virium defecto, finito etiam morbo, convalescentes diutius premat, ut difficillime ad pristinam integritatem redeant; nihil eos citius, efficaciusque restituit, quam lac, cortex peruvianus, & corporis exercitatio (a). Expiatis autem, ut supra præceptum est, primis viis, paullo largiori cibo sensim dato corpus alendum est, donec ad priorem vietus rationem perveniatur. Tandem exsiccatis, delapsisque penitus pustularum crustis universa cutis balneo tepido abluenda est, aut spongia ex decocto hordei lacti admixto, vel ex aqua sapone leviter imbuta, vel ex melicrato calentibus expressa leniter detergenda est, ut exspiratio insensibilis revocetur, omnisque morbi-

*Victus
paullatim
augendum*

dus fomes, qui conti adhæserit, auferatur. Mundato sic corpore vestimenta, & linreamina omnia, lectusque ipse permutentur, ut contagionis semina procul a sanis arceantur. Ad cicatrices quod attinet, si quæ profundius infuderint, deleri, aut saltem minui creduntur, si lacte asinino, aut aqua florum fabarum; aut amygdalarum dulcium emulsione, sæpe, & diu abluantur; vel linimentis mitissimis, inter quæ oleum e vitellis ovorum recentissime expressum in primis celebratur, penicilli ope illiniantur.

Denitum corpus abluendum; detergendumque.

Mutatio vestimentorum, & lecti.

Cicatrices fœdiores quibus auxiliis emendentur.

(a) TISSOT. *Epist. cit. p. 48.*

§. CCLXXXI.

Ex iis vero, quæ post exsiccatas variolas, morbo non perfecte soluto, relinquuntur, exercentque convalescentes, non nunquam est febricula quædam lenta, hæcticæ similis, quæ corpus paulatim depascitur, atque extenuat. Hac modo ab acri varioloso retento, modo a purulenta cacochymia, modo a puris copia ex cute, ejusque ulceribus manante, & alibilem succum subtrahente, modo ab interiorum viscerum labe, & præsertim physica pulmonum corruptione originem ducit. Pro causarum diversitate ejus quoque curatio varianda est. Generatim tamen, nisi interiores partes tale vitium ceperint, quod omnem artis opem aspernetur, oppugnanda est blandissimis eccoproticis; sero lactis defœcato; lacte, hocque solo, vel aqua diluto, vel decocto corticis peruviani, qui etiam per se a MORTONO, aliisque hic præstantissimus perhibetur,

Febris lenta a variolis relicta.

Ejus multiplex origo.

Si curari possit; quam remedia id præstent.

lactis pari, aut paullo majori quantitati nupto (a); emulsionibus feminum frigidiorum; cremore hordei, aut avenæ, victu vegetabili, sed præ ceteris aere puro, aprico, rurali; unctione, & moderata, lenique exercitatione. MEADIUS (b) auctor est, ut, præter alvi ductiones, sanguis etiam e vena mittatur; cujus consilii utilitatem SAGARII quoque (c) experientia confirmatam legimus. Siquidem fieri interdum potest, ut a diathesi quadam sanguinis phlogistica isthæc febricula foveatur; quam tum pulsus durus, calor acer, atque alia id genus non obscure declarabunt.

Meadius interdum utilem sanguinis missionem prædicat. Quando ea locum habeat.

(a) MORTON. *l. c.* TISSOT. *l. c.* p. 33. 47.

(b) *L. c. cap. IV.*

(c) *De Variol. Iglaviens.*

§. CCLXXXII.

Oculorum morbi.

Oculos etiam multifariam a variolis male affici, supra (§. CCVIII.) narratum est. Neque tantummodo variolis erumpentibus, aut suppurantibus id evenit, verum etiam iis jam superatis, & absolutis. Quoniam vero hæcenus nihil a nobis traditum est de ejusmodi vitiorum, quibus oculi subjacent, curatione, nunc exponam; quid singulis eorum in utroque tempore convenientissimum sit. Incipiam vero ab iis, quæ exteriores partes, palpebrasque patiuntur. Hæ interdum intumescunt valde, tenduntur, dolent, oculosque occludunt. Sub his lymphæ lacrymalis acri varioloso infecta conjunctivam irritat, inflammat, unde dolor increfcit, & lacrymæ calentes, acres, molestæ exprimuntur. Quando hoc incidit, hu-

Tumori palpebrarum, & dolori quæ utilia sint.

me-

mectari, foverique oculi debent tenuissima; mol-
lissimaque spongia, aut linteolo aqua, & lacte
tepido madefactis. Sic dolor, & tensio mitescit,
acrimonia temperatur, acris materia restitans ab-
huitur, inflammatio discutitur, rosio avertitur,
atque oculi aperiuntur. Quod si ejusmodi fomen-
tatio jam ab initio instituatur, & singulis horis
repetatur, sæpe fit, ut ista mala præcaveantur,
& nunquam penitus palpebræ claudantur, Ad id
etiam decoctum hordei, aut seminum psyllii ac-
commodatum est. Egregie enim lenit, & demul-
cet. Alii ab ejusmodi noxis oculos præservare
student sola aqua rosarum albarum tepide, &
crebro adhibita, vel aqua simplici frigida, aut
ignito chalybe medicata, eo videlicet consilio, ne
variolæ palpebris, aut oculis innascentur (a).
Quod si malo facto variolæ innascentur, tum
aqua spermatis ranarum, malvæ, vel forum sam-
buci (a), vel cataplasmata levissima ex lacte iis
imponenda sunt (c). Præstantissimum illud est,
præsertim dolori leniendo; inflammationique com-
pescendæ, quod ex pulpa pomorum dulcium, &
lacte conficitur. Sed plerumque soli fofus ex a-
qua, & lacte sufficiunt, sedulo simul evitata lu-
ce, & quiete imperata. In graviori casu, majo-
rique inflammationis metu, non prætermittenda
sunt diluentia intrinsecus, antiphlogistica, sangui-
nis missio, balnea pedum, & reliqua ad revel-
lendum idonea.

*Qua præ-
servent.*

*Pustulis
oculis in-
natis quo-
modo oc-
curren-
dum.*

*Ophthal-
mia gra-
viori et-
iam veng
sectio ne-
cessaria.*

(a) AZZOGUID. *Lett. cit. pag. XXXII. XXXIII.*

(b) *Id. ibid.*

(c) TISSOT. *Epist. cit. p. 48.*

§. CCLXXXIII.

*Ophthalmia sub
finem or-
ta simili-
bus cura-
tur.*

Nec aliter succurrendum est, quam sanguinis missione, diluentibus, antiphlogisticis, sero lactis, atque eccoproticis, ophthalmiæ illi, quæ sub finem variolarum interdum supervenit (a). Quo casu etiam cutim cantharidibus exulcerare ad revellendum plurimum confert; in primis si malum diu trahatur, aut recidivum fiat. Quod si tanta horum morborum vis fuerit, ut abscessus, hypopya, aut oculi destructio consequantur, horum curatio, si qua esse potest, e chirurgia petenda est. Communissima vero vitia, quæ a variolis

*Ceteris
oculorum
vitiis to-
xica ple-
rumque
noxia.*

*Temporis
et natu-
ra vis
efficacissi-
ma.*

leucomata, curneæ ulcera, phlyctænæ, epiphoræ, & chronicæ ophthalmiæ, sæpæ, & levi quavis causa redeunt. Multa, & varia singulis hisce morbis proponi solent cum a Medicis, tum a Chirurgis, quorum tamen maxima pars aut noxia, aut supervacua esse consuevit, Laucomata, albugines, ulcuscula cornea, phlyctænæ sæpissime sola naturæ ope, & temporis beneficio evanescere, aut saltem plurimum imminui visa sunt; collyriis vero, aquis ophthalmicis, linimentis, suffitibus, & præ ceteris pulveribus varii generis, qui in oculos insuffari, aut infundi solent, plurimum exasperari, augeri, atque in deterius prolabi. Maximum vero præsidium quæri debet in regimine diætetico, atque iis, quæ acres, pravosque humores emendant, ab oculis avocant, & leniter, paulatimque e corpore excernunt. In his excellunt succi herbarum refrigerantium, aut earundem decocta, aquæ minerales, balnea

*Internis
potius re-
mediis
considerare
oportet.*

*Horum
enumeratio.*

aquæ dulcis, & repetita ad intervalla catharsis. Serum quoque lactis caprilli, lac asininum, decocta sarsaparillæ, & radicis chinæ hic commendatissima sunt pro varia temperamenti, anni temporis, habitusque corporis, aliarumque circumstantiarum ratione. In epiphoris contumacibus, ophthalmiisque recidivis, & chronicis non semel plurimum emolumenti perceptum vidi ex largo vesicanti inter scapulas applicito, & diu aperto, & postea cauterio in altero brachiorum inusto; quod quantum ad prophylaxim conferat, nemo nisi expertus noverit. Interdum in oculis remanent dolores diuturni, & permolesti, ad quos abigendos, sicuti etiam ad maculas corneæ discutendas laudatur a STORCKIO extractum pulsatillæ nigræ minima dosi magnesiæ albæ adjectum, & per vices datum (b). Animadvertendum tamen est, ab ejusmodi medicamento non nunquam oculos inflammari, & graviter affici, sic ut magna cautione, & prudentia ejus usus indigeat.

Vesicantia, & fonticuli multum ad prophylaxim conferant.

Extractum pulsatillæ nigræ ad dolores, & maculas relinquitur.

(a) STORCK. *l. c. P. I. p. 285.*

(b) *Ibid. & formul. n. 48. in Part. 2.*

§. CCLXXXIV.

Nec desunt sua quoque auribus (§. CCVIII.) mala. Dolores, inflammationesque fere eadem requirunt, quæ oculis accommodata (§. CCLXXXIII.) laudavimus. Abscessus vero, atque ulcera subsequencia abstergi leniter debent, diuque manare fini, neque facile exsiccati, nisi tentatis prius incassum iis, quæ totius corporis malum habitum, sanguinisque dyscrasiam corrigere apta sunt. Cu-

Aurium vitia quomodo medentur.

hibito enim ante debitum tempus puris fluxu metastases plerumque fiunt, noxio humore ad cerebrum translato. Sed de malis variolas comitantibus, aut eas subsequenter fatis. Superest tamen, ut de quodam peculiari symptomate variolis in quocunque stadio supervenire solito, sed præcipuè in eruptione, aut suppuratione frequenti, *Ischuria* nimirum, alibi (§. CCVII.) indicata, dicere aliquid non prætermittam. Huic plerumque remedio est, SYDENHAMIO (a) notante, e lecto surgere, & leniter per cubiculum deambulare: Quando id malum vitio vesicæ contingit, fomenta etiam hypogastrio, & perinæo imposita, itemque enemata, quæ molliunt, & laxant, urinam eliciunt. His vero postremis maxime utendum retur MEADIUS (b), ubi timor est, ne frigus surgendo susceptum variolas reprimat; demum, si vesica tumeat, doleat, nec cetera juverint, cathetere urina educi potest, maxime in adultis. Diuretica autem locum non habent, nisi in *Ischuria*, ut vocant, *spuria*, in qua nempe urina deficit, quia in renibus non secernitur. Si demum ardor simul cum stranguriosa difficultate molestiam creet, demulcendus is est internis, & externis laxantibus, & præsertim potu emulsionis seminum melonum, atque amygdalarum dulcium, addito syrupo althææ, aut decocti hordei, radicis althææ, glycyrrhizæ, florum malvæ, verbasci, similiumque.

*Ischuria
utraq;
in vario-
lis non in-
frequens.*

*Utrique
idonea
curatio.*

*Ardorem
urine que
leniant.*

(a) Oper. sect. 2. cap. 2. p. 176.

(b) L. 6. cap. 4.

§. CCLXXXV.

Tandem aliquando eo perventum est, quo curationi variolarum naturalium verarum finem imponam. Fortasse justo longior fuisse videbor iis, qui in medendi arte jamdiu instituti, & enutriti rerum præcipuarum synopsis malunt, quam fusio-^{Admonitio} rem de singulis tractationem. Sed hi veniam dabunt, cum sciverint, hæc non ipsis, sed tiro-^{910.} nibus, quibus multa desiderantur, præscripta esse. Quorum in gratiam sane necessarium duxi, non solum quid in quovis stadio generatim usui esse possunt, verum etiam quid quibusdam in generibus, singularibusque symptomatis opportunum, ordinate, & distincte referre; quod gratum, commodumque iis futurum spero. Illud tamen dedita opera prætermisi, quod ad variolarum crebram cum *peticulis*, aut *miliaribus exanthematis* (§. CCV.) complicationem attinet. Nam quando hæc secundaria sunt, vix aliam curationem poscunt, quam ipsis variolis accommodatam. Ubi vero primaria; si quid aliud opus iis fuerit, id expositum cum existet in sequentibus decimo, & undecimo capitibus, facile inde peti posse, arbitratus sum. Sed jam ad *variolas insititias* progrediamur, de quibus modo dicere ordo jubet.

VARIOLÆ INSITITIÆ.

CCLXXXVI.

*Inocula-
tio multi-
plex .*

*Inocula-
tionum
omnium
probatif-
sima .*

Jam de Variolis *insititiis*, sive *artificialibus*, quod supra (§. CLXVI.) recepi, dicere aliquid oportet. Ita vocant illas, quæ insitione, sive inoculatione procreantur. Inoculationis vero plura sunt genera, de quibus cum innumeri pene doctissimi Viri cumulatissime scripserint*, ut vix hodie ullus sit, qui inoculationem, ejusque insituendæ multiplicem rationem perspectam non habeat, nobis satis erit, eam e multis deligere, atque exponere, quæ simplicissima, commodissima, ac tutissima omnium nunc a plerisque existimatur.

* Ex multis sequentes legere poterit quisquis uberius erudiri hac in re voluerit.

EMANUEL TICUONI *Epistola ad Jo. WODWARD.* 1713.

PILARINI *Nova, & tuta variolas excitandi per transplantationem methodus.* Venet. 1715.

J. KIRCKPATRICK *Analysis of inoculation &c.* London. 1754.

TISSOT. *l'Inoculation justifiée.* A Lausann. 1754.

CONDAMINE *Memoria sull'inoculazione del vajuolo.* Livorno 1755. *Seconda Memoria del medesimo.* Livorno 1759.

SAVER. MANETTI *Della Inoculazione del Vajuolo.* Firenze 1761.

Reflexions sus les prejuge's qui s'opposent aux progrès, & à la perfection de l'Inoculation par Mr. GATTI Médecin consultant du Roi, & Professeur en Médec. dans l'Université de Pise. A Paris 1764.

ANGELO ZULATI *Notizie degl' Innesti del Vajuolo fatti in Cefalonia nel 1764. Vide Giornal Medico Venet. T. VI. N. XXXIV. & seqq.*

GIO: B. LUNARDI *Del metodo d' innestare il vajuolo. In Urbino 1766.*

Nouvelles reflexions sur la Pratique de l'Inoculation par Mr. Gatti. A Paris 1767.

The present method of inoculating for the small-Pox &c. e tradotta in Toscano dalla quarta edizione di Londra del 1768. Vedi Magazzino Toscano T. I. P. I, & seqq. ann. 1770. di TOMMASO DIMSDALE. PORTA il Juniore Discorso in favore dell' Innesto del vajuolo. Milano 1774.

§. CCLXXXVII.

Postquam hæc ab imperitissimarum gentium, atque empyricorum manibus ad Medicos traducta est, cogitari etiam cœptum est, qua ratione ad artis leges ea exigi posset, ut utilior, certiorque ejus usus redderetur. Tunc primum visum est rationi consentaneum corpora, quibus inoculatio subeunda esset, opportuniora, aptioraque facere. Hinc plethoram, aut cacochemiam, si qua erat, prius tollendum sanoguinis missione, purgatione, diæta, aliisque medicinæ præsiidiis, sancitum est. *Præparationem ad inoculationem dicunt.* Sed hodie hæc fere omnino exolevit. Nam inoculatorum peritissimi sic ratiocinantur: inoculandi vel sani sunt, vel ægroti. Si sani, præparatione non egent; possunt enim per eam sic alterari, ut a perfecta valetudine desciscant. Si ægroti, a morbo, quo laborant, priusquam inoculentur, liberari debent, ut valeant, atque adeo inoculationi idonei fiant. Quapropter omnem præparationem rejiciunt, uti supervacaneam, aut

A Medicis quando de præparatione cogitatum.

Sed hodie præparatio pene exolevit.

Quorumdam inoculato- rum ra- tione. noxiam , nisi hac voce intelligendam velimus ipsam valetudinis redintegrationem , quoties ipsa labefactata fuerit :

§. CCLXXXVIII.

Quinam sani di- cendi ?

Sani ad inocula- tionem eligendi.

Itaque sani , & bene valentes insitioni subji- ciantur . Sanos autem dices , qui facile , alacri- ter , & sine ulli molestia , aut lassitudine actio- nes œconomix animalis obeunt ; qui bono habi- tu præditi sunt ; qui leniter spirant ; quibus hali- tus oris inodorus est , & minime fœtet ; qui nec convulsionibus , nec morbis cutaneis obnoxii , qui viribus pollent , bene appetunt , digerunt , egerunt , somnoque placido utuntur ; qui cutim mollem , teneramque habent , & facile , si casu faucietur , conspescenscentem ; qui neque scorbuti- ca , neque venerea , neque scrophulari labe , ne- que alio quocunque notabili humorum vitio con- taminantur . Hi ergo ad inoculationem aptissimi reputantur , quamquam dissimulandum non est , inoculatos interdum fuisse non perfecte sanos , sed valetudinarios , atque infirmos , qui tamen variolis benignissimis (a) affecti sunt .

(a) STORCK. *Diatrise de insitione variolarum e germanico in latinum idioma versa.* Vid. FRANC. XAVER. DE WASSERBERG *Fascicul. 1. pag. 2.* Item *Instruz. med. practic. P. I. p. 293.*

§. CCLXXXIX.

Nulla ætas, nullus sexus, nullumque anni tempus ab inoculatione communiter excluditur; non infantes, non pueri; non adolescentes, non fœminæ, non ætate provec̃ti. In omnibus enim his facta periculâ demonstrarunt, innocue, feliciterque inoculationem sæpenumero tentatam fuisse. Gravidæ tamen, puerperæ, & pubertatis tempus vitari debent. At ætas omnium opportunissima censetur, quæ a quinto anno ad decimum, aut duodecimum extenditur; anni vero tempus vernum præ ceteris, deinde autumnii principium, quamquam autumnus a multis damnatur, quod morborum immitium, diarrhœarum, dysenteriarumque feracissimus esse consuevit. Multo magis vitandæ videntur insalubres aeris constitutiones, in quibus scilicet morbi maligni, exanthematici, aut putridi populariter vagari cernuntur; quia timor est, ne pravam morborum epidemicorum, aut stationariorum naturam variolæ quoque sequantur, aut cum iis complicantur. Locum vero, quoad fieri possit, eligere expedit, qui sit a contagii seminis quam maxime immunis, ruri potius, quam in oppidis, sub cælo temperato, propitio, salubri; in domo perampla, conclavibus magnis, & fenestris in quamque plagam obversis prædita, cui neque viridaria amœna, & oculos oblectantia, neque ambulacra altis sæpibus, aut muris utrinque munita, aut pergulis desuper obumbrata desint, in quibus inoculati spatari possint innoxie.

Quævis ætas, sexus, & tempus inoculationi aptum.

Excipiuntur gravida, puerpera, & pubertas.

Ætas, & tempestas opportunior.

Autumnus vituperatur. Constitutiones aeris malignæ vitandæ.

Locus qui nam eligendus.

§. CCXC.

*Non omnis preparatio dam-
nanda.* Deinum non omnis præparatio, saltem quæ a victus ratione procedat, penitus negligenda nobis videtur. Quare decem, aut duodecim diebus ante inoculationem victus instituatursimplex, blandus, magna ex parte vegetabilis, & temperans.

Victus ratio ante inoculationem. Juscula oryzae, hordei, & panis; carnes teneriores; olera, fructus; ova recentia in primis aliis eduliis permixta, & fercula farinosa concedi solent ea quantitate, quæ appetitui, & consuetudini respondeat. Qui robustiores sunt, sanguineque abundant, aut fervidiore temperamento donantur, hos a carnibus abstinere præstat, juribus tamen earum concessis, reliquisque, quæ indicavi, alimentis. Pisces fluviatiles, ranæ, & pastæ tenuiores in carniuum locum suffici quoque possunt. Nec lac, atque ex eo parata, quibus arideant, cuiquam denegantur. Potui vero datur aqua pura, subinde succo mali medici, aut aurantii, & paucosaccharo medicata. Novimus tamen non nullos, qui consuetam victus rationem nequaquam mutandam esse censent; exemplisque adductis evincunt, id innoxie factum. Quod facile largiemur iis, qui innocuo victu uti solent, quique neque copia, neque qualitate ciborum peccant, neque acribus calidisque cibus, aut portionibus abutuntur. Nec alienum duxerim, si primæ viæ sordibus scaterere videantur, aut de vermibus suspicari liceat, alvum semel, aut bis leni medicamento ducere, aut anthelminthica quædam in usum vocare. Secus; sufficiet alter-nis diebus enemate alvum, si compressa sit, aperire,

Quando nihil mutari licet in victu.

ubi purgandum.

Quando soli clysteres sufficient.

rire, apertamque servare. Sunt etiam qui ap-
 propinquante inoculationis die totum corpus uno
 vel altero balneo tepido foveri (a) præcipiunt; Utrum
 balneo,
 prius
 quam ino-
 culatio
 fiat, u-
 tendum?
 quod in primis laudarem, ubi cutis arida, & ri-
 gida nimis, qualis in adultioribus, atque exer-
 citatis fere offenditur, mollienda, & leniter la-
 xanda videatur.

(a) LUDWIG. *Institut. medic. Clinic. P. I. cap. I.*
Subsect. VII. §. CCVIII.

§. CCXCI.

Absolute præparationis tempore ad inoculatio-
 nem transitur. Inter varia, quæ ad eam præstan-
 dam adhiberi possunt, puri varioloso primas de-
 ferunt inoculatores, idque recens esse volunt,
 quo certius contagium impertiat. Effectum enim,
 atque evanidum variolis excitandis impar est.
 Præfertur vero illud, quod e pustulis suppurare
 incipientibus extrahitur. Id enim cum liquidius
 fit, multo facilius inseritur, cumque absorbenti-
 bus vasis communicatur, quam magis coctum,
 & crassius, quod pustulæ plenam maturitatem a-
 deptæ suppeditant. Fortasse etiam benignius est
 maturiori, si vera narrant inoculatores. Mitioris
 vero naturæ illud esse perhibent, quod ex pu-
 stulis eorum, qui variolis insititias habent, edu-
 citur. Ex hoc enim variolæ multo benigniores
 gigni dicuntur; earumque benignitas tanto ma-
 jor fieri creditur, quo per plures inoculationes
 successivas idem virus variolosum transfusum (a)
 fuerit (*). Sed loci quoque, in quo insitio in-
 stituatur, delectus habendus est; nam quamquam
 qualibet pars ad id accommodata non nullis
Pus va-
 riolosum
 insitio-
 aptius.
Quale
 esse de-
 beat?
Insitio
 benignio-
 res va-
 riolas
 excitat.
 Quinam
 locus ino-
 culatio-
 oportu-
 nier.

quandoque visa fit, tamen experientia docuit; duas speciatim reliquis anteponendas esse, quarum altera est ea exterioris manus pars, quæ inter indicem, & pollicem media jacet; quoniam ibi laxior, flaccidiorque cutis minorem, dum inflammabitur, molestiam excitare debet; & præterea epidermis ibi crassior, & firmior est, institutionique opportunior, cum facile, & sine diruptione e cute sejungi, & elevari possit. Altera porro est superior brachii pars, in qua quilibet locus ad inoculandum idoneus habetur. Sunt qui eum seligunt, in quo fonticuli inuri solent; sunt qui anteriorem, aut posteriorem malunt, medium quasi inter cubitum, atque humeri caput. Inferiores vero artus omnium partium ineptissimi multis de causis reputantur, sed potissimum quia difficilius in cruribus variolosæ pustulæ arescunt, & quia ulcera ibi nascuntur, quæ ægerrime (b) sanantur, ut in confluenti genere sæpe videre est.

*Inferiores
artus ex-
cludun-
tur:*

(a) GATTI *Nouvell. reflexions* p. 82.

* Nos minime latet, STORCKIUM; aliosque quocumque variolosi puris genere usos esse, indiscriminatim, quin ullum inde discrimen in inoculatis variolis detexerint.

(b) GATTI *l. c.*

§. CCXCII.

Inferitur autem virus vel ope acus ad apicem aliquantulum complanatæ, qui antiquissimus, commodissimisque modus est; vel ope lanceolæ, id est scalpelli, quo venæ inciduntur, quoque speciatim hodie plerique inoculatorum utuntur. Sive acus verò, sive lanceola magis arriserit; alterutra pustula variolosa pure; quale dixi; scattens pertunditur; ut pure expresso bene imbuetur. Sic pure imbuta aut conspersa deferuntur in cubiculum; in quo inoculandus existit; nam is ab ægròtante; ex quo pus depromitur, procul esse debet; ne aut ejus intuitu, aspectuque terreatur, aut ore; & naribus contagiosa effluvia ab ejus corpore manantia attrahat; sequè contamineat. Tum cuspis acus, aut scalpelli leniter, transversumque epidermidem inter, & cutim inferitur; sic ut spatium unius lineæ cum dimidia, aut duarum circiter transcurrat. Deinde paululum ibi detinenda, commovendaque est; ut pus defluat, cutique adhærescat. Demum digito desuper impositò comprimitur epidermis, simulque retrahitur acus, sive lanceola, prout una vel altera adhibita fuerit, sicque omne pus, quò delibuta erat, intus remaneat, necesse est. Nec opus est, ut cuspide, aut acie cutis subter saucietur, quod aliquid ad certiorems insitionis effectum obtinendum præcipiunt. Dexterrimi enim inoculatores cavent a quocumque vel levissima sanguinis effusione. Quod si quis dubitet, utrum unica insitio ad variolas excitandas valeat, quæ aliòquin satis esse solet; poterit eam repetere in altera manu, aut brachio, aut ad summum tres

*Insitio fit
vel acu,
vel lanceola.*

Cautio.

Insitio unica satis est; vel si plures fiant, quid observandum sit?

*Copia, &
gravitas
variola-
rum res-
pondet pu-
ris quan-
titati in-
sertæ.*

insitiones faciat, binas videlicet ex uno latere, unam vero ex altero, quibus certe contagium, si corpus ad illud arripiendum comparatum sit, communicabitur. Non enim integrum est inoculationes temere multiplicare; quod usu consistit, eos, qui pluribus vulnusculis, sive insitionibus inoculati sunt, variolas & copiosiores, & graviores passos esse, quam qui una, vel altera insitione usi sunt. Ex quo patet, copiam, & gravitatem variolarum plerumque puris inserti quantitati (a) respondere. Retracta acu, sive lanceola, non tegi emplastro, nec deligari ullo modo vulnusculum debet. Virus enim sic applicitum per se satis adhæret, & in venas certo sibi viam aperit.

(a) GATTI *Nouv. reflex.* p. 78. 79.

§. CCXCIII.

*Acus pu-
re infecta
diu ser-
vat suam
vim.*

Animadvertendum autem est, acum, aut lanceolam pure, ut supra, delibutam suam facultatem ad aliquot dies servare, itemque eam diu servari in pure e pustulis expresso, & in vasculum vitreum indito, dummodo probe clausum ab aeris attactu arceatur. Quod si prius recentis copia nobis non fiat, crustæ variolarum exsiccatæ, & in tenuem pulverem redactæ ei subrogari possunt. In hujusmodi pulverem inditur filum xylinum, aut sericum, diuque in eo morari finitur; immo eodem probe confricatur, ut in se vim contagionis arripiat. Filum hocce epidermidem inter, & cutim ad duas, aut tres lineas acu trajicitur. Trajicitur, inquam; non enim ibidem relinquendum est, ut quibusdam placet; quia

*Puri sub-
rogatur
pulvis
crustarum
decidua-
rum.*

*Ejus ad-
hibendi
ratio du-
plex.*

quia quidquid extraneum, alienumque est, irritatione inflamat, noxamque infert. Fili loco etiam acus, vel lanceola pulvere varioloso confricata, quo dixi modo, inferi potest; neque opus est, ut pulvis cum ea epidermidem inter, & cutim tradatur (a), videlicet ne molestam irritationem pariat. Atque hæc est methodes, quæ præ ceteris probanda.

(a) GATTI l.c. p. 83. 84.

§. CCXCIV.

Inoculatæ variolæ sua & ipsæ habent stadia. *Primum Stadium.*
Primum incipit a puris insitione, extenditurque ad levis usque cujusdam inflammationis apparitionem, quæ se in loco insitionis ostendit. Nihil autem prima, & secunda die circa vulnusculum apparet notandum; immo ejus oræ ita coivisse videntur, ut vix incisionis vestigium oculis pateat. At *tertia* ut plurimum *die* levis accedit insitionis loco inflammatio, cum pruritu interdum conjuncta: atque hinc *secundi stadii* exordium *Secundum Stadium.*
 dicitur, quod tres circiter dies perdurat, antequam vera febris superveniat, interiora a contagio affici significans. Ista vero inflammatio est quædam variolosæ eruptionis species, a generali deinceps futura eruptione non dissimilis, eundemque processum habens, quem reliquarum partium pustulæ habere solent. Hoc tamen ab illis differt, quod sine febre, & sine interiorum partium affectione in conspectum veniat, utpote effectum contagii proxima tantum loca adhuc occupantis. Modo unicam pustulam exhibet, in cujus centro punctum quoddam cernitur, morsui

Eruptio variolosa in loco insitionis.

Ejus descriptio.

pulicis simile, vulnuscule videlicet vestigium; modo congeriem pustularum, veluti corymbum variolarum confluentium, repræsentat. *Quarta die* rubor in circulum dilatatur, pulicari quidem latiori maculæ parem; sed aliquantulum supra cutim reliquam exstantem. Sæpe pruritu eo in loco percipitur; dolorque sub axillis, atque in suprema brachii parte molestat. Paullatim pustulæ augmentur, dolent, elevantur, tactui renitentur, & vere inflammantur. Interea dolor sub axillis increfcit, propagaturque ad scapulas usque. Interdum similis dolor inguina premit. Demum accedit capitis gravitas, aut cephalalgia, itemque lumborum cruciatus quandoque ægritudo, virium lapsus, atque in nonnullis uberior urinæ excre-

Symptomata comitantia.

Antecedentia febrim.

Febris accessio, sive tertium stadium.

tionis: quæ symptomata proximam febris accessionem, sive *tertium stadium* præmonstrant. Non nunquam tamen hæc vel omnino absunt, vel levissima, ac brevissima sunt, citoque a febre excipiuntur, quæ febris certum indicium præbet actionis, quam in totum jam corpus exercet variolosum virus.

§. CCXCV.

Febris eruptionem generalem antecedens.

Febris hæc non ubique, neque in omnibus eodem post inoculationem tempore corripit. Communiter in regionibus calidis citius, in frigidis serius. In Italia quinto, vel sexto ut plurimum die. Nec aliter video evenisse iis, qui Vindobonæ verno tempore, & ad æstivum vergente a cl. STORCKIO inoculati fuere. Febrim comitantur calor intensus, sitis, nausea, dolor capitis, lumborum, & totius fere corporis, oculorum languor, lingua albida, pulsu frequens, inæqualis,

Ejus symptomata.

celer, somni turbati, & reliqua, quæ naturalium variolarum propria habentur; sed plerumque multo mitiora omnia, & qualia in benignissimo discretarum genere esse consueverunt. Interea pustulæ in loco insitionis ortæ tenui aliquo humore repleti, & pellucere incipiunt. Circum eas rubor latius se se diffundit, cutisque magis tenditur, ac dolet. Altero, & tertio a febris accessu die modo horrent, modo calent alternatim ægrotantes, vehementius febricitant, viribus magis languent, vertiginem, doloremque capitis, colli, oculorum, dorsi, immo membrorum omnium apertius queruntur, valde sitiunt, terramque variolosam mephitim, peculiarem, & hujus morbi propriam exhalant. Pustulæ interim circa insitionem validam inflammationem sustinent, atque ad suppurationem properant. Simul ac vero variolæ in facie, & reliquo corpore erumpunt, febris cum omnibus suis symptomatibus minuitur, quin immo prorsus cessat.

Interea pustula circa insitionis locum suppurant.

Altero, & tertio die febris augetur.

Interim pustula insitionis latius suppurant.

Eruptio generalis febrem fugat.

§. CCXCVI.

Ab hac generali variolarum eruptione exorditur *quartum stadium*. Si febris sexto, aut septimo die invaserit, nono, vel decimo eruptio fiet. Solet enim secundo, aut tertio die apparere, postquam febris accessit. Interdum tamen differtur ad diem usque undecimum. Sub eruptione autem ipsa pustulæ supra insitionem, quamquam jam verum, maturumque pus contineat. Altero vero eruptionis die ægri jam bene habent, pulsu propemodum naturali, & tranquillo. Dum variolæ numero crescunt, decrescit rubor stigmatum insitionis, immo postero die

Quartum stadium, sive Eruptio variolarum.

Pustule insitionis pus verum jam continent.

Secundo eruptionis die jam bene habent.

Rubor omnino evanescit. Eruptio intra tres, aut quatuor dies ita perficitur, ut die duodecima, decima tertia, aut decima quarta, prout nimirum citius aut serius apparuerit, variolæ jam suppurare incipiant (*quintum hoc stadium* vocatur); decima vero quinta perfectam, absolutamque maturitatem consequantur. Nec suppurationis tempore ulla febris secundaria, saltem notatu digna insurgit, nisi pro secundaria habeas pulsuum aliquam elevationem, & celeritatem, quæ vespertinis præsertim horis ut suppurationis effectus non sine horripilationibus vagis, pustularum dolore, & nocturni somni aliqua perturbatione accidit; quamquam hæc tunc solum accidunt, cum pustularum numerus ingens fuerit, quod rarum tamen est. Maturitate variolarum apparente vires, appetitus, somnus tranquillus mox redeunt. Infectionis pustulæ exsiccantur, & paulatim crusta inde orta secedit, demumque decidit cicatricem rotundam, sive mavis maculam rubram relinquens. Variolæ item mox a suppuratione *exsiccationis stadium*, quod est *ultimum*, ingrediuntur. Exsiccantur vero eodem omnino modo, quo discretæ benignæ, id est sine ullo gravi symptomate.

Suppuratio, sive quintum stadium. Nulla febris secundaria.

Vires, appetitus, quies redeunt. Pustulæ infectionis decidunt. Stadium sextum, sive exsiccatio.

§. CCXCVII.

Atque hæc est communissima, maximeque ordinaria variolarum insititiarum historia. Sæpenu-
mero adeo benignæ sunt, atque exigua adeo ea-
rum eruptio, ut paucissimæ pustulæ ad cutim pro-
deant, ac proinde levissima tam inflammationis,
quam suppurationis symptomata eas comitentur.
Quin immo non infrequens est, feбри inoculatio-
nem subsequenti nullas variolas succedere; quo
in casu etsi vera eruptio desit, pustulæ tamen cir-
ca insitionis locum exortæ omnem miasmatis in-
fertivi vim per se solas exantlare dicuntur. Quare
certum, ratumque est, febrim variolosam interdum
sine variolis observari, eaque sola immu-
nem, qui inoculatus fuit, a variolis credendum
esse, æque ac multis variolis conspersus (a) fuis-
set. Non tamen inficiari licet, variolas insititias
quandoque in aliquibus confluentes, & periculo-
sas exstitisse; in aliis complicatas cum alio aliquo
morbo exanthematico (a*); in multis ulcera diu-
turna, erysipelata, abscessusque varios reliquisse,
itemque nonnullos, qui insititias jam habuissent,
in naturales, sive spontaneas demum incidisse (b),
quod tamen infortunium commune est iis quo-
que, qui naturalibus laboraverint.

*Quot mo-
dis vario-
la insiti-
tiæ a com-
muni tra-
dita hi-
storia ab-
indant..*

*Variola
sine va-
riolis.*

*Interdum
confluunt,
& peri-
culo non
vacant.*

*Non sem-
per natu-
rales a-
vertun-
tur.*

(a) GATTI *Nouvel. reflex. p. 143. 144.*

(a*) Recentissimum exemplum variolarum inocula-
tarum, quæ cum morbillis complicatæ fuerunt, &
summopere, & cum vitæ periculo confluerunt, vi-
detur in T. IX. *Journ. de Méd. ann. 1783. p. 120.*

(b) GATTI *l. c. p. 11.*

§. CCXCVIII.

*Unde ca-
rum beni-
gnitas?*

*Regimen
quale esse
debeat?*

*Pulvis
Dimsdalii
inutilis,
aut no-
xius.*

*Alvus
non du-
cenda,
nisi, quid
urgeat.*

*Sufficiunt
enemata.*

At benignæ, & tutæ vix non semper esse con-
sueverunt. Benignitas vero, securitasque earum
non medicamentis, quorum non egent, sed fere
tota, atque universa insitioni ipsi, & regimini
diætetico debetur. Regimen autem paucis quibus-
dam præceptis totum innititur. Ab insitionis die
ad febris usque adventum nihil sive in victu jam
proposito, aut consueto, sive in vestimentis præ-
ter consuetudinem innovandum est. Aeri solum
libero, atque assiduis deambulationibus, animi-
que variis oblectamentis inoculatus paullatim as-
suefaciendus est, ut deinceps, ubi hisce præsidii
magis indigebit, lubentius eis operam navet. In-
nutile, ac supervacaneum, ni etiam anceps consi-
lium arbitror primo statim die, ut quidam ino-
culatorum proponunt, pulverem DIMSDALII, eme-
tico-catharticum, ex calomelano, tartaro emeti-
co, & absorbentibus conflatum præbere. Nam sæ-
pe nauseas, vomitus, ventrisque dolores, aliasque
turbas excitat; aut, licet eo omisso, variolæ ta-
men, dummodo reliqua in regimine ferventur,
æque benignæ esse solent. Neque quodvis aliud
medicamentum, quod alvum ducat, propinandum
est, nisi nausea, appetitus dejectio, aut alia do-
ceant, primas vias sordibus prægravari. Quo ca-
su, nisi antea jam id præstitum sit, licebit alvum
eccoprotico solvere. Alias satis erit alternis die-
bus alvum, si compressa sit, enemate injecto ape-
rire. Recte faciunt, arbitror, qui primis mox die-
bus ab inoculatione ad plenam usque variolarum
eruptionem pedes in aquam moderate calidam quo-
vis vespere per semihoram demittendos jubent.

§. CCXCIX.

§. CCXCIX.

Oborta vero febre, tum primum ad eruptionis usque finem necesse est, ut inoculatus aerem liberum, purum ac frigidum ducat, & quidem renovatum assidue sic, ut quisemel pulmone egres- sus est, non iterum respiretur. Præterea is interdium a lecto, & speciatim a somno religiosæ abstineat. Quod si ob ætatem, veluti infantibus, necessarius etiam interdium somnus sit, in aere aperto, & frigido capi sinatur. Mœror quoque omnis, aut tædium procul arceatur jocis, fabulis, cantionculis, musicis concentibus, aliisque pro ætate oblectamentis, sed præsertim lenibus deambulationibus, quæ nimirum mentem exhilarent, expirationem adjuvent, non vero corpus, sanguinemque exagitent. At si vires ita languent, ut inoculatus pedibus consistere, aut incedere nequeat, tunc deferatur in aerem apertum, ibique relinquatur, donec quasi reviviscens sponte pedibus insistere, & deambulare incipiat. Tanta quippe est puri, frigidi, liberique aeris vis*, ut vires illico resurgant, anxietas conquiescat & febris plurimum deferveat. Sin vero nequaquam id liceat; aut ex voto non cedat; curru, aut rheda eum vehi oportet per amœna viarum, aut spatiosa, apertaque ambulacra. Quod si tempestas pluviosa, aut ventis agitata, aut humida, ac nebulosa, aut subitum acre frigus impediatur, quominus foras prodeat, domo quidem se se contineat, sed per cubicula huc illuc vagetur, cavens quidem a temporis injuriis, non vero ab aeris accessu, & renovatione prudenti. Sic toti dies transigendi sunt, excepto prandii, & cœnæ tem-

Quando necesse sit, regimine uti accuratiori.

Aer purus ducatur.

Abstinencia a lecto & somno diurno.

Infantibus somnus in aere aperto conceditur.

Inter oblectamenta prima est deambulatio.

Ejus boni effectus.

Vestio.

Cavendum est a longa sessione. pore, quo residere licebit. Sed etiam a longa sessione cavere oportet, ne vires amittantur, & membra torpescant. Cubitum demum petat hora consueta, & prope lectus; dormiatque in amplo conclavi, & bene ventilato. Quod attinet ad victum, toto febris, atque eruptionis tempore cibi arbitrio, & gustui ægrotantis accommodentur, dummodo ex eorum genere sint, quorum supra (§. CCXC.) mentionem feci. Natura rectius, quam medicus cibi quantitatem definit; nam si appetitu spurio, & fallaci ægrotans ad edendum impellatur, statim sitietatem queretur, & abstinabit. Quantum igitur cibi, & quando sumi liceat, natura ipsa docebit. Potui autem aqua frigida, & palato grata datur; quam succo mali medici, & saccharo gratiorem, utilioremque reddere fas est. Qui jentaculo assueti sunt, uti pueri jejunium minime ferentes, poterunt illud sumere, cui jam assueverint, idemque de merenda præcipitur.

Quando & ubi dormiendum.
Qualis cibis?
Natura consulenda.
Potus.
Jentaculum.
Morenda.

* Nemo ullus fortasse pluris fecit aeris frigidi usum, quam celeberrimus inoculator noster GATTUS. Ne quis tamen credat in ejus laudibus modum non esse debere, audiamus eum ita loquentem. *Je me horne donec à demander que les inoculés, pendant la maladie, évitent également les excès de la chaleur, & du froid; qu'ils respirent un air frais, & que le degré de cette fraîcheur soit déterminé par leur bien être: qu'ils le conduisent, par rapport à cela, comme ils se conduiroient en pleine santé, s'ils ne cherchoient que leur plaisir dans l'air qu'ils doivent respirer. Nouvel. reflex. p. 112.*

§. CCC.

Tale regimen etfi a quibusdam observandum ad finem usque (a) eruptionis tantummodo proponatur, quasi hic malum a varioloso miasmate proficiscens finem haberet, & reliqua stadia, sup-<sup>Regimen descri-
ptum quo-
usque ne-
cessarium</sup> purationis videlicet, & exsiccationis seorsum considerentur, tamquam pustularum inflammationis effecta, quæ sponte, & sine medica ope feliciter terminari solent: tamen alii & suppurationis, & exsiccationis tempore pergendum in eodem regimine volunt, suadentque etiam in plena suppuratione, ut ægri in aere aperto, & frigido assidue versentur; neque eos audiendos esse censent, cum horrore se, & frigere ajunt; nam nihil hinc mali unquam derivari affirmant, Nos vero neque necessarium omnino tunc temporis refrigerans ejusmodi regimen, neque temere corpus suppurantibus variolis conspersum aeris inclementiæ objiciendum, cum nocumento id profus non vacet, arbitramur. Sanius, tutiusque consilium erit, si ab aere frigidiori, & nimium acri caveant, breviorisque moram extra domum trahant, diutiusque in cubiculis, non tamen undique clausis, sed opportune cum aere libero communicantibus se contineant, &, quantum per pustulas dolorificas, quibus pedes, & crura afficiuntur, licebit, deambulent, & recreentur. Illud etiam animadvertendum est, pustulas pure distentas, ni sponte dehiscant, aperiri acicula, pusque exprimi posse; quod & dolores lenit, & exsiccationem accelerat, impedimentoque est, quo minus pus variolarum intro refluat. Exsiccatione absoluta, mos apud clinicos obtinuit, semel, bis, aut

*Cautius sub sup-
puratione in aerem liberum prodeant.*

Pustula qua aperienda.

Purgatio in fine.

*Corpus u-
niversum
lavand-
um.*

aut ter ad intervalla convalescentes purgandi ; quod improbari nequit , si miti , atque ætati , temperamento , & corporis habitui accommodato medicamento id fiat . Delapsis demum pustulis totum corpus lacte & aqua tepentibus quemadmodum in variolis naturalibus fieri diximus , abluendum , abstergendumque est . Non nullis magis placet lac ex seminibus melonum expressum , in quo camphoræ aliquantulum solutum sit , adhibere . Ex hoc calente spongiam expriment , eaque blande cutim fricant , & mundant , & postea pannis lineis siccis impositis omnem humiditatem absumunt . Interim pro appetitus ratione paulatim ad pristinum ciborum usum revertendum est . Non prius vero ex hisce variolis convalescens alios , qui variolas passi non sunt , conveniat , quam quadraginta dies ab inoculatione præterierint , novaque vestimenta infectis substituta fuerint .

*Fit gra-
vus sen-
sim ad sa-
norum vi-
ctum.*

*Quando
cum aliis
sanis re-
dire, li-
ceat.*

(a) GATTI l. c. p-132.

§. CCCI.

*si qua in-
cidant
graviora
symptoma-
ta, hæc
ut in na-
turalibus
variolis
curantur.*

*Interdum
non modo
graves
sunt, et-
iam le-
thales
ejusmodi
variolæ.*

Quanquam vero insititiæ hujusmodi variolæ benignæ , & regulares solo regimine ad felicem exitum perveniant ; si quando tamen ab ordinaria benignitate deflectant , & gravia symptomata sibi adsciscant , quæ soli regimini non obtemperent , poscantque validiorem medicinæ opem ; tunc non alia curandi ratio in auxilium vocanda est , quam quæ variolis naturalibus adhiberi consuevit , quæque jam supra exposita est . Nec solum interdum variolæ insititiæ graves , & periculosæ evadunt , verum etiam lethales , licet hoc rarissimum plane sit , si cum naturalibus comparentur , quibus tu-
tio-

tiores benignioresque non injuria reputantur .
 Argumenta vero , quibus inoculationem variolis
 spontaneis anteponendam communiter contendunt ,
 assertamque ab impugnantibus , vituperatoribusve
 vindicant ejus patroni , ad quædam præcipua re-
 diguntur , nimirum 1. Quod in sanis corporibus ,
 aut rite præparatis institui potest . 2. Quod ætas ,
 annique tempus magis accommodatum deligitur .
 3. Quod feræ epidemicæ constitutiones vitan-
 tur . 4. Quod minima puris variolosi particula ad
 insitionem adhibetur , & cuti tantum applicatur ,
 nec ore aut naribus miasma attrahitur , ut in na-
 turalibus variolis usuvenit majori cum periculo .
 5. Quod contagium sic communicatum minorem
 in œconomia animali perturbationem inducere
 experientia compertum est . 6. Quod pubertatis
 tempus , graviditas , puerperium , senectus , &
 morborum malignorum grassatio per inoculationem
 declinantur . 7. Quod venustati faciei prospicitur .
 8. Quod qui hereditaria quasi labe pes-
 simas , fatalesque variolas sibi timent , infortu-
 nium istud prævertere insitione , quæ benignas ,
 & discretas ut plurimum excitat , non sine proba-
 bili fundamento possunt . Quæ postrema ratio tan-
 ti momenti visa est nostris temporibus , ut sum-
 mi , potentissimique Principes , quorum progeni-
 toribus variolæ spontanæ perniciosissimæ exstite-
 re , prolem , nepotesque carissimos a tanto discrimine per inoculationem eximendo eventu fortu-
 natissimo curaverint .

*Inocula-
 tio cur
 præfera-
 tur va-
 riolis
 sponta-
 neis .*

*Exempla
 a Princi-
 pibus du-
 cta .*

FEBRIS VARIOLOSA SINE VARIOLIS.

§. CCCII.

Ut variolæ sine febre (§. CLX.), sic febris variolosa sine variolis interdum occurrit. Hæc in primis tempore, quo variolæ epidemice vagantur, observari solet. Non desunt tamen, qui eam in dubium revocent; sed, ni valde fallor, injuste.

An detur febris variolosa sine variolis?

In quibusdam, aperte inquit LUDWIGIO (a), licet paucissimis febris variolosa sine eruptione exanthematum accedit. Cum LUDWIGIO consentiunt non pauci alii magnæ auctoritatis (b) scriptores. At nemini frequentius, manifestiusque ipsa se ostendit, quam variolarum inoculatoribus, ut supra animadversum (§. CCXCVII.) est. Constituto enim ab insitione variolosi puris tempore febris non raro supervenit, quæ perstat ad aliquot dies, demumque decedit, quin eam variolarum eruptio subsequatur. Quis eam non variolosam dixerit?

(a) *Instit. Medicin. Clinic. P. 1. cap. 1. subsect. VII. §. 176.*

(b) AZZOGUID. *Lettera sopra il Vajuolo.* Nec ab horum sententia abhorreere videtur cl. TISSOTIUS.

§. CCCIII.

Descriptio. Incipit autem hæc febris, progrediturque eisdem prope stipata symptomatibus, quæ variolarum eruptionem antecedere consueverunt; nec alia ratione curatur, quam quæ variolis opportuna est. Interdum etiam ptyalismum, qualis vario-

riolarum confluentium proprius est, comitem habet (a), quo loculentiùs ejus variolosa natura demonstrari videtur. Non una vero est in ea durationis ratio. Modo brevius, modo longius spatium percurrit. Finiri autem sine variolis creditur, quod miasma variolosum mitius, & dilutius vasa cutanea laxiora potuerit, quin ea irritatione coarctaret, aut densitate obstrueret, præterlabi, & in auras avolare. Illud etiam verisimile esse potest, quod miasma variolosum non intimese cum reliquis humoribus commiscuerit, neque eos sibi satis assimilarit, ideoque quodammodo vagans, & diffluens, neque ullo modo irretitum per vasa cutanea, quin in iis consistat, & aut hæreat, facile evaporetur. Quandoque tamen in ejusmodi febre mihi videre contigit partem ejus, quod diffusi debuisset, in adiposæ membranæ spatiis alicubi depositam, atque accumulatam abscessum genuisse, quo febris critice solveretur.

Cur desit variolosum eruptio.

(a) HAEN. *Divis. febr. p. 97.*

§. CCCIV.

Cognoscitur igitur *febris variolosa sine variolis* ex contagio prægresso, ex epidemica constitutione, ex symptomatibus exanthematicarum febrium communibus, & variolarum propriis, ex solutione demum sine ulla exanthematum variolosorum eruptione. SYDENHAMIUS (a) descripsit febrem quamdam, cui *variolosa* nomen dedit, quia variolarum symptomata, & speciatim typhlismum criticum, quo solvebatur, præferebat. Utrum vere hæc Sydenhamiana cum nostra, de qua sermo est, congruat, vehementer dubito;

Diagnosis.

An febris variolosa Sydenhamii cum nostra congruat?

nam etsi constitutionem variolarum ann. 1667. 68. & 69. comitaretur; prædominantisque morbi mores indueret; quod fere faciunt omnes morbi intercurrentes; tamen longitudine durationis, & exanthematibus petechialibus; aliâ longe diversâ a modo descripta nobis videtur:

(a) *Oper. sect. 2. p. 161. edit. Patav. 1700.*

VARIOLÆ SPURIAE *.

§. CCCV.

Discrimen, inter veras & spurias.

Lymphatica, aut crystallina etiam dicta.

A variolis veris tam naturalibus, quam insitiis multum differunt *spuriae*, sive *illegitimae*, sed in primis levitate, & brevitate morbi. Plerumque nulla, aut exigua admodum, & diariæ similis febris eas antecedit. Ac nisi prima; altera certe die erumpunt numero non multæ; sed illico satis conspicuæ, & prominentes, sparsim locatæ, & mutuo inter se diffusæ; & discretæ. Pustulas referunt in marginibus valde rubras, in medio diaphanas, quia ibi vesiculam humore lymphatico; aut mucoso plenam habent; quam ob causam *lymphaticæ* etiam, aut *crystallinae* vocantur; a crystallinis tamen, de quibus alias (§. CLXXXIII.) loquuti sumus, apprime differentes. Celerrime suum augmentum attingunt ad pisi sæpe magnitudinem accedentes. Intra biduum, aut triduum media vesicula plerumque disrumpitur; & pustulæ exsiccantur. Hinc exiguæ crustæ exortæ decidunt, nullas ut plurimum cicatrices, aut quædam tantummodo vestigia, quæ cito evanescent (a), relinquentes. Fereque morbus totus tribus, quatuor, aut quinque diebus ab-

absolvitur. Raro diutius durat, & si quando lenitius procedit, septima utique die penitus dissipatur.

* *Synonyma.*

Variola lymphatica SAUVAGESII, *Nosol. cl. 3. ord.*

1. gn. 2. spec. 2.

Varicella VOGELII, *de cognosc. & curand. &c. §. CXXVIII.*

Varicella, & variolæ volaticæ ANGLORUM.

Variolæ lymphaticæ spec. 1. SAGARII, *cl. X. ord.*

1. gen. 2. sp. 1.

Variolæ simplices crystallinæ MACERIDI, *Introd. Method. T. 2. cap. XIII. p. 78. Lausan. 1683.*

Raveglione, & Morbiglione, ETRUSCIS, vulgo vajuolo salvatico. Schiopetti aliis Italiae populis. FANTON. Diss. de Antiquit. & progr. Febr. miliar. p. 65. Crystalli quorumd. FANTON. ib. p. 65. Petite verole volante, aut Verrete, aut verolette GAL-LIS. Esclapete OCCITANIS.

(a) SAGAR. *Cl. X. ord. gen. & spec. cit.*

§. CCCVI.

Morbus per se levis omnino est, & periculi fere expers (a). Interdum sporadice, interdum epidemice (b) oberrat. Infantes, & pueros corripit, reliquos vix unquam. Modo ante, modo post veras variolas infestat: sed qui spurias expertus est, non ideo a veris immunis censendus est; in veras enim incidet alio tempore, non secus in alii solent. Non alia curatione egent spuria ejusmodi variolæ, quam blando regimine diapnoico. Hieme moderatus lecti tepor, & diluta calida flo-

Levis morbu. est modo sporadicus, modo epidemicus. Variola spuria non praeservant a veris.

Curatio.

portuna adjuncta petantur. Ad summum, finito morbo, alvus leni eccoprotico laxari poterit.

(a) LÜDWIG. *Instit. Med. clin.* §. 177.

(b) HAEN. *divis. febr.* p. 10.

§. CCCVII.

Verrucosa benigna. Harum veluti varietas quædam sunt variolæ *verrucosa benigna*, sive *acuminata*, ut a VOGELIO nominantur. Pustulas hæ quoque referunt rubras, sed duras, & verrucis simillimas supra cutim exstantes, quæ septem fere diebus evanescent. Ob mitem, innocuamque naturam *verrucosa benigna* dicuntur, quo ab alibi (Paragr. CLXXXIII.) descriptis discriminentur. Alteram varietatem spuriarum habet VOGELIUS (a), quibus *duris ovalibus* nomen est. Hæc, inquit, *post aliquot plerumque dierum febrem tubercala format obscurius rubentia, dura, ad ovalem figuram accedentia, halone rubro cincta, verisque variolis paullo majora. Quæ post duos, vel tres dies non nihil ulcerantur, & paulatim cum nigrore exarescunt; denique pallefcunt, & subsident; aliis interdum novis interea exclusis, ut, octiduo plerumque finitus morbus, nunc ad aliquot hebdomadas producat vel sine febre, vel cum febricula lenta.* Num hæ ad variolas spurias vere spectant?

Dura ovalis.

(a) L. c.

FINIS VOLUM. III.

